DE WEST-INDISCHE GIDS

N.V. VAN DE GARDE & CO'S DRUKKERIJ, ZALTBOMMEL

De
West=Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

Mr B. DE GAAY FORTMAN,
W. R. MENKMAN EN
Dr P. WAGENAAR HUMMELINCK

EEN EN DERTIGSTE JAARGANG 1950

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1950

PRINTED IN THE NETHERLANDS

INHOUD VAN DE EEN EN DERTIGSTE JAARGANG

Blz.

BARBANSON, W. DE, Frans-Creoolse versjes van Guadeloupe (Chansons Français-Créoles de la Guadeloupe) 3–20

BEIJERING, J., Het vraagstuk van het behoud van het water op Curaçao (Water conservation on Curaçao); 4 afb. 65–79

BITTER, B. A., Geschiedenis van de bijenteelt op de Nederlandse Antillen (History of the apiculture on the Netherlands Antilles) 170–174, 179

FELHOEN KRAAL, JOHANNA, *Besprekingen* 44–46

GAAY FORTMAN, B. DE, *Besprekingen* 97

—— *Kroniek* 56–58, 107–110, 204–208, 246–248

GOEJE, C. H. DE, *Bouwsteentjes* 196

—— Verwanten van de Curaçaose wiri 180

KRUIJER, G., Landbouw-coöperatie onder de Aziatische bevolkingsgroepen van Suriname en Brits Guyana (Agrarian co-operative societies of Asiatic population groups living in Surinam and British Guiana). . . . 209–235

KUYP, E. VAN DER, Iets over de malaria in Suriname (On malaria in Surinam); 3 afb. 181–192

LATOUR, J. H. M., *Besprekingen* 98–100

MEETEREN, N. VAN, Grondwaterpeil en watervoorziening op Curaçao, voorheen en thans (El nivel del agua en el subsuelo de Curaçao y su explotación antes y hoy); 1 afb. 129–169

MENKMAN, W. R., *Besprekingen* 42–43, 46–48, 100–103, 236–237

—— *Kroniek* 49–56, 105–107, 197–204, 243–246

NORDLOHNE, E., *Besprekingen* 98–100

Blz.
OUDSCHANS DENTZ, FRED., *Bouwsteentjes* 110

REDACTIE, Bij het afscheid van prof. dr J. Boeke als redacteur 1–2

SAMSON, PH. A., De Surinaamse pers gedurende het Engelse tussenbestuur (The press in Suriname in 1804–1816, the period during which the colony was under British sovereignty) 80–91

SPOON, W. & SESSELER, WA. M., Kwaliteit van de honing van Curaçao (Quality of the honey from Curaçao) 175–179

WAGENAAR HUMMELINCK, P. *Besprekingen* 21–44, 103–104, 195–196

—— *Bibliografie* 59–64, 111–128, 249–256

—— *Bouwsteentjes* 58, 104, 242, 248

WESTERMANN, J. H., *Besprekingen* 193–195, 237–242

BESPREKINGEN

Blz.

BALEN, W. J. van, *Zoeklicht op Zuid-Amerika*, 1949 (W.) . 237–242

(*Economisch Bericht*) *Eswin 9*, 1949 (M.) 46–47

GOEJE, C. H. DE, *Zondvloed en zondeval bij de Indianen van West-Indië*, 1948 (F.K.) 44–46

GROOTE, J. F., De nieuwe havens van Aruba en Curaçao, *De Ingenieur 61*, 1949 (L.) 94–97

HOYER, W. M., *Almanaque de Curaçao para el año de 1950*, 1950 (W.H.) 103–104

HUIZINGA, LEONHARD, *En zo voort. Het verhaal van een onderneming*, 1950 (W.) 193–195

ISMAEL, JOSEPH, *De immigratie van Indonesiërs in Suriname* 1949 (M.) 100–103

KRUL c.s., *De waterhuishouding van Curaçao en Aruba*, 1949 (W.H.) 21–42

KRUL, W. F. J. M., Rapport inzake de waterhuishouding van Curaçao en Aruba, KRUL, *Waterhuishouding Curaçao*, 1949 (W.H.). 38–42

LEGÊNE, P. M., *Suriname land mijner dromen*, 3e druk, 1950 (d.G.F.) 97

Oranje en de zes Caraibische parelen. Platenboek, 1949. (W.H.) 43–44

Blz.

Rapport van de Commissie met opdracht de financiële consequenties van de zelfstandigmaking der eilanden aan een nauwgezette beschouwing te onderwerpen, 1949 (N.) 98–100

SANTING, G., Nota inzake de hydrologie van Curaçao en Aruba, KRUL, *Waterhuishouding Curaçao*, 1949 (W.H.) . 31–38

SMEULDERS, JACQUES, *Vergeten grond* (M.) 42–43

Verslag over het vijfentwintigste verenigingsjaar van De Ondernemersraad voor Suriname, 1950 (M.) 236–238

VISSER, W. C., Beschouwingen over de regenval, KRUL, *Waterhuishouding Curaçao*, 1949 (W.H.) 23

VISSER, W. C., Nota betreffende de landbouw van Curaçao en Aruba, KRUL, *Waterhuishouding Curaçao*, 1949 (W.H.) 23–31

WESTERMANN, J. H., *Overzicht van de geologische en mijnbouwkundige kennis der Nederlandse Antillen, benevens voorstellen voor verdere exploratie*, 1949 (W.H.) 195–196

BIBLIOGRAFIE

Afzonderlijke uitgaven (W.H.) 59–64

Artikelen (W.H.) 111–128, 249–256

BOUWSTEENTJES

Deputaties bij Prins Bernhard op Curaçao (W.H.) 58

Het awari-spel in Suriname (d.G.) 196

Jan Adolf Grutterink (W. H.) 104

Mr J. Klaasesz, Gouverneur van Suriname (W.H.) 242

Onnauwkeurigheden in de ,,Geschiedkundige aantekeningen over het cultureel leven in Suriname'' (O.D.) 110

Verschijningsdatum afleveringen ,,Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië'' (W.H.) 248

KRONIEK

Nederlandse Antillen (d.G.F.) . . 56–58, 107–110, 204–208, 246–248

Suriname (M.) 49–56, 105–107, 197–204, 243–246

DE WEST-INDISCHE GIDS

's-GRAVENHAGE, MARTINUS NIJHOFF

(Jrg. I: N.V. Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Ipenbuur & van Seldam, Amsterdam)

Jaargang	Deel	Jaartal op band	Aantal bladz. (zonder voorwerk)	Datering	Redactie (+ secr.)
					Dr H. D. Benjamins
					Prof. dr J. Boeke
					Mr D. Fock
					C. A. J. Struycken de Roysancour
I	1	1919	510	Mei–Oct. 1919	* * * + Mr B. de Gaay Fortman
I	2	1919	511	Nov. 1919–Apr. 1920 (1919 → p. 189)	* * * + Joh. F. Snelleman
II	(3)	1920	640	Mei 1920–Apr. 1921 (1920 → p. 432)	+ * * *
III	4	1921	664	Mei 1921–Apr. 1922 (1921 → p. 448)	+ * *
IV	5	1922	664	Mei 1922–Apr. 1923 (1922 → p. 448)	+ * * * *
V	6	1923	664	Mei 1923–Apr. 1924 (1923 → p. 448)	+ * * * *
VI	7	1924	648	Mei 1924–Apr. 1925 (1924 → p. 432)	+ * * * *
VII	8	1925	584	Mei 1925–Apr. 1926 (1925 → p. 400)	+ * * * *
VIII	9	1926	572	Mei 1926–Apr. 1927 (1926 → p. 388)	+ * * * *
IX	10	1927	584	Mei 1927–Apr. 1928 (1927 → p. 416)	+ * * * *
X	11	1928	584	Mei 1928–Apr. 1929 (1928 → p. 384)	+ * * * *
XI	12	1929	584	Mei 1929–Apr. 1930 (1929 → p. 392)	+ * * * *
XII	13	1930	592	Mei 1930–Apr. 1931 (1930 → p. 400)	+ * * * *
XIII	14	1931	584	Mei 1931–Apr. 1932 (1931 → p. 384)	+ * * * * W. R. Menkman
XIV	15	1932	440	Mei 1932–Apr. 1933 (1932 → p. 304)	+ * * + * H. Schütz
XV	16	1933	411	Mei 1933–Apr. 1934 (1933 → p. 288)	* + *
XVI	17	1934	404	Mei 1934–Apr. 1935 (1934 → p. 272)	* + * * *
XVII	18	1935	400	Mei 1935–Apr. 1936 (1935 → p. 272)	* + * * *
XVIII	19	1936	384	Mei 1936–Apr. 1937 (1936 → p. 256)	* + * * *
XIX	20	1937	256	Mei–Dec. 1937	* + * *
XX	21	1938	384	Jan.–Dec. 1938	* + *
XXI	22	1939	400	Jan.–Dec. 1939	* + *
XXII	23	1940	384	Jan.–Dec. 1940	* + *
XXIII	24	1941	384	Jan.–Dec. 1941	* + *
XXIV	25	1942	384	Jan.–Dec. 1942	* + *
XXV	26	1943	384	Jan.–Dec. 1943	* + *
XXVI	27	1944–'45	256	Jan.–Juli 1944, Dec. 1945 (1944 → p. 224)	* + * Dr P. Wagenaar Hummelinck
XXVII	28	1946	384	Jan.–Dec. 1946	* + *
XXVIII	29	1947	384	Jan.–Dec. 1947	* + * *
XXIX	30	1948	384	Jan.–Dec. 1948	* + * *
XXX	31	1949	384	Jan.–Dec. 1949	* + * *
XXXI	(32)	1950	256	Jan.–Dec. 1950	* * +

Register op de jaargangen I–X, 1929, 38 blz., door H. D. Benjamins.
Register op de jaargangen I–XXV, 1945, 101 blz., door B. de Gaay Fortman.

BIJ HET AFSCHEID VAN PROF. DR J. BOEKE ALS REDACTEUR

De West-Indische Gids gaat haar een-en-dertigste jaargang in zonder professor BOEKE. Dit is een gebeurtenis van betekenis, want dertig jaren lang heeft zijn naam gestaan bij de namen der redactieleden op de omslag van de afleveringen, en de redactie meent, dat er voor haar alle reden is hiervoor thans haar dankbaarheid te betuigen.

Bijkans het gehele jaar 1905 bevond de toen nog jonge dr BOEKE zich op de Nederlandse Antillen „ten einde gevolg te geven aan de opdracht, een voorloopig onderzoek in te stellen naar de industrie van Zeeproducten in de kolonie Curaçao", waarvan de uitslag is neergelegd in een *Rapport*, dat in twee delen, in 1907 en 1919, verscheen.

Zoals zo velen, die in Curaçao, zij het dikwijls maar korte tijd, zijn werkzaam geweest, behield hij, in het moederland teruggekeerd, voor land en volk van de Nederlandse Antillen een grote belangstelling. Zelf getuigt hij daarvan ruim 40 jaar later, als hij schrijft: „Als men, zoals het mij in 1904 en 1905 een voorrecht was te mogen doen, een jaar lang de kolonie en de aangrenzende gebieden heeft doorkruist ten einde de volkswelvaart te helpen verbeteren, dan verliest men de liefde voor dit zo karakteristieke deel van onze West-Indische gebiedsdelen niet meer."

Ginds heeft men dat op prijs gesteld, o.a. door hem af te vaardigen in het hoofdbestuur van het „Algemeen Nederlands Verbond", waarin hij van 1906 tot 1919 de groep „Nederlandsche Antillen" heeft vertegenwoordigd.

Er waren in die tijd niet velen in het moederland, die iets van Nederlands West-Indië hadden gezien, en meer verenigingen en commissies legden beslag op BOEKE's kennis van deze streken. Het is dan ook zeer te begrijpen, dat, toen dr BENJAMINS' plannen tot oprichting van een tijdschrift over de West tot uitvoering kwamen, men prof. BOEKE aanzocht om Curaçao in de redactie te vertegenwoordigen.

Prof. BOEKE kon in later jaren smakelijk vertellen van die

eerste redactievergaderingen. Men begon met kleine moed. Op meer dan twee of drie jaargangen durfde men bij de oprichting niet te hopen. BOEKE's medeoprichters zijn allen reeds lang aan de redactie ontvallen; *De West-Indische Gids* heeft hen overleefd. Prof. BOEKE bleef gespaard, ook voor de redactie, tien maal zo lang als de door de eerste redactie gedachte levensduur van haar geesteskind.

Men treft in de dertig jaargangen, welke verschenen, niet meer dan twee bijdragen van prof. BOEKE aan. In de 1e jrg. schrijft hij over „De eilanden der kolonie Curaçao in hunne verhouding tot hunne omgeving" en in de 29e jrg. maakt hij „Enige opmerkingen over de visserij naar aanleiding van het Rapport Welvaartsplan Nederlandse Antillen 1946". Verkeerd zou men echter doen, wanneer men zou menen dat hierin alléén zijn werkzaamheid voor ons tijdschrift bestaan heeft. Met zijn mederedactieleden nam hij kennis van alle ingezonden bijdragen en gaf daarover zijn oordeel. Redactievergaderingen verzuimde hij niet. Alleen in de oorlogstijd heeft de zorg voor eigen lijfsbehoud hem geruime tijd onvindbaar gemaakt — nadat hij nog gelegenheid had gehad met verontwaardiging af te wijzen de tot de redactieleden gekomen vraag, of zij bereid waren tot de zogenaamde „cultuurkamer" toe te treden.

Om dit alles nemen wij met een dankbaar hart afscheid van prof. BOEKE. Wij weten, dat zijn goede wensen ons tijdschrift blijven vergezellen. Wederkerig gaan onze beste wensen met hem.

REDACTIE.

FRANS-CREOOLSE VERSJES VAN GUADELOUPE

GEPUBLICEERD DOOR

W. DE BARBANSON O.P. (St. Maarten)

Er zijn op Guadeloupe en Martinique genoeg Creoolse gezangen te krijgen, met muziek en al uitgegeven: producten van plaatselijke dichters en componisten, die hun uitgaven beschermen met een verbod van nadruk. Werkelijke volksliedjes zijn déze echter meestal niet geworden.

De meeste van de hier volgende liedjes van Guadeloupe spreken voor zich zelf. Een enkele opmerking moge het begrijpen ervan den lezer wat gemakkelijker maken.

In het algemeen accentueren de Creolen de neusklanken nog sterker dan de Fransen. Dat is misschien de verklaring van het feit dat de Creolen een soort vereenvoudigde spelling gebruiken, zoals *couven* voor *couvent*. Ook de bewoners van Frankrijk spreken de laatste letter niet uit, maar een zekere slordigheid van spreken en schrijven is er hier toch wel waar te nemen. Vooral medeklinkers worden daarvan nog wel eens het slachtoffer, zoals *couè* — *croire*, *pède* — *perdre*, *cò* — *corps*. Het zijn echter niet alleen de medeklinkers die mishandeld worden, óók de klinkers; men lette b.v. op het einde van het eerste versje: *du quatre-vingt-dix ans*, in plaats van *de quatre-vingt-dix ans*.

Voor de geslachten der woorden hebben de Creolen weinig gevoel: *un* en *une* is hun vrijwel hetzelfde; het is even goed *en jeune fiyète* (*une jeune fille*) als *en ange* (*un ange*). Ook gebruiken ze *yon* voor *un* en *une*.

Als bezittelijk voornaamwoord gebruiken ze *li*, dat achter het zelfstandig naamwoord wordt geplaatst: *tête li*, *paren li*, *famille li*. Niet alleen wordt niet op de geslachten gelet, er is ook geen verschil tussen enkelvoud en meervoud. *Mijn* is *moin*, dit wordt ook achter het zelfstandig naamwoord gezet: *jeune an moin* (*mes jeunes ans*). Men denkt hier aan de Franse constructie, wanneer iets met nadruk gezegd wordt: *ce livre est à moi*, tegenover *mon livre*.

Moin kan in het creools ook het persoonlijk voornaamwoord *ik* zijn. *Ca* (moet worden uitgesproken als *ka,* anders zou het *ça* moeten zijn) is hetzelfde als *kaille*; het dient om de toekomende wijs uit te drukken, b.v. *ca mor* (*elle mourra*), zij zal sterven.

En nu het eerste liedje.

VOCATION TARDIVE.

1	
En jeune fiyète de quatre vingt [dix ans	Une jeune fillette de quatre vingt [dix ans
Metté en jou dan tête li	Se mit un jour en tête
D'entré dans en couven.	D'entrer dans un couvent.
En quittant famille li	En quittant sa famille
Paren li ami li,	Ses parents, ses amis,
Li di a Marie guidé jeune an moin.	Elle dit à Marie guidez mes [jeunes ans.
2	
Y entré o monastère, monastère [cloitré,	Entrant au monastère, monastère [cloitré,
Y ca di a la Mère:	Elle dit à la Mère:
Esce moin peu rentré?	Pourrai-je y entrer?
Moin pa couè moin tro jeune?	Ne crois-je pas trop jeune?
Esce moin ni l'age voulu?	Ai-je l'âge requis?
Esce yo ca permète jeune	Permettra-t-on le jeûne,
Car jeune ca flétri?	Car le jeune flétrit?
3	
Enfin mi l'époque de la prise [d'habit	Enfin voici l'époque de la prise [d'habit.
Plaizi la sufoqué.	Le plaisir la suffoque.
Y couè pède l'espri li.	Elle croit perdre son esprit.
Y o abiyé li, yo aprété li.	On l'habille, on l'apprète.
Cette jeune soeu la	Cette jeune soeur
Yo mété a sou tête li	On lui met sur la tête
En couronne de fleu.	Une couronne de fleurs.
4	
Y atrapé en rhumatisme,	Elle eut un rhumatisme,
Qui tienne toute co a li.	Qui lui tint tout le corps.
Y atrapé en anévrisme,	Elle eut un anéurisme,
qui pêcé coeu a li.	Qui lui perça le coeur.
Toute cé religieuse la	Toutes les religieuses
Di, can li té ca mor	Disaient, quand elle mourra:
Nous ca pède en ange	Nous perdrons un jeune ange
Du quatre vingt dix ans.	De quatre vingt dix ans.

Het volgende versje gaat over een *mousse,* de naam voor de jongste scheepsjongen, die door iedereen gecommandeerd wordt om alle mogelijke werkjes op te knappen. Hij is de jongeling, die op onze

schepen met de fraaie naam van ketelbink wordt vereerd. — Het *ti* van het eerste couplet is een samengetrokken uitspraak van *pitit* (*petit*). Dit *ti* is niet te verwarren met *ti* het werkwoord *zijn* in zijn verschillende vervoegingen, zowel voor *hij is* als *wij zijn* of *ik ben*. Hier komt ook naar voren: *an papa, an manman* voor *un père, une mère.* — In het derde couplet vinden we *movć*, wat *mauvaise* betekent. Het zou dus eigenlijk moeten zijn: *quand la mer est mauvaise*; geen gebruikelijke combinatie in het Frans. — In het vierde couplet hebben we *té* voor *était.* — In het tweede refrein betekent *brin* weinig, een beetje. Vandaar het *ti brin* (*petit brin*) voor *klein beetje.* — Opmerkelijk is het woord *royal*, in het eerste couplet; dit schijnt een reminiscentie uit het oude koninklijke koloniale tijdperk te zijn.

<table>
<tr><td>YON PITI MOUSSE.</td><td>UN PETIT MOUSSE.</td></tr>
<tr><td>1
Moin cé en piti ti mousse
A bor en vésso royal.
E ti ven la poussé moin
Nor ou sud moin bien négal.</td><td>Je ne suis qu'un petit mousse
A bord d'un vaisseau royal.
Partout où le petit vent me [pousse
Nord ou sud, ça m'est égal.</td></tr>
<tr><td>(*Refrain*)
Car an papa et an manman
Moin jamais connate l'amou.
Non pesonne a sou la tè,
Pesonne pa ca atanne retou moin.</td><td>(*Refrain*)
Car d'un père et d'une mère.
Je n'ai point connu l'amour.
Non personne sur la terre,
Personne n'attend mon retour.</td></tr>
<tr><td>2
Quan moin monté a bordage,
Ou i ti ni toute vié solda,
Yo toute ca tremblé pou lage moin;
Moin sèl, moin pa ca tremblé.</td><td>Quand je monte à l'abordage,
Où sont tous nos vieux soldats,
Chacun tremble pour mon âge;
Moi seul je ne tremble pas.</td></tr>
<tr><td>3
Quan lan mè la ti movć,
Cé matlo la ca fè voeu
A jounou, con moin ca prié
Pa pou moin, mé pou yo.</td><td>Quand la mer est en furie,
Les matelots font des voeux
A genoux, quand je prie
Pas pour moi, mais pour eux.</td></tr>
<tr><td>4
Quecque foi brillante et belle
Zétoile ca brié au ciel,
Yon voi chérie ca aplé moin,
Yon larme té en zieu moin.</td><td>Quelque fois brillante et belle
Une étoile brille aux cieux,
Une voix chérie m'appelle,
Une larme était dans mes yeux.</td></tr>
<tr><td>(*2e refrain*)
Oui en ho moin ca espéré
Rutrouve en ti brin d'amou,
Oui en ho la moin ni en manman;
Li seul ca atanne retou moin.</td><td>(*2e refrain*)
Car en haut oui je l'espère
Retrouver un petit peu d'amour,
Car là-haut j'ai une mère;
Elle seule attend mon retour.</td></tr>
</table>

In het nu volgende herdersliedje komt nog beter uit, dat *te, ti* of *tini* door elkaar gebruikte vormen zijn van het werkwoord *zijn*, zowel in de tegenwoordige als in de verleden tijd. Hier komen wij ook *on* tegen, voor *un* of *une*. — Omzettingen van letters zijn natuurlijk niet zeldzaam; in plaats van *fromage* spreekt men van *fonmage*. Ditzelfde verschijnsel hoort men ook op Curaçao, waar werd gesproken van *Hilter* of zelfs van *Hiltoe*, om *Hitler* aan te duiden. — Verder ziet men nog dat *elle* en *il* in het creools *y* is.

TE TINI ON BERGÈRE.	IL ÉTAIT UNE BERGÈRE.
1	
Té tini on bergère, Ron, ron, ron piti patapon; Té tini on bergère Qui ca gadé mouton. (*bis*)	Il était une bergère, Ron, ron, ron petit patapon; Il était une bergère Qui gardait ses moutons. (*bis*)
2	
Y fai yon fonmage, Ron, ron, ron piti patapon; Y fai yon fonmage Epi lète a mouton li. (*bis*)	Elle en fit un fromage, Ron, ron, ron petit patapon; Elle en fit un fromage Du lait de ses moutons. (*bis*)
3	
A chate la qui ca gadé li, Ron, ron, ron piti patapon; A chate la qui ca gadé li Epi on piti lè fripon. (*bis*)	Au chat qui la regarde, Ron, ron, ron petit patapon; Au chat qui la regarde D'un petit air fripon. (*bis*)
4	
Si ou mété patte ou, Ron, ron ron piti patapon; Si ou mété patte ou, ou kaille trapé baton. (*bis*)	Si tu y mets la patte, Ron, ron, ron petit patapon; Si tu y mets la patte, Tu auras du bâton. (*bis*)
5	
Y pas mété patte li, Ron, ron, ron patapon; Y pas mété patte li, Min y mété menton y. (*bis*)	Il n'y mit pas la patte, Ron, ron, ron patapon; Il n'y mit pas la patte, Mais il y mit le menton. (*bis*)
6	
La bergère la en colè, Ron, ron, ron piti patapon; La bergère la en colè Tué piti chaton li. (*bis*)	La bergère en colère, Ron, ron, ron petit patapon; La bergère en colère Tua son petit chaton. (*bis*)
7	
Y alé la confèce, Ron, ron, ron piti patapon; Y allé la confèce,	Elle alla à confesse, Ron, ron, ron petit patapon; Elle alla à confesse,

Mon Père, je m'accuse
D'avoué tué chaton moin. (*bis*)

Mon Père, je m'accuse
D'avoir tué mon chaton. (*bis*)

8

Ma fille pou pénitence,
Ron, ron, ron piti patapon;
Ma fille pou pénitence
Ou kaille embrassé li. (*bis*)

Ma fille pour pénitence,
Ron, ron, ron petit patapon;
Ma fille pour pénitence
Vous allez l'embrasser. (*bis*)

9

Pénitence la té douce,
Ron, ron, ron patapon,
Pénitence la té douce,
Moin kaille recommencé. (*bis*)

La pénitence est douce,
Ron, ron, ron patapon;
La pénitence est douce,
Je recommencerai. (*bis*)

Nu krijgen wij weer een prachtig voorbeeld van verwaarlozing van het geslacht van woorden; *en belle chato* voor *un beau château*. Het creoolse *bail*, of *ba*, betekent geven.

MOIN NI EN BELLE CHATO.

J'AI UN BEAU CHÂTEAU.

1

Moin ni en belle chato,
Ma tan ti reli relo.
Moin ni en belle chato,
Ma tan ti reli relo

J'ai un beau château,
Ma tan ti reli relo.
J'ai un beau château,
Ma tan ti reli relo.

2

Ta nou là plu belle,
Ma tan ti reli relo.
Ta nou là plu belle,
Ma tan ti reli relo.

Le nôtre est plus beau,
Ma tan ti reli relo.
Le nôtre est plus beau,
Ma tan ti reli relo.

3

Et nous kail détrui li,
Ma tan ti reli relo.
Et nous kail détrui li,
Ma tan ti reli relo.

Et nous le détruirons,
Ma tan ti reli relo.
Et nous le détruirons,
Ma tan ti reli relo.

4

Qui manniè ou kail fait?
Ma tan ti reli relo.
Qui manniè ou kail fait?
Ma tan ti reli relo.

Quelle manière ferez-vous?
Ma tan ti reli relo.
Quelle manière ferez-vous?
Ma tan ti reli relo.

5

Nous kail pren roche pa roche,
Ma tan ti reli relo.
Nous kail pren roche pa roche,
Ma tan ti reli relo.

Nous prendrons pierre par pierre,
Ma tan ti reli relo.
Nous prendrons pierre par pierre,
Ma tan ti reli relo.

6

Et qui lèse ou kail pren?	Et laquelle prendrez-vous?
Ma tan ti reli relo.	Ma tan ti reli relo.
Et qui lèse ou kail pren?	Et laquelle prendrez- vous?
Ma tan ti reli relo.	Ma tan ti reli relo.

7

Nous kail pren manzelle X,	Nous prendrons Mlle X,
Ma ta ti reli relo.	Ma tan ti reli relo.
Nous kail pren manzelle X,	Nous prendrons Mlle X,
Ma tan ti reli relo.	Ma tan ti reli relo.

8

Et qui métié ou kail bail?	Et quel métier lui donnerez-vous?
Mi ta ti reli relo.	Mi tan ti reli relo.
Et qui métié ou kail bail?	Et quel métier lui donnerez-vous?
Mi tan ti reli relo.	Mi tan ti reli relo.

9

Métié du repasseuse.	Le métier de repasseuse.
Mi tan ti reli relo.	Mi tan ti reli relo.
Métié du repasseusse,	Le métier de repasseusse,
Mi tan ti reli relo.	Mi tan ti reli relo.

Nu een wiegeliedje, waarin *piti* natuurlijk kleintje of lieveling betekent. Ook hier geen verschil in de geslachten: *ta manman, ta papa*.

LE SOMMEIL DE L'ENFANT.

1

Fè dodo piti ta manman!	Fais dodo chéri de maman!
Fè dodo piti ta papa!	Fais dodo chéri de papa!
Si ou paté domi,	Si tu ne veux pas dormir,
Gros chat la qui dan boi la	Le gros chat qui est dans les bois
Ka vini mangé ou.	Viendra te manger.

2

Fè dodo piti ta manman!	Fais dodo chéri de maman!
Fè dodo piti ta papa!	Fais dodo chéri de papa!
Manman ou pa la,	Ta mère n'est pas là,
Papa ou pati;	Ton père est parti;
Si ou palé domi,	Si tu ne veux pas dormir,
Gros chat la qui dan bois la	Le gros chat qui est dans les bois
Ka vini mangé ou.	Viendra te manger.

En thans een lied met een dramatische inslag. *Si* betekent *suis*.

YON PITI MENDIANTE.	UNE PETITE MENDIANTE.
1	
Cé yon piti mendiante	C'est une pétite mendiante

Qui ca mandé ou en moceau pain;
Bail à la pòve innocente,
Bail, bail car y tini faim.

Qui vous demande un morceau de [pain;
Donnez à la pauvre innocente,
Donnez, donnez car elle a faim.

2

Pa rejété priè a moin;
Coeur ou kail dirou pouqui;
Moin ni siz an et moin pa ni [manman,
Moin faim: ayé pitié du moin.

Ne rejetez pas ma prière;
Votre coeur vous dira pourquoi;
J'ai six ans, je n'ai plus de mère,
J'ai faim: ayez pitié de moi.

3

Hiè cété fète a vilage;
A moin pesonne pa songé;
Chacun té ca joué a sou féyage;
Hélas! et moin pa mangé.

Hier, c'était fête au village;
A moi personne n'a songé;
Chacum jouait sous le feuillage;
Hélas! et je n'ai pas mangé.

4

Padonné moin si moin ka mandé,
Moin ca mandé rien que du pain,
Du, pain, moin pa si gourmande;
A! pa grondé moin, moin ni faim.

Pardonnez-moi si je demande,
Je ne demande que du pain,
Du pain, je ne suis pas gour- [mande;
Ah! ne me grondez pas, j'ai faim.

5

Pa couè moin ka ignoré
Dan le monde foc ou soufè,
Mai moin si piti encô,
A pa léssé moin môr.

Ne croyez pas que j'ignore
Que dans ce monde il faut souf- [frir,
Mais je suis si petite encore,
Ah! ne me laissez pas mourir.

6

Bail a la pôvre pitite,
Et pour ou y kail prié.
Y ni faim; bail, bail vite;
Bail, yon note kail renne ou li.

Donnez à la pauvre petite,
Et pour vous elle priera.
Elle a faim; donnez, donnez vite;
Donnez, un autre vous le rendra.

Niet minder dramatisch is het volgende kinderlied, waarbij tevens enkele kindernamen en spijzen de revue passeren.

MOIN TOUJOU À LA FARINE SÈQUE.

1

Manman ou fè di ri dou,
Ou la ti doudou ou,
Ou pa la moin pièce.

(*Refrain*)
Moin toujou à la farine sèque,
à la farine sèque,
à la farine sèque,
E pi ou ka mandé moin
Pouqui moin-mègre kon ça.

JE SUIS TOUJOURS À LA FARINE SÈCHE.

Maman, vous avez fait du riz doux,
Vous en avez donné à votre petit chéri,
Vous ne m'en avez point donné.

(*Refrain*)
Je suis toujours à la farine sèche,
à la farine sèche,
à la farine sèche,
Et puis vous me demanderez
Pourquoi je suis si maigre que ça.

2

Manman ou fè chocola,
Ou la ti Colas ou,
Ou pa la moin pièce.

Maman, vous avez fait du chocolat,
Vous en avez donné à votre petit Colas,
Vous ne m'en avez point donné.

3

Manman ou fè ti siro,
Ou la ti Roro ou,
Ou pa la moin pièce.

Maman, vous avez fait du petit sirop,
Vous en avez donné à votre petit Roro,
Vous ne m'en avez point donné.

4

Manman ou bouè coco,
Ou la ti Cocotte ou,
Ou pa la moin pièce.

Maman, vous avez bu du coco,
Vous en avez donné à votre petite [fillette,
Vous ne m'en avez point donné.

5

Manman ou mangé patate,
Ou la ti doudou ou,
Ou pa la moin pièce.

Maman, vous avez mangé des pommes de [terre,
Vous en avez donné à votre petit chéri,
Vous ne m'en avez point donné.

6

Manman ou fè du té,
Ou la ti chéri ou,
Ou pa la moin pièce.

Maman, vous avez fait du thé,
Vous en avez donné à votre petit chéri,
Vous ne m'en avez point donné.

7

Manman ou bouè café,
Ou la ti Felo ou,
Ou pa la moin pièce.

Maman, vous avez bu du café,
Vous en avez donné à votre petit Felo,
Vous ne m'en avez point donné.

8

Manman ou mangé zigname,
Ou la ti Cocotte ou,
Ou pa la moin pièce.

Maman, vous avez mangé des yams,
Vous en avez donné à votre petite [fillette,
Vous ne m'en avez point donné.

9

Manman ou mangé décè,
Ou la ti chéri ou,
Ou pa la moin pièce.

Maman, vous avez mangé du dessert,
Vous en avez donné à votre petit chéri,
Vous ne m'en avez point donné.

Tot hetzelfde genre behoort:

MANZELLE KA PLÉRÉ.

MADEMOISELLE PLEURERA.

1

Manzelle ka ou ti ni ou ka pléré conça?
Ra ki ka cosé ou tou ce gro chagrin la?
Sel a sou la tè on peu ni en peine,
Car dépi bon matin ou ka sangloté.

Mademoiselle qu'avez-vous pour pleurer [ainsi?
Qu'est ce qui cause tout ce grand [chagrin?
Seul sur la terre je suis en peine,
Car depuis ce matin je sanglote.

2

Ma fille pa mandé moin ça ca désolé moin,
Pa chêché a connète secré ki en coeu a [moin,

Ma fille ne me demande pas ce qui me [désole,
Ne cherche pas à connaître le sécret de [mon coeur,

La douleur la plu triste vini tracassé [moin.
Hélas! moin déléssé, yo abandoné moin.

La douleur la plus triste vient me tra- [casser.
Hélas! je suis délaissée, on m'a aban- [donnée.

3

Yon fleu pa ka jamin resté san yon pa- [pillon,
Yon ciel pa ka jamin resté san yon [zétoile,
Yon mer pa ka jamin resté san yon flo.
Hélas! moin déléssé, yo abandoné moin.

Une fleur n'est restée jamais sans un [papillon,
Un ciel n'est resté jamais sans une [étoile,
Une mer n'est restée jamais sans une [fleuve.
Hélas! je suis délaissée, on m'a aban- [donnée.

4

Ma fille faut pa ou palé con ou ka palé ya,
Réfléchi en momen dumoin, moin kaille [sourir ou.
Hélas, moin déléssé, troi jou moin [déléssé.
Moin déléssé passe ça moin inmin la pati.

Ma fille ne faut pas parler comme vous [parlez là,
Réfléchiez au moins un moment, je vais [sourir avec vous.
Hélas, je suis délaissée, trois jours je suis [délaissée.
Je suis délaissée parce'que celui qui [j'aimais est parti.

5

Hélas! chagrin la ca gagné manzelle,
Y ka pléré, pléré san jamin consolé.
Yon jou cé tou bonnement dominus [vobiscum,
L'abbé minné li en gran cimitiè la.

Hélas le chagrin a gagné mademoiselle,
Elle pleure, elle pleure sans être jamais [consolée.
Un jour c'est tout à fait dominus [vobiscum,
L'abbé l'emmène dans la grande cime- [tière.

6

Hélas, chè! a mon tou moin trapé en [douleu;
Moin chanté chanson a ou té ka pleuré la?
Moin déposé yon rose assou tombo a li;
Moin tanne li ka di: yo abandoné moin!

Hélas chérie! en mon tour j'ai eu une [douleur;
J'ai chanté votre chanson: qui pleure là?
Je dépose une rose sur son tombeau;
Je l'ai entendu dire: on m'a abondonnée!

Er is geen Fransman, of hij heeft zijn lied aan vlag en vaderland, en in die liefde doet de Creool niet voor hem onder met zijn liefde *du patri* (*de la patrie*).

ESCE OU CONNÈTE LÉ TROI COULÈ.

LES CONNAIS-TU LES TROIS COULEURS.

1

Esce ou connète lé troi coulè,
Lé troi coulé de France;
Ça ki ca fè révé lé coeu
En gloire et espérence;
Blé céleste, coulè du jou,
Rouge de san, coulè d'amour,
Blan franchize et vayiance.

Les connais-tu les trois couleurs,
Les trois couleurs de France;
Celles qui font rêver les coeurs
De gloire et d'espérance;
Bleu céleste, couleur du jour,
Rouge de sang, couleur d'amour,
Blanc, franchise et vaillance.

2

Jusca la mòr y ka défanne,

Jusqu'à la mort on les défend,

Yon sublime folie,
Et can yo ka vini trionfé
Tou pré étofe chéri la,
Toute zieu plein d'larme,
Car drapo la ka gadé en pli li
L'âme du patri la.

Une sublime folie,
Et quand on revient triomphant
Tout près sa loque chérie,
Tous les yeux sont de larmes
[remplis,
Car le drapeau garde en ses plis
L'âme de la patrie.

Een der bekendste volksliedjes is *Adieu madras*, het afscheid van het meisje aan een matroos. De *foula* is de mooie halsdoek, die evenals de *madras*, de hoofddoek, en de gouden sierraden tot de Guadeloupse dracht behoren. *Colier chou* is de halsketting met grote kralen. — Het *sou marin*, in het vierde couplet, kan ik niet thuis brengen. Het is omgezet in *un marin*, maar dit zal wel niet goed zijn.

ADIEU MADRAS.

1

Adieu foula, adieu madras,
Adieu grinne dou, adieu colié
[chou;
Doudou à moin *li* ka pati. (*bis*)
Hélas, hélas cé pou toujou!

2

Moin za mandé le Procureu
Pou léssé doudou épi moin;
Le Procureu fai moin pou réponse:
Hélas! hélas y déja tro tar!

3

Hélas, bon Dieu, la moin la fôce
Pou voè doudou moin pati;
Hélas, bon Dieu, la moin courage
Pou voè doudou pati tout à l'hêu.

4

Hélas bon Dieu, si moin té sou
[marin,
Pou moin té condui doudou moin;
Hélas, bon Dieu, si moin té sou
[marin,
Pou moin té allé épi doudou moin.

5

Moin ka maudi capitaine la,
Ki vini épi batau à li;

ADIEU MADRAS.

Adieu foulard, adieu madras,
Adieu graines d'or, adieu colier
[chou;
Mon cheri, *il* s'en va. (*bis*)
Hélas, hélas c'est pour tou-
[jours!

J'ai demandé le Procureur
Pour laisser mon chéri avec moi;
Le Procureur me fit comme
[réponse:
Hélas; hélas il est déjà trop tard!

Hélas, bon Dieu, donne moi la
[force
Pour voir partir mon chéri;
Hélas! bon Dieu, donnez moi le
[courage
Pour voir partir tout à l'heure
[mon chéri.

Hélas, bon Dieu, si j'étais un
[marin,
Pour que je conduisse mon chéri;
Hélas, bon Dieu, si j'étais un
[marin,
Pour que j'aille avec mon chéri.

Je maudis le capitaine
Qui vient avec son bâteau;

Y pren doudou miné y allé.	Il prend mon chéri et l'emmène.
Hélas, hélas cé pou toujou!	Hélas, hélas c'est pour toujours!
6	
Moin ka maudi bâtiment là	Je maudis le bâteau
Ki vini pren doudou moin;	Qui est venu prendre mon chéri;
Moin ka maudi bâtiment là	Je maudis le bâteau
Ki minné doudou moin allé!	Qui emmène mon chéri aller!

PAPA MOIN BA MOI YON MARI.	MON PÈRE M'A DONNÉ UN MARI.
1	
Papa moin la moin yon mari, mon [Dieu,	Mon père m'a donné un mari, mon [Dieu,
Qui nomme qui piti nomme chè!	Quel homme, quel petit homme [chéri!
Papa moin la moin yon mari, mon [Dieu,	Mon père m'a donné un mari, mon [Dieu,
Qui nomme qui li piti!	Quel homme qu'il est petit!
2	
Moin pren lampe la pou chaché li, [mon Dieu,	Je pris la lampe pour le chercher,
Qui nomme qui piti nomme chè!	Quel homme, quel petit homme [chéri!
Moin pren lampe la pou chaché li, [mon Dieu,	Je pris la lampe pour le chercher,
Qui nomme qui li piti!	Quel homme qu'il est petit!
3	
Du feu pri dan paillasse à li, mon [Dieu,	Le feu a pris dans sa paillasse, [mon Dieu,
Qui nomme qui piti nomme chè!	Quel homme, quel petit homme [chéri!
Du feu pri dan paillasse à li, mon [Dieu,	Le feu a pris dans sa paillasse,
Qui nomme qui li piti!	Quel homme qu'il est petit!
4	
Chatte la pren li pou on souri, [mon Dieu,	Le chat l'a pris pour une souris, [mon Dieu,
Qui nomme qui piti nomme chè!	Quel homme, quel petit homme [chéri!
Chatte la pren li pou on souri, mon [Dieu,	Le chat l'a pris pour une souris,
Qui nomme qui li piti!	Quel homme qu'il est petit!
5	
Chatte là, chatte là cé mari à moin, [mon Dieu,	Au chat, au chat c'est mon mari, [mon Dieu,
Qui nomme qui piti nomme chè!	Quel homme, quel petit homme [chéri!
Chatte là, chatte là cé mari à moin, [mon Dieu,	Au chat, au chat c'est mon mari, [mon Dieu,
Qui nomme qui li piti!	Quel homme qu'il est petit!

Het is natuurlijk inconsequent on in het vierde couplet van het volgende vers *fait* te schrijven, waar op andere plaatsen *fè* gespeld wordt; maar de Creolen zijn nu eenmaal erg willekeurig in hun schrijfwijze. *Zott*, in de refreinen, betekent eigenlijk *vous autres*.

SURAH.

1

Moin pren Surah dan sein à manman li;
Moin élivé Surah épi zoeufs et madère;
A dix huit ans, yo pren li dan lanmain
[moin;
Cé la moin di bon Dieu: touté fini pour
[moin.

(Refrain)

Nôn, non! non non mèdame!
Zott pé ké pren Surah;
Pace quan moin té décidé,
Zott po cô té paré.

2

Surah à moin té ni yon abitude;
Tou lé six heû du soir, plani dan bra à
[moin;
Six hêu sonné, moin pa voè li vini;
Cé la moin di bon Dieu, voyé Surah la
[moin.

3

Surah à moin cé yon bel ti gaçon;
Tou li abillé du noè, y ca samme yon
[papillon;
Surah à moin cé yon bel ti gaçon,
Tou li abillé du blan, y ca samme un
[bébé rose.

4

Moin za passé dan toute lé pharmacies,
Et pi moin za mandé sous l'onguent
[d'amou;
Les pharmaciens fait moin pou la
[réponse:
Cé seul'ment Surah à moin qui pé con-
[solé moin.

(Dernier refrain)

Pren y, pren y pou zott;
Moin vé pas encò
Moin save trouvé en jeune gaçon
Qui peu console moin.

SURAH.

J'ai pris Surah du sein de sa mère;
J'ai élevé Surah avec des oeufs et du
[madère;
A dix-huit on me l'a pris des mains;
C'est alors que j'ai dit: Mon Dieu, tout
[est fini pour moi.

(Refrain)

Non, non! non non mesdames!
Vous ne prendrez pas Surah;
Parce que quand je me suis décidée,
Vous n'étiez pas encore (préparées) prêtes.

Mon Surah avait une habitude;
Tous les soirs à six heures, (plani) dans
[mes bras);
Six heures a sonné, je ne le vois pas
[venir;
C'est alors que je dit: Mon Dieu, envoyez
[moi mon Surah.

Mon Surah c'est un joli petit garçon;
Habillé tout en noir, il ressemble un
[papillon;
Mon Surah c'est un joli petit garçon,
Habillé tout en blanc, il ressemble un
[bébé rose.

J'ai passé dans toutes les pharmacies,
Et puis j'ai demandé de l'onguent
[d'amour;
Les pharmaciens m'ont fait (donner)
[pour réponse:
C'est seulement mon Surah qui peut me
[consoler.

(Dernier refrain)

Prenez-le, prenez-le pour vous (autres);
Je n'ai pas encore vu
Je peux trouver un jeune garçon
Qui peut me consoler.

In het eerstvolgende couplet staat *marabout* waarschijnlijk wel in de betekenis van een lelijk en kreupel mens. *Chandelle* is hier kaars. *Grasse* is mollig.

Choucoune.

1

Choucoune cé yon maraboute;
Zieu li cléré quon chandel;
Li pa gro femme mé li grassette.
Femme con ça plè moin tou nête
Nou rété cosé lontan. (*bis*)

(*Refrain*)
Ti zozio dan bois qui ta pé couté
Quan moin songé ça (*bis*)
Moin gagné la pinne,
Car dépi jou la (*bis*)
Dé pié moin dan chinne.

2

Allé la caille manman li
Yon gran moune qui bien onête
Sito li vouè moin li di:
A ta la plè moin tou nête.
Nou bouè chocola au noî. (*bis*)

3

Meuble prê, bel cabanne bato;
Table ronde, chèse ronde dodine;
Nape, serviette, rido mousline;
Dra brodé et bel tapi.
Quinze jou seilmen té rété. (*bis*)

4

Yon ti blan vini rivé,
Monte ci côté bo chivé;
Malè moin qui fi la côse,
Li trouvé Choucoune joli
Et Choucoune immé li.

Choucoune.

Choucoune c'est un marabout;
Ses yeux brillent comme une chandelle;
Elle n'est pas une grosse femme, mais
[elle grasse.
Une telle femme me plaît tout à fait
Nous sommes restés en causant long-
[temps.

(*Refrain*)
Les oiseaux dans les bois qui peuvent
m'écouter
Quand j'ai pensé à ça (*bis*)
J'ai eu de la peine,
Car depuis ce jour là (*bis*)
Mes deux pieds sont dans une chaîne.

J'ai été à la maison de sa mère,
Une grande personne, qui est bien
[honnête;
Aussitôt qu'elle m'a vu elle a dit:
A celle là me plaît tout à fait.
Nous avons bu du chocolat au noir. (*bis*)

Meubles prêts, une jolie cabane de
[bâteau;
Une table ronde, une chaise ronde
[pour se dodiner;
Une nappe, serviette, des rideaux de
[mousseline;
Des draps brodés et un joli tapis.
Quinze jours seulement j'y suis resté. (*bis*)

Un petit blanc arrive,
Monte de ce côté beaux cheveux;
Mon malheur voilà la cause,
Il a trouvé Choucoune jolie
Et Choucoune l'aime.

O Casino fait moin plési.

1

Dépi moin contré ou,
Dépi ou ranne moin fou,
Dépi cé ou tou seul
Moin ka trouvé ki bel.

(*Refrain*)
Min cé o casino ou ka fai moin
[plési
Min bigine là ka cho aucite ou
[pati.

Le casino me fait plaisir.

Depuis que je vous ai rencontrée,
Depuis que vous m'avez rendu fou,
Depuis que c'est vous toute seule
Que je trouve si belle (jolie).

(*Refrain*)
Mais c'est au casino (= badhotel)
[que vous me faites plaisir
Mais la biguine (= dans) chauffé
[aussitôt que vous étiez partie.

Pa ti ni pa yon femme qui ka densé comme vous,	Il n'y a pas une femme qui danse [comme vous,
Min ça ki belle moune cé ou.	Mais c'est vous qui êtes une belle [personne.
2	
Soleil en moin cé ou!	Vous êtes mon soleil!
Toute moune jalou nou.	Tout le monde est jaloux de nous.
Min ça moin ka di ou,	Mais ce que je vous dis,
Pa léssé moune palé mal di ou.	Ne laissez personne parler mal de [vous.
3	
Min qui soi robe encò	Mais que se soit une robe encore
Evè foula o ven,	Enfin jette la au vent,
Qui soi colié dò	Que se soit un collier d'or
Qui soi robe di chamme blan.	Que se soit une robe de chambre [blanche.

In het lied van de Congolees komen wij nog een andere vorm van *un* tegen, namelijk *yonne*. — *Tafia* is rhum, de volksdrank.

Chant d'un congo.

1	
Y ti ni troi zomme	Il ya trois hommes
Qui assou na tabe,	Qui sont à table,
Y ti ni dé ki ti ni den,	Il y en a deux qui ont des dents,
Ka mangé pain à pi fômage;	Ils mangent du pain et puis du [fromage;
Yonne qui pa ti ni den,	Il y en a un qui n'a pas de dents,
Ka boué divin à pi tafia.	Il boit du vin et puis du tafia.
2	
Chanté bien Naxiome,	Chantez bien Naxiome,
Chanté bien.	Chantez bien.
Cé pa moin qui ti fai	Ce n'est pas moi qui a fait
La chanson, cé ou minne	La chanson, c'est vous même
Ki ti fai la chanson ou.	Qui a fait votre chanson.
3	
Cé pa moin qui ti fai	Ce n'est pas moi qui a fait
La chanson,	La chanson,
Cé linton qui fai la chanson.	C'est le temps qui fait la chanson.

Het volgende liedje is een plaatselijk spotliedje; nu weer vergeten, maar gezongen in de tijd van het huwelijk van Lélia en Heribert, dat al direct een mislukking was, aangezien de bruid het huis in de huwelijksnacht ontvluchtte. Vandaar natuurlijk de volksuitleg, dat Lélia, geprest door haar moeder, Heribert puur en alleen om zijn geld trouwde. *C'est affaire à Lélia*; dat moet Lélia maar weten!

<table>
<tr><td>

MAMAN LÉLIA.

1

Maman Lélia mayé Lélia
C'est pou trapé bel maison là.
En arrivant dans maison li
Bonhêu Lélia fini pou li.

(*Refrain*)
Zaffai' cor Lélia,
Zaffai' cor à maman Lélia,
Zaffai' cor Lélia,
Zaffai' cor à maman Lélia.

2

Maman Lélia mayé Lélia
Cé pour trapé bijouterie là
Missié Héribert té ni caché.
Hélas, moin di ou toute moune [sauvé.

3

Premier qui sauvé de case là
C'est maman, mamzelle Lélia.
En arrivant dans maison là
Mamzelle Lélia sauté funêtre là.

</td><td>

MAMAN LÉLIA.

Maman Lélia a marié Lélia
C'est pour avoir la jolie maison.
En arrivant dans sa maison
Le bonheur de Lélia était fini pour [elle.

(*Refrain*)
C'est affaire à Lélia,
C'est affaire à maman Lélia,
C'est affaire à Lélia,
C'est affaire à maman Lélia.

Maman Lélia a marié Lélia
C'est pour obtenir (attraper) les [bijoux
Que Monsieur Héribert avait de [cachés.
Hélas, je vous dis tout le monde [s'est sauvé.

La première qui s'est sauvée de la [maison
C'est maman, mademoiselle lélia.
En arrivant dans la maison
Mademoiselle Lélia a sauté par la [fenêtre.

</td></tr>
</table>

KINDERSPELEN.

De meeste van deze liedjes worden gezongen, waarbij de kinderen in een kring aftellen.

<table>
<tr><td>

Si lapin vini ba li bouè,
ba li mangé pa ba li la
clé bufé la, passe si yon
ti bète ki tro malin, lin lin,
colin la plu bel la min dého.

</td><td>

Si le lapin vient, donne lui à boire,
donne lui à manger, ne lui donne [pas la
clef du buffet, parce' que c'est une
petite bête, qui est trop maligne,
colline la plus belle la main [(l'emmène?) dehors.

</td></tr>
<tr><td>

Mi yonne, mi dé,
mi dlo chale babi,
babi cano mété
dlo dan la chapel.

</td><td>

Voici un, voici deux,
voici l'eau chaud,
.... cano mettre
de l'eau dans la chapelle.

</td></tr>
</table>

Is *chale* hierbij een verbastering van *chaud*? Of moet het *Charles* betekenen, waarbij *Charles Babi* een kindernaam zou zijn. En dan

cano mété. Is dat een herinnering aan *mettre à la voile,* onder zeil gaan, te meer daar het hele geval nogal waterachtig is?

Pou lavé lé ban de Dieu, pin, pin karabel, la plu bel la min dého.	Pour laver le ban de Dieu, pin, pin karabel, la plus belle la main (l'emmène?) dehors.

Wat mag *le ban de Dieu* hier wel betekenen?

Pimpomme, balancé, coq chanté, palillon volé.	Pimpomme (?) balance, le coq chante, le papillon vole.

Ou pa conète za fêta la, ou pa save sa ki la, allé chèchè ti brin dlo la main, pou moin lavé pié moin.	Vous ne connaissez pas cette [affaire là, vous ne savez pas ce qu'il y a, va chercher un peu d'eau pour moi, pour me laver les pieds.

RAADSELS.

Niet alleen liedjes, maar ook *raadsels* nemen een belangrijke plaats in in het leven van de Creolen.

Dlo douboute. — De l'eau debout.

Canne à sucre.

Dlo descen ne mône. — L'eau qui descend un morne.

Un coco.

(Kokosnoten die door ratten zijn aangevreten gaan dikwijls lekken, waarbij het water op de grond druipt).

Moin ici, moin en France. — Je suis ici, je suis en France.

Une lettre.

Tablier madanme dêyè do i. — Le tablier de madame est derrière [son dos.

Un ongle.

Yon case a sou yon sel poté. — Une maison sur un seul poteau.

Un parapluie

Madanme en lécuri la ké i dérô. — Madame à l'écurie sa queue est [dehors.

Cheval.

Yon ti bononme ka plein en case. — Un bonhomme qui remplit une [maison.

Une lampe.

Moin pa ni roi, ni reine,
moin ka pôté la couronne.

Je ne suis ni roi ni reine,
je porte la couronne.

Grenade (granaatappel).

Moin ka tanne vié femme ka [babiyé,
moin ka gadé, moin pa ka vouè a [yen.

J'entends quelques vieilles femmes se disputer,
je regarde et je ne vois rien.

Haricots secs.

(Als de snijbonen droog zijn hoor je de boontjes in de basten rammelen).

Madanme voyé servante en conmission, conmission rivé avant servante.

Madame envoie sa servante faire des commissions et les commissions arrivent avant elle.

Monteur de cocos.

(Iemand die cocosnoten plukt, en dus de palm beklimt, gooit de noten naar beneden vóórdat hijzelf weer omlaag komt).

Moin ka maché, moin ka vouê yon ti baton verni a tèla moin passa pren li.

Je marche et je vois un bâton verni à terre et ne peux le ramasser.

Un serpent.

Moin ni yon bitin a case moin,
toutan moin pa kinbé
i pa cou y pa ka sèvi moin.

J'ai chez moi une chose,
qui me sert
que lorsque je la prends par le cou.

Potiche.

(*Bitin* betekent *chose*; *sèvi* is eigenlijk *servir*).

Als een soort spreekwoorden kunnen gelden:

Rata passa cassa di vers et si ta.

Le rat passe et casse dix vers et six tasses.

Si cé paté vini vinette dormi,
dormette paté kail mangé tombi [tombette.

Si le chien n'était pas arrivé,
le cochon n'aurait pas mangé le corosol.

De laatste uitdrukking is niet zo gemakkelijk thuis te brengen; zij wordt gedragen op een soort van binnenrijm: *vini vinette* en *tombi tombette*. Een *corosol* is een vrucht welke op Curaçao *schubappel* heet, de *sweetapple* van de Engelse eilanden.

En tot slot dat wat men op Guadeloupe zingt om met regen mooi weer te krijgen:

Ange Gabriel pren la pluie, voyé soleil.	Ange Gabriel prend la pluie, envoyez le soleil.

Wordt op Martinique gezongen als:

Missié Coco pren la pluie, voyé soleil.	Monsieur Coco prend la pluie, envoyez le soleil.

RÉSUMÉ

Chansons Français-Créoles de la Guadeloupe.

Voici une petite collection de chansons créoles folkloriques, qui sont chantées en Guadeloupe.

Quelques unes de ces chansons sont des jeux enfantins et cette collection est augmentée de quelques énigmes et expressions.

Les Créoles possèdent quelques mots d'eux-mêmes (*case*-maison, *bail* ou *ba*- donner), mais généralement ils usent les mots courants mais ils ont le penchant de simplifier la prononciation et aussi l'orthographie; comme: *couè*-croire, *cò*-corps, *pède*-perdre.

A cause de la même nonchalance et par ignorance ils ne distinguent guère les genres des mots et le singulier et le pluriel (*en jeune fiyète, du patrie, du 90 ans*).

Le verbe *être* chez eux est: *ti, te, tini*; une forme qu'ils usent sans conjugaison (je suis, il est, nous sommes, il était).

Pour indiquer le futur ils usent: *ca* ou *kaille* (*ca mor*-elle mourra).

Pour le pronom personnel il et elle ils emploient *y*.

Le pronom possessif est *moin* pour mon, ma ou mes et *li* pour son, sa et ses. Il est placé après le substantif (*tête li*-sa tête; *jeune an moin*- mes jeunes ans). Mais *moin* peut être aussi le pronom personnel: *moin*-je.

L'article indéfini un et une est *an, on, en, yon, yonne.*

Les chansons parlent pour elles-mêmes, seulement ,,Maman Lélia'' demande une petite explication. C'est une chanson locale exprimant une certaine raillerie. Lélia obligée par sa mère se marie à contre coeur avec Monsieur Héribert, mais le soir même du mariage elle s'enfuie. C'est pourquoi l'explication des gens: Lélia a epousé Héribert à cause de son argent.

De cette façon, on voit que les Créoles expriment, tout en chantant, leurs sentiments de tristesse et de joie, mais la plupart de ces chansons ont un caractère mélancolique.

BESPREKINGEN

DE WATERHUISHOUDING VAN CURAÇAO EN ARUBA

Bespreking van een belangrijk rapport van prof. KRUL en medewerkers

In deze bespreking — welke de gewone afmetingen van een boekbespreking in dit tijdschrift ver te buiten gaat — is gepoogd om, zoveel mogelijk met dezelfde woorden als door de schrijvers werden gebruikt, een uitvoerig overzicht te geven van de inhoud van een zeer belangrijk rapport, dat in Juli 1949, onder de algemene titel *De waterhuishouding van Curaçao en Aruba* (Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening 1949), in een oplage van slechts honderd exemplaren is verschenen.

De bespreker moet echter erkennen dat hij, naast zéér grote lof, toch ook ernstige bedenkingen heeft. In zoverre deze bezwaren gericht zijn tegen het gemak, waarop men in dit *Rapport* de natuurlijke functies van de wilde begroeiïng beoordeelt en haar invloed op de grondwaterwinning veroordeelt, waarmede men de invloed van de Oostpassaat op vele dingen voorbij gaat, en de mogelijkheid van allerlei grondbewerkingen en beplantingen aanvaardt, heeft hij getracht hierop gelijkertijd de aandacht te vestigen, zonder aan de objectiviteit van het overzicht veel schade te doen.

Het spreekt vanzelf — waar een samengaan van waterwinning en voedsellandbouw een aanvaardbare oplossing van het landgebruiksprobleem betekent — dat de natuurlijke plantengroei hieraan zo nodig moet worden opgeofferd. Zolang wij echter nog zó weinig weten van de invloed van de wilde begroeiïng op het waterverbruik, op de bodem en op het mikroklimaat, en over de mogelijkheid de vegetatie op Curaçao naar willekeur te wijzigen, weze men toch zuinig op het toch al zo uiterst dunne en gerafelde plantenkleed dat onze eilanden thans nog bedekt, en grijpe alleen dáár in, waar dit door een goed landbouwkundig bodemgebruik is gerechtvaardigd.

Het is wellicht goed er op te wijzen dat de bespreker van mening is dat de grondslagen van het *Rapport* — dat vele sterke punten heeft — door de hier uitgeoefende critiek niet worden aangetast.

Het voornaamste bezwaar, hier naar voren gebracht, heeft betrekking op de verdampingscijfers van de wilde begroeiïng welke op een, naar oor-

deel van de bespreker, niet zeer overtuigende wijze werden geschat — nochtans leiden tot de conclusie, dat men ten behoeve van de waterhuishouding deze begroeiïng moet gaan uitdunnen. En al wordt in het *Rapport* ook wel gewezen op enkele nuttige functies van de natuurlijke begroeiïng (ten aanzien waarvan verder onderzoek wordt aanbevolen), dit neemt niet weg — waar de verwijdering of uitdunning van de natuurlijke vegetatie herhaaldelijk als een zeer doeltreffende (en gemakkelijkst uitvoerbare) maatregel voor de waterconservatie naar voren wordt gebracht — dat op deze wijze het *Rapport* aanleiding zou kunnen geven tot een kaalslag op grote schaal, hetgeen voor de samenleving op deze eilanden een ramp zou betekenen.

* * *

Naarmate de grondwateronttrekking op Curaçao toenam, kwamen bezwaren tot uiting in verschillende kringen der bevolking, die van mening waren dat hierdoor de belangen van de landbouw en het natuurschoon werden geschaad. Teneinde hierin klaarheid te brengen werd de bekende „watercommissie'' ingesteld, onder leiding van Frater RADULPHUS, die onder dagtekening van 17 October 1945 een uitvoerig *Rapport* uitbracht, waarin sterk de nadruk werd gelegd op de waterconservatie ten behoeve van de landbouw. Aanbevolen werd de gouvernements-grondwaterwinning stop te zetten en de destillatie-voorziening belangrijk uit te breiden. Het Hoofd van de Landswatervoorzieningsdienst bracht echter in Februari 1946 een afwijkende zienswijze naar voren, waarin hij tot de conclusie kwam dat de grondwaterwinplaatsen zonder gevaar voor roofbouw in exploitatie zouden kunnen blijven, terwijl ook aan de destillatie uitbreiding zou moeten worden gegeven. In verband hiermede werd aan prof. W. F. J. M. KRUL, Directeur van het Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening te 's-Gravenhage — toentertijd op studiereis in de U.S.A. — verzocht naar Curaçao te komen voor het voeren van besprekingen omtrent het langzamerhand zo urgent geworden waterprobleem. Na een kort bezoek aan Curaçao adviseerde prof. KRUL in zijn *Voorlopig rapport inzake de waterhuishouding van Curaçao, Aruba en Bonaire*, van Febr. 1947, tot een nader onderzoek van de waterhuishouding van Curaçao en Aruba in haar geheel, mede als onderdeel van een algemeen welvaartsplan. Een opdracht welke hem in 1948 werd verstrekt.

Op 26 Mei 1948 kwam prof. KRUL met twee medewerkers op Curaçao aan; ir W. C. VISSER, l.i., Hoofd van de Afdeling Onderzoek van de Cultuurtechnische Dienst, zou de landbouwkundige problemen die aan het vraagstuk der waterhuishouding vastzaten bewerken; ir G. SANTING, ingenieur bij de Geo-Hydrologische Afdeling van het Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening, werd de uitwerking van het hydrologisch gedeelte opgedragen. Nadat prof. KRUL, na een kort verblijf weer naar Nederland was vertrokken, hebben ir VISSER (tot 14 Augustus) en ir SANTING (tot 22 September 1948) plaatselijk de nodige onderzoekingen verricht. In Maart 1949 zijn prof. KRUL en ir VISSER nog even op Curaçao terug geweest om hun inzichten te toetsen aan die van verschillende autoriteiten, lichamen en personen. Daarna werd het rapport door prof. KRUL, in overleg met zijn beide medewerkers voltooid.

Over de inhoud van het eigenlijke *Rapport* kan hier het beste iets worden gezegd ná de bespreking van de *Nota*'s van ir VISSER en ir SANTING (*Bijlage* I–III) waarop het zich in hoofdzaak baseert. Rapport en bijlagen zitten in een stevige doos, welke — zeer praktisch — als verzamelband is uitgevoerd.

Beschouwingen over de regenval door W. C. VISSER. Bijlage I. Cultuurtechnische Dienst Afdeling Onderzoek, (Utrecht), 1949, i + 8 blz. gestencild, 2 tekeningen buiten de tekst en 2 losse uitvouwbare tekeningen.

Ir VISSER vraagt zich allereerst af, *of in de afwisseling van natte en droge perioden een regelmaat te bespeuren valt.* Hiertoe werden regenvalcijfers van 120 jaar op hun onregelmatigheden onderzocht en inderdaad aanwijzingen gevonden van een periode van 11½ jaar, zoals elders in verschillende uitingen van het klimaat wordt aangetroffen. Naast deze regelmatige variatie van gemiddelden treden echter vele toevallige schommelingen op, die soms zeer groot zijn. ,,Toch staan Curaçao en Aruba, te beginnen in 1950, er ten opzichte van de regen veel beter voor dan in 1945." ,,De droge periode van 1946/48 zal dus na 1956 zijn herhaling vinden in een droger tijdvak van 3 jaren, dat van 1957 tot 1960 zal duren."

De tweede vraag is, *of in de loop van de tijd in het algemeen een stijging of een daling van de regenhoeveelheid te verwachten valt.* Door het ontbreken van voldoende oude regenvalwaarnemingen kan dit niet meer exact worden vastgesteld. ,,Naar wij menen te mogen opmaken uit de nog niet zeer gefundeerde kennis omtrent de oorzaken van klimaatsschommelingen is de toekomst van het Benedenwindse gebied niet ongunstig, al zal de regenval steeds spaarzaam blijven. Na het jaar 2000 verwachten wij evenwel een veel drogere periode."

Een derde vraag die wordt gesteld is, *hoe groot de kans is, dat er meer of minder regen valt dan een bepaalde hoeveelheid in een gegeven periode.* Ten aanzien van dit ingewikkelde vraagstuk slaagde ir VISSER er in grafische voorstellingen te construeren, waaruit men de kans op een zekere regenhoeveelheid voor een zekere periode op een willekeurige datum kan aflezen. Onder kans te verstaan, de in procenten uitgedrukte verhouding tussen het aantal malen dat de regenval in een reeks willekeurig gekozen perioden van gelijk aantal dagen beneden een zekere te kiezen waarde blijft, en het totaal aantal perioden.

Aan het slot van deze bijlage wordt nog even de *beïnvloeding van de regenval* behandeld, waarbij noch van invloed van bos op de regen noch van kunstmatige regenval iets goeds wordt verwacht.

Nota betreffende de landbouw van Curaçao en Aruba door W. C. VISSER. Bijlage III. Cultuurtechnische Dienst Afdeling Onderzoek, (Utrecht), 1949, ii + 56 blz. gestencild, 4 tekeningen buiten de tekst en 1 losse uitvouwbare tabel.

§ 1 gaat over *de plantengroei op de Benedenwindse Eilanden.* Hierin

maken wij al dadelijk kennis met enkele opvattingen welke kenmerkend zijn voor het standpunt dat in deze nota ten aanzien van verschillende vraagstukken wordt ingenomen. 1e. De directe zowel als de indirecte betekenis van de bosbegroeiïng is van zeer weinig belang; in het bijzonder is het goede effect van de begroeiïng op de bodem, wat betreft het tegengaan van erosie, twijfelachtig. Een betere bestrijding van de erosie is te verwachten door in het bos contourdammen te ploegen. 2e. De natuurlijke begroeiïng verdampt veel vocht en put zodoende de watervoorraad van de bodem sterk uit. 3e. De natuurlijke begroeiïng vertegenwoordigt een veeweide, waarvan de waarde thans door een te scherpe beweiding niet hoog is. ,,Doordat de geit alles wegvreet wat eetbaar is, verschuift het natuurlijke plantenbestand geheel naar de wabis en cactussoorten. Een zeker uitzicht op een rendabele verbetering zou te vinden zijn in het streven naar de vervanging van deze waardeloze begroeiïng met planten die als veevoeder kunnen dienen.'' De mening van J. W. GONGGRYP (1921; *W. I. Gids 3* p. 103) — die de boombegroeiïng in boomsingels wenste te concentreren als windbreking — lijkt ir VISSER dan ook nog geheel geldend te zijn.

Een paar opmerkingen lijken hierbij toch wel op zijn plaats.

,,Een droog klimaat en een gering waterhoudend vermogen van de grond zijn de twee ongunstige voorwaarden voor plantengroei'' wordt er gezegd. Zou de Oostpassaat hierbij niet een zeer belangrijke derde factor zijn? — welke bovendien door zijn invloed op de bodem van hydrologische betekenis is?

De gunstige invloed van bos op de erosie is ongetwijfeld veel minder groot dan bij tropische bergbossen of de bossen, waarin het Amerikaanse onderzoek werd verricht. Dat zij niet mag worden verwaarloosd leren ons de afschrikwekkende voorbeelden uit streken met eenzelfde soort klimaat in Noord-Venezuela.

,,Een onderzoek van een aantal hofjes en de vergelijking met de in de nabijheid groeiende vegetatie maakte, dat wij menen een schatting van de sterkte van de verdamping door de natuurlijke begroeiïng te kunnen maken. Wij kwamen tot de volgende cijfers:

diepte van het grondwater in meters:	4	5.5	7	8.5	10
verdamping in m^3/ha/etmaal:	40	30	20	10	0

Om deze cijfers te kunnen gebruiken, dient hierbij erop te worden gelet, dat de begroeiïng met de waterdiepte in overeenstemming is.''

Wat zijn de gegevens waarop deze berekening voor het vochtverbruik is gebaseerd? Deze verdampingscijfers werden geschat (zie ook *Meded. 2 Voorlichtingsinst. Welvaartsplan Ned. Ant.*, 1950, p. 16) veronderstellende, dat bij gelijke grondwaterdiepte en gelijke begroeiïngsdichtheid, het vochtverbruik van een hofje en van de wilde begroeiïng gelijk zou zijn — waarbij de verdamping in de hofjes werd bepaald uit gegevens omtrent hoeveelheden bevloeiïngswater. Toch zouden wij gaarne nog veel méér willen weten en iets meer vertrouwen willen hebben in de gerechtvaardigdheid van verschillende schattingen, indien men ons zou willen doordringen van de enorme belangrijkheid van de verliespost van dit door begroeiïng verdampte water op de waterbalans van onze eilanden, als hoedanig het in het *Rapport* steeds weer naar voren wordt gebracht.

Het concentreren van de boombegroeiïng in boomsingels lijkt op onze

Benedenwinden geen eenvoudige zaak. In de praktijk zal dit waarschijnlijk wel mòèten neerkomen op cactus-hagen van jatoe — waarbij men wèl moet bedenken, dat men bij een doeltreffend windscherm slechts op een duidelijk merkbare beschutting in een strook van twintig maal de hoogte van dat scherm mag rekenen.

In § 2 (p. 6–9) behandelt VISSER de *algemene betekenis van de landbouw*, welke op de Benedenwindse Eilanden bijzondere vormen aanneemt.

De sociale betekenis wordt vooral gezien in de aanwezigheid van een groep landbouwers naast de grote groep industrie-arbeiders. De landbouw is verder van betekenis als werkgelegenheid voor gepensioneerden die nog geen rust willen nemen, of voor industrie-arbeiders die voor het werk in de industrie niet meer in aanmerking komen. Zij is van belang voor de bodemconservatie, omdat de kleine maatregelen, die het begin van erosie moeten voorkomen, in het algemeen alleen mogelijk zijn indien deze werkzaamheden onderdeel zijn van een boerenbedrijf. In perioden van belemmerde aanvoer is een zekere productie binnenslands van het grootste belang. Komt de olieindustrie te vervallen dan is de landbouw de voornaamste bron van grondstoffen.

„Het verloren gaan van de landbouwkundige ervaring zal op de eilanden een groot verlies aan bestaanszekerheid betekenen. .... Men zal zich zeer doelbewust alle moeite moeten geven om de landbouw in stand te houden."

Bij de behandeling van *de tegenwoordige stand van de landbouw*, in § 3, wordt nog zeer veel ruimte tot verbetering gezien. Dat men op Aruba in sterkere mate op de landbouw is ingesteld dan op Curaçao ziet men ook hier weer, waar blijkt dat men op Aruba ongeveer 50% van het oppervlak van de bruikbare grond (1200 ha kleine mais) in cultuur heeft genomen, en op Curaçao nog geen 10% (800 ha kleine mais).

In § 4, *de betekenis van het water voor de landbouw* (p. 11–19), geeft VISSER enkele beschouwingen over de verdamping door het gewas, wat hij als één van de belangrijkste posten in de waterbalans van het eiland beschouwt.

De verdamping van het vrije wateroppervlak — waarmede men in open reservoirs en tankies heeft rekening te houden — is 5-6, misschien zelfs 8–9 mm per etmaal. De verdamping van een nat geregende grond bleek uit een proef van J. BEIJERING minstens 4 mm per dag te zijn. Werd over de natte grond een laag losse, droge grond gestrooid — waarbij wij dus een situatie krijgen die bij het conservatieploegen wordt nagestreefd — dan was de verdamping veel minder.

Het waterverbruik van cultuurgewassen en de invloed van de diepte van het grondwater werden in een aantal hofjes op Curaçao onderzocht. In het algemeen bleek een watertoevoer van 3 mm per etmaal voldoende; bij waterbehoeftige gewassen moest men echter tot het dubbele gaan. Bij een diepere stand van het grondwater dan 6–7 meter, daalt de groeikracht van mispel- en mango-bomen, zonder bevloeiïng, snel.

Een hoeveelheid van 3 mm betekent 30 m^3 per ha. „Neemt men een periode van 100 dagen verdamping, een lengte dus gelijk aan de grote regentijd, dan blijken 600 ha begroeiïng evenveel water te verbruiken als het waterleidingbedrijf van L.W.V. en C.P.I.M."

Men bedenke dat dit slaat op een begroeiïng zoals zij in de hofjes werd onderzocht, en niet op de wilde vegetatie!

Waar VISSER de invloed van de begroeiïng op de grondwatervorming behandelt, keert hij zich tegen diegene die „ten aanzien van de drink- en sproeiwatervoorziening met bebossing de vijand in de vesting zou halen .... De wilde begroeiïng is een veel grotere concurrent bij het gebruik van het water door de landbouw dan de drinkwatervoorziening. Dit brengt mede, dat een regeling van de grondwatervorming de meeste resultaten belooft, indien men deze via de begroeiïng tracht te beinvloeden. Het spreekt vanzelf, dat wij hier niet aan rigoreuze maatregelen denken in de trant van het kaal slaan van gedeelten van het eiland. Daarvoor heeft de begroeiïng te veel andere functies in de samenleving, die opwegen tegen veel nadeel, dat zij op deze eilanden door waterverbruik te weeg brengt. Het zal hier gaan om zorgvuldig afwegen en het bereiken van een compromis, waarin zo veel mogelijk alle voor- en nadelen in de beoordeling worden opgenomen."

Ir VISSER zou de nutteloze begroeiïng willen verwijderen en de grassen een kans geven, of, beter nog, de vorming van het grondwater beinvloeden door de diep wortelende wilde begroeiïng te vervangen door een ondiep wortelende vegetatie, die slechts een deel van het oppervlak van een watervanggebied in beslag neemt. Hij denk hier aan de verbouw van kleine maïs. „Daarbij zou men, door strooksgewijze uitzaai en door bestrijding van de bodemverdamping in de tussenliggende niet beplante delen van de thans met doornstruiken begroeide vlakte, de verdamping willekeurig kunnen vergroten of verkleinen, door de verhouding van begroeid tot onbegroeid land te variëren. De verhouding van wel en niet bezaaid land kan men laten afhangen van de hoeveelheid water, die men aan de grondwatervoorraad zou willen toevoegen. Het strooksgewijze grondgebruik zou tegelijk dienst kunnen doen als bestrijding van eventuele erosie. Vooral voor watervangterreinen, waar men zoveel mogelijk water uit wil halen, zonder daarom tot geheel kaal maken van het terrein over te gaan, lijkt ons deze wijze van werken, een combinatie dus van groenvoer winnen en water onttrekken, een waardevolle methode tot beheersen van de waterhuishouding."

„Voor het vervangen van nutteloze begroeiïng, als cactaeën en doornstruiken, is alle aanleiding. Deze vele jaren groeiende planten ontwikkelen grote wortelstelsels met een zeer groot vochtonttrekkend vermogen. Wel in tegenstelling met de mening, dat deze planten weinig water onttrekken, beschikken zij over een grotere zuigkracht dan de meeste andere gewassen. Omdat verder het wortelstelsel diep gaat, zal dit gewas ook nog vocht aan het grondwater onttrekken en het peil in de putten daardoor doen dalen."

Waarop fundeert VISSER deze overtuiging? — welke al direct niet erg in overeenstemming is met ònze gevolgtrekkingen, bij het zien van alle middelen welke door cactussen en doornstruiken worden aangewend om hun waterverbruik in de droge tijd te verminderen.

De *ontwikkelingsmogelijkheden van de landbouw* worden in § 5 uitvoerig behandeld. Zou de economische ontwikkeling op de eilanden in een minder gunstige richting gaan, dan zal men moeten trachten door een gelei-

delijke vervorming van het hedendaagse grondgebruik, een economisch producerend landbouwbedrijf mogelijk te maken.

Men zou dan van de volgende grondstellingen moeten uitgaan:

1. De landbouw zal op alle redelijk productieve gronden moeten worden bedreven. 2. Men zal een bedrijfsvorm moeten kiezen, die het met de regen van de grote regentijd kan stellen. 3. Men denke aan de vorming van gezinsbedrijven. 4. De grond dient gereserveerd te blijven voor de actiefste en flinkste boeren. 5. De bedrijfsgrootte dient passend te worden gekozen. 6. De keuze van gewassen dient rekening te houden met het klimaat, met arbeids- en mechanisatiemogelijkheden en met de productieverhoudingen tegenover het buitenland.

Het lijkt VISSER dat, voor een op grote oppervlakken gedreven landbouw de verbouw van veevoeder, dat door ensilage verduurzaamd wordt en aan het vee wordt gevoerd, de beste kansen heeft. De veeteelt zal, althans in het begin, vermoedelijk in de vleesrichting moeten gaan. Naast deze groenvoederteelt staat als enige concurrerende culture voor grote oppervlakten de aloë, die alleen op zijn monopoliegrond, de koraalkalk, zou moeten worden verbouwd.

Voordat verder op de toekomstige landbouwkundige ontwikkeling wordt ingegaan worden de alternatieven in de ontwikkeling in de landbouw nog eens scherp gesteld, om een ieder te doordringen van de grote betekenis van de beslissingen, die op dit gebied thans genomen moeten worden.

„Wanneer men ook in de verre toekomst op het blijven heersen van de gunstige conjunctuur zou mogen rekenen, dan zal men toch goed doen, de dammen te onderhouden en op de beste gronden door contourdammen het regenwater en de teeltlaag voor afstromen te behoeden. Men zal moeten streven naar verbetering van het fruit en naar gebruik maken van de beste gronden. . . . Zou in de toekomst de landbouw een groter aandeel in de welvaart moeten bijdragen. . . . dan zal een ontwikkeling naar een zo economisch mogelijk gedreven gezinsbedrijf een kans moeten krijgen. Vooraf zal dit reeds een aantal maatregelen eisen." Mocht de omslag naar een ongunstige conjunctuur de bevolking onvoorbereid treffen „dan zal de mogelijkheid tot het aanleggen van water- en bodemconserveringswerken er niet meer zijn. Ook zullen dan de gelden ontbreken voor het ontwikkelen van een landbouwvoorlichtingsdienst. De bevolking zal dan aan eigen lot zijn overgelaten."

In § 6 (p. 25–44) worden vervolgens behandeld de *maatregelen om de landbouwkundige ontwikkeling te verwezenlijken met het oog op een mogelijke daling in de conjunctuur*. De punten welke hierbij van betekenis zijn, liggen op drieërlei gebied en wel op dat van: *a.* de opleiding en het onderzoek; *b.* de juiste verkaveling en bedrijfsgrootte; *c.* de waterconservatie.

De scholing zou, zodra deze gewenst wordt, in bedrijfsverband gegeven moeten worden. Er zijn enkele goed geleide, vermoedelijk het best door het Gouvernement te exploiteren, bedrijven nodig, die ervaring verzamelen, de landbouwtraditie levendig houden, de mogelijkheid van opleiding in de practijk bieden en als voorbeeld kunnen dienen. Waar de landbouwvoorlichting, gezien het geringe oppervlak van de eilanden, de steun van een proefstation wel zal moeten missen, zou het van veel belang kunnen zijn, wanneer ten aanzien van voorlichting door proefstations aanslui-

ting zou kunnen worden verkregen met grotere landen in het Caraïbische gebied.

Voor het onderzoek — dat zich in de eerste plaats op het bedrijf moet richten — zal men wetenschappelijke werkers van buiten de eilanden moeten aantrekken. De practische beheersing van waterconservatiemaatregelen zal daarbij steeds hoofdzaak moeten zijn.

„De ontwikkelingsmogelijkheid van de landbouw zal in sterke mate afhankelijk zijn van de bedrijfsgrootte, de verkaveling en het grondgebruik. Hier zal men op zeer grote moeilijkheden stuiten. .... De bedrijfsgrootte zal zodanig moeten zijn, dat een gezin hier een inkomen kan verdienen .... Wij zouden voorlopig willen denken aan een grootte van ten hoogste 10 ha. .... Veel zal hier afhangen van de mate van mechanisatie, die mogelijk is door samenwerking tussen een aantal bedrijven.

De verkaveling in zijn tegenwoordige toestand is op een veel kleinere bedrijfsgrootte ingesteld. Doch dit is niet de enige belemmering voor de ontwikkeling van de landbouw. De omgrenzing van de percelen is niet steeds aangepast aan de hoogteverschillen in het landschap. Het gevolg hiervan is, dat het contourploegen voor de waterconservatie aanzienlijk moeilijker zal zijn uit te voeren".

Voor stadsuitbreiding zou men liever gronden moeten bestemmen, die landbouwkundig geen waarde hebben. Ongewenst is ook „het grondgebruik, waarbij de steil hellende terreinen gebruikt worden voor de verbouw van landbouwgewassen, die grondbewerking noodzakelijk *maken. De daarbij optredende* erosie kan deze gronden zeer snel waardeloos maken. .... Het moge zijn, dat het tegenwoordige verlies van een paar ha grond weinig telt, het is niet uitgesloten, dat dit in de toekomst sterker betreurd zal worden. Het niet gebruiken van gronden, die daardoor met struiken en cactaën begroeid raken, heeft geen gevolgen voor de toekomst, maar behoedt de grond voor wegspoelen." Om verwaarlozing van gronden tegen te gaan wordt geen andere mogelijkheid gezien dan overheidscontrôle en uitgifte van landbouwgronden in pacht alleen onder omstandigheden, waarbij een goed grondgebruik gewaarborgd is. Verder lijkt dorpskernvorming een belang van de eerste orde om aan economisch ongunstige tijden het hoofd te kunnen bieden.

Bij de bespreking van de waterconservatie worden eerst enkele proeven van J. BEIJERING behandeld, over de snelheid van indringen en afstromen van water. Daarna volgt een uiteenzetting van de technische conservatiemaatregelen, die meestal tot doel hebben het vermogen om water in oneffenheden aan het oppervlak tijdelijk vast te houden, te vergroten, om hierin het overschot aan water, dat niet zo snel kan indringen, tijdelijk te kunnen opslaan. Het conservatieploegen werkt echter volgens een ander beginsel. Door het ploegen wordt het waterhoudend vermogen van de grond vergroot, waardoor meer water kan worden vastgehouden in voor de wortel bereikbare diepten. Het vormt een onderdeel van de dry-farmingmethode en richt zich geheel op de landbouwkundige waterbehoeften.

Door evenwijdig aan de hoogtelijnen contourgreppels te trekken, kan men grote hoeveelheden water tegen afstromen beschermen. Bij de aanleg moet men sterk rekening houden met het feit, dat het overstromen van de greppels sterke erosie geeft, want wanneer één greppelrug be-

zwijkt, is de kans groot, dat alle andere dalwaarts ook door zullen breken.

Contourdammen — die men niet hoger pleegt te maken dan 1½ tot 2 voet — worden op grotere afstand van elkaar aangelegd. Ook hierin vindt men een zeer werkzaam middel om de erosie en het afstromen van water te bestrijden.

Een voordeel van grote dammen is, dat men met weinig moeite het regenwater kan beletten af te stromen. Nadelen van deze constructie zijn, dat zij het regenwater in staat stellen een lange weg snel bovengronds af te leggen, dat de kom achter de dam snel volslibt met een dikwijls te zware grond, en dat het maar zeer kleine oppervlakten zijn waarvan de landbouw profiteert. Het systeem FAUEL, waarbij een groot aantal kleine dammen tot boven in de rooi wordt aangelegd, lijkt dan ook in het algemeen juister.

In verband met de waterconservatie op de eilanden krijgen wij thans een hoofdstukje over *de invloed van de geit* (p. 40–44), waarin — op in modern cultuurtechnisch onderzoek gebruikelijke wijze — naar beste weten getalwaarden worden ingevoerd, voor een aantal factoren, welke zich tot een met zekerheid vaststellen van intensiteit en betekenis slecht lenen, om de schade in een duidelijk te begrijpen schaal uit te drukken.

Eerst wordt vastgesteld „dat de geit grote verwoestingen in natuurlijke en kunstmatige begroeiïng teweegbrengt en daardoor schade veroorzaakt", doch „alras bleek, dat het met de aangerichte schade nogal meeviel. Het is vooral de ergernis, die de vernielingen door geiten teweegbrengt, die maakt, dat men zich tegen dit dier keert. .... Bij een becijfering, waarin voor- en nadelen van deze dieren zeer breed werden uitgemeten, vonden wij een bewijs van deze beschouwingswijze. Het bleek, dat de voordelen, die de samenleving uit de geitenhouderij trekt, de nadelen overtreffen. Waarmede niet gezegd wordt, dat dezelfde voordelen niet mogelijk zouden zijn zonder deze nadelen." — Dit is dus in directe tegenspraak met het deskundig betoog van W. F. VELDHUYZEN voor de Curaçaose Rotary op 12 Augustus 1948, en met de conclusies in het *Geitenrapport* van U. DRIEBERGEN en T. KRAFT, dat kort daarop voor dezelfde Club werd uitgebracht.

De totale schade van de geit ten aanzien van de waterconservatie op Curaçao wordt daarop door VISSER berekend op *f* 40.000 per jaar. „Zou men hier de betekenis van de bodemerosie nog bijtellen, een betekenis, die wij op de halve waarde van de schade aan de waterconservatie berekenden, dan moet men wel tot de conclusie komen, dat dit punt van overgrazing en het effect daarvan op het afspoelen van water en grond economisch van zeer ondergeschikte betekenis is." — Men dient, tot goed begrip van het geitenvraagstuk, te bedenken, dat dit verlies van *f* 60.000 's-jaars slechts één van de vele schadeposten is die de geiten de Curaçaose gemeenschap bezorgen.

Wil men, in § 7, een *tijdschema voor de ontwikkeling van een moderne landbouw* ontwerpen, dan is het „noodzakelijk zich een termijn te stellen, waarna men er mede rekening moet houden, dat de olieweIvaart zou kunnen verdwijnen. Wij menen, dat dit tijdstip tussen 1965 en 1975 zal moeten worden gelegd en dat men hierop al zijn plannen zal moeten instellen. Dit is een zéér korte termijn voor het op gang brengen van

een nieuw landbouwstelsel bij een bevolking, die de landbouw voor een groot deel de rug toekeerde. .... Wij menen, dat de voorbereiding en ontwikkeling in vijf phasen van vijf jaar kunnen verlopen. Men moet dit niet zien als een star voorschrift. .... Wij geven dit .... voornamelijk met het doel, duidelijk naar voren te doen komen, wat nodig zal zijn om van de hedendaagse vorm van landbouw op een nieuwe vorm over te gaan."

De *1e Phase* is die van het *leggen van de algemene grondslagen*. Er zullen proeven moeten worden gedaan betreffende de juiste uitvoering van waterconservatiewerken zowel als van dry-farming-methoden. Naarmate de kennis van deze zaken toeneemt zal men kunnen beginnen met het treffen van waterconservatiemaatregelen in het terrein volgens een weloverlegde planologische grondslag met in achtneming van de eisen van de toekomstige landbouw.

In de *2e Phase* zal men zich in hoofdzaak moeten bezighouden met het *opbouwen van een voorlichtingsdienst*. Men zal kleine proefbedrijven moeten aanleggen, waarin de ervaring uit de vorige phase moet worden toegepast en uitgewerkt tot een practisch toepasbaar geheel.

In de *3e Phase* zal men moeten beginnen met de *opleiding van voorbeeld-boeren*. Het grotere aantal boerderijen zal hierbij tevens een bedrijfstypetoetsing mogelijk maken.

Tijdens de *4e Phase* zal men de *vorming van landbouwkernen* ter hand moeten nemen, op plaatsen die voor dorpskern in aanmerking komen.

Indien in de *5e Phase* de op olie opgebouwde welvaart begint te kwijnen, en de economische verhoudingen de landbouw aantrekkelijker zouden maken, dan kan men pas beginnen aan het *opbouwen van een boerenstand*.

,,Naast deze vijf phasen voor landbouwgronden dient ook een verdere verzorging van de bos- en beweidingsgronden te lopen. Welke kant men hier uit moet, is een kwestie van voorafgaand overleg. .... Het hiervóór geschetste plan zal velen wellicht een utopie lijken. ... Men zal het inzicht moeten doen groeien en de medewerking moeten verwerven, die een plan op lange termijn mogelijk maken, dat, op korte termijn gezien, wellicht utopistisch en oneconomisch kan lijken."

Welke kosten zijn voor waterconservatie toelaatbaar? (§ 8; p. 49–54). ,,Het grote gebrek aan water op de Benedenwindse Eilanden maakt, dat één van de eerste maatregelen, die waard is genomen te worden ter versteviging van het fundament van de welvaart op deze eilanden, de waterconservatie zal moeten zijn." In antwoord op de vraag welke bedragen men in deze waterconservatie zou mogen investeren, wordt berekend voor Curaçao, dat het mogelijk is thans tot ƒ 6.850.000 te gaan met het maken van onkosten voor waterconservatie, waarvan ƒ 550.000 ten bate van de landbouw, ƒ 6.000.000 ten bate van de watervoorziening voor civiel gebruik en de rest voor beide. Houdt men rekening met een toekomstige, veel omvangrijker landbouwactiviteit, dan zou men naast een gelijk bedrag voor civiel watergebruik, tot 8,4 millioen gulden mogen uitgeven ten bate van deze landbouw en ƒ 1,2 millioen, die voor beide doeleinden gezamenlijk moeten worden gerekend. Voor Aruba zou men de orde van grootte van het voor waterconservatie toelaatbaar te besteden bedrag omstreeks ƒ 5.000.000 kunnen stellen.

In § 9 wordt ten slotte nog iets medegedeeld over *de uitslag van het onderzoek van grondmonsters* welke bij het bestuderen van de invloed van de diepte van het grondwater op de groei van vruchtbomen werden genomen.

Nota inzake de hydrologie van Curaçao en Aruba door G. SANTING. Bijlage II. Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening, ('s-Gravenhage), 1949, i+iv+85 blz. gestencild, met 10 losse, uitvouwbare kaarten, grafieken en tabellen in aparte map.

In Hoofdstuk I, de *inleiding*, wijst ir SANTING er op dat deze studie in sommige opzichten uitvoeriger beschouwingen bevat dan een hydrologische bijlage bij het *Rapport inzake de waterhuishouding* zou eisen, omdat het ten behoeve van het toekomstige onderzoek wenselijk is, dat alle thans verkregen resultaten in grijpbare vorm worden vastgelegd. De gegevens waarop de resultaten zijn gegrond zijn in hoofdzaak van Curaçao afkomstig, terwijl men er ook rekening mede moet houden dat het persoonlijk onderzoek in de zomermaanden plaats vond en zich dus niet tot in de regentijd uitstrekte.

Hoofdstuk II (p. 3–11) geeft een *algemene beschrijving van de grondwaterbeweging van Curaçao en Aruba*. De op de eilanden vallende neerslag dringt ten dele in de bodem, verdampt ten dele terstond aan het oppervlak en stroomt overigens bovengronds af. Van de in de bodem gedrongen neerslag wordt een gedeelte als *hangwater* vastgehouden en door de plantengroei verbruikt, of verdwijnt door verdamping uit de bovenste grondlagen. Is de regenval voldoende sterk geweest, dan verdwijnt het overtollige *zakwater* in de diepte en bereikt ten slotte het *grondwater*, dat zowel stilstaand als stromend kan zijn.

Overheerst de voeding de verliezen, dan neemt de hoeveelheid grondwater toe; in tijden van droogte overheersen de verliezen, en de grondwaterstand — dus ook het peil der putten — daalt.

Het uit de neerslag gevormde grondwater stroomt onder een zeker verhang kustwaarts af. Een stromingsbeeld hiervan kan men verkrijgen door het tekenen van hoogtelijnen (isohypsen) van de grondwaterstand (phreatisch oppervlak). Op deze kaart zien wij dan hoe in de grote valleien het grondwater uit vele richtingen tezamen vloeit en min of meer wordt opgestuwd indien een dalvernauwing nabij de kust de afstroming naar zee belemmert. Een tweede punt dat opvalt is het grote verschil tussen de waterstand in de natte en die in de droge tijd, welke na een goede regenperiode en een langdurige droogte gemiddeld bijna 10 m kan bedragen. In de droge tijd kan de waterstand in de kustzône aanzienlijk beneden zeepeil dalen, wat dan tot gevolg heeft, dat zeewater het land binnendringt.

Hoewel de grondwaterstroming tussen de verschillende valleien onderling aan meer weerstand onderhevig is dan in de valleien zelf, lijkt het SANTING toch verantwoord, bij meer algemene beschouwingen het grondwater van Curaçao op te vatten als één samenhangende massa. Als gevolg van deze ononderbroken stroming is het oorspronkelijk in de bodem aanwezige zout — daterend uit een tijd waarin het

land geheel of ten dele door de zee was bedekt — in meer of mindere mate uitgeloogd, afhankelijk van de doorlatendheid van het bodemmateriaal. In het diabaasgebied om het Schottegat blijkt zelfs tot op een diepte van tenminste veertig meter beneden Curaçaos Peil, water met een chloorgehalte van minder dan 500 milligram per liter aanwezig te zijn. Het is in het algemeen nog niet bekend tot welke diepte zich zoetwater in de Curaçaose bodem bevindt; verwacht kan worden dat het zoetwaterlichaam in grote trekken min of meer een lensvorm heeft, waarbij dus de grens met het zoute water naar de kust toe steeds hoger komt te liggen.

De natuur streeft steeds naar een evenwicht, zo ook tussen aanvulling en verlies van de grondwatervoorraad. Kunstmatige vermeerdering van de voeding van het grondwater heeft een vermeerdering van de ondergrondse afvoer als gevolg, welke door de natuur wordt bereikt door een vergroting van het verhang van het grondwater, dus door een rijzing van de grondwaterstand; anderzijds bewerkt een vermindering der voeding van de grondwatervoorraad een vermindering van de ondergrondse afvoer.

In Hoofdstuk III gaat SANTING met *enige beschouwingen over de invloed van dammen op de grondwaterbeweging* verder met zijn studies over de gevolgen van het menselijk ingrijpen in het bestaande hydrologische evenwicht.

Men heeft van ouds trachten tegen te gaan dat regenwater bovengronds naar zee afstroomt. Dit kan men bereiken door een zo gelijkmatig mogelijk over het terrein verdeelde indringing van de neerslag te bevorderen, door b.v. contourploegen, òf door het bevorderen van een zeer plaatselijke indringing van afvloeiend neerslagwater, door b.v. het aanleggen van zware dammen benedenstrooms van grote vanggebieden. Tussen deze beide uitersten bestaan vele overgangsvormen. Voor het kiezen van de juiste maatregelen is een inzicht in de onderlinge grootteverhoudingen der verschillende posten van de waterbalans (neerslag, bovengrondse afstroming, verdamping van bodem en vrij wateroppervlak, vochtverbruik van plantendek, ondergrondse afstroming naar zee) noodzakelijk. — De indruk werd verkregen dat van afzonderlijke buien in het diabaasgebied ten minste 10% bovengronds afstroomt.

Ter plaatse van de dammen ontstaat een aanzienlijke verhoging van de grondwaterstand, welke zich als een golf stroomafwaarts gaat bewegen. Natuurlijk zal in de valleien ook zònder dammen een grondwatergolf ontstaan; de dammen versterken en verlengen de nawerking van dit verschijnsel echter veelvoudig. De voortplantingssnelheid van deze golf hangt af van vele factoren, zoals doorlatendheid van de bodem, de golfhoogte en het verhang van het grondwater. Voor het diabaasgebied op Curaçao worden wel voorplantingssnelheden van 10 à 20 m per etmaal genoemd.

Hoofdstuk IV (p. 20–23) bevat een theoretische behandeling van *de invloed van grondwateronttrekking door middel van putten op de vorm van het phreatisch vlak*. Denk men het 1250 ha grote valleigebied Zapateer—Cas Coraal—Klein Kwartier geschematiseerd als een cirkelvormig terrein

met een straal van 2000 meter, en een wateronttrekking in het centrum ter grootte van 25 m^3 per uur (ofwel 219.000 m^3/jaar, de orde van grootte van de gemiddelde gezamenlijke opbrengst van de plaatselijke pompstations van de C.P.I.M. en de L.W.V.), dan blijkt de diepte van de afmalingskegel in zijn uiteindelijke vorm te liggen op 0 — 0,16 — 0,75 — 2,20 — 5,95 meter, op afstanden van onderscheidelijk 2000 — 1500 — 1000 — 500 — 100 meter van de plaats van wateronttrekking. De minimum duur van de periode die nodig is voor de volledige ontwikkeling van de kegel uit een ongestoord phreatisch oppervlak kan worden becijferd op 350 dagen. Hierna „vindt onder invloed van de grondwateronttrekking een over het gehele beschouwde gebied gelijkmatige daling van de grondwaterstand plaats, die onder de hier gegeven omstandigheden de grootte van .... 0,60 m per jaar bezit. Indien dus over een periode van 2 jaar geen neerslag zou zijn gevallen, zou de grondwaterstand op b.v. 1000 m afstand van het centrum der wateronttrekking .... 0,75 m + 0,60 m = 1,35 m lager zijn, dan zonder waterwinning het geval zou zijn geweest." Deze getallen zijn natuurlijk slechts bedoeld voor het geven van een indruk omtrent de orde van grootte van de grondwaterstandsverlagingen; voor het berekenen van exacte waarden zal men uitteraard rekening met de plaatselijke gesteldheid moeten houden.

In Hoofdstuk V komen wij tot de opstelling van de verschillende posten waaruit *de waterbalans voor Curaçao* bestaat.

Inkomsten: 1 neerslag;

uitgaven: 2 bovengrondse afstroming in zee, 3 bodemverdamping, 4 verbruik door begroeiïng, 5 ondergrondse afstroming in zee, 6 wateronttrekking aan putten;

saldo: 7 vermeerdering vochtvoorraad in bodem.

Van vele van deze posten was weinig bekend. Door het kiezen van een geschikte droge periode kon SANTING echter een waterbalans opstellen „waarin slechts drie posten voorkomen, waarvan twee binnen bepaalde grenzen van nauwkeurigheid bekend zijn (nl. de posten 4 en 6) en één onbekend is (post 7). Een dergelijke waterbalans is nu opgesteld voor de volgende valleigebieden: 1) Groot St. Joris met bovenstrooms gelegen gebied (1170 ha); 2) Zapateer — Cas Coraal — Klein Kwartier — Mahaai (1300 ha); 3) Mahoema — Groot Piscadera (680 ha)", voor de maand Mei, 1940.

Post 7 is in de droge tijd negatief, de grootte dient uit de balans te worden afgeleid. Post 6 kan worden geschat.

Wat post 4 betreft: „Kiest men een periode, voldoende lang na het einde van de regentijd, dan zal .... het vochtverbruik van de begroeiing voornamelijk worden gedekt door verbruik van grondwater. Omtrent de grootte van dit verbruik zijn in § 1 van Bijlage III enige cijfers vermeld. Met behulp van deze cijfers alsmede de stand van het grondwater en de dichtheid van de plantengroei kan men dit waterverbruik dus berekenen. De begroeiïngsdichtheid, d.w.z. het percentage van het beschouwde terreinoppervlak waar zich een tot in het grondwater wortelende begroeiïng bevindt, is geschat aan de hand van een verkenning in het terrein." Op de waterbalans van Groot St. Joris wordt aldus ingevuld een verbruik door de begroeiïng, bij de veronderstelling

dat 60% van het terreinoppervlak begroeid is, van ongeveer 94 m³/ha per maand of 3 m³/ha per etmaal; op die van Zapateer — Mahaai vinden wij een begroeiïng van 50% met een verbruik van 77 m³/ha per maand of 2,5 m³/ha per etmaal; op die van Mahoema — Groot Piscadera een van 40% met 126½ m³/ha per maand of 4,1 m³/ha per etmaal.

Zouden wij nogmaals mogen vragen hoe deze cijfers — die hebben geleid tot aanbevelingen van zo ingrijpende aard op het Curaçaose landschap — zijn verkregen? Als optimale begroeiïngsdichtheid op een willekeurig terrein werd aangenomen: de dichtheid van de begroeiïng zoals die zich op dat bepaalde terrein bij de daar heersende grondwaterstand kan ontwikkelen! Stelt men deze optimale begroeiingsdichtheid op 100%, dan is in een vallei met een gemiddelde dichtheid van 50% dus overal de begroeiïng gemiddeld de helft van die welke zich daar bij de aldaar heersende grondwaterstand zou kunnen ontwikkelen (zie ook *Meded. 2 Voorlichtingsinst. Welvaartsplan Ned. Ant.*, 1950, p. 17).

„Uit deze balansen zijn verschillende conclusies af te leiden. In de eerste plaats valt op, welk een gering percentage van het totale waterverbruik op rekening van de grondwaterwinning door de pompstations der L.W.V. en C.P.I.M. komt. Deze percentages zijn achtereenvolgens:
voor Groot Sint Joris 12%
voor Zapateer — Cas Coraal — Klein Kwartier — Mahaai 16,5%
voor Mahoema — Gr. Piscadera 21%."

Uit de grootte van post 7, zoals die in de balansen is gevonden, kan het werkzaam poriëngehalte van het bodemmateriaal worden afgeleid. Het gevonden cijfer van 3 à 5% — het verschil tussen het watergehalte van de bodemlaag in verzadigde toestand en het gehalte in de toestand nadat de grondwaterstand beneden de onderzochte grondlaag is gedaald — stelt hierbij een gemiddelde voor voor de diabaasbodem tussen ca. 5 en 15 m beneden het oppervlak. Deze berekening is o.m. afhankelijk van de schatting van de begroeiïngsdichtheid. Zou bijvoorbeeld in het gebied van Groot St. Joris de begroeiïngsdichtheid 40% bedragen in stede van 60% zoals thans is aangenomen, dan zou men voor het poriëngehalte 2,3% inplaats van 3,2% vinden.

Het totale vochtgehalte van de bodem in verzadigde toestand kan bij de sterk verweerde bovenste lagen 40–50 volumeprocenten bedragen. Met toenemende diepte vermindert dit tot 20–15% op een diepte van 15–20 m. Slechts een deel van dit vocht is voor de plantengroei en de grondwaterwinning van betekenis; de verweerde diabaas op 5–15 m diepte bevat in verzadigde toestand namelijk gemiddeld slechts 3–5 volumeprocenten winbaar grondwater.

De voeding van het grondwater uit de neerslag bleek,bij een gunstige verdeling meer dan 30 %van de gevallen regen te kunnen bedragen; meestal is het echter belangrijk minder. Het doorlaatvermogen van de grond is zeer wisselend. Een raming van de maximale grootte der ondergrondse afstroming naar zee zou men in één bepaald, niet zeer afwijkend geval in de vochtige maanden op 2,5 m³ per ha per dag kunnen stellen.

Hoofdstuk VI (p. 35–57) geeft *beschouwingen over het effect van verschillende methoden van waterconservatie voor de land- en tuinbouw en de*

grondwaterwinning op Curaçao en Aruba. Aan een denkbeeldige vallei van zo eenvoudig mogelijke vorm worden hierin de voornaamste methoden van waterconservatie die op Curaçao zijn toegepast nagegaan. Het blijkt, dat de in de valleien gelegen terreinen de grootste hoeveelheid water ontvangen, indien op de valleihellingen een deel van de neerslag tot bovengrondse afstroming komt en in de vallei door dammen wordt opgevangen. Het zuinigste gebruik van het water verkrijgt men voorts door loswerken van de bovenste grondlaag na regenval en verwijderen van de waardeloze begroeiïng. — Bij deze beschouwingen werd aangenomen dat het plantendek gelijkmatig over het terrein is verdeeld met een begroeiïngsdichtheid van 50%. Na het verwijderen van de waardeloze, wilde begroeiïng werd de begroeiïngsdichtheid gesteld op 30%.

Maatregelen die tot gevolg hebben, dat over het gehele gebied de neerslag volledig tot indringing komt, scheppen, indien daarbij geen andere conservatiemaatregelen worden toegepast, de ongunstigste toestand.

De voornaamste *richtlijnen* voor de *waterconservatie* op *Curaçao* luiden als volgt:

a. Op de terreinen die voor land- en tuinbouw in gebruik zijn, worde de neerslag zo volledig mogelijk tot indringing gebracht (conservatie- of contourploegen, contourgreppels en -dammetjes).

b. Naar die gebieden, waar het landbouwkundig gebruik meer water vraagt dan de neerslag verschaft of waar zich een grondwaterwinplaats bevindt, dient een zekere bovengrondse toevoer van regenwater uit andere delen van de vallei gehandhaafd te blijven.

c. „Het vochtverbruik van de wilde begroeiïng en de bodemverdamping dienen zoveel mogelijk te worden beperkt .... voor zover dit practisch uitvoerbaar en niet strijdig is met de eisen van natuurschoon en erosiebestrijding.”

d. Op de niet voor land- of tuinbouw bestemde terreinen heeft het weinig zin maatregelen te nemen die een volledige indringing van het regenwater nastreven. Slechts indien de bovengrondse afstroming de erosie bevordert, dient zij te worden beperkt.

e. „Ter bescherming van de bodem tegen verstuiven (de verwijdering van de wilde begroeiïng in de koenoekoe kan verstuiven bevorderen) en ter bescherming van de landbouwgewassen tegen de wind kunnen windheggen worden aangelegd.”

De ongunstige toestand van de plantage Zuurzak is toe te schrijven aan: de volledige bedamming van de vallei Scherpenheuvel, de verwaarlozing van de dammen in het kusthofje en de grondwateronttrekking. Een verbetering van de toestand is te bereiken door: herstel van de dammen in Zuurzak, slechten van enkele der benedenste dammen op Scherpenheuvel, „Verwijdering van de wilde begroeiïng, zowel in het bovenstroomse valleigebied, als in het kusthofje, uiteraard slechts voor zover deze verwijdering niet in strijd is met de eisen van windbescherming, erosiebestrijding en behoud van natuurschoon”, volledig vasthouden van het gevallen regenwater op die terreinen waar landbouw zal worden bedreven, tegengaan van de bodemverdamping, treffen van maatregelen die de erosie op de hellingen tegengaan doch de boven-

grondse afstroming niet geheel opheffen. Door „deze maatregelen kan een zodanige verbetering in de toestand worden verkregen, dat een stopzetten van de — economisch zo belangrijke — grondwaterwinning op Scherpenheuvel niet met redelijke argumenten te verdedigen is."

De ongunstige toestand van het valleigebied Zapateer—Cas Coraal—Klein Kwartier—Mahaai is voornamelijk toe te schrijven aan: het niet meer goed functioneren van de meeste dammen, de bebouwing van het gebied boven de kusthofjes, de wateronttrekking. Een verbetering van de toestand kan worden verkregen door: verhindering bovengrondse afstroming naar het Schottegat, herstel van de dammen in de kusthofjes, verwijdering van de wilde begroeiïng, tegengaan van de bodemverdamping, volledig vasthouden van het gevallen regenwater op de voor landbouw bestemde terreinen, tegengaan van de erosie zonder de bovengrondse afstroming geheel op te heffen, tegengaan van de wateronttrekking aan de in of nabij het verzoute gebied gelegen waterputten.

„De grondwateronttrekking door het mastbos van particuliere molens in of onmiddellijk bovenstrooms van het gebied der kusthofjes levert in het bijzonder in de droge tijd een ernstig nadeel op en bevordert het binnendringen van zout water". De putten van Mahaai b.v. liggen in een gebied waar de grondwaterstand in de droge tijd aanzienlijk beneden zeepeil ligt en dus een sterke stroming van zeewater het land binnendringt. Zodra de bewoners van deze wijken aan de waterleiding zijn aangesloten „zal men een uitbreiding van het aantal molenputten in dit gebied dienen te verbieden en zelfs een vermindering der onttrekking dienen na te streven".

De ongunstige toestand van het gebied Suffisant—Weis is te danken aan: de grote bovengrondse afstroming van regenwater, de bebouwing, de wateronttrekking, misschien ook de invloed van zout spoelwater. Verbetering is te bereiken door vrijwel dezelfde maatregelen welke zijn aanbevolen voor het gebied Zapateer—Mahaai met zo nodig verbetering van de afvoer van het zoute spoelwater van de kampen.

Ten aanzien van de *waterconservatie* op *Aruba* komt men tot de volgende *richtlijnen*:

a. In de voor landbouw bestemde gebieden moet de neerslag volledig worden vastgehouden.

b. De verdamping van de bodem en de wilde begroeiïng behoort op landbouwterreinen te worden tegengegaan.

c. Ten behoeve van de hofjes dient een zekere bovengrondse afstroming te worden gehandhaafd en het water door dammen te worden vastgehouden.

d. Ter vermindering van de erosie zal men op verschillende plaatsen de bovengrondse afstroming moeten verminderen.

Hoofdstuk VII behandelt *de waterwinning ten behoeve van de centrale drinkwatervoorziening van Curaçao en Aruba en haar toekomstige mogelijkheden.*

De belangrijkste waterplantages en pompstations op Curaçao zijn Groot Piscadera, Zapateer en Groot St. Joris — allen van de C.P.I.M. met een opbrengst in een droog jaar (1947) van 195-, 150- en 140-duizend ton per jaar (d.i. omstreeks 6, 3 en 6½% van de gemiddelde regen-

val) — Buena Vista-Rozendaal en Klein Kwartier — van de L.W.V. met een opbrengst in 1947 van 125- en 88-duizend ton (d.i. omstreeks 13% van de regenval). Voor de watervoorziening van Curaçao is de capaciteit in droge jaren doorslaggevend. Nu was 1947, met een opbrengst van in totaal ca 900.000 m^3 (L.W.V. hiervan 1/3; in een nat jaar in totaal ca 1500.000) nog niet het ongunstigste jaar; in 1948 bedroeg de opbrengst der L.W.V.-pompstations slechts 244.000 m^3. Het tekort aan zoet water wordt gedekt door aanvoer van zoet water per schip (C.P.I.M., in 1948 2000.000 m^3) en door destillatie van zeewater (L.W.V., in 1948 374.500 m^3). Het verschil in productiekosten van gezuiverd grondwater en gedestilleerd water bedroeg in 1948 omstreeks één gulden per ton, waaruit volgt dat (indien dit verschil zo groot blijft) een vermindering van de welvaart er toe zou kunnen nopen over te gaan tot uitbreiding van de grondwaterwinning. Bij het nader onderzoek van de uitbreidingsmogelijkheden werd de behoefte aan water in de toekomst geraamd op 2½ millioen ton per jaar.

Een vermeerdering van de grondwater-opbrengst kan men bereiken door uitbreiding van de winning op de thans in exploitatie zijnde waterplantages, en door uitbreiding van het oppervlak en het aantal der wingebieden. De opbrengst van de bestaande plantages kan men opvoeren door waterconservatiemaatregelen en door middel van diepe, geboorde putten van 30 tot 50 meter, op plaatsen waar de bodem tot op voldoende grote diepte behoorlijk doorlatend is. Zolang niet is vastgesteld waar zich de grens tussen zoet en zoutwater ter plaatse bevindt, dient bij een dergelijke waterwinning de grootste voorzichtigheid in acht te worden genomen. ,,Een merkbare invloed van de huidige grondwateronttrekking op de waterstand in aangrenzende valleien zonder pompstations mag uitgesloten worden geacht . . . .''

Waar de conclusies ten aanzien van de voornaamste waterplantages worden neergeschreven valt het op hoe de, door VISSER toch vrij willekeurig aangenomen waarden voor het waterverbruik van de wilde begroeiïng, hier ten slotte de aanleiding zijn dat met overtuiging de verwijdering van de natuurlijke plantengroei wordt aanbevolen om de kunstmatige grondwateronttrekking te compenseren. ,,Uit voor enige valleigebieden opgestelde waterbalansen blijkt, dat de opbrengst der pompstations slechts een gering percentage uitmaakt van het totale verbruik aan grondwater door de begroeiïng in de valleien waar deze pompstations zijn gelegen. In droge perioden zijn deze percentages van de orde van 10% à 20%; in de natte tijd zijn zij nog aanzienlijk geringer''. — Enige getallen inzake het bewijs dat de waterwinning op Groot Piscadera in droge perioden zich — behalve door het boren van diepe putten — ook door het verwijderen van de wilde begroeiïng en het openploegen van de bodem op Mahoema aanzienlijk heeft kunnen uitbreiden, lijken in deze wel van belang.

,,Zou men onverhoopt in de toekomst genoodzaakt zijn, de volledige waterbehoefte van het eiland uit grondwater te dekken, dan zal men er niet aan kunnen ontkomen, enkele der grote valleigebieden geheel aan de waterwinning dienstbaar te maken. . . . . Het spreekt vanzelf, dat een dergelijke wijze van waterwinning het landschapsbeeld in de betrokken vallei ingrijpend zou wijzigen''.

De hoeveelheid grondwater welke in totaal in de valleigebieden van

Groot St. Joris, Zapateer—Klein Kwartier, Groot Piscadera, Santa Barbara en Groot St. Michiel—Mount Pleasant in een droog jaar gewonnen zou kunnen worden, raamt SANTING, zeer voorzichtig, op 1900-duizend ton, d.i. bijna 10% van de regenval. Voorts zou ook buiten deze valleien, vooral in het derde district, zonder moeilijkheden nog veel water kunnen worden geleverd. Het geheel „samenvattend kan worden geconcludeerd, dat Curaçao een winbare hoeveelheid grondwater bezit, die in een droog jaar nog zeker 2½ millioen m^3 bedraagt. De winning van een dergelijke hoeveelheid maakt het uitoefenen van de van grondwater afhankelijke cultures (hofjes) in vele gebieden niet meer mogelijk". Het spreekt vanzelf dat een dergelijke uitbreiding van de grondwateronttrekking alleen in het uiterste geval van economische noodzaad mag worden toegestaan.

Wil het verzamelen van het in de regentijd bovengronds afvloeiende regenwater in grote reservoirs een wezenlijke verlichting van de voorzieningsmoeilijkheden geven, dan zouden hoeveelheden van enige malen 100-duizend ton per jaar moeten worden opgevangen. „Langs deze weg is alleen goedkoop water te verkrijgen indien men er in slaagt op goedkope wijze de reservoirs te bouwen en uitgestrekte terreinen te voorzien van een dichte afdekking waarover het water, zonder slib op te nemen, kan afvloeien. In het bijzonder voor Aruba zou het van belang zijn, wanneer deze wijze van waterwinnen economisch uitvoerbaar bleek, aangezien grondwateronttrekking op enigszins belangrijke schaal op dit eiland niet mogelijk is. Bij een eventuele vermindering van de welvaart in de toekomst zal men anders gedwongen zijn terug te vallen op een watervoorziening met behulp van regenbakken en aanvoer van water uit putten. Regenbakken vormen echter noch uit een oogpunt van hygiëne (kleine hoeveelheid, vervuiling, malaria) noch uit een oogpunt van kosten (de kostprijs van het water kan worden gesteld op *f* 3,50 per m^3) een bevredigende oplossing".

De nota eindigt met een *samenvatting* (p. 76–85), waarbij aan het slot een aantal onderwerpen wordt genoemd waarover, voor het verkrijgen van een vollediger inzicht in de hydrologische gesteldheid van Curaçao en Aruba, een gedetailleerder onderzoek wordt vereist: 1. waterstand in niet bemalen putten; 2. zoutgehalte van het grondwater; 3. intensiteit van de regenval en van de bovengrondse afstroming; 4. bodemverdamping en het vermogen van de bodem tot het opnemen van de neerslag; 5. verdamping van een vrij wateroppervlak; 6. doorlaatvermogen van de bodem (niet voor Aruba); 7. geologische gegevens van de boringen; 8. diepteligging van de grens tussen zoet en zout water (niet voor Aruba).

Met recht zou hieraan nog kunnen worden toegevoegd: een onderzoek naar het waterverbruik van de wilde begroeiïng, uit vermoedens waarover in deze nota reeds vele belangrijke conclusies werden getrokken!

Rapport inzake de waterhuishouding van Curaçao en Aruba door W. F. J. M. KRUL. Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening, ('s-Gravenhage), 1949, i+iii +43 blz. gestencild.

Daar het eind-*Rapport* zich in hoofdzaak baseert op de beide *Nota*'s

welke hiervoor uitvoerig werden besproken, moge van de inhoud van de eerste hoofdstukken, waarin vele, hier reeds behandelde onderwerpen opnieuw aan de orde komen, slechts weinig worden gezegd.

Hoofdstuk I bevat de *inleiding*, waaruit aan het begin van deze bespreking reeds een en ander is medegedeeld.

In Hoofdstuk II (p. 6–14) wordt *de betekenis van de waterhuishouding als grondslag van de samenleving op Curaçao en Aruba* uiteengezet. ,,Wil men in de naaste toekomst .... een goede watervoorziening van stad en koenoekoe tot stand brengen .... dan is het duidelijk, dat een zo economisch mogelijke waterwinning geboden is en dat de grondwaterwinning niet zonder nadere overweging mag worden prijsgegeven".

Hoofdstuk III gaat over *de geo-hydrologische gesteldheid*.

Hoofdstuk IV (p. 20–24) behandelt de *waterbehoefte van de landbouw en van de natuurlijke begroeiïng als onderdeel van de waterhuishouding*. Watervoorziening ten behoeve van de landbouw zal op locale winning van grondwater gebaseerd moeten blijven. Het is economisch onuitvoerbaar het voor irrigatie van grote oppervlakten benodigde water (4 mm per etmaal vereist al een aanvoer van 40 ton per ha per dag) centraal ter beschikking te stellen.

De centrale watervoorziening als onderdeel van de waterhuishouding komt in Hoofdstuk V ter sprake. De voorziening van Willemstad en omgeving, Oranjestad en St. Nicolaas zal steeds door middel van een volledig leidingnet met huisaansluitingen moeten geschieden. Voor dorpjes in de koenoekoe kunnen plaatselijke centrale voorzieningen worden aangelegd van geringe uitgebreidheid.

De L.W.V. levert thans ongeveer 800.000 m³ water per jaar, overeenkomende met een gemiddeld verbruik van 81 liter per dag per aangesloten inwoner. De C.P.I.M. levert ca 2.500.000 m³ per jaar, het grootste deel voor industriële doeleinden, waarbij het waterverbruik in de woningen der C.P.I.M. op 270 liter per dag wordt geschat. Het plan is dat het leveringsvermogen van de L.W.V. vóór 1953 tot 1.250.000 m³ zal worden opgevoerd, d.w.z. dat voor een totale bevolking van Willemstad met enige buitenwijken, geschat op 45000 inwoners, een gemiddeld verbruik van 77 liter per dag kan worden gedekt bij aansluiting van alle inwoners.

,,Het lijkt nu aannemelijk, voor een verdere toekomst — in de veronderstelling dat dan de grote oliebedrijvigheid zou zijn verdwenen — uit te gaan van een centrale watervoorziening voor een bevolking van 60.000 inwoners (de bevolking van Curaçao bedroeg op 1 Januari 1948 in totaal ruim 91.000) en daarvoor een gemiddeld verbruik van 100 l/etm. per hoofd aan te nemen, hetgeen overeenkomt met een totaal verbruik van 2.200.000 m³/jaar. .... Stelt men het industriële verbruik in de toekomst op 300.000 m³/jaar dan komt men op een totale waterbehoefte voor de centrale watervoorziening van 2.500.000 m³/jaar" (thans kan dit op 3½ millioen m³ worden geschat). Op grond van de verrichte onderzoekingen werd berekend, dat ,,in het Tweede District desnoods wel 2.000.000 m³ grondwater in een droog jaar kan worden gewonnen, terwijl in het Derde District nog wel op 500.000 m³ grondwater mag worden gerekend. Dit zou echter — voor wat het Tweede District betreft — alleen mogelijk zijn wanneer vele hofjes in de val-

leien werden opgeofferd en grote oppervlakten kaal werden gemaakt. Men zal hiertoe alleen in de uiterste noodzaak mogen overgaan".

De L.W.V. levert thans op Aruba ongeveer 400.000 m^3 gedestilleerd water, terwijl het verbruik aan importwater van de Lago op 1.300.000 m^3/jr wordt geschat. „Wanneer door de economische omstandigheden de levering van gedestilleerd water op Aruba in het bestaande leidingnet op te grote bezwaren zou stuiten, zal hier grondwaterwinning geen oplossing kunnen brengen. Een nadere studie zal moeten uitmaken, of verzameling van oppervlaktewater en zuivering dan uitkomst zou kunnen bieden".

In Hoofdstuk VI (p. 29–36), *regeling van de waterhuishouding*, komt prof. KRUL tot de volgende algemene aanbeveling voor een gunstige combinatie van *technische* maatregelen voor de bodem- en waterconservatie.

1e. Op de hellingen der valleien is, waar bodem-erosie optreedt, aanleg van contourgreppels of lage contourdammen, dan wel contourploegen aan te bevelen. 2e. De vlakkere delen der valleien zijn de aangewezen plaatsen voor uitoefening van landbouw volgens de methode der dry-farming, omvattende het conservatieploegen, het losmaken van de bovenste grondlaag na regenval, het ploegen van greppels en het verwerken van de uitkomende grond tot lage dammetjes. 3e. In de rooien moeten stelsels van dammen worden aangelegd ter plaatselijke verhoging van de grondwaterstand. Waar aan het uiteinde der rooien hofjes aanwezig zijn, moet de aanleg van dammen worden gematigd, zodat in de gehele natte tijd een gedeelte van de neerslag kan afvloeien naar het kusthofje. 4e. In de kusthofjes moet een dam aanwezig zijn ter kering van het naar zee vloeiende oppervlaktewater. 5e. „De dam-aanleg moet worden gecombineerd met uitdunning van de diepwortelende waardeloze begroeiïng (wabi's, cactaeën) en plaatselijk loswerken van de bovenste bodemlaag tijdens de regenperiode. 6e Bij inachtneming van de onder 1e–5e aangegeven voorzorgen kan zonder bezwaar grondwater, ook in grotere hoeveelheden dan tot dusver, in de valleien worden gewonnen. Daarbij verdient het aanbeveling, diepe putten te boren in het hogere gebied der valleien, ... terwijl in de natte tijd uitsluitend de gegraven ondiepe putten in de lagere valleigedeelten in gebruik zijn. 7e Uitbreiding van de grondwaterwinning zal bij het intreden van een economische inzinking mogelijk zijn door verwijdering van de diep- wortelende wilde begroeiïng en omploegen van de bodem en door aanleg van waterplantages in het Derde District. 8e Aanleg van woonwijken en wegen moet zodanig geschieden, dat niet de beste landbouwgronden in beslag worden genomen en dat zo min mogelijk neerslag rechtstreeks tot afvloeiïng wordt gebracht".

Op Aruba zullen de te treffen maatregelen uitsluitend op het voorkomen van erosie en op waterconservatie ten behoeve van de landbouw gericht moeten zijn.

De nodige *administratieve* maatregelen behoren tot de werkingssfeer van verschillende departementen van bestuur en ook tot die van de C.P.I.M., zodat een coördinatie van het werk der verschillende organen noodzakelijk is. In het verleden heeft die samenwerking veel te wensen

overgelaten. Om hierin verbetering te brengen kan men twee methoden kiezen: 1e. een speciale dienst voor de waterhuishouding instellen, 2e. een coördinatie van de werkzaamheden der bestaande organen nastreven door het instellen van een permanente *Raad voor de Waterhuishouding.* Met nadruk wordt hier de tweede methode aanbevolen. Woordelijk staat hierover het volgende (p. 34–36):

„In dit lichaam zouden alle organen, bij de waterhuishouding betrokken, vertegenwoordigd moeten zijn, niet alleen de overheidsorganen maar ook de C.P.I.M., terwijl het voorzitterschap dient te worden bekleed door een onpartijdige, in beleidszaken ervaren persoonlijkheid.

De Raad ware bij Verordening door de Staten in te stellen en zou als taak moeten hebben: het Landsbestuur — hetzij in opdracht, hetzij eigener beweging — van advies te dienen omtrent alle zaken, die met de waterhuishouding verband houden. In de verordening zou moeten worden voorgeschreven, dat het Landsbestuur t.a.v. Curaçao en Aruba geen beslissingen neemt inzake aankoop en verkoop van gronden, bestemmingsregeling van gronden, uitvoering van bouwplannen, aanleg van wegen en rioleringen, aanleg van werken voor water- of bodemconservatie en wateronttrekking aan de bodem en in het algemeen inzake alles wat met de waterhuishouding samenhangt, zonder het advies van de Raad te hebben ingewonnen, welk advies aan de Staten moet worden overgelegd, in geval dit College daartoe de wens te kennen geeft.

In de Raad moeten zitting hebben vertegenwoordigers van de diensten (departementen) van Landbouw, Landswatervoorziening, Openbare Werken, Economische Zaken, Financiën (Domeinen) en van de C.P.I.M., aangevuld met enkele particuliere personen op Curaçao en Aruba die bij de landbouw en de begroeiïng belang hebben.

Onder de Raad zou een *permanent bureau* moeten ressorteren, geleid door een op het gebied der hydrologie deskundig ingenieur, die tevens het secretariaat van de Raad kan uitoefenen en aan wie het nodige hulppersoneel moet worden toegevoegd. Voor het hulppersoneel kan worden volstaan met een technisch ambtenaar en een eenvoudige administratieve kracht.

Dit bureau zou rechtstreeks onder de Voorzitter moeten ressorteren; het zou de adviezen van de Raad moeten voorbereiden, daartoe nauw contact met de in de Raad vertegenwoordigde lichamen moeten onderhouden en zich voorts moeten wijden aan het verzamelen en bewerken van gegevens betreffende de waterhuishouding, in het bijzonder betreffende het grondwater.

Men mag verwachten dat een dergelijk bureau, beheerd door een onpartijdig lichaam, het vertrouwen zal verwerven van alle in de Raad vertegenwoordigde lichamen, die hun gegevens aan het bureau beschikbaar zullen stellen en bij de voorbereiding van werken, die met de waterhuishouding verband houden, het advies van het bureau zullen inwinnen.

Op deze wijze zal binnen enkele jaren een uitgebreide kennis t.a.v. de waterhuishouding van beide eilanden kunnen worden vergaard".

„Wellicht ten overvloede zij hierbij nog opgemerkt, dat uiteraard de *uitvoering* van de verschillende maatregelen op het gebied der waterhuishouding niet door de Raad, maar door de bestaande diensten en organen zal moeten geschieden".

,,In verband met de gespecialiseerde aard der werkzaamheden is het, zowel om technische als om economische redenen wenselijk, dat voor Curaçao en Aruba met één bureau en ook met één Raad voor de Waterhuishouding wordt volstaan. De Raad zou voor elk eiland een commissie uit zijn midden kunnen benoemen, die meer in het bijzonder met de behandeling van de op één der eilanden betrekking hebbende zaken is belast".

,,Van vele zijden is aangedrongen op een wettelijke regeling van de wateronttrekking aan de bodem op Curaçao.

In beginsel acht ik een wettelijke regeling wenselijk, die dan m.i. op de gehele waterhuishouding, ook op Aruba, betrekking zou moeten hebben. Zij zou kunnen bepalen, dat in bepaalde gebieden wateronttrekking niet dan met vergunning van de overheid en onder voorwaarden, door de overheid te stellen, zou mogen plaatsvinden.

Een dergelijke regeling zal echter moeten ingrijpen in particuliere eigendomsverhoudingen en, mede uit dien hoofde, alleen aanvaardbaar en uitvoerbaar zijn op grond van een gedetailleerde kennis van de hydrologie.

Hoeveel aan die kennis nog ontbreekt, blijkt uit dit rapport, maar uit de bijlagen blijkt ook, dat men mag verwachten, door voortgezet onderzoek die kennis in voldoende mate te zullen vermeerderen.

Uit het bovenstaande volgt, dat de tijd voor een wettelijke regeling nog niet rijp is. De Raad voor de Waterhuishouding zal het aangewezen lichaam zijn om die regeling voor te bereiden".

Tot zover de tekst welke op deze nieuwe instelling betrekking heeft.

De kosten van de Raad van de Waterhuishouding, met zijn technisch bureau, wordt op een orde van grootte van *f* 30.000 à *f* 35.000 per jaar gesteld.

Het rapport besluit met Hoofdstuk VII, waarin de *conclusies* van het onderzoek op bevattelijke wijze zijn neergelegd in de antwoorden op twaalf vragen, die van verschillende zijden werden gesteld, en die velen mogen verleiden tot het ter hand nemen van dit belangwekkend rapport.

P. WAGENAAR HUMMELINCK.

Vergeten grond door JACQUES SMEULDERS. Uitgegeven door de ,,Surinaamsche Katholieke Kring St. Aloysius", (Paramaribo, z.j.), 1138 blz.

Twee bundels schetsen, door een Surinaamsen auteur, welke bedoelen belangstelling te wekken voor minder algemeen bekende inheemse gemeenschapjes buiten de centra en de levensomstandigheden der mensen die daar een vrijwel vergeten bestaan leiden.

De ene bundel heet ,,Koetiri", de andere ,,De Matapica"; zij brengen ons dus in kennis met een plaatsje aan de spoorbaan, in de buurt van Republiek, resp. een kreek welke in zee uitmondt en via de Commewijnerivier te bereiken is. In beide gevallen wordt er verteld van de mensen die daar, zonder enig nauw contact met de stad, hun grondjes bebouwen, jagen en vissen, soms in het bosbedrijf werken, in een enkel geval een klein pensioentje verteren.

Een stukje Surinaamse litteratuur — die naam is zeker verdiend — dat er wezen mag. Wie ontdekte ook weer een nieuwe cultuurtaal, het Surinaams-Nederlands? Alleen, SMEULDERS schrijft een even goed en zeker niet meer van de gewone normen afwijkend Nederlands dan de meeste moderne moederlandse auteurs; er is niets specifiek Surinaams in zijn schetsjes te vinden dan de inheemse namen van dieren en planten.

Hoe zou het ook anders kunnen, nadat zoveel jaren door leerkrachten uit het moederland onze taal in Suriname onderwezen is!

Dec. 1949 M.

Oranje en de zes Caraibische parelen. Orange and the six Caribbean pearls. Platenboek/Picturebook. J. H. de Bussy, Amsterdam, 1949, 236 blz., 391 foto's, reproducties, kaartjes en grafieken, w.o. 12 gekleurde kaartjes, gebonden, met losse gekl. omslag (*f* 20.—).

,,In order to arouse interest in wider circles, we were of the opinion that it would be advisable to publish a separate picturebook of the Netherlands West Indies besides the more extensive memorial book of the Antilles'', wordt in het voorwoord gezegd. Het blijkt, dat men hierbij vooral het oog heeft gehad op het toerisme, waarvan op Curaçao en Aruba zoveel verwacht wordt.

Het *Gedenkboek* is in de 29ste jaargang van dit tijdschrift besproken, op blz. 282–283; zijn inhoud vindt men in de bibliografie van de 30e jaargang, blz. 157–159.

In het eerste gedeelte (tot blz. 72) vinden wij de bijdragen van HELLMUND (Overzicht van Bonaire), KRAFFT (Overzicht van de Bovenwinden) en fr. REALINO (Land; flora en fauna), benevens de stukjes over de ,,Lago'' en de ,,Arend'' herdrukt. Nieuw zijn: twee bijdragen welke zuiver voor de toerist zijn geschreven, waarbij dus ook de toekomstdromen Stuyvesant-Hotel en Hotel Arubacabana staan afgedrukt; een stuk over de nieuwe haven van Curaçao, met twee kaartjes, en een verzameling van statistische ,,Data concerning the Netherlands Antilles''. Voor de volledige inhoudsopgave raadplege men de bibliografie.

Deze uitgave geeft dus in beknopte vorm allerlei wetenswaardigheden over de Nederlandse Antillen, terwijl tevens veel van wat voor de toerist nuttig kan zijn er nauwkeurig in wordt medegedeeld. In Nederland, en elders, zijn er dan ook stellig talrijke instellingen te bedenken voor welke dit boek met ere een functie op voorlichtingsgebied kan vervullen; en velen zullen het ook waarderen als plaatwerk. — Want om het gemakkelijker toegankelijk maken van het prachtige fotomateriaal is het begonnen.

Dat deze 160 bladzijden afbeeldingen (na blz. 72) echter z o n d e r w ij z i g i n g e n uit het *Gedenkboek* moesten worden overgenomen is buitengewoon jammer. Het is geen eenvoudige zaak om een vorstelijke jubileumuitgave tot een *Picturebook* om te werken zònder een zekere tweeslachtigheid duidelijk te demonstreren. Toeristen, en de Nederlanders voor wien het *Platenboek* bestemd is, plegen immers grotendeels in andere dingen belang te stellen dan de bewoners van de eilanden.

Voor hen had men één vierde van het aantal bladzijden met foto's van personen, beelden uit de gouvernementsdiensten en opnamen van glorierijke momenten uit de samenleving, met winst kunnen weglaten; misschien zelfs het aantal foto's tot op de helft kunnen verminderen zònder de indruk van het geheel te verzwakken. Tegen de kosten die deze veranderingen met zich mede zouden hebben gebracht zouden niet alleen de geringere omvang en het verkrijgen van een meer harmonisch geheel hebben opgewogen, maar ook de omstandigheid dat men hierdoor in staat zou zijn geweest een aantal vergissingen in de onderschriften en de montering van de foto's te herstellen, en de lelijke kaartjes over het ontstaan van het eiland Curaçao te vervangen. Dan zou misschien ook de titel wel niet onveranderd zijn gebleven, en de redactie-commissie met de colophon van een gedenkboek niet zijn blijven staan in een werk wat geen gedenkboek meer is.

Maar met dit al: Hulde voor hen die hun arbeid gaven aan deze nieuwe uitgave! Moge dit werk er toe bijdragen dat de ,,zes Caraïbische parelen" in de kroon van het Koninkrijk der Nederlanden nieuwe stijl steeds meer bekendheid gaan genieten en ook steeds meer liefde zullen ontvangen, niet alleen van toeristen en vreemdelingen, maar ook van de moederlandse bevolking in het algemeen.

P. W. H.

Zondvloed en zondeval bij de Indianen van West-Indië door C. H. DE GOEJE. Mededeling van het Indisch Instituut nr 79, Afd. Volkenkunde nr 28, Amsterdam, 1948, 64 blz.

Het belang van deze publicatie van Professor DE GOEJE ligt niet alleen in het bijeengebrachte documentatie-materiaal, maar vooral ook in de interpretatie die de schrijver geeft van de zondvloedverhalen en de gedachtenwereld waaruit zij voortspruiten.

Dat de bijbelse zondvloed niet de enige in zijn soort is, mag als bekend worden verondersteld. DE GOEJE wijst hierop in zijn inleiding en verwijst naar regionale overzichten van vele dergelijke verhalen — die men over de gehele wereld vindt — in verschillende werken. ,,Als men de West-Indische overleveringen van zondvloed en zondeval bekijkt dan blijkt alras, dat die verhalen ten nauwste samenhangen met de gehele wereldbeschouwing der vertellers: en op dit gebied is in de laatste kwart eeuw heel wat aan het licht gekomen, dat ook tot een dieper inzicht in de verhalen van zondvloed en zondeval voert" (p. 9).

Hier ziet men dus ,,in a nutshell" de wisselwerking die plaats heeft, bij het hedendaagse ethnologische (in ruime zin) en taalkundige onderzoek, tussen de psychologische uitlegging en het verzamelen van feiten. Overal waar de geleerden in een cultuur trachten door te dringen, of dit nu de eigen of een vreemde cultuur betreft, moeten zij zich baseren op het door vroegere reizigers en beschrijvers bijeengebrachte materiaal en op hetgeen zij door eigen waarneming daaraan toevoegen. Maar zonder de interpretatie van uit de moderne hulp-wetenschappen ontgaat aan de onderzoeker het cultuurpatroon waarvan zijn, min of meer toevallige, gebied een onderdeel is.

Ontleedt men niet heden ten dage psychologisch en ethnologisch

zulke aljaarlijkse verschijnselen als ons Sinterklaasfeest?! [1]) En met recht, want men krijgt er een meer verdiept begrip van de traditie door.

De Goeje, kenner bij uitnemendheid van Indiaanse talen, kan bovendien, wanneer hij de zondvloed- en zondevalverhalen der West-Indische Indianen voor ons duidelijk maakt, juist door die taalkennis de psychische structuur van deze mensen beter benaderen dan iemand die alleen de legenden in vertaling zou leren kennen. De taal is immers bij uitstek de uitdrukking van een *bepaalde* gedachtenwereld.

In ander verband merkte deze auteur op dat de Indiaan „meer oog heeft voor het zielachtige in de wereld dan voor het voorwerpachtige" [2]).

Ook hier zegt de schrijver: „De Indiaan in trance ziet en hoort „geesten", doch die geesten komen overeen met wat wij „begrippen" noemen. Weliswaar vertoont de geest zich met beeldkarakter, en is een begrip schimachtig, abstract onwerkelijk; maar is een onzer in staat om bijv. het begrip „huis in het algemeen" te denken, zonder dat er voorstellingen van bepaalde huizen doorheen spelen?" (p. 12).

De weergegeven mythen zijn ingedeeld naar enige hoofdmotieven. De inhoudsopgave luidt: enige verhalen van overstroming en brand; de watergeesten; geboorte uit het water; de eenheid wordt tot veelheid; de opperste watergeest en grote moeder verschijnt; de goddelijke broeders als opvolgende sterrebeelden; de maan; per aspera ad astra; katastrofen; het paradijs verloren en herwonnen — verwisselt van huid!

„De vele verhalen sluiten niet als een legkaart in elkaar, zodat het reconstrueren der oorspronkelijke mythe niet gemakkelijk is" wordt van een Arowakse verklaring van het ontstaan van het sterrebeeld Orion gezegd (p. 51). Dit geldt wel voor alle hoofdstukken; telkens komt men weer brokjes, visies, aanknopingspunten tegen die naar andere der vermelde Indiaanse legenden verwijzen en ook, zoals de schrijver herhaaldelijk opmerkt, naar ons-Westerlingen meer bekende verhalen uit de „klassieke oudheid" en de bijbel. De schone Loreley ontbreekt evenmin in Indiaanse versie.

In de woorden die Professor de Goeje in zijn inaugurele rede gebruikte, zouden wij hieraan toe kunnen voegen „er blijkt dat bij alle verschillen er ook belangrijke overeenkomsten zijn, zelfs tussen volken die zozeer gescheiden zijn, dat maar weinig uit ontlening kan worden verklaard" [3]).

Het is niet de bedoeling van deze bespreking alle mythen die de schrijver heeft vermeld of verteld nader op te sommen. De nadruk zij alleen gelegd op de verklaring welke gegeven wordt bij elke groep van verhalen, over de mogelijke oorsprong der mythe hetzij uit natuurlijke verschijnselen zoals de zondvloed, die immers wijst op een werkelijk plaats gehad hebbende overstroming, of zoals een zon- of maaneclips, die men heeft waargenomen, hetzij uit het onderbewuste, het collectief onbewuste en de archetypen van de menselijke geest (Jung).

---

[1]) A. D. de Groot, *Sint Nicolaas, patroon van de liefde*, Amsterdam, 1949.

[2]) *Ons Koninkrijk in Amerika. West-Indië*, 's-Gravenhage, 1947, p. 77.

[3]) *Primitieve volkjes, gespiegeld aan den modernen mens (en omgekeerd)*, 's-Gravenhage, 1946, p. 4.

Het is de verdienste van de schrijver dat hij in dit boekje (en elders) de wereldbeschouwing van de primitieven in eenvoudige woorden duidelijk weet te maken en verstaanbaar voor de zich rationeel wanende moderne mens en dat hij laat voelen hoezeer er au fond een grote overeenkomst is tussen mens en mens.

JOHANNA FELHOEN KRAAL.

(*Economisch Bericht*) *Eswin* no. *9*. October 1949, vi + 45 blz.

Op 10 Nov. 1949 vierde de Economische Stichting West-Indië — Nederland het feest van haar tienjarig bestaan; zij werd opgericht na de studiereis van den Heer Mr N. L. DECKERS naar de West. De Heer DECKERS kon thans tevens zijn tienjarig voorzitterschap van de Stichting herdenken.

Na den oorlog is de E.S.W.I.N. begonnen met het publiceren van economische gegevens, Nederlands West Indië betreffende, in den vorm van een *Economisch Bericht*, waarvan het eerste nummer verscheen in Aug. 1946. Terloops zij hier opgemerkt, dat vanaf het 7e nummer de titel *Economisch Bericht* spoorloos verdween, terwijl de vorm waarin de berichten verschenen dezelfde bleef, hetgeen het citeren van deze mededelingen niet eenvoudig maakt.

Besprekende de 8e zitting der Caribbean Commission, gehouden op Trinidad van 14–18 Juni 1949, spreekt de Eswin de mening uit, dat niet te vlug behoort te worden overgegaan tot het inroepen van de hulp welke door tussenkomst van organen der U.N. verkregen zou kunnen worden tot bevordering van den opbouw in Suriname en op de Nederlandse Antillen. Voor den in uitzicht gestelden bijstand aan onvoldoend ontwikkelde gewesten zou onze West immers niet in aanmerking behoeven te komen, waar Nederland over voldoende krachten beschikt om het werk der ontwikkeling ter hand te kunnen nemen.

Wat het toerisme betreft, mede wederom in de Caribbean Commission ter sprake gebracht, beveelt de Eswin aan dat het bestuur der Nederlandse Antillen zich rekenschap geve van de intermediaire rol welke onze eilanden zouden kunnen spelen in het belang van de behartiging der Nederlandse handelsbelangen in Zuid Amerika.

In verband met de begroting der Nederlandse Antillen voor 1949 wordt opgemerkt, dat niettegenstaande de belangrijke begrotingsoverschotten welke in vroeger jaren als reserves geboekt zijn kunnen worden, maatregelen achterwege zijn gebleven om de minder welvarende onderdelen van het gebied, de Bovenwinden en Bonaire, uit hun verval op te heffen.

Verder wordt de aandacht gevestigd op het nog steeds geringe aandeel van Nederland in den invoer op Curaçao en Aruba, hetgeen wellicht zou kunnen wijzen op onvoldoende inspanning der moederlandse exporteurs. Met de aanbeveling dat vaste vertegenwoordigers moge aangesteld worden, hier en ginds, ter behartiging van agrarische en industriële belangen over en weer, eindigt het deel dat op de Antillen betrekking heeft.

Het aan Suriname gewijde gedeelte van het *Bericht* begint met een bespreking van de begroting voor 1950. Er wordt de aandacht op

gevestigd, dat in het nu komende jaar een aanvang gemaakt zal worden met de vorming van middenstands-landbouwbedrijven, wijl aangenomen wordt dat in 1950 de nodige bevloeiïngs- en ontwateringswerken tot uitvoering gebracht zullen kunnen worden.

Dat er in het komende jaar geleend zal moeten worden voor den kapitaalsdienst wordt beschouwd als een bewijs dat er bij de stichting van het Welvaartsfonds niet voldoende rekening gehouden is met op korten termijn nodige voorzieningen, welke niet uit de gewone middelen gefinancierd kunnen worden. De werken waarvoor nu geleend moet worden zouden uit het fonds betaald dienen te worden.

Sprekend over den citrus-export memoreert het *Bericht* de overeenkomst betreffende den import in Nederland in de perioden 1 Juli–1 Dec. 1949 en 1 Juli–1 Dec. 1950; eerst monopolie, daarna vrije invoer in Nederland. Zal, zo wordt gevraagd, de tijd tussen de ene periode en de andere voldoende zijn om de nodige maatregelen te nemen welke het Surinaamse fruit een markt moeten verschaffen in Nederland, in concurrentie met dat van andere landen? Inderdaad, hoewel reeds in 1935 een verordening tot stand gekomen is betreffende keuring en opslag vóór de verscheping, werden er twaalf jaar later (seizoen 1947–1948) klachten vernomen betreffende kwaliteit en verpakking. Intussen hebben de kranten het bericht gebracht, dat een verordening nopens oprichting ener citrus-centrale door de Staten van Suriname aangenomen is.

Een interessant overzicht wordt verder gegeven van de maatregelen ter ontwikkeling van den mechanischen landbouw, met een kaartje van de polders welke in het Westen van Suriname in gereedheid gebracht worden voor Hollandse en inheemse boeren. Ten aanzien van de goudindustrie wordt de verwachting uitgesproken dat de productie zal toenemen wanneer voor den kleinen man betere voorwaarden geschapen worden om zich als zelfstandig ondernemer een redelijk bestaan te verschaffen.

Ruim negen paginas worden ingenomen door het verslag van een lezing welke in April 1949 door J. W. Gonggryp gehouden werd in de Wageningse Landbouwhogeschool over het bosbeheer in Suriname. Het was er dezen deskundige blijkbaar vooral om te doen, de ook wel in wetenschappelijke kringen opgeld doende mening te ontzenuwen, dat tropische bossen geen hout kunnen leveren voor massaal gebruik. De spreker pleitte verder voor mechanisering van het houtbedrijf in Suriname.

Op het binnenlandse luchtverkeer wordt nog eens teruggekomen, in verband met het voorstel der K.L.M. van het begin van 1949; naar wij menen hebben de Staten voorlopig geen aanleiding gevonden hier op in te gaan. Hier worden nu nog eens de voordelen opgesomd welke in Suriname uit een binnenlands luchtvaartnet verkregen zouden kunnen worden.

Overzichten worden gegeven van den uitvoer van Suriname in de laatste twintig jaar, alsmede van den in- en uitvoer en de scheepvaartbeweging in het eerste kwartaal van 1949.

Als besluit wordt met enkele woorden gezegd dat Suriname, met het oog op de belangen van den export, goed zou doen Nederland op den weg der devaluatie van de munteenheid te volgen.

Dec. 1949 M.

Verslag over het vier en twintigste verenigingsjaar (1 Januari tot ultimo 1948) van *De Ondernemersraad voor Suriname.* 1949, 20 blz.

Dit Verslag begint met de herdenking van het overlijden van voorzitter en ondervoorzitter, de Heren G. J. W. PUTMAN CRAMER en Mr A. VAN TRAA, beiden in de aanvang van 1949.

Wij lezen verder dat het in 1948 nog niet gekomen was tot een organisatie van het bedrijfsleven in Suriname, dat wil zeggen dat er aldaar nog geen orgaan bestaat overeenkomend met de Ondernemersraad hier te lande. Onder de nieuwe omstandigheden lijkt het minder juist dat de in Suriname werkzame bedrijven alleen in het moederland een organisatie zouden hebben.

Wat er in het verslag over de arbeidsaangelegenheden gezegd wordt geeft een goed overzicht van de pogingen welke er aangewend zijn, mislukte pogingen intussen, om arbeiders van St Lucia, Barbados en Haiti naar Suriname te doen emigreren, ter verrichting van arbeid op de plantages. Het ligt verder voor de hand, dat vooralsnog van immigratie uit Indonesië niets positiefs te verwachten valt. Stappen zouden kunnen worden genomen om te trachten een deel te bekomen van het bevolkingsoverschot der Britse West-Indische eilanden, dat men van plan is naar Brits Guyana en Brits Honduras over te brengen, een project der Britisch Guiana and Britisch Honduras Settlement Commission.

Gereleveerd worden de aanvulling van het Surinaams B.W., alsmede de landsverordening en de gouvernements besluiten, welke betrekking hebben op de arbeids- en de sociale voorzieningen, alle in 1948 uitgekomen.

Verder geeft het verslag de in 1948 tot stand gekomen wijzigingen der belastingregeling in Suriname, van belang voor de aldaar werkzame ondernemingen.

Een overzicht volgt der resultaten van het in 1948 gepleegde overleg tussen een Nederlandse en een Surinaamse delegatie, ter zake van de financieel-economische aangelegenheden, waarbij aansluiten mededelingen betreffende het Welvaartsfonds en de handelspolitieke besprekingen in Guadeloupe, ter gelegenheid der derde West-Indische conferentie, aldaar in 1948 gehouden.

Op het gebied der politiek worden in het verslag gememoreerd de wijziging der Surinaamse staatsregeling in 1948 en de instelling van het Commissariaat voor Surinaamse Zaken in hetzelfde jaar.

Ten aanzien van agrarische aangelegenheden beperkt het verslag zich tot de mededelingen dat de Surinaamse Landbouw Vereniging in 1948 een vaktijdschrift heeft doen verschijnen en dat in dat jaar de Surinaamsche Bananen Maatschappij N.V. nog niet is kunnen geraken tot de verwezenlijking harer plannen.

Dec. 1949 M.

KRONIEK

SURINAME

De interimregeling voor Suriname is, na opnieuw de Tweede en ditmaal ook de Eerste Kamer gepasseerd te zijn, in Januari in het Staatsblad verschenen. Hiermede is een incident uit de wereld geholpen dat, in het belang van het Nederlandse prestige, beter achterwege gebleven ware.

Naar analogie van de Nederlandse grondwet delen in Suriname gouverneur en volksvertegenwoordiging de wetgevende bevoegdheid en is de gouverneur met de uitvoerende macht bekleed, terwijl de door hem benoemde landsministers verantwoordelijk zijn tegenover de Staten. Suriname is dus nu een parlementaire monarchie in zakformaat, met dien verstande dan dat het staatshoofd geen dynastieke traditie achter zich heeft, maar een door de Nederlandse Kroon benoemde functionaris is.

Wat de oorspronkelijk controverse betreft is alleen uit den boezem van één partij, die welke als de R.K.partij beschouwd wordt, een stem opgegaan ter verdediging der indertijd bij amendementen in de Tweede Kamer in het ontwerp aangebrachte wijzigingen. De nu tot stand gekomen tijdelijke grondwet laat de regeling van het onderwijs aan den plaatselijken wetgever over, die echter met ieders godsdienstige begrippen rekening te houden heeft. De Staten hebben onmiddellijk een initiatief-voorstel aan de orde gesteld betreffende de bekostiging van het bijzonder onderwijs uit de openbare kas, onderworpen aan bij landsverordening te stellen voorwaarden, waarbij zowel van de opleiding van leerkrachten tot het bijzonder algemeen vormend lager onderwijs, als van dat onderwijs zelf en van het algemeen vormend bijzonder middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs gesproken wordt.

Er is op den 20sten Januari gedronken en geklonken, ook door de autoriteiten, op den dien dag ingegane regeling, er zijn brieven en telegrammen met gelukwensen binnengekomen, maar er is niet van de landsgebouwen gevlagd. Men is er immers nog niet; de interim-regeling zal op korten termijn plaats moeten maken voor een voorlopig statuut, waarin belichaamd wordt de landsregeling van Suriname (en die van de Ned. Antillen) in een wet, het ontwerp waarvan reeds in Januari ter fine van advies in Suriname ontvangen werd.

Een Westindische R.T.C. zal zich in Mei a.s. bezig hebben te houden met de belangen van Suriname in verband met de Unie: Koninkrijk nieuwe stijl — Ver. Staten van Indonesië.

Intussen prijkt te 's Gravenhage op het Plein No 1 het naambordje Ministerie voor Uniezaken en Overzeese Rijksdelen. De Staten van

Suriname hebben zich accoord verklaard met de overdracht der souvereiniteit over het voormalige Ned. Indië, met het voorbehoud evenwel dat hun land gevrijwaard zal worden voor alle nadelige gevolgen welke het zou kunnen ondervinden in de Unie, welke immers door Nederland aanvaard is vóórdat het Koninkrijk nieuwe stijl (Nederland, Suriname, Ned. Antillen) tot stand gekomen was.

Het College van Algemeen Bestuur van Suriname is nu Landsregering geworden, de leden zijn ministers en als zodanig Excellenties. De ministerpresident, in een redevoering tot de burgers van Suriname, legde er o.a. den nadruk op dat de gouverneur in het vervolg niet meer het dagelijks beleid van zaken in handen zal hebben, onschendbaar zal zijn en dus ook niet meer aan critiek onderworpen. De voorzitter der Staten, die in het Nederlands en in het Negerengels voor de radio sprak, verheugde er zich in dat aan Suriname in het vervolg niet meer door Nederland verplichtingen opgelegd kunnen worden.

Er is ook in de pers getracht aan het grote publiek de betekenis duidelijk te maken van de verkregen autonomie. Het is te hopen dat het gevoel van eigen verantwoordelijkheid de samenwerking zal bevorderen; onderlinge twisten, verdachtmakingen en wantrouwen bij de leiders zijn verderfelijk in een jonge democratie.

Door de souvereiniteitsoverdracht van December verleden jaar is de kwestie der nationaliteiten urgent geworden. Ook voor de Surinamers zal de onderscheiding Nederlander-Nederlands onderdaan van 1910 komen te vervallen. Een Surinaams landsburgerschap zal bij verordening geregeld kunnen worden.

Wanneer in het vervolg het Surinaamse volkslied ten gehore zal worden gebracht zal althans de gewapende politie, ingevolge korpsorder, dezelfde eerbewijzen geven als aan het Wilhelmus. Zelfs is er reeds sprake van een eigen vlag. Waarom ook niet!

Onder de gelukwensen welke de voorzitter der Staten ter gelegenheid van het in werking treden der interimregeling mocht ontvangen was er één van een voormalig lid der Surinaamse politie, die zich bleek te beschouwen als de eerste-steen-legger der thans verkregen autonomie. Hij immers was een der medeplichtigen in het Killinger-complot van 1910, werd deswegen veroordeeld en leeft nu in Brits Guyana.

Het S t a t e n c o l l e g e heeft, na een geanimeerde discussie, aan zijn leden een niet als salaris bedoelde vergoeding toegelegd; tot een pensioenregeling voor gewezen Statenleden is men nog niet gekomen. Een der volksvertegenwoordigers heeft zijn vergoeding of schadeloosstelling reeds ter beschikking gesteld voor een instelling van openbaar nut.

Nog geen beslissing is bekend op het ontwerp der verordening betreffende de contrôle op de landsfinanciën. Het bestuur wil daartoe een commissie uit de Staten in het leven geroepen zien, door den gouverneur te benoemen, een figuur waarmede de volksvertegenwoordiging het niet geheel eens was. Opvallend is dat men algemeen van gevoelen bleek als zouden aan de financiële contrôle in Suriname niet zulke zware eisen gesteld behoeven te worden als elders wel het geval is.

De regering in Nederland is op het denkbeeld gekomen voor Suriname een staatsraad in buitengewonen dienst te benoemen. De Staten hebben zich in hun advies op het standpunt gesteld dat daarmede beter nog even gewacht kan worden.

Al is dan het Koninkrijk nieuwe stijl de iure nog niet tot stand gekomen, zo zijn toch de Surinaamse Staten reeds gekend in de kwestie van het eventuele regentschap. Natuurlijk was er bij het college geen enkel bezwaar. In zake het militair verdrag met de Ver. Staten van Amerika echter is spoedshalve van voorafgaande raadpleging van Suriname en de Ned. Antillen afgezien.

Van het bezoek van Z. K. H. Prins Bernhard aan Suriname van 4–14 Februari heeft de Nederlandse pers zeer uitvoerige bijzonderheden opgenomen. Dat de ontvangst aldaar zeer hartelijk geweest is, spreekt van zelf voor wie het Surinaamse publiek heeft leren kennen.

Een groot voordeel lijkt het dat de Prins zoveel van het land en van de mensen gezien heeft, een ander dat aan Suriname een bewijs van belangstelling gegeven is van allerhoogste zijde, al lijkt het niet wel denkbaar dat er enige behoefte zou bestaan aan versterking der gevoelens van eenheid met Nederland, tegenover mogelijk te ver gaande nationalistische aspiraties bij de Surinaamse politici.

Reeds geruimen tijd geleden doken in de pers berichten op welke deden vermoeden dat de twee in 1942 om het leven gekomen geïnterneerden niet bij een poging tot ontvluchten neergeschoten waren, zoals officieel aan de weduwe van een hunner medegedeeld was.

Sedert zijn ontstellende onthullingen gedaan, een justitieel onderzoek is in vollen gang en de Staten hebben inlichtingen gevraagd. Volgens door de Justitie aan de plaatselijke pers gedane mededelingen heeft in ieder geval een ernstig misdrijf plaats gehad. Nederlandse militairen hebben zich vergrepen aan weerloze mensen, geen misdadigers, zelfs geen verdachten, maar geïnterneerden, die alleen maar de domheid begaan hadden te willen vluchten uit hun kamp, waar zij zich over de behandeling gegriefd voelden. Een hunner was niet eens een NSBer.

Het gebeurde doet sterk denken aan de methoden der Duitse S.S., en S.D., wat te meer treft daar bij ons volk geen ideologie aangekweekt was welke tot verheerlijking van het geweld moet leiden. L'homme ne manque jamais aux circonstances, ook in het kwade.

Dat de Staten vragen gesteld hebben mag niet beschouwd worden als inmenging in een justitiële aangelegenheid. Men wil weten hoe het mogelijk was dat de minister destijds, naar aanleiding van een rapport van den gouverneur, aan een belanghebbende een onjuist bericht aangaande de doodsoorzaak heeft doen toekomen.

Een ander geruchtmakend proces is verleden jaar geëindigd met de veroordeling der delinquenten, een notaris en een zijner ondergeschikten, tot gevangenisstraffen.

Lang geleden was het ook bij ons ten platten lande gebruik dat de notaris bankierszaken deed; thans zijn ook in kleine plaatsen alom filialen der grote banken gevestigd. Paramaribo is in zover een kleine plaats dat iedereen er iedereen kent en.... er werken twee banken. Toch was het mogelijk dat een notariskantoor bankzaken deed en in den loop der tijden ruim een millioen zoek maakte van de gelden welke cliënten, meest voor belegging in hypotheken, aan dat kantoor toevertrouwd hadden.

Zal het jaar 1950 ons de eerste vestiging te zien geven van moederlandse boerenfamilies in Suriname, ditmaal werkelijke landbouwersgezinnen, wat de kolonisten van 1845 grotendeels niet waren?

Ook zullen deze landverhuizers geen paupers mogen zijn, zoals hun voorgangers van ruim een eeuw geleden; immers er wordt een niet onaanzienlijk eigen kapitaal vereist voor de eerste installatie in het nieuwe polderland, dat in het Nickeriedistrict in gereedheid gebracht wordt, een werk dat gedeeltelijk uit het Welvaartsfonds, gedeeltelijk door leningen gefinancierd zal worden.

Zullen welgestelde boeren in Nederland er veel voor voelen hun kapitaal te wagen in wat hun toch wel een riskant avontuur moet lijken, onbekend als zij zijn met de plaatselijke condities, zowel als met den tropischen landbouw? Hoe het zij, met de uitvoering van het gehele, de ontginning van 50.000 ha omvattende project zal nog veel tijd gemoeid zijn en er is ook bij den bestaanden kleinen landbouw behoefte aan meer land, wegens den aanwas der agrarische bevolkingsgroepen èn wegens het toepassen van mechanische hulpmiddelen.

Van het grootse plan uit de periode Welter-Kielstra tot herbevolking van Suriname door min of meer massale transmigratie uit het toenmalige Nederl. Indië is niet veel terecht gekomen; eerst de oorlog en daarna de politieke moeilijkheden met Indonesië hebben aan het begin van uitvoering reeds een eind gemaakt. En onder de nieuwe omstandigheden kan er zeker voorlopig niet op aanvoer van Java gerekend worden, zoals ook de republikeinse vertegenwoordiger, die Suriname bezocht heeft, liet uitkomen.

De achterlijkheid der Javaanse bevolkinsgroep in Suriname zou, volgens dien vertegenwoordiger, te wijten zijn aan het koloniale regiem, een bewering welke al direct tegengesproken kan worden, door te verwijzen naar de zoveel welvarender Britsindische groep, van iets oudere vestiging inderdaad, maar afkomstig uit een nog armere omgeving dan de Nederlandsindische en in Suriname op denzelfden voet behandeld als deze.

Berichten blijven aanhouden aangaande een toenemende zucht tot repatriëren onder de Javaanse kolonisten; of dit iets te maken heeft met de politieke verandering in hun stamland is niet gebleken. Ook is er in de Surinaamse pers geklaagd over een zekere onrust onder de Javanen, welke tot uiting zou komen o.a. door praatjes over gevaarlijke experimenten, van wege den dienst der volksgezondheid toegepast, maar waarachter politieke agitatie verondersteld werd. Intussen is er een nieuwe Aziatische partij opgericht, de Vereniging „Congrespartij", met hetzelfde programma als de opgeheven Hindostaanse-Javaanse Politieke Partij. Op 26 Januari herdachten de Hindostanen in Suriname de totstandkoming der republiek India.

Ook de Javanen in Suriname hebben een nieuwe vereniging opgericht, welke zich tot doel stelt de politieke belangstelling der leden aan te wakkeren en hun belangen op politiek, sociaal en economisch gebied te bevorderen.

Een Indonesiër die verleden jaar hier te lande promoveerde op een proefschrift betreffende de Javaanse emigratie naar Suriname, kwam in Januari te Paramaribo aan, voor een zesmaands verblijf, ter bestudering der omstandigheden van de Indonesische kolonie.

Ons verder in het bevolkingsvraagstuk verdiepend treft het dat er van de joodse kolonisatieplannen in lang niets meer vernomen is. Wel zijn er een dertigtal Wit Russen aangekomen, uit China, meest geschoolde handwerkslieden, die bij particulieren en ook in gouvernements-bedrijven te werk gesteld zijn. De Staten schenen hierin, blijkens hun vragen aan den gouverneur, een bedreiging te zien van de werkgelegenheid en de promotiekansen van landskinderen.

Wat men in Suriname zag als bevoorrechting van Europese Nederlanders bij het vervullen van functies, zal uit den aard der zaak onder de nieuwe omstandigheden door de nu eigen regering met succes tegengegaan kunnen worden. Toen eind vorig jaar een onderdirecteur voor de Volkscredietbank uit Nederland aankwam werd direct in de pers de vraag gesteld of voor deze betrekking geen Surinamer aangesteld of opgeleid had kunnen worden.

Op economisch gebied lijkt het meest actuele vraagstuk van het ogenblik de devaluatie. Het Surinaamse bestuur wenst hiertoe niet over te gaan en van verschillende kanten werden beschouwingen gepubliceerd betreffende het al dan niet verstandige dezer houding.

Dat de zoveel hogere waarde van den Surinaamsen gulden tegenover den Nederlandsen den invoer uit het moederland stimuleert, ligt voor de hand, waar echter tegenover staat dat de belanghebbenden bij den Surinaamsen export klagen. Het houtbedrijf is reeds ingekrompen moeten worden en van de sinaasappelen vraagt men zich af hoe zij in het komende seizoen in Nederland verkoopbaar zullen zijn.

Aan den anderen kant wordt gewezen op den bauxietexport naar de V.S., ter waarde van enige tientallen millioenen guldens per jaar. Inderdaad zou men bij devaluatie belangrijk minder dollars voor 100 Sur. guldens krijgen dan thans het geval is, maar de bauxiet wordt nu eenmaal voor het grootste deel geëxploiteerd voor Amerikaanse rekening.

Een zeer eigenaardig gevolg van het waardeverschil tussen den Nederlandsen en den Surinaamsen gulden is wel dit, dat de hier te lande uitgekeerde pensioenen welke ten laste der Surinaamse begroting komen zowat twee voor één geteld moeten worden, een buitenkansje voor de belanghebbenden.

Dat de Nederlandse standpenningen in Suriname uit de circulatie genomen zouden moeten worden (onze vorige Kroniek) is niet juist, hoewel aangenomen mag worden dat er na 1 November 1949 slechts zeer weinige in omloop gebleven zullen zijn. Tot ult. October verleden jaar n.l. waren die standpenningen inwisselbaar voor de volle nominale waarden in Surinaams courant, waarna zij wettig betaalmiddel gebleven zijn, de halve gulden echter tegen de helft der nominale waarde.

Het bedrijf der Sur. Bauxiet Maatschappij te Paranam, negen jaar geleden aangevangen, als tweede vestiging (na Moengo), bracht tot dusver zes millioen ton op, waarvan één millioen ton in 1949. Met ingang van 1 Januari echter is de exploitatie ingekrompen en zijn een aantal arbeiders ontslagen; later is het voornemen bekend gemaakt om, naar mate de voorraad op Paranam afneemt, de installaties over te brengen naar de overzijde der Surinamerivier, waar de exploitatie van de Rorac-concessie aangevangen zal worden.

Is er van de zijde der Amerikanen wel beweerd dat de vraag naar

bauxiet afneemt, de Nederlandse onderneming daarentegen acht de vooruitzichten gunstig en interesseert zich voor de nieuwe vondst in het gebied van het Nassaugebergte en reeds verkreeg zij een nieuwe concessie wat dichter bij huis, in het district Suriname.

Er is nog niet bekend welke cultuur geacht wordt de aangewezene te zijn voor de te verwachten landbouwkolonisten uit het moederland. Of de particuliere organisaties welke hier te lande (en ook in Indonesië) zich bezig houden met het vraagstuk der landverhuizing naar Suriname zich bewust zijn van de moeilijkheid welke ook de keuze van c u l t u r e s oplevert, blijkt niet altijd uit de publicaties van den laatsten tijd.

Wat de citruscultuur betreft is met bekwame spoed getracht te voorzien in de nodige verbetering op het punt van selectie en verpakking, waartoe n.b. reeds in 1935 stappen gedaan werden.

Voor rijst was vroeger Azië het voornaamste productiegebied; thans echter leest men van een rijstnood aldaar. Een kans voor Suriname? Er is reeds een onderzoek begonnen naar de mogelijkheid om ook in het Marowijnedistrict rijst te verbouwen. Zal tropisch Zuid Amerika de rol van Zuid Oost Azië overnemen op den duur? Men denke dan echter vooral aan het enorm grote Brazilië, dat thans reeds een rijstproductie heeft van 2½ millioen ton per jaar.

Venezuela intussen heeft wederom belangstelling getoond voor de Surinaamse rijst, waarvan evenwel dit jaar geen grote productie verwacht wordt.

Dat in het begin van dit jaar suiker voor de lokale consumptie ingevoerd is moeten worden, van Cuba, werpt wederom een ongunstig licht op den toestand van het Surinaamse plantagebedrijf, dat in de eerste plaats te kampen heeft met gebrek aan arbeidskrachten.

Cacao zal er dit jaar op de wereldmarkt minder aangeboden worden dan normaal, maar Suriname zal nog niet kunnen profiteren van de in verband met de schaarste te verwachten hoge prijzen.

Dat ook in Suriname wat als een mislukking beschouwd werd toch ten slotte nog tot zijn recht kan komen, bewijst de Lawaspoorweg, waarvan zelfs het in exploitatie gehouden deel vele jaren lang voor nutteloos gehouden werd. Thans is nieuw rollend materieel besteld moeten worden, omdat bedoeld gedeelte in een behoefte is gaan voorzien. Ook het plan voor een binnenlandsen vliegdienst, waar aanvankelijk de Staten afwijzend tegenover stonden, schijnt nu weder een betere kans op verwezenlijking te hebben.

Het Surinaamse gouvernement is indertijd in het bezit gekomen van de aandelen der Scheepvaart Maatschappij Suriname en der Surinaamsche Waterleiding Maatschappij, thans beide met zetel te Paramaribo. De Staten hebben nieuwsgierigheid aan den dag gelegd naar de bedrijfsresultaten der beide ondernemingen, van welke blijkbaar sedert de overdracht geen balansen gepubliceerd zijn.

Aan de langdurige moeilijkheden betreffende de algemeen bekende firma C. Kersten & Co, welke tijdens den oorlog als Duits beschouwd werd, met alle gevolgen van dien, is nu een einde gekomen. De aandelen der vennootschap, tot een totaal bedrag van honderdduizend gulden, zijn in het bezit gesteld der Zendingsstichting van de Evangelische

Broedergemeente te Zeist en de winsten zullen wederom ten bate komen van het zendingswerk.

Blijkens de verkorte balans van De Surinaamsche Bank per 31 December 1949 waren op dat ogenblik in omloop bankbiljetten tot een bedrag van *f* 11.796.900; op 31 December 1939 beliep het bedrag der circulatie *f* 1.392,340. Wel een belangrijk verschil.

Een wellicht nog verheugender verschijnsel is het dat in 1949 een belangrijk aantal tractoren ingevoerd werden, niet alleen voor mijnbouw en bosexploitatie, maar ook voor den landbouw.

Het beheer van het Welvaartsfonds heeft honderdduizend gulden uitgetrokken voor de opleiding van „alphabetiserings-zendelingen", personen die tot taak zullen hebben onderwijs te geven in het „bosland", aan volwassen analphabeten lezen en schrijven te leren en tevens hulp te verlenen aan den medischen dienst in het binnenland.

Verleden jaar is een eigenaardig vraagstuk naar voren gebracht, dat van het Surinaamse Nederlands tegenover het Europese dito. Natuurlijk zijn er minder goed onderwezen Surinamers die gebrekkig Nederlands spreken en schrijven, maar deze gebruiken meer zekere woorden en uitdrukkingen op de verkeerde plaats, dan dat er van een ter plaatse gegroeide afwijking van het gangbare Nederlands gesproken zou kunnen worden. Waar tegenover staat dat ontwikkelde Surinamers in woord en geschrift, ook in dissertaties, geen ander Nederlands gebruiken dan wij hier. Het is dan ook tot dusver niet duidelijk geworden wat eigenlijk met Surinaams Nederlands bedoeld wordt.

In ieder geval schijnt de wereld van het onderwijs in Suriname zich maar liefst aan het „Europese" Nederlands te willen houden. Met dien verstande dan dat het Negerengels nog wel langen tijd als hulptaal bij het onderwijs en als lingua franca in den omgang tussen bevolkingsgroepen van verschillende herkomst, een plaats zal moeten behouden.

Ook de Bosnegers hebben de eer genoten van door Prins Bernhard bezocht te worden; zij hebben Z.K.H. met de hun eigene waardigheid ontvangen.

Twee maal wist de Surinaamse pers enige maanden geleden iets over deze woudbewoners te vertellen; een aantal Djoeka's raakten op de Cotticarivier slaags met douane-ambtenaren en een gezelschap Ganzee'ers gaf te Paramaribo een toneelvoorstelling.

De hygiëne wordt, althans in de stad Paramaribo, met steeds meer kracht ter hand genomen. Voor het verwijderen van vuil en rommel van de erven is de hulp ingeroepen der schooljeugd, met premies voor de beste prestaties; het is hier een euvel van ouden datum waartegen de strijd weder eens aangebonden is.

Het Surinaamse volk is niet bizonder misdadig aangelegd; diefstal en oplichting zijn de meest voorkomende delicten. De laatste jaren schijnen deze kleinere misdrijven nogal in aantal toegenomen te zijn en er wordt ook over toenemende verwildering der jeugd geklaagd; in dit laatste opzicht staat Suriname zeker niet alleen. Oplichting wordt o.a.

bedreven tegenover hen die nog verstrikt zitten in oud-afrikaanse superstities.

Suriname is met 1950 een nieuw tijdperk in zijn bestaan ingetreden. De autonomie is verzekerd, de belangstelling van het buitenland is sterk toegenomen en omgekeerd is Suriname hoe langer hoe meer deel gaan nemen aan allerlei buitenlandse activiteit.

Het land verkeert echter nog steeds onder den druk van een welvaartsprobleem, dat, naar te vrezen staat, nog lang om een oplossing zal blijven vragen.

15 Maart 1950 M.

NEDERLANDSE ANTILLEN

Het is de vraag, of het op den duur mogelijk zal blijken op deze plaats een behoorlijke kroniek te leveren. Als meer, zoals nu bijvoorbeeld op politiek terrein, in een kwartaal tijds zó veel zó ingewikkeld gebeurt, dan is het „verslaan" daarvan anders dan in vogelvlucht haast ondoenlijk.

De meest vermeldenswaardige gebeurtenis in de Nederlandse Antillen in de eerste drie maanden van 1950 is wel geweest het bezoek van prins Bernhard. Alle eilanden zijn bezocht, en overal is de Prins toegejuicht. Men heeft hem veel bezienswaardigs doen bezien, en de Prins gedroeg zich eenvoudig en sportief. De herdenking op Curaçao van George Maduro, en op Aruba van Boy Escury, zal zeker bijgedragen hebben tot waardeering van het bezoek.

De *Beurs- en Nieuwsberichten* geven aardige vergelijkende cijfers op scheepvaartgebied, nl. van het aantal schepen met hun tonnenmaat, die Curaçao aandeden in 1849, 1948 en 1949.

	1849	1948	1949
Vaartuigen	621	10.519	9.304
Tonnenmaat	1713	69.124.177	57.515.465

Hierbij wordt aangetekend, dat in 1948 een buitengewoon groot aantal schepen kwam bunkeren. 1949 komt uit boven 1947.

De Papiamentoe-commissie, nog door den gouverneur Kasteel ingesteld, is thans geïnstalleerd door den heer Sprockel, lid van het College van algemeen bestuur. In de commissie zitten enige leden, die aan de lezers van *De West-Indische Gids* niet onbekend zijn. Voorzitter is dr ir P. Cohen Henriquez, die enige jaren geleden in dit tijdschrift Curaçaose spreekwoorden meedeelde. Ook pater Latour publiceerde meer dan eens een studie over de landstaal, en de heer N. van Meeteren, de Curaçaose historicus en folklorist ontbreekt evenmin. De heer Sprockel noemde drie taken der commissie. De eerste is de vaststelling der spelling. Een phonetische spelling was z.i. het overwegen waard. Over dit onderwerp komt een aardig artikel voor in het nieuwe tijdschrift *Simadan*, op Curaçao verschenen en geheel in de landstaal geschreven, van de hand van den heer W. M. Hoyer, getiteld „Ortogra-

fia papiamento". De verdere opdrachten, aan de commissie verstrekt, zijn de samenstelling van een spraakkunst en van een woordenboek. Alles bij elkaar is dit een reuzetaak, die voor jaren werk verschaft. Het is te hopen, dat de commissie af en toe daaromtrent een en ander zal openbaar maken.

Op politiek gebied is het nieuws niet geheel overzichtelijk, vooral niet, wanneer men op krantenverslagen is aangewezen.

Zo heeft de *Amigoe* een en ander ontleend aan het verslag der commissie, die de geldelijke gevolgen van de zelfstandigmaking der eilanden in studie heeft genomen. Jammer genoeg staat het verslag zelf niet tot mijn beschikking. Daarom moet met het volgende worden volstaan. Er zal een landsbegroting moeten komen, waarop de algemene uitgaven komen. In 1949 beliepen die 11.630.000 gulden. Die zullen Aruba en Curaçao hoofdzakelijk moeten opbrengen, nadat de ertegenover staande inkomsten er zijn afgetrokken. Daarvoor zullen die eilanden ongeveer nodig hebben wat zij aan inkomstenbelasting, grondbelasting, gebruiksbelasting en winstbelasting zullen ontvangen. En dan krijgen zij voor hun rekening de tekorten der zogenaamde noodlijdende eilanden. Hiervoor worden geen cijfers genoemd. Een moeilijk punt is de vaststelling van de verhouding, waarin elk der niet-noodlijdende eilanden zal moeten bijdragen. Als factoren, die de commissie daarbij in overweging heeft genomen, worden genoemd de bevolkingscijfers, de insulaire inkomsten en de uitgaven. Een statisticus heeft 4½ bladzijde wetenschappelijke berekeningen over dit onderwerp gemaakt.

De Staten hebben dikwijls vergaderd. In een der vergaderingen heeft het Statenlid Eman een initiatief voorstel aangenomen gezien om een lening aan te gaan van 1 millioen gulden ten dienste van de havenbouw op Aruba. Er rezen tal van bezwaren, o.a. van staatsrechtelijken aard. En inderdaad is een dergelijk initiatief wel iets bijzonders. Formeel zal de zaak wel in orde zijn, maar ieder die zich de geleerde beschouwingen herinnert, welke prof. Verzijl in dit tijdschrift indertijd wijdde aan het amenderingsrecht ten aanzien van begrotingen, zal wel inzien, dat men hier met de theorie niet klaar komt. [1])

De kwestie, die de Staten heeft bezig gehouden wordt weergegeven door de bekende cijfers 8–8. De regering heeft een nieuwe interimregeling ontworpen, waarbij een nieuwe verdeling der Statenzetels wordt voorgesteld. Voor de zes eilanden zijn thans beschikbaar 21 zetels, waarvan Curaçao en Aruba er elk 8 hebben, Bonaire 2 en de Bovenwindse eilanden elk 1. De regering wil nu 22 zetels verdelen aldus: Curaçao 12, Aruba 8, Bonaire en de gezamelijke Bovenwindse eilanden elk 1. Daarnaast wordt in het leven geroepen een beroep op de Kroon, wanneer volgens tenminste 5 Statenleden de belangen van een of meer eilanden ernstig zouden zijn geschaad. Deze voorstellen, die nog méér inhouden, kwamen in de Staten in behandeling, kort nadat er geruchten waren opgedoken en bevestigd, dat de Arubaanse UNA-afgevaardigden in de Staten met de Nationale volkspartij een samenspreking hadden gehad, tegen den

[1]) De gouverneur heeft het voorstel niet goedgekeurd.

zin van den voorzitter der UNA, het Statenlid Dussenbroek, die dit voorzitterschap heeft neergelegd. De heer Amelink is sedert de leidende kracht in de Statenfractie dezer partij. Nauwelijks had de Statenvoorzitter bij de vermelding van de ingekomen stukken, die op de interimregeling betrekking hadden, voorgesteld deze naar de daarvoor bestemde vaste commissie der Staten te verwijzen, of de heer Amelink kwam met een motie om te besluiten, het thans ingediende stuk e n e v e n t u e e l v e r d e r n o g i n t e d i e n e n s t u k k e n, d e z e m a t e r i e b e t r e f f e n d e voor kennisgeving aan te nemen. Deze weinig gebruikelijke wijze van handelen kreeg de instemming van 12 der aanwezige 20 leden. Maar het was hiermee niet uit. Kort daarop hebben de Staten deze motie ingeslikt. Een advies, door de vaste commissie voorgesteld over de interimregeling, aan de regering aan te bieden werd verworpen. Een nieuw advies verkreeg een meerderheid; de 8–8 was van de baan, maar één of twee dagen of nachten (de Staten vergaderden tot in de vroege morgen) later sprak weer een meerderheid zich uit voor het oude zeer, de 8–8.

Het doet wat vreemd aan, dat de *Amigoe di Curaçao* telkens weer het voorstelt, alsof de regering in het moederland aansprakelijk is te stellen voor die gelijke zetelverdeling van Aruba en Curaçao. Geheel van schuld vrij te pleiten is die regering niet, maar zij heeft gezeild op het kompas der Staten, die in 1946 hun afvaardiging naar Nederland in die geest opdracht gaven, en met de commissie-Van Poelje hebben vooraanstaande Curaçaoenaars zich daarvoor uitgesproken. Niemand was er destijds tegen.

Amsterdam, 13 Maart 1950 F.

B o u w s t e e n t j e s.

De pers vertelde ons dat een vijftigtal *deputaties*, op Zondag-avond, 22 Jan. 1950, hun opwachting maakten *bij Prins Bernhard op Curaçao*. Hiervan werden de volgende zes-en-dertig vertegenwoordigingen met name genoemd: Colonne Rode Kruis. Het Wit-Gele Kruis. Stichting Zorg voor Lichaamsgebrekkige Kinderen. Stichting Johannes Don Bosco. Stichting voor Zorg voor Ouden van Dagen „Birgen di Rosarie". Redactie-Comîté van „Oranje en de zes Caraïbische Parelen." Vrijmetselaarsloge „Perseverancia". Soroptimist Club. Oranjevereniging Curaçao. Cultureel Centrum Curaçao. „Club Union." Niwin Comité. Protestantse Vereniging voor Liefdadigheid en Maatschappelijk Werk. Vrijmetselaarsloge „De Vergenoeging." Vrijwilligerskorps „Curaçao." R.K. Onderwijzersvereniging „Don Bosco". Algemene Surinaamse Vereniging J.P.F. Loge „Igualdad No. 653". Curaçaose R.K. Volksbond. Vereniging Geëmployeerden Koninklijke Shell. Algemene Curaçaose Journalistenvereniging. Wijkverpleging „Prinses Margriet". Koninklijke Nederlandse Vereniging „Onze Vloot". Nederlandse Padvinders Gilde. „Nederlandse Padvinders". „Katholieke Verkenners." Curaçaose Bond voor Lichamelijke Opvoeding. Algemene Vereniging van Nederlandse Reserve Officieren. Stichting Volks-Universiteit van Curaçao. Vereniging tot Bescherming van Dieren op de Nederlandse Antillen. Algemeen Nederlands Verbond. Koninklijk Instituut van Ingenieurs. Rotary Club Curaçao. Curaçaose Vereniging voor de Handel. Politie Sport Vereniging. Curaçaose Voetbal Bond.

BIBLIOGRAFIE

AFZONDERLIJKE UITGAVEN

(Publicaties welke de bewerker van deze bibliografie niet zelf onder ogen heeft gehad zijn met een * aangeduid).

Almanaque de Curaçao para el año de 1950. Compilación de W. M. HOYER. XXXIa edición. (Curaçao, 1950), 86 pp. (waarvan 25 met reclame).

AMSHOFF, G. J. H.: *Enumeration of the herbarium specimens of a Suriname wood collection made by prof. G. Stahel. Supplement.* (Uitg. Studiekring Suriname Curaçao 2, Utrecht), Jan. 1950, 4 pp.

Aruba Times (A weekly newspaper with all the real news) Year I Saturday, January 14, 1950, No. *1*. Editors: F. ZIELINSKI JR., J. V. D. SCHOOT, C. YOUNG. Address: Tipografia Excelsior S.A., Oranjestad, Aruba.

> Gratis verspreid met een oplage van 2000 exemplaren; Nederlandse, Spaanse en Engelse tekst; geeft alleen sociaal en cultureel nieuws van Aruba. — No. *2*, 21 Jan., 12 pp.; advertenties (5 blz.) gedrukt, nieuws gestencild.

BRADA O.P., Pater: *Leven van Pastoor Eisenbeil.* Willemstad, (Curaçao), 1948*.

BRADA O.P., Pater: *Mgr. Kistemaker, tweede Apostolisch Vicaris van Curaçao.* Willemstad, (Curaçao), 1949, 48 pp.

BRADA O.P., Pater: *Paters Franciscanen op Curaçao.* Willemstad, (Curaçao), 1950, 59 pp.

Caribbean Commission Monthly information Bulletin 3, Jan. 1950, 6, p. 181–218.

> Eerste nummer in fotografische offset; wordt thans niet meer in de Nederlandse en Spaanse taal uitgegeven (dus alleen in het Engels en het Frans).

Caribbean economic review. Caribb. Comm. Central Secretariat, Port-of-Spain, Trinidad. Vol. *1* nos. 1 & 2, Dec. 1949, xiii + 176 pp.

> ERIC WILLIAMS, Foreword. H. J. PAGE, Agricultural research at the Imperial College of Tropical Agriculture. SIMON ROTTENBERG, The collective agreement in Puerto Rico. Report on the availability of international capital for Carribbean economic development. Survey of water supplies in the Caribbean. Standardisation of external trade statistics. Survey of vocational training in the Caribbean. Historical account of land tenure systems in the Caribbean. W. ARTHUR LEWIS, Industrial development in Puerto Rico.

CUMPER, GEORGE: *Social structure of Jamaica.* Carribbean Affairs. Extra-Mural Department Univ. Coll. W. Indies, 1949, 90 pp., 4 grafieken.

Curaçaos Verslag 1942. Verslag van bestuur en staat van Curaçao over de jaren 1940–1941. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage, 1948, 303 pp.

Curaçaos Verslag 1943. Verslag van bestuur en staat van Curaçao over het jaar 1942. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage, 1948, 195 pp.

Curaçaos Verslag 1944. Verslag van bestuur en staat van Curaçao over het jaar 1943. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage, 1949, 160 pp.

Curaçaos Verslag 1946. I. Tekst van het verslag van bestuur en staat van Curaçao over het jaar 1945. Staatsdrukkerij en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage, 1948, 211 pp.

Curaçaos Verslag 1946. II. Statistisch jaaroverzicht van Curaçao over het jaar 1945. Curaçao report 1946. Statistical annual of Curaçao for the year 1945. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage, 1949, 350 pp. met 2 uitsl. tabellen buiten de tekst.

De ondernemersraad voor Suriname. Verslag over het vier en twintigste Verenigingsjaar (1 Januari tot ultimo 1948). (1949), 20 pp.

Arbeids-, belasting-, financiële, economische, staatkundige en agrarische aangelegenheden.

De Ondernemersraad voor Suriname. 25 jaar Ondernemersraad voor Suriname. 1925–1950. ('s-Gravenhage, 1950), 15 pp.

Kort overzicht van zijn geschiedenis in verband met jubileum op 24 Febr.

De Stoep, *3*e Serie no. *3*, Curaçao, Febr. 1950, 47 pp.

Gedichten van CHARLES CORSEN, J. SICKMAN CORSEN, JOHAN VAN DELDEN, TIP MARUGG, HENRI SANDBERG en LUC. TOURNIER; proza van HENRI SCHOLLIERS; omslagtekening C. J. H. ENGELS.

DIEBEN, C. P. A.: *Verslag van een reis naar de Nederlandse Antillen vanaf 18 April tot 14 Mei d.a.v.* (Paramaribo, 1949), i+33 pp. gestencild.

Algemeen; verloop van de reis; veeteelt (St. Eustatius p. 6–16, St. Maarten p. 16–20, Curaçao p. 22–25); veeziekten; diversen; conclusies.

DIJKMANS, M. A. F.: *Rapport over de activering van het Surinaamse bos.* Paramaribo, d.d. Febr. 1949, 22 pp. gestencild, en 4 aanhangsels; met 15 afzonderlijke bijlagen van in totaal 119 pp., 4 aanhangsels en 29 tabellen.

1. Hout als grondstof, 9 pp. 2. Bos exploratie, 7 pp. 3. Bosnegerkap, 11 pp. en aanhangsel. 4. De bosexploitatie op de houtconcessies, 5 pp. 5. De bosexploitatie langs de Corantijn, 12 pp. 6. Forest project Bastica triangle (British Guiana), 5 pp. 7. Houtindustrie, 16 pp. 8. Hout-export, 13 pp. 9. Bosbedrijven, 9 pp. 10. Opmerkingen over de boswetgeving, 10 pp. en 3 aanhangsels.

11. Bospolitiek, 5 pp. 12. Zuiver wetenschappelijk onderzoek en research, 13 pp. 13. 'sLands Bosbeheer, 4 pp. 14. Statistische gegevens Brits Guyana, 14 tabellen. 15. Statistische gegevens Suriname, 15 tabellen.

DIJKMANS, M. A. F.: *De betekenis van de bosexploratie en research voor de activering van het Surinaamse hout.* Voordracht 13 Apr. 1949 L. H. te Wageningen; 11 pp. gestencild.

Zie ook *Eldorado 1*, 1949, p. 299–309.

(*Economisch Bericht*) *Eswin* no. *9*. Oct. 1949, vi + 45 pp., 8 kaartjes, 2 foto's.

Antillen: Caraïb. Commissie, begroting, uitvoer, Nederl. producten, econ. vertegenwoordigers. Suriname: ontwerp-begroting, sinaasappelexport, mechanische landbouw, goudproductie, ontwikkelingsmogelijkheden v. h. bosbeheer (lezing J. W. GONGGRYP), luchtvaartverkeer, uitvoer afgelopen 20 jaren, devaluatie, in- en uitvoer, scheepvaartbeweging.

(*Economisch Bericht*) *Eswin* no. *10*. Febr. 1950, vi + 53 pp., 7 kaartjes, 1 foto.

Antillen: Intern. samenwerking, conclusie's van het rapport KRUL over de waterhuishouding, mangaan (door P. M. v. BOSSE), Bovenw. Eilanden, belastingen, tarieven watervoorziening, econ. vertegenwoordiging, in- en uitvoer, scheepvaart, indexcijfers levensonderhoud. Suriname: citrus, bananenproducten (door J. J. SWART), prijs electrische stroom, cocoscultuur, in- en uitvoer, scheepvaartbeweging.

GONGGRYP, J. W.: *De ontwikkelingsmogelijkheden van het bosbeheer in Suriname.* Voordracht 12 Apr. 1949 L. H. te Wageningen; 9 pp. gestencild.

Uitvoerig verslag in (*Econ. Ber.*) *Eswin 10*, 1950, p. 20–31.

HERNANDEZ, JACOBO A.: *Autonomia democratica pa Corsow.* (Willemstad, Curaçao, z.j.), 7 pp., portret van schrijver.*

Een geschrift voor de autonomie in de tijd van de statenafvaardiging naar Nederland in 1946.

Hollandsche Bank-Unie N.V. Jaarverslag over het boekjaar 1947–1948. (Amsterdam), 1948, 108 pp.

Ned. Antillen p. 40–48.

Hollandsche Bank-Unie N.V. Jaarverslag over het boekjaar 1948–1949, (Amsterdam), 1949, 142 pp.

Ned. Antillen p. 48–58.

HOYER, W. M.: *Vocabulary and dialogues English-Papiamento-Dutch.* Hollandse Boekhandel, (Willemstad, Curaçao), 1948, 112 pp.*

Interimregeling voor Suriname; wet van 22 Dec. 1949. Staatsblad J. 575, 28 pp.*

KRUL, W. F. J. M.: *Rapport inzake de waterhuishouding van Curaçao en Aruba.* Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening, ('s-Gravenhage), (Juli) 1949, i + iii + 43 pp. gestencild. Met 3 *Bijlagen:* I VISSER, *Be-*

schouwingen over de regenval. II SANTING, *Nota inzake de hydrologie ....* III VISSER, *Nota betreffende de landbouw....* Rapport met bijlagen in stevige doos, als verzamelband uitgevoerd, waarop de algemene titel: *De waterhuishouding van Curaçao en Aruba.* Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening 1949.

KUYP, EDWIN VAN DER: *Contribution to the study of the malarial epidemiology in Surinam.* Diss. Amsterdam 30 Mrt. 1950, 146 pp., 4 kaartjes en 5 grafische voorstellingen.

Met 6 stellingen welke op Suriname en de Ned. Ant. betrekking hebben.

LEGÊNE, P. M.: *Tani het godenkind.* 3e druk. J. N. Voorhoeve, Den Haag, (1949), 191 pp., geïllustr.*

LEGÊNE, P. M.: *Suriname, land mijner dromen.* 3e herziene en uitgebreide druk. J. N. Voorhoeve, Den Haag, 1950, 231 pp., 40 foto's, 4 tekeningen.

Mededelingen van de Geologische Mijnbouwkundige Dienst van Suriname. No. *1* (1949), 9 pp. (TER MEULEN); *2* (1949), 18 pp. (TER MEULEN); *3* Oct. 1949, 35 pp. (SCHOLS); *4* Nov. 1949, 12 pp. (VAN DER WEIJDEN & VERMEULEN).

Oranje en de zes Caraïbische Parelen. Orange and the six Caribbean Pearls. Platenboek/Picturebook. J. H. de Bussy, Amsterdam, 1949, 72+ (4) pp., met afbeeldingen 236 pp., 8 + 385 foto's (en reproducties), 2 + 14 grafieken en kaartjes, 12 gekl. kaartjes, geb. met gouden letters, losse gekl. omslag.

A. J. C. KRAFFT: Preface, p. 5.
A. J. C. KRAFFT: The Netherlands Antilles, p. 7.
Curaçao for the tourist, p. 9.
E. BARTELS: Aruba for the tourist, p. 13.
A. J. C. KRAFFT: Description of the photographs of this picture book, p. 15.
Data concerning the Netherlands Antilles, p. 18.
A. J. C. KRAFFT: De Nederlandse Antillen, p. 28.
Frater REALINO: Curaçao. Het land; flora; fauna, p. 32.
J. F. GROOTE: De nieuwe haven van Curaçao, p. 39.
Frater REALINO: Aruba. Het land, p. 43.
De Lago Oil & Transport Company, p. 45.
J. VAN DER ZWAN & S. MERRYWEATHER: N.V. Arend Petroleum Maatschappij, p. 47.
Frater REALINO: Bonaire. Het land, p. 51.
C. B. E. HELLMUND: Overzicht van Bonaire, p. 53.
Frater REALINO: De Bovenwindse Eilanden. Het land; flora, fauna, p. 60.
A. J. C. KRAFFT: Overzicht van de Bovenwinden, p. 64.
Contents (Inhoud), p. 72.
Foto's van FISCHER, LINKER, fr. ARNOLDO, HUMMELINCK, e.a.
Het deel der afbeeldingen (na p. 72) is ongewijzigd overgedrukt uit het gedenkboek met dezelfde Nederlandse titel dat in 1948 verscheen. De tekst is nieuw, met uitzondering van de bijdragen van HELLMUND KRAFFT (Overz. Bovenw.), fr. REALINO en

van der Zwan & Merryweather, benevens het stukje over de Lago.

Publicatie No. *1 van het Centraal Bureau Luchtkaartering te Paramaribo*, 1949, 18 pp. Zonneveld).

Resultaten van de studie van het rapport van Prof. W. F. J. M. Krul: ,,De Waterhuishouding van Curaçao en Aruba'', samengesteld ten behoeve van de leden der Algemene Vergadering van het Voorlichtingsinstituut en van die van de Raad van Beheer van de Stichting Welvaartsplan Nederlandse Antillen 1946. Meded. 2 Voorlichtingsinst. Welvaartsplan Ned. Antillen, Febr. 1950, ii + 26 pp. gestencild.

> Inleiding, door W. L. Utermark (p. 1). Commentaar, door J. H. Westermann (p. 4). Tegencommentaar, door W. F. J. M. Krul (p. 16). Samenvatting, door W. L. Utermark (p. 20). — Geen expertise, en ook niet door de schrijvers van commentaar en tegencommentaar als zodanig bedoeld.

(Robert, W. A. J.): *Suriname. Wij emigreren met... Waarom? Waarheen? Hoe?* ,,Quo-vadis?''. ,,Stichting Quo-Vadis'', 1949.

> Betreffende de doelstelling, het ,,Waarom'' en het ,,Waarheen'' van het kolonisatie-plan van ,,Indisch-Nederlanders''. Met Planschema ,,Nederzetting van Indische Nederlanders'' in Suriname, 3 jarig plan.

Santing, G.: *Nota inzake de hydrologie van Curaçao en Aruba*. Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening, ('s-Gravenhage), (Juli) 1949, i + iv + 85 pp. gestencild, 10 losse uitvouwbare kaarten, grafieken en tabellen in aparte map. *Bijlage II* van het *Rapport inzake de waterhuishouding van Curaçao en Aruba* door W. F. J. M. Krul.

Schols, H.: *Enkele gegevens over Surinaamse kaolienen*. Meded. Geol. Mijnbouwk. Dienst Suriname 3, 1949, 35 pp., uitsl. kaart buiten tekst.

Simadán. Rivista literario-cultural. Bou di redaksjon di Pierre A. Lauffer, Nicolas A. Piña, Raphael Martinez, Andrés Grimar. (Curaçao), Jan. 1950 nr. *1*, 28 pp., geïllustreerd, gekl. omslag.

> De naam van dit in het Papiaments geschreven tijdschrift is ontleend aan het Curaçaose oogstfeest. Deze aflevering bevat gedichten van Ch. Boom, Corsen, Goilo, Grimar, Hernique, Martinez, Marugg en Piña; proza van Corsen, Grimar, W. M. Hoyer en Lauffer.

Smeulders, Jacques: *Vergeten grond*. ,,Surinaamsche Katholieke Kring St. Aloysius'', (Paramaribo, z.j.), ii + 38 pp.

> Literaire schetsjes die een indruk proberen te geven van het negerdorpje Koetiri en de Matapica-kreek, en vertellen van de mensen die er wonen.

Steenis, C. G. G. J. en medewerkers: *Flora voor de scholen in Indonesië*. Noordhoff-Kolff N.V., Batavia, 1949, 407 pp., 46 afb.

> Bevat talrijke beschrijvingen van planten die uit tropisch Amerika afkomstig zijn.

Stichting voor de Culturele Samenwerking tussen Nederland, Indonesië, Suriname en de Nederlandse Antillen. Nieuwsbrief 1. Maart 1949. Amsterdam, 12 pp.

Surinaams Verslag 1945. (2 dln.). I. Tekst van het verslag van bestuur en staat van Suriname over het jaar 1944; 80 pp. II. Statistisch jaaroverzicht van Suriname over het jaar 1944. Surinam report 1945. Statistical annual of Surinam for the year 1944; 163 pp. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage, 1949.

The dairy products trade of the Caribbean. Caribb. Comm. Ext. Trade Bull. 5, 1949, xvi + 169 pp. uitsl. kaart.

Ned. Antillen p. 21–47; Suriname p. 87–90.

The meat trade of the Caribbean. Caribb. Comm. Ext. Trade Bull. 6, 1949, xiii + 217 pp., uitsl. kaart.

Ned. Antillen p. 21–61; Suriname p. 107–112.

VISSER, W. C.: *Beschouwingen over de regenval.* Cultuurtechnische Dienst Afdeling Onderzoek, (Utrecht), (Juli) 1949, i + 8 pp. gestencild, 2 tekeningen buiten tekst, 2 losse uitvouwbare tekeningen. *Bijlage I* van het *Rapport inzake de waterhuishouding van Curaçao en Aruba* door W. F. J. M. KRUL.

VISSER, W. C.: *Nota betreffende de landbouw van Curaçao en Aruba.* Cultuurtechnische Dienst Afdeling Onderzoek, (Utrecht), (Juli) 1949, ii + 56 pp. gestencild, 4 tekeningen buiten tekst, losse uitvouwbare tabel. *Bijlage III* van het *Rapport inzake de waterhuishouding van Curaçao en Aruba* door W. F. J. M. KRUL.

Vreemdelingencirculaire No. 1. Toelating in de Nederlandse Antillen en regeling van het passagiersverkeer. Parket van de Procureur-Generaal, (Willemstad, Curaçao), d.d. Dec. 1949, 7 pp.

Regeling ingevolge Art. 2 v. Besluit v. 7 Febr. 1945 betreffende toelating in Ned. Antillen.

WESTERMANN, J. H.: *Overzicht van de geologische en mijnbouwkundige kennis der Nederlandse Antillen* benevens voorstellen voor verdere exploratie. Meded. Ind. Inst. 85 (Trop. Prod. 35), 1949 (ed. Jan. 1950), 168 pp., 10 kaartjes, 24 foto's op 12 bladz. en uitvouwbare tabel buiten tekst. With a summary in English.

West Indian Agriculture. A summary.... The Agricultural Report of the Royal Commission of 1938 by FRANK ENGLEDOW. Caribbean Affairs. Extra-Mural Department University College of the West Indies (Jamaica), 1949, 41 pp., 6 schema's, 6 foto's buiten de tekst.

Heeft geen betrekking op Ned. Antillen.

WEIJDEN, W. J. M. VAN DER & VERMEULEN, P. B. C.: *Enige gegevens over de bruikbaarheid van Surinaamse klei- en zandsoorten.* Meded. Geol. Mijnbouwk. Dienst Suriname 4, 1949, 12 pp., uitsl. kaart buiten tekst.

ZONNEVELD, J. I. S.: *Suriname en de luchtkaartering.* Publ. Bur. Luchtkaart. Paramaribo 1, 1949, 18 pp., 9 afb. Uit *Eldorado 1*, p. 514–531.

H.

HET VRAAGSTUK VAN HET BEHOUD VAN HET WATER OP CURAÇAO

DOOR

J. BEIJERING (Curaçao)

Het is welhaast aan ieder die de Nederlandse Antillen heeft bezocht bekend, dat een van de grootste moeilijkheden waarmede onze Benedenwindse Eilanden te kampen hebben, het watervraagstuk is. Vóór de vestiging van de grote industriën kon er weliswaar van een tekort aan drinkwater nauwelijks gesproken worden — immers, wanneer de regenbakken dreigden leeg te raken had men drinkbaar putwater genoeg, al kwam men met de aanvoer wel eens in moeilijkheden — de landbouw en de tuinbouw hadden bijna voortdurend met een tekort aan water te kampen. Op initiatief van de toenmalige Gouverneur van Curaçao, Jhr. J. O. DE JONGH VAN BEEK EN DONK werd dan ook omstreeks 1908 begonnen met systematische damaanleg op Curaçao onder leiding van ir. M. C. FAUEL, destijds Directeur van Openbare Werken, die zich blijkbaar ook bijzonder voor deze aangelegenheid interesseerde. Dat het deze heren ernst was, blijkt wel uit een aan de toenmalige Minister van Koloniën uitgebracht rapport, waarin een bedrag van ƒ 1.000.000.— (voor die tijd een respectabele som) werd gevraagd om deze zaak met kracht ter hand te kunnen nemen. Op deze credietaanvrage werd echter afwijzend beschikt, waardoor de werkzaamheden van beperkte omvang bleven en tenslotte geheel werden stilgelegd. Het doel dat men hierbij voor ogen had, was, zodanige werken aan te leggen dat het in de regenperiode (Oct. t/m Jan.) in grote hoeveelheden bovengronds naar zee afstromend regenwater werd opgevangen in damreservoirs, om daar ter plaatse in de bodem te dringen. Dus waterconservatie in de letterlijke zin des woords.

Door de vestiging van de olie-industriën en de daarmee gepaard gaande grote bevolkingsaanwas als gevolg van een zich snel ontwikkelende hoogconjunctuur (het inwonertal van het

eiland Curaçao b.v. steeg van 33.000 in 1910 tot 92.000 in 1948) wordt de grondwaterreserve in steeds stijgende mate aangesproken en wordt de noodzaak, zo mogelijk deze grondwaterreserve op peil te houden of zelfs te verhogen, eveneens dringender. Het grondwatertekort doet zich wel in de eerste plaats gevoelen ten behoeve van de industrie en de drinkwatervoorziening. Wat de drinkwatervoorziening betreft tracht men het probleem op te lossen door het in bedrijf stellen van steeds meer zeewater-destillatie inrichtingen om het tekort aan putwater te dekken, doch het destilleren van zeewater blijft nog altijd een dure geschiedenis, zodat uit economische overwegingen het streven er dan ook steeds op gericht zal moeten zijn zoveel mogelijk grondwater en zo weinig mogelijk gedestilleerd water te gebruiken. Naast de grondwaterreserve ten behoeve van huishoudelijk gebruik staat het grondwaterverbruik voor landbouwdoeleinden (w.o. irrigatiewater) en nu schijnt het uiteraard alsof de belangen van deze twee groepen lijnrecht met elkaar in strijd zijn. Tot op zekere hoogte is dit natuurlijk ook waar, doch indien het oppompen van water voor huishoudelijke doeleinden niet al te geconcentreerd geschiedt, d.w.z. als de pompinstallaties over een grote oppervlakte verspreid zouden worden, dan zal het grondwaterpeil in algemene zin daar slechts weinig invloed van ondervinden. Desniettemin blijft het ten allen tijde geboden al 't mogelijke te doen om de grondwaterreserve zo hoog mogelijk op te voeren omdat de grondwatervoorraad mede een der hoofdvoorwaarden is om aan land- en tuinbouw ontwikkelings- en bestaansmogelijkheden te bieden.

Middelen die tot verhoging van het grondwaterpeil kunnen leiden.

Teneinde een verhoging van het grondwaterpeil te kunnen bewerkstelligen zou men twee wegen kunnen inslaan nl.:

1e. Trachten de ondergrondse afstroming naar zee te verhinderen.

2e. Zodanige maatregelen nemen dat een grotere hoeveelheid van het neerslagwater in grondwater overgaat.

ad 1e. In het bekende *plan-Molengraaff*, dat werd uitgebracht in 1921 in verband met de *Watervoorziening van Stad en Haven van Curaçao*, worden enkele methoden besproken die dit doel beoogden. In de eerste plaats wordt in dit plan aan een beschouwing onderworpen de door MÖRZER BRUINS en ir. GRAADT VAN ROGGEN aanbevolen methode om de zich onder een

bovengronds damlichaam bevindende waterdoorlatende laag door inspuitingen met cement ondoorlatend te maken — eventueel voortgezet tot op de heuvelhellingen aan weerszijden van de dam — en dan het zich voor deze afsluiting opstuwende grondwater door putten ter beschikking te krijgen.

Een soortgelijke methode werd ontworpen door ir. VAN LIDT DE JEUDE en ir. DUYFJES die de cement-inspuitingen — voornamelijk omdat men daarbij niet kan zien wat men doet — vervangen door respectievelijk een beton- en een kleikist, welke dan plaatselijk wel tot ongeveer dertig meter diepte zou moeten worden gestort.

Als zijnde te kostbaar en in de practijk buitengewoon moeilijk uitvoerbaar, werden deze denkbeelden in het *plan-Molengraaff* zeer stellig verworpen.

In *Economische Voorlichting*, d.d. 7 Sept. 1949, wordt in een artikel onder de titel „Waterdicht maken van de bodem" de aandacht gevestigd op een in de laatste vijftien jaren ontwikkelde werkwijze [1]) waarbij een zeer fijn verdeelde asfaltemulsie in de doorlaatbare grondlaag gebracht wordt door middel van injectiepijpen. Aan de emulsie is een stof toegevoegd waardoor na een bepaalde tijd de asfaltdeeltjes gaan samenvlokken tot steeds grotere deeltjes en aldus de grondporiën gaan verstoppen.

Of een dezer methoden voor het alhier beoogde doel gebruikt zouden kunnen worden lijkt mij twijfelachtig, en wel hoofdzakelijk om de volgende redenen:

1. Ook in het onverweerde diabaasgesteente, waaruit de vulkanische kern van Curaçao bestaat, kunnen grote spleten voorkomen zodat geen scheiding is te trekken tussen waterdoorlatende en niet-waterdoorlatende bodemlagen. Door waarnemingen van recente datum is komen vast te staan dat zelfs tot op grote diepte deze spleten voorkomen.
2. De aan dergelijke methoden verbonden kosten zijn nog altijd van die aard dat toepassing in het groot economisch onverantwoord geacht moet worden. Voor individuele gevallen ligt de zaak echter anders; zo is b.v. de asfaltemulsiemethode toegepast bij de aanleg van de Nijlstuwdam bij Assioet.

ad 2e. De vraag of het mogelijk is een grotere hoeveelheid van het neerslagwater in grondwater te doen overgaan kan zonder enige twijfel bevestigend worden beantwoord. Deze mogelijk-

---

[1]) Het z.g. Shell-Perm procédé; zie ook *Kon. Shell Nieuws 2*, Juni 1949, no. *6* en *Curaçao 11*, 22 Oct. 1949, no. *21*.

heid is gelegen in het feit dat tot nu toe bij zware regenval grote hoeveelheden water bovengronds direct naar zee afstromen en indien dus zodanige maatregelen genomen worden dat dit niet meer of althans in aanmerkelijk mindere mate geschiedt, zal het gestelde doel bereikt kunnen worden.

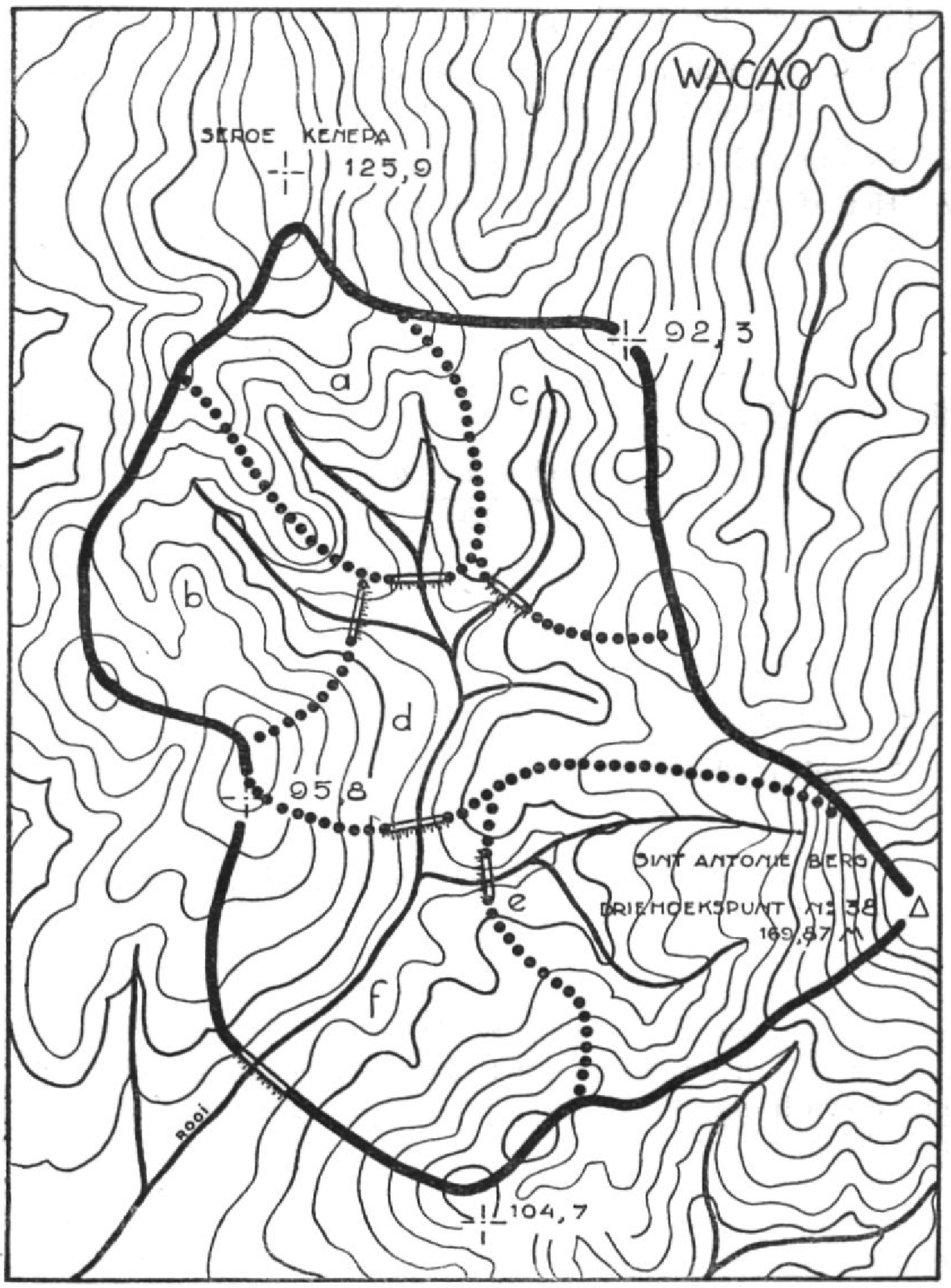
Een bedammingsplan.

Het hierboven gestelde en bereikbaar geachte doel zal het beste kunnen worden verwezenlijkt door de aanleg van een zo doeltreffend mogelijk bedammingssysteem. Teneinde een indruk te geven wat met een bedammingssysteem bedoeld wordt, is hiernaast een schetskaartje afgebeeld (fig. 1).

Bij zware regenval verzamelt het water zich in de laagten tussen de heuvels, vanwaar het door beddingen, de zogenaamde rooien, met grote snelheid naar zee stroomt. Een rooistelsel is te vergelijken met een rivier met talrijke zijtakken, met dit verschil, dat deze rooien slechts water afvoeren in perioden van zware regenval. In deze rooien nu worden op punten, welke in hoofdzaak bepaald worden door de topografische gesteldheid van het terrein, dammen gebouwd van dusdanige afmetingen dat het reservoir van een bepaalde dam groot genoeg van inhoud is om de te verwachten waterhoeveelheid op dat punt te kunnen bergen.

De grondgedachte wat betreft het middel dat tot het gewenste doel kan voeren is dus sinds 1910 (FAUEL) eigenlijk niet veranderd. Het is echter wel gebleken dat de dammen van het systeem FAUEL geen volledige oplossing zijn, aangezien de reservoirs dezer dammen veel te klein van inhoud waren. Bij een volgens dit systeem „volledig" bedamd gebied werd zeker niet meer dan 20 à 25% van het *afstromende* water vastgehouden, doch niettemin zijn de resultaten van de destijds aangelegde werken (aanwezigheid van hofjes met vruchtbomen en i.h.a. een zwaardere begroeiïng) heden ten dage nog duidelijk zichtbaar.

Door de tegenwoordige hulpmiddelen — bij grondwerken grote tractoren met scrapers, bulldozers e.d. — zijn we momenteel in staat dammen te construeren van vrijwel elke gewenste afmeting, zodat de practische uitvoerbaarheid van een bedammingssysteem waarbij uiteindelijk de *totale inhoud van alle damreservoirs ongeveer gelijk dient te zijn aan de in een goed regenjaar tot afstroming komende hoeveelheid water,* mogelijk geacht mag worden. Als wij nog even fig. 1 beschouwen dan moet dus b.v. het reservoir van de voor het vanggebied *a* ontworpen

KAARTJE VAN DE TOPOGRAFIE VAN CURACAO C.Q. MET ONTWORPEN BEDAMMINGSSYSTEEM a t/m f = VANGGEBIEDEN ═══ ONTWORPEN DAMMEN

Fig. 1. Schetskaartje van een bedammingssysteem in Noordwest-Curaçao. Nadere uitleg in de tekst.

dam een zodanige inhoud krijgen dat daarin de verwachte waterhoeveelheid geborgen kan worden. Hetzelfde is het geval met de dammen voor de vanggebieden *b* t/m *f*.

Inhoudsbepaling van damreservoirs.

Om de vereiste inhoud van elk damreservoir afzonderlijk te kunnen berekenen hebben we te maken met 3 factoren t.w.:

a. De oppervlakte van het vanggebied boven elke dam.

b. Het afstromingspercentage bij zware regenval.

c. Het totaal aantal mm regenval dat als grondslag voor berekening in aanmerking gebracht mag worden.

Noemen we de oppervlakte van het vanggebied O, het afstromingspercentage p en de in aanmerking te brengen regenval (hoogte) h, dan zou de formule voor de inhoudsberekening luiden

$$\frac{O \times h \times p}{100}$$

Als I direct in m^3 zal worden uitgedrukt dan is dus

$O =$ de oppervlakte in m^2

$h =$ de regenhoogte in m

$p =$ het procentgetal.

We zullen thans de bovengenoemde 3 factoren nader beschouwen.

ad a. De oppervlakte van de onderscheidene vanggebieden is uit de kaart gemakkelijk planimetrisch te bepalen en levert dus geen moeilijkheden op.

ad b. Bij zware regenval is de neerslag in twee delen te splitsen, nl.: het gedeelte dat tijdens de regenbui direct door de grond wordt opgenomen (infiltratie) en een ander deel dat bovengronds afstroomt en via de rooien naar zee verdwijnt. Hieruit volgt dat, zolang de regenintensiteit (regenval per minuut) de infiltratie-capaciteit van de grond (indringingssnelheid per minuut) niet overtreft, geen afstroming zal optreden en als definitie voor het afstromingspercentage zouden we dus kunnen zeggen: *Het afstromingspercentage is onder alle omstandigheden gelijk aan het positieve verschil tussen de regenintensiteit en de infiltratie-capaciteit van de grond.*

Omtrent het afstromingspercentage waren tot nu toe geen op waarnemingen berustende gegevens ter beschikking en op initiatief van ir. W. C. VISSER (destijds lid van de bekende commissie prof. KRUL, welke commissie het meest recent het waterprobleem bestudeerde)

werd enige tijd geleden met een onderzoek in die richting begonnen [1]). Dit onderzoek is er in de eerste plaats op gericht, om inzicht te verkrijgen in het meer of minder grote vermogen van de verschillende grondtypen om water op te nemen (bepaling van de infiltratie-capaciteit). In het algemeen neemt de infiltratie-capaciteit af naarmate de regenval van grotere intensiteit is en langer duurt, tengevolge van dichtslaan van de oppervlakte en verzadigd raken van de bovenlaag. Er werd nu een installatie geconstrueerd waarmee de invloeden van de twee factoren regenintensiteit en infiltratie-capaciteit gescheiden beoordeeld kunnen worden. Het toestel bestaat uit een op een auto geplaatst reservoir van bekende inhoud (200 l) van waaruit water wordt gelaten in een buizenstelsel met gaatjes. Dit buizenstelsel wordt geplaatst in een bak van 1 bij 2 m, ongeveer 40 cm boven de grond. De bak wordt met zijn langste zijde geplaatst evenwijdig met de helling van het terrein en ongeveer 10 cm in de grond ingegraven; hij is aan het benedeneind aan de onderzijde van de wand gedeeltelijk opengelaten, waardoor het overtollige water wegvloeit. Het afstromende water wordt opgevangen en gemeten. Een voorbeeld van een proefneming moge duidelijk maken wat op deze manier bereikt kan worden.

Grondsoort: ongeveer 16 cm fijnkorrelige, enigszins slibhoudende grond, overgaande in tamelijk verweerd, grofkorrelig diabaas.

IJle grasbegroeiïng met lage struiken.

Helling: 3%.

Behandelde oppervlakte: 2 m².

Hoeveelheid toegediend water: 200 l.

Duur van de meting: 61 min.

Berekende regenintensiteit: 1.64 mm/min.

Aanvang meting: 9.20 uur.

Afstroming begonnen op: 9.23 uur.

1e	emmer	(inh. 10 l)	afgestroomd	om	9.32	uur.
2e	,,	,,	,,	,,	9.41	,,
3e	,,	,,	,,	,,	9.49	,,
4e	,,	,,	,,	,,	9.55	,,
5e	,,	,,	,,	,,	10.02	,,
6e	,,	,,	,,	,,	10.08	,,
7e	,,	,,	,,	,,	10.14	,,
8e	,,	,,	,,	,,	10.19	,,
rest	5 liter				10.21	,,

Einde meting 10.21 uur.

Totaal afgestroomd: $8 \times 10 + 5 = 85$ liter.

Gemiddels afstromingspercentage: 42.5%.

---

[1]) Zie het verslag in VISSER's *Nota over de landbouw* (p. 33–36), Bijlage 3 van W. F. J. M. KRUL's *Rapport inzake de waterhuishouding van Curaçao en Aruba*, 1949. Men zie ook het artikel van J. BEIJERING over „Waterconservatie en erosiebestrijding op de Nederlandse Antillen", in het *Landbouwk. Tijdschr. 61*, Apr. 1949, p. 209–214.

De met bovenstaande meting verkregen resultaten zijn grafisch voorgesteld in fig. 2. De geleidelijke afname van de infiltratie-capaciteit en de stijging van het afstromingspercentage (vgl. definitie van het afstromingspercentage) wordt hier duidelijk gedemonstreerd.

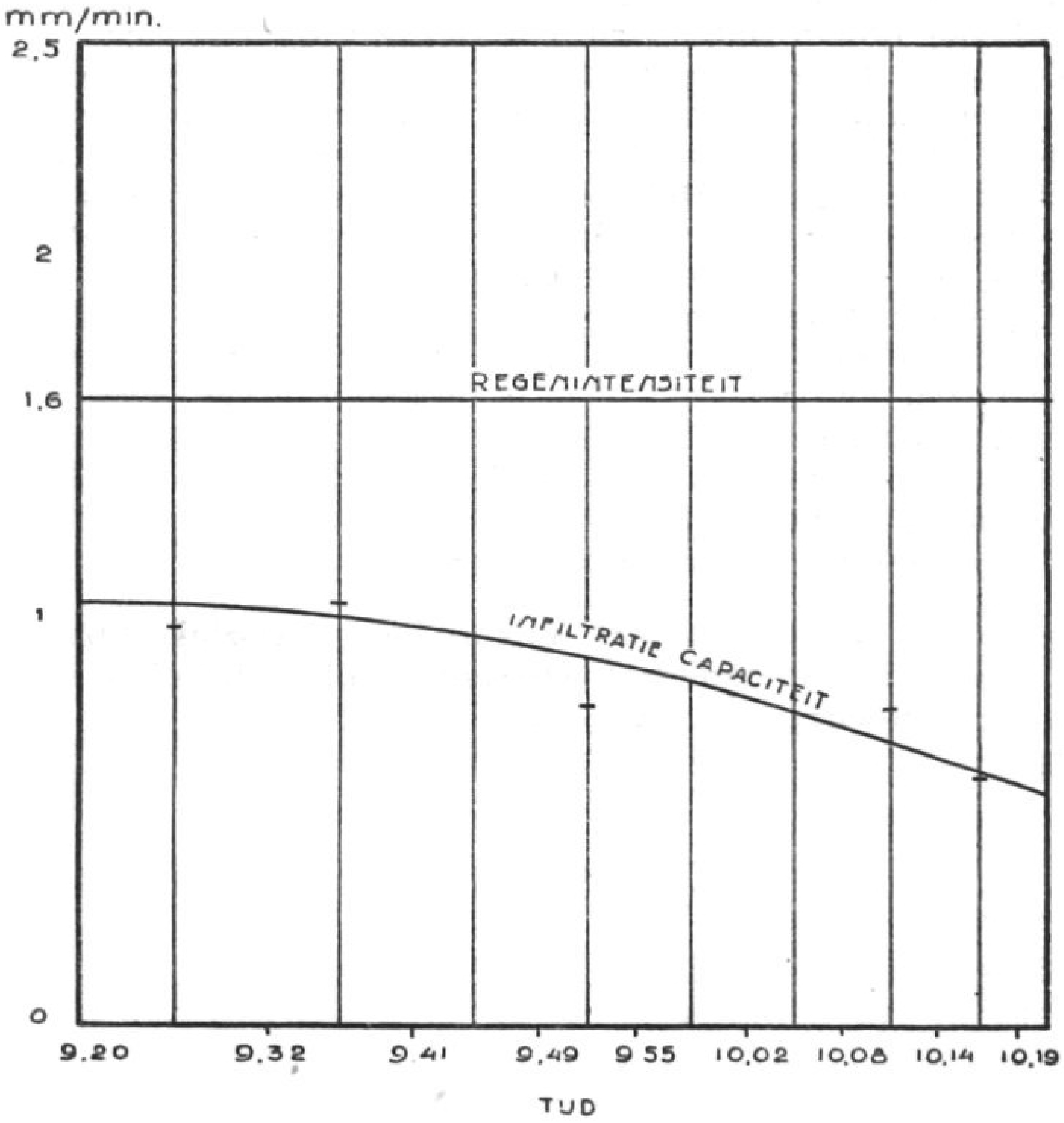

Fig. 2. Grafische voorstelling van de resultaten van de in de tekst beschreven meting van het afstromingspercentage van een verweerde diabaas-grond op Curaçao. De geleidelijke afname van de infiltratie-capaciteit bij aanhoudende regen en de stijging van het afstroom-percentage wordt hierin duidelijk gedemonstreerd.

Het zwakke element bij de bovenomschreven proefnemingen is gelegen in het feit dat de veroorzaakte regenintensiteit tijdens de proef constant blijft en waarschijnlijk aan de hoge kant is. In werkelijkheid zal de regenintensiteit tijdens een bui steeds variëren. Ook kan een lagere intensiteit dan 1.6 mm/min. met het geconstrueerde toestel niet bereikt worden. Aangezien het echter van groot belang is het probleem tot een volledige oplossing te brengen — ook in de U.S.A. en Australië is men t.a.v. dit punt druk in de weer — worden thans intensief pogingen gedaan een zo groot mogelijke technische volmaaktheid van de proeven te bereiken. Het idee is thans, om, evenals de bij de ,,Soil Conservation Service of New South Wales" gevolgde methode, op proefvlakken van $33^1/_3$ m bij 3 m (0.01 ha), zelfregistrerende regen-

meters te plaatsen en het afstromende water op te vangen en te meten. Voor dit doel werden reeds een drietal zelfregistrerende regenmeters besteld, welke binnenkort geleverd zullen worden. Een op deze manier opgezet onderzoek voert reeds een stap nader tot het beoogde doel, doch het experimentele onderzoek zal m.i. pas technisch volmaakt zijn indien naast het registreren van de regenval ook de afstroming automatisch zou worden geregistreerd en dan zoveel mogelijk per corresponderende tijdseenheid [1]). Ter verduidelijking van een en ander moge nog het volgende dienen. Zie als theoretisch voorbeeld fig. 3.

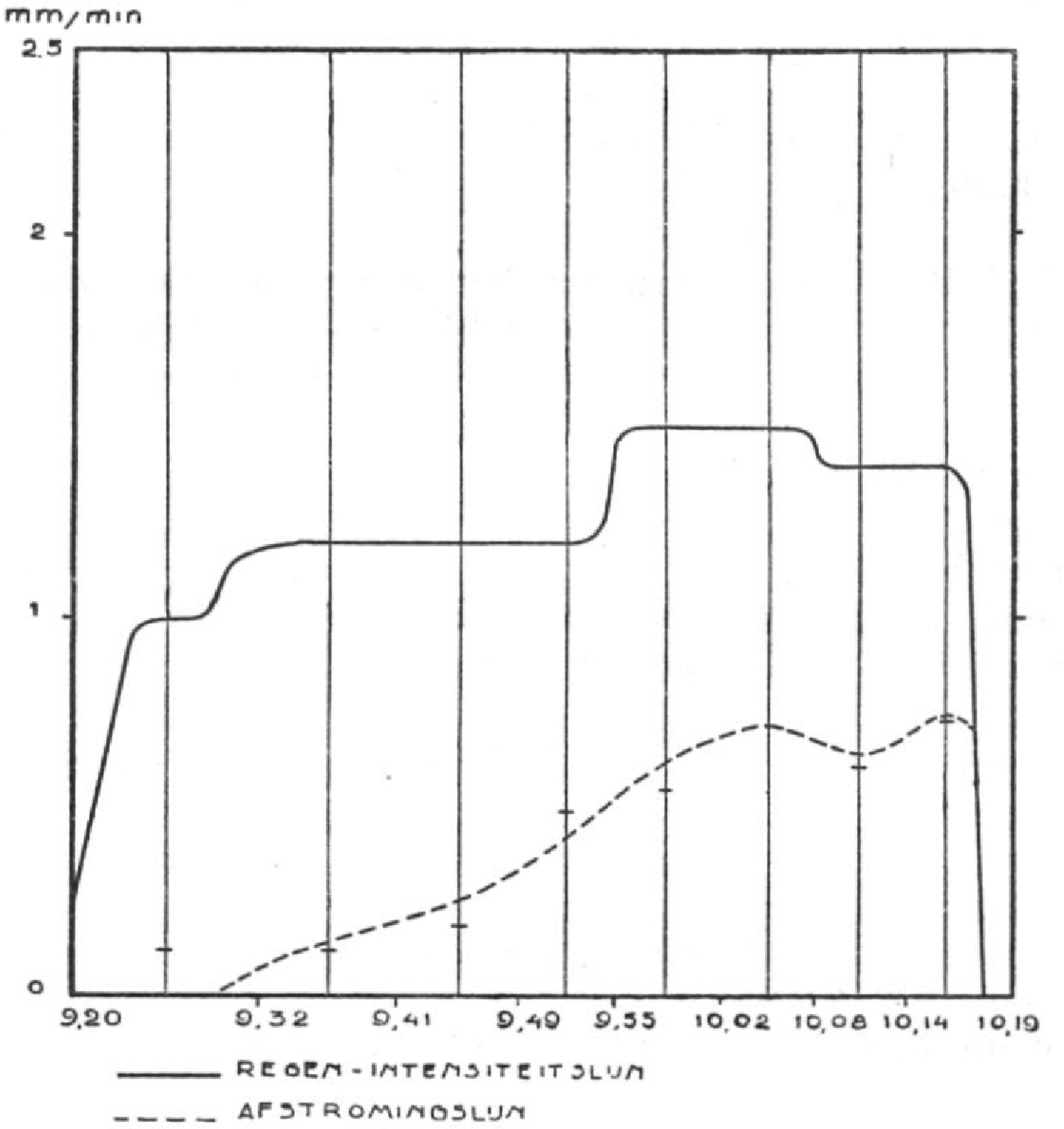

Fig. 3. Theoretisch voorbeeld, hoe de infiltratiecapaciteit (die hier is gelijkgesteld met die in fig. 2) kan worden gemeten na een registratie van de regenval en de afstroming. Verdere verklaring in de tekst.

Uit het diagram dat door de regenmeter wordt geregistreerd kan de regenintensiteit per tijdseenheid (minuut) worden berekend en aldus een regenintensiteitslijn worden geconstrueerd. Blijkt het nu mogelijk ook de afstroming op gelijke wijze te registreren dan zal uit dit diagram

[1]) Een apparaat dat voor dit doel dienst zou kunnen doen is de schrijver niet bekend. Mochten er onder de lezers derhalve zijn die een apparaat kennen dat voor dit doel dienst zou kunnen doen dan zal een mededeling daaromtrent op prijs gesteld worden.

een potentiële afstromingslijn zijn te construeren. Het verticale verschil tussen deze twee lijnen zal een inzicht geven in het verloop van de infiltratie-capaciteit van de grond en het verticale verschil tussen de horizontale (nul-lijn) en de geconstrueerde afstromingslijn geeft de afstroming aan. In de tekening is hierbij aangenomen dat de infiltratie-capaciteit verloopt zoals in fig. 2 werd weergegeven (van 1.08 mm tot 0.64 mm per minuut).

Tot nu toe wordt veelal aangenomen dat het afstromingspercentage ongeveer uiteenloopt van 20–35%, welke norm evenwel elke grondslag mist. Slechts degelijk opgezette proefnemingen zullen in deze belangrijke kwestie een gefundeerd inzicht kunnen verschaffen.

ad c. Bij dit onderwerp gaat het over de beantwoording van de vraag welke regenval als grondslag voor berekening in aanmerking gebracht mag worden. Deze is hierom zo belangrijk omdat getracht moet worden de *meest economische* inhoud van de damreservoirs te bepalen. Immers van het kapitaal, besteed aan een dammensysteem waarbij te hoge normen als grondslag gediend hebben, kan een gedeelte als vrijwel weggegooid beschouwd worden, omdat de reservoirs van een dergelijk systeem nooit of slechts hoogst zelden voor 100% benut zouden worden.

Nu werd aanvankelijk zó geredeneerd, dat waarschijnlijk het beste als waarde voor de factor h de gemiddelde regenval in de grote regenperiode genomen kon worden. Het hieronder afgedrukte staatje geeft een overzicht van de regenval op Curaçao (gemiddelden van alle waarnemingsstations op dit eiland) over de jaren 1930–1946.

Uit dit staatje blijkt dat de gemiddelde regenval in de grote regenperiode (Oct. t/m Jan.) 413.4 mm heeft bedragen. De regenval in de overige maanden kan gevoeglijk buiten beschouwing blijven, want al komt het sporadisch voor dat in b.v. April of Mei nog een zware bui valt (1944) dan behoeft hiermede nog geen rekening gehouden te worden omdat tegen October, dus het begin van de grote regenperiode, dit water reeds in de bodem gedrongen zal zijn en de damreservoirs weer hun volle capaciteit bereikt zullen hebben om de stoot van de grote regentijd op te vangen. Bij nadere nauwkeurige bestudering van het onderhavige probleem blijkt echter het denkbeeld van de gemiddelde regenval in de grote regenperiode als waarde voor de factor h niet geheel juist, omdat deze hoeveelheid voor een deel bereikt is door ook

GEM. REGENVAL OP CURAÇAO OVER 1930–1946

	Jan.	Feb.	Mrt.	Apr.	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Totaal
1930	37.3	3.5	1.3	0.7	1.0	21.7	5.3	3.8	3.1	28.0	39.7	84.0	299.4
1931	23.6	20.2	0.0	6.0	8.1	5.3	49.7	64.6	21.6	9.9	164.4	166.2	539.6
1932	120.6	13.3	6.6	9.4	53.2	30.0	29.4	28.9	17.8	237.7	300.5	153.3	1000.7
1933	123.5	42.6	10.7	16.4	4.7	80.1	30.6	35.4	191.6	162.0	249.2	170.8	1117.6
1934	135.5	9.6	5.9	1.9	0.9	3.3	9.6	16.1	16.0	22.9	170.7	48.0	440.4
1935	25.3	22.5	35.5	2.8	15.5	5.5	17.2	62.6	21.7	142.3	121.2	109.5	581.6
1936	15.0	25.0	0.5	8.8	3.9	19.6	80.7	1.9	13.4	127.2	115.2	60.5	471.7
1937	76.8	6.4	5.9	2.5	7.9	11.5	14.2	3.0	60.0	67.1	100.4	266.0	621.7
1938	75.5	36.5	39.2	36.7	38.5	7.8	25.5	74.1	51.9	136.7	266.6	152.4	941.4
1939	30.7	34.5	20.3	1.1	1.9	21.7	1.9	2.4	4.5	143.1	41.6	23.9	327.6
1940	4.2	4.0	8.5	1.0	4.0	0.6	21.9	25.4	19.2	30.0	210.7	26.3	255.8
1941	13.7	0.0	2.4	45.5	6.5	2.2	8.2	11.0	17.9	35.5	102.8	7.7	253.4
1942	13.9	5.6	0.4	62.7	4.3	2.8	14.2	12.9	29.1	95.7	190.8	263.6	696.0
1943	51.3	21.4	22.9	24.4	14.1	9.8	13.6	34.8	46.1	74.1	104.3	30.8	447.6
1944	29.7	10.5	9.4	17.0	179.6	104.1	15.8	21.7	5.3	80.9	287.4	240.2	1001.6
1945	25.2	41.2	17.2	17.0	22.2	40.7	31.5	68.2	24.8	59.1	71.7	11.7	430.5
1946	37.7	52.3	2.7	8.3	21.0	33.9	19.9	7.0	0.9	79.9	120.0	131.9	515.3
GEM.	52.5	20.5	11.1	15.4	22.8	23.6	22.9	27.9	32.1	90.1	156.3	114.5	586.6

de kleine buitjes die weinig of geen afstroming geven, mee te tellen. Om de damreservoirs gevuld te krijgen zijn de zware buien nodig, waarvan in een normaal „goed" regenjaar nooit meer dan 3 of 4 voorkomen. Teneinde met vrij grote zekerheid de vraag te kunnen beantwoorden welk getal dan wel het beste als waarde voor de factor *h* kan worden bepaald, werden regenvalwaarnemingen van 83 jaren, nl. van 1830 t/m 1860 en van 1895 t/m 1946, nagegaan, waaruit bleek dat i.h.a. in een goed regenjaar de maanden November en December verreweg de regenrijkste maanden zijn, zodat het tijdsverloop dat voor berekening in aanmerking mag komen in principe op 2 maanden werd gesteld. Een periode van 3 maanden zal reeds te veel spreiding [1]) opleveren, terwijl 1 maand te gecomprimeerd geacht wordt. Nu kwamen er voor, op de 83 jaren waarin regenval werd waargenomen:

8 jaren met een regenval van meer dan 450 mm in 2 maanden
13 ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, 400 ,, ,, 2 ,,
21 ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, 350 ,, ,, 2 ,,
28 ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, 300 ,, ,, 2 ,,
35 ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, 250 ,, ,, 2 ,,

[1]) Onder spreiding wordt hier verstaan de toenemende kans op kleine buien met weinig of geen afstroming naarmate het tijdvak groter wordt.

Uit deze gegevens is te concluderen, dat, indien voor de waarde *h* 450 mm genomen zou worden, er een kans van 83/8 is dat de reservoirs van de naar die grondslag berekende dammen voor 100% gevuld raken, d.i. dus ongeveer 1 maal in de 10 jaren. Wordt 250 mm genomen, dan is deze kans 83/35, gemiddeld 1 maal per 2½ jaar, doch dan zal even vaak nog een groot deel naar zee afstromen. Tussen deze twee uitersten moet dus de meest gewenste toestand liggen. Nu ligt het voor de hand om de norm van 350 mm te nemen, maar omdat ook in een tweemaandelijkse periode nogal wat spreiding kan voorkomen, werd, ter meerdere zekerheid, ook nog de maandelijkse regenval beschouwd met het volgende resultaat:

1	jaar	met	een	regenval	van	meer	dan	450	mm	in 1	maand
1	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	400	,,	,, 1	,,
3	jaren	,,	,,	,,	,,	,,	,,	350	,,	,, 1	,,
9	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	300	,,	,, 1	,,
16	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	250	,,	,, 1	,,

Hieruit blijkt dat slechts 1 maal in de 27 jaren een regenval van meer dan 350 mm per maand voorkomt, zodat, indien inderdaad 350 mm als waarde voor de factor *h* wordt aangenomen, de meeste topregenjaren geborgen kunnen worden en tevens een redelijke kans aanwezig is, dat de damreservoirs van een dergelijk systeem gemiddeld 1 maal per 4 jaar geheel gevuld raken (vgl. de tweemaandelijkse periode 83/21, d.i. rond 4). De factor *h* dient derhalve op 0.35 m te worden gesteld.

In de formule $I = \frac{O \times h \times p}{100}$ is dus p de nog onbekende factor, welke door experimenteel onderzoek, zoals omschreven onder *b* tot klaarheid gebracht zal moeten worden.

V e r d a m p i n g s c ij f e r s.

Nu is er nog een kwestie die bij het hier behandelde onderwerp besproken dient te worden nl. de vraag welk gedeelte van het in de damreservoirs verzamelde water weer door directe verdamping verloren gaat. In tropische streken zijn de verdampingscijfers voor vrije wateroppervlakken vrij hoog en indien het zó zou zijn, dat de verdampingssnelheid b.v. even groot zou blijken te zijn als de infiltratiesnelheid in de damreservoirs dan zou dit dus de kostprijs van het verzamelde water met 100% doen stijgen.

Wegens tot nu toe uitblijven van voldoende regenval kon inzake deze belangrijke kwestie nog slechts een onderzoek van korte duur worden ingesteld. In Augustus 1949 was de regenval echter zodanig dat in enkele damreservoirs op Mahuma (Tweede District) een vrij aanzienlijke hoeveelheid water was samengestroomd. Deze mogelijkheid werd onmiddellijk voor een kort onderzoek benut en het resultaat wordt grafisch voorgesteld in fig. 4. In deze grafiek is de verdamping op 8 mm per dag gesteld (MOLENGRAAFF's maximum in Augustus). De opnamen vonden plaats op 23 en 31 Augustus en de conclusie die kan worden getrokken kan nog slechts luiden: Na een tijdsverloop van 10 dagen is de infiltratiesnelheid nog 5.5 maal zo groot als de verdampingssnelheid. Dit resultaat lijkt dus zeer gunstig,

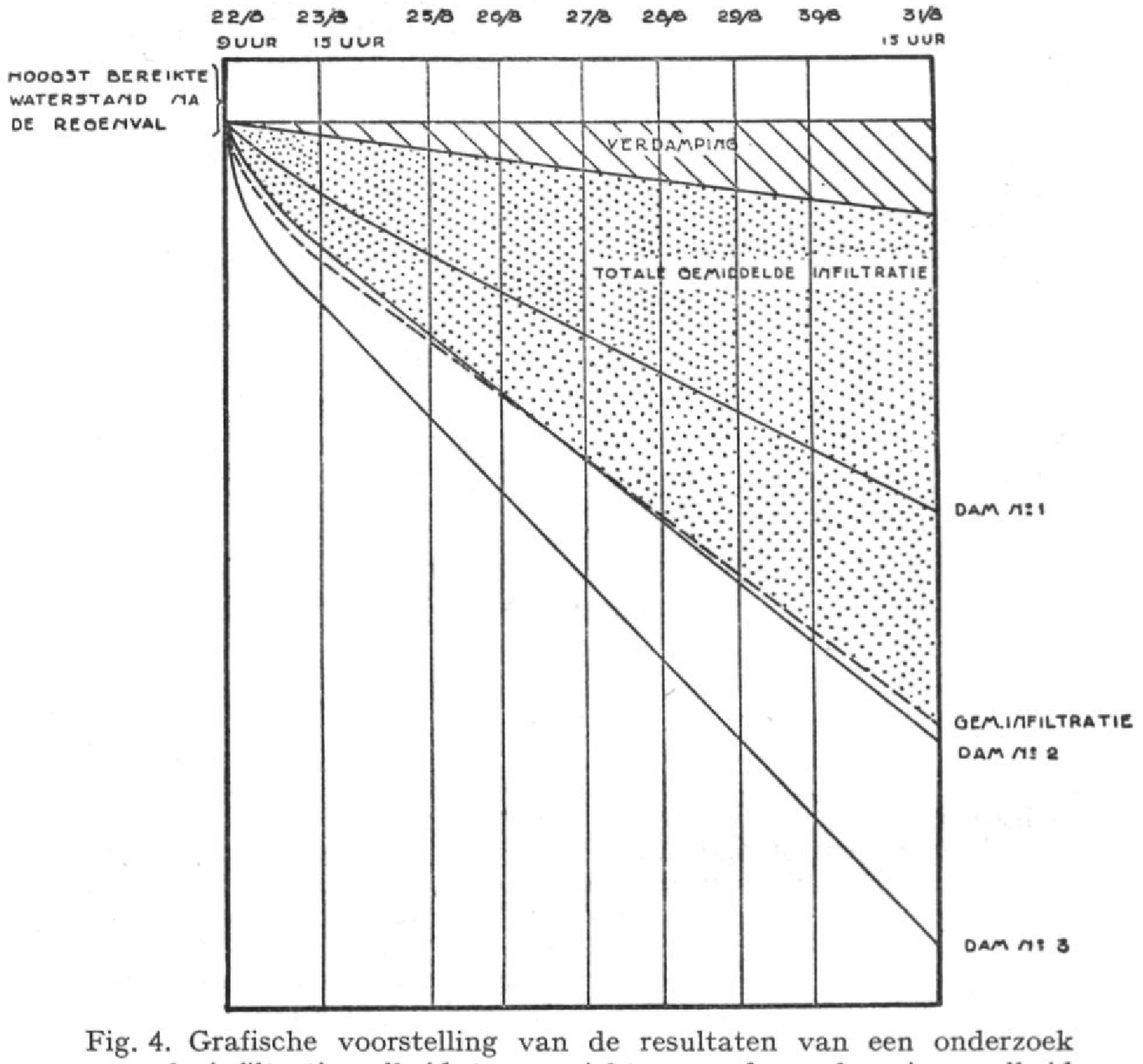

Fig. 4. Grafische voorstelling van de resultaten van een onderzoek naar de infiltratiesnelheid ten opzichte van de verdampingssnelheid in enkele dambassins op Mahuma, Curaçao, van 23–31 Aug. 1949.

doch om een volledig inzicht te krijgen is een veel langere waarnemingsperiode noodzakelijk. Door het opdrogen van de reservoirs was dit thans niet mogelijk.

In de dissertatie van G. J. H. MOLENGRAAFF (*Geologie en geohydrologie van het eiland Curaçao*, 1929) wordt op blz. 109 het volgende betreffende verdampingscijfers op Curaçao vermeld:

Maand	Gemiddelde dagelijkse verdamping in mm.	Maximum		Minimum	
Jan. (4)	4.6	5.2	(1924)	0.0—2.2	(1923)
Feb. (4)	5.0	5.6	(1925)	4.2	(1923)
Maart (4)	5.4	6.0	(1924)	4.4	(1925)
April (4)	5.9	6.4	(1924)	4.2	(1925)
Mei (4)	6.2	6.8	(1925)	5.0	(1924)
Juni (4)	6.4	7.6	(1926)	5.5	(1924)
Juli (4)	7.1	7.8	(1926)	6.0	(1924)
Aug. (4)	7.4	8.0	(1926)	6.5	(1924)
Sept. (5)	7.2	7.8	(1926)	5.8	(1924)
Oct. (5)	6.1	7.4	(1926)	0.0—3.1	(1922)
Nov. (5)	5.4	6.5	(1926)	0.0—2.2	(1922)
Dec. (5)	4.5	5.5	(1925)	0.0—2.0	(1922)

Uit bovenstaande moge gebleken zijn dat aan de oplossing van het grondwaterprobleem op Curaçao intensief gewerkt wordt. Het spreekt vanzelf dat dit probleem nog vele andere aspecten biedt, doch die vallen buiten het bestek van dit artikel.

15 Oct. '49.

SUMMARY

The water supply may be said to be one of the outstanding problems the Netherlands islands of the Leeward Group have to cope with. A shortage of groundwater results not only in an under supply of drinking water, but also hampers agriculture and horticulture (irrigation) which both require an ample reserve of groundwater.

The Department of Agriculture is now taking measures which may lead to a considerable increase of the supply of groundwater. The first object in view is to prevent the run-off of rainwater to the sea, so that a larger percentage of the rainfall will turn into groundwater. The islands are hilly and the infiltration-capacity of the soil on the slopes is very small, so that, whenever it is raining hard, enormous quantities of water flow towards the sea. This may be prevented by the construction of a damming system (see fig. 1). The startingpoint in the projection of this plan is the principle, that the basin of every dam to

be constructed must be large enough to contain the quantity of water that may be expected, so that ultimately the capacity of all dam-basins together must be about the same as the quantity of water that is flowing off towards the sea in a year with a considerable rainfall. To calculate the required capacity of each dam-basin separately one has to bear in mind that there are three factors, viz:

a. The area that is to provide the water for the dam (O)
b. The run-off percentage in case of heavy rainfall (p)
c. The number of mm rainfall that may be taken as a basis for the calculation (h).

The formula for the calculation of the capacity of each dam-basin is consequently

$$I = \frac{O \times h \times p}{100}$$

in which formula the factor O is easily found by planimetering from the map. It is not correct to take for factor h the average total rainfall, because showers with a low rain-intensity do not cause run-off. The value of h is calculated by handling the figures for the rainfall during a long period in a certain way. Observations on the island of Curaçao, covering a period of 83 years, make a value of h of 350 mm acceptable. As regards the value of the very important factor p, by means of a simple arrangement an attempt has been made to measure the ratio between the amount of discharged water and the amount of penetrating water in relation to the intensity of the rainfall in various soils, and to get an idea of the intensity of the rainfall with the aid of self recording raingauges. It will be clear that as long as the rainfall-intensity (rain during a given unit of time) does not exceed the infiltration-capacity (rate of infiltration per time-unit) no run-off will take place. (Definition: The run-off percentage is always equal to the positive difference between the rain-intensity and the infiltration-capacity of the soil).

It is important to know the progress of infiltration-capacity in case of a long period of rain. Some experiments were already made, the result of which is graphically shown in fig. 2. For various reasons, however, the enquiry is not technically perfect and therefore the department looks for an instrument that can work in combination with a self-recording raingauge. Not only the intensity of the rainfall but also the process of the run-off intensity must be automatically registered.

Fig. 3 gives a theoretical example of what may be attained in that case. In fig. 3 the intensity lines are constructed from the raingauge and run-off meter. The vertical difference between the two lines gives an idea of the progress of the infiltration-capacity of the soil and the vertical difference between the horizontal (zero-line) and the constructed run-off line indicates the run-off.

Still another problem is the question of the rate of evaporation of the water that is collected in the dam-basin with respect to the rate of infiltration in the bottom of the basins. This too must be considered and is now being examined (fig. 4).

DE SURINAAMSE PERS GEDURENDE HET ENGELSE TUSSENBESTUUR

DOOR

PH. A. SAMSON (Suriname)

Het tijdperk van het Engelse tussenbestuur is voor de geschiedschrijvers van Suriname steeds een dankbaar onderwerp geweest. WOLBERS (1861) heeft dit tijdperk uitgebreid behandeld. EINAAR (1934) heeft er zijn proefschrift aan gewijd, en in de bespreking hiervan heeft MENKMAN (1936), in de 17e jaargang van de *W. I. Gids*, er verschillende interessante gegevens over gepubliceerd. OUDSCHANS DENTZ (1941) schreef in de 23e jaargang van de *W. I. Gids* over de, in die tijd levende boekhouder-generaal JAN VAN DER TUUK [1]).

De vraag laat zich stellen, of er, ná de genoemde bijdragen, van deze belangrijke periode uit de geschiedenis van Suriname nog wel veel te vertellen is. De bestudering van de Surinaamse kranten uit die tijd heeft mij die vraag bevestigend doen beantwoorden.

Uit de Landsboekerij kon ik de beschikking krijgen over de nieuwsbladen welke in die tijd verschenen, met uitzondering van de jaargangen 1805, 1807 en 1810. Zij geven enigszins een beeld van het leven in die tijd en van de omstandigheden waaronder men toen leefde, en doen ons bijzonderheden kennen omtrent personen, die toen een rol in de Surinaamse samenleving hebben gespeeld.

In deze bijdrage wil ik trachten enkele gegevens uit deze bronnen te publiceren. Achtereenvolgens zal worden behandeld: 1. Pers; 2. verovering en teruggave van Suriname; 3. binnenlands nieuws; 4. buitenlandse berichtgeving; 5. advertenties.

---

[1]) Over Curaçao onder het Engels bestuur (1807–1816) schreef DE GAAY FORTMAN in de *W. I. Gids*, jrg. *27*.

Pers.

De inhoud van de kranten uit de Engelse tijd bestaat hoofdzakelijk uit advertenties en buitenlandse berichten, overgenomen uit kranten van Demerary, Barbados, U.S.A. en af en toe uit Europese nieuwsbladen.

De *Surinaamsche Courant* van 1804 is voorzien van de spreuk „Relata Refero" (ik vertel wat mij verteld is) en daaronder: „Te weeten hoe het Elders gaat, Voedt den geest, en Stut den Staat". Van 18 April 1804 af is de spreuk vervangen door: „Der Waarheid toegedaan en van Partijzucht Vrij".

Als drukkers van deze kranten vinden wij vermeld: J. VOEGEN, VAN ENGELEN, L. E. H. HEYMAN, J. C. KARSEBOOM, P. J. RIVES, A. T. BORDAS en Company, RENS, FUCHS, H. J. SERRES en I. BRINK.

Gedurende het Engelse tussenbestuur werden de bladen in twee talen uitgegeven. Het laatste nummer van de *Geprivilegeerde Surinaamsche Courant* in beide talen, verscheen op Maandag 26 Febr. 1916.

Alle bladen verschenen in vier bladzijden, voor driekwart gevuld met officiële aankondigingen en advertenties.

Invoer van geschriften uit het buitenland mocht niet plaats hebben dan met goedkeuring van de gouverneur. Bij publicatie van 21 April 1804 had gouverneur P. BERRANGER ter kennis van de bevolking gebracht „dat van nu voortaan geene Werken of Geschriften, in de wijdste zin, en dus zelf geene Jaarboeken, Maand, Week of Dagschriften elders door den Druk algemeen gemaakt, in deeze Colonie, door wie hij zij, zullen mogen worden ingebragt zonder Onze approbatie". Op overtreding van dit bevel stond een geldboete van *f* 500, waarvan $^1/_3$ ten behoeve van de officie-fiscaal, $^1/_3$ ten behoeve van het militair hospitaal en $^1/_3$ voor de aanbrenger.

Verovering en teruggave van Suriname.

De geschiedschrijvers vermelden als datum van de overgave 28 Apr. 1804. In de *Sur. Crt* van 2 Mei 1804 komt een bericht voor, dat aantoont, dat van die overgave op dat tijdstip officieel nog niets bekend was. Dit bericht luidt: „Was er ooit een tijdstip sedert het oprijzen van dit Wingewest, uit de moerassen van Amerika, dat den geest van de daarin belanghebbenden, gaande maakte, zo is het gewis het tegenwoordige. Nog weeten wij niet, of de Nationale heldhaftigheid der Bataven dan of de stoutmoedigheid der strijders van Albion dit plekje Lands, door den

onmeetbare Oceaan van het Moederland afgescheiden, behouden of vermeesteren zal. In beide gevallen, dog van welke evenwel maar *een* kan plaats hebben, zal de gematigde, bescheiden en zich na de omstandigheden des tijds verstandig, voegende Conduite aller wel gezinde Colonisten oneindig veel bijdragen tot het *Coloniale Welzijn*".

In het nummer van 5 Mei lezen wij, dat onder het afdrukken van het blad het politieke raadsel, waarover men zich sedert 10 dagen de hoofden gebroken heeft, zijn oplossing allengs begint te naderen en de inhoud van de publicatie op heden niet langer aan het lot van de Colonie doet twijfelen. Hierop volgt: ,,Het middelpunt der verdeediging aan den Overwinnaar afgestaan zijnde, vervalt alle verdere tegenkanting van zelve, en ieder vriend der menschheid alhier, en zijnder Mede Colonisten zal het bestier der voorzienigheid zegenen, dat geen Burger Bloed vergooten is, noch dat andere rampen welke beleegeringen gewoonlijk vergezellen, over onze schedels uitgebarsten zijn".

,,Geve de Hemel, dat de finaale uitkomst der zaken volkomen mooge beantwoorden aan de verwagting en wensch aller weldenkende Inwooners van dit Wingewest, die hoe zeer zonder vergieting van bloed, evenwel al veele jaren herwaards, rijkelijk in de onheilen des Oorlogs hebben deelen moeten" [1]).

De proclamatie van Sir CHARLES GREEN, waarin hij aan de ingezetenen kennis geeft, dat Suriname onder de macht van de Koning van Groot Brittannië is gekomen en hij alle ,,inwoners derzelve" uitnodigt de eed van trouw aan Zijne Majesteit te Gouvernementshuize te komen afleggen, is gedagtekend 19 Mei en opgenomen in de *Sur. Crt* van 30 Mei 1804.

In no. *39* van dit blad, dat op 20 Mei 1804 uitkwam, verscheen een aankondiging van de drukker, luidende: ,,By order of Goverment this Newspaper will be Printed in futur in the Dutch and English language". Van 30 Mei af verscheen het dan ook in een Nederlandse èn een Engelse tekst.

Men zou kunnen vragen hoe het mogelijk is, dat, terwijl de Engelsen op 28 April bezit van Suriname namen, dit in Paramaribo eerst op 5 Mei bekend werd. Het antwoord hierop is, dat de Engelse vloot, na eerst Braamspunt en Leyden te hebben veroverd, het fort Nieuw-Amsterdam aanviel, dat door kommandeur BATENBURG zonder verdediging en zonder Gouver-

---

[1]) WOLBERS (1861) neemt deze artikelen over, doch vermeldt als datum van het laatste bericht 3 in plaats van 5 Mei.

neur BERRANGER er in te kennen, werd overgegeven, en het enige dagen geduurd heeft voordat de zaken in Nieuw-Amsterdam geregeld waren.

Dadelijk na de aanvaarding van het bewind vaardigde de met het bestuur van Suriname belaste Sir CHARLES GREEN een proclamatie uit, waarin ten strengste werd verboden personen, behoord hebbende tot de Bataafse troepen in garnizoen, die zich van hun corpsen verwijderd hadden, te huisvesten of te verbergen. Deze personen zelf werden aangemaand zich binnen veertien dagen te melden ,,op poene van als Vagebonden te worden beschouwd, als zoodanig opgevat en behandeld te worden''.

De berichten omtrent regelingen, getroffen om Suriname, tien jaar later, weer in Nederlands bezit te stellen zijn zeldzaam.

In de *Sur. Crt* van Vrijdag 7 Jan. 1814 verscheen de volgende aankondiging: ,,Het is met het uiterste Vergenoegen dat ik aan mijne Leezers de verheugende tijding kan mededeelen, dat Holland dit eertijds zo rijke bloeyende Land, hetwelk door een zamenloop van omstandighedens en ongelukken bijna tot niet was teruggezonken, zig wederom onder de Rang der Natien heeft hersteld''.

,,Uit de volgende Extracten der Engelsche en Hollandsche Couranten zullen mijne Leezers zich een idee kunnen vormen van den staat der zaken in ons beminde en zo lang onderdrukt geweest zijnde Vaderland''. Uit deze uittreksels blijkt van een vergadering van de voornaamste leden en ministers van het oude gouvernement van 1795, ten huize van GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP op de Kneuterdijk gehouden.

In de *Sur. Crt* van 8 Jan. 1814 wordt met vette letters ,,Oranje Boven'' gedrukt en de lezers worden geluk gewenst met de omwenteling in Holland.

Op 10 Februari 1814 kondigde Gouverneur BONHAM aan, vanwege Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins-Regent van Engeland last te hebben bekomen af te kondigen, dat de aloude betrekkingen van vrede en vriendschap tussen Zijne Majesteit en de Verenigde Nederlandse Provinciën gelukkig weer zijn hersteld. Eerst op 8 Juni verscheen de proclamatie, dat het Zijne Majesteit heeft behaagd ,,uit aanmerking van de grote gebeurtenissen onlangs in Europa voorgevallen om de Commissie van den Ontvanger en den Bestierder der Eigendommen van afwezigen op te schorsen''. Aan deze, JOHN BENT geheten,

werd daarbij last gegeven de eigendommen, welke hij onder zijn bestier mocht hebben weer over te geven.

Wij lezen in de *Sur. Crt* van 6 Sept. 1814 een bericht uit de *Times* van Juni 1814, meldende dat op 31 Mei de vrede aan het volk van Parijs is bekend gemaakt. Het vredesverdrag is in dit en de volgende nummers uitvoerig opgenomen.

Omtrent de regelingen, welke door de grote mogendheden voor de bezittingen buiten Europa getroffen zijn, blijven de inwoners van Suriname lang in onzekerheid. In de *Sur. Crt* van 5 Nov. 1814, no. *89*, wordt een uittreksel overgenomen van „de laatste papieren met de Vloot overgebracht", waarin wij lezen dat uit Londen op 31 Augustus wordt gemeld, dat Demerary, Essequibo en Berbice aan Engeland zullen blijven en Suriname, Curaçao en St. Eustatius aan Nederland zullen worden teruggegeven. Ten aanzien van Curaçao en St. Eustatius wordt gemeld: „De waarde van de twee laatste is grotendeels vermindert, doordien thans de Haavens op de Vaste kust van Zuid America open zijn, voor een vrije handel, van welke handel boven gemelde twee eilanden het Canaal en stapelplaats waaren, waarvan alle Europeesche Smokkel Goederen in dit Land ingevoert wierden". „De reeden waarom wij Demerary behouden, is zeer bevattelijk vermits hetzelve meest gecultiveert is bij Engelsche Geld, waarvan een groot gedeelte in dat Land terwijl wij het in ons bezit hebben, is ingestoken".

Van het vertrek van gouverneur BONHAM en de overgave van de kolonie blijkt uit de nieuwsbladen niets. Een advertentie, op 26 Januari 1816 in de plaatselijke bladen opgenomen, nodigt degenen, die vorderingen op de gouverneur hebben, deze binnen zes dagen in te zenden, en in de *Sur. Crt* van 7 Febr. 1816 lezen wij, dat BONHAM met VAN PANHUYS is overeengekomen, dat alle deserteuren zullen worden overgegeven op woord van eer en het publiek gewaarschuwd wordt geen soldaten te verbergen.

De aanvaardingsproclamatie (*G.B. 1816* no. *1*) of de aankondiging daarvan vindt men in de pers niet opgenomen.

Het is jammer, dat omtrent de juiste datum van de aankomst van generaal-majoor VAN PANHUYS in Suriname en de overgave niets in de nieuwsbladen is te vinden, omdat hieromtrent een verschil van mening bestaat. EINAAR zegt in een noot op blz. 132 van zijn proefschrift, dat WOLBERS de datum van de aankomst van VAN PANHUYS ten onrechte op 26 Januari stelt, en acht de mededeling in de *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië*, blz. 235, dat Suriname op 27 Februari 1816 Nederlands werd,

niet juist. Volgens een door hem geciteerde missive van BONHAM is Suriname op 26 Februari aan Nederland teruggegeven [1]).

Binnenlands nieuws.

Zoals reeds vermeld, is het binnenlandse nieuws schaars; zelfs grote gebeurtenissen worden niet of nauwelijks vermeld. Af en toe worden aan overledenen gedichten gewijd, hoogdravend van stijl. Als voorbeeld hiervan moge vermeld worden een „grafschrift" voor P. W. SPILLENAAR, oud-raad in den Hove van Politie en Criminele Justitie, die op 31 October 1812 in de ouderdom van 67 jaren, 6 maanden en 6 dagen overleed. Het vier coupletten beslaande gedicht eindigt met: Wie was deze brave man? / Vraagt gij O, Wandelaar. / Het was mijn beste vriend, / Zijn Naam was Spillenaar.

Aan de aankomst van gouverneur BENTINCK, op 2 Mei 1808, wordt nogal aandacht besteed, en van de parade ter viering van de verjaardag van de Britse Koning, op 7 Juni 1809, wordt een vrij uitvoerige beschrijving gegeven. Wij lezen dat vier compagniën blanke burgers, de burger-mulatten en negercompagniën aan de parade deelnemen, alle voorafgegaan door „cierlijk uitgedoschte Bendes Muziekanten". Een groot bal ten Gouvernementshuize besloot dit feest, waarbij het aanwezige gezelschap „zig tot het aanbreken van de dag met dansen heeft bezig gehouden".

Bij de dood van BENTINCK, op 18 November 1811, verscheen een necrologie, waarin werd vermeld, dat de gouverneur met militaire eerbewijzen en al het respect en eerbied, aan zijn rang en hoge staat verbonden, is ter aarde besteld. In de *Sur. Crt* van 9 Nov. 1811 is een aankondiging opgenomen waarin de „Lieutenant-Gouverneur" gebiedt (in de Engelse vertaling staat „desires"), „dat een iegelijk gedurende de tijd van 14 dagen betaamlijk in de rouw zal verschijnen".

WOLBERS (blz. 559) vermeldt, dat met BENTINCK medekwam een predikant van de Hervormde Gemeente, ds PIETER JAN

[1]) In 1941 werd het feit herdacht dat Suriname weder 125 jaar onder Nederlands bestuur was. Omtrent de datum van overgave, 26 of 27 Febr. 1816, werd tussen schrijver en een onbekende inzender, in *De West* van 26 Febr. 1941, een debat gevoerd. De inzender beroept zich op de proclamatie van VAN PANHUYS van 27 Februari, waarin staat „op heden van deze Kolonie bezit hebben genomen". Merkwaardig is de mening van de inzender, dat de *Encycl. Ned. W. I.* door zijn politieke en godsdienstige gezindheid niet altijd onpartijdig is.

VAN ESCH, die vroeger op Curaçao had gestaan [1]). Uit de *Sur. Crt* van 26 Juli 1809 blijkt, dat hij op Zondag 23 Juli zijn intreepredikatie hield en, na een inleiding uit Nehemia 1–11, naar aanleiding van het 1e deel van vers 16 van het eerste hoofdstuk van de Zendbrief van Paulus aan de Romeinen preekte. De collecte ten bate van de armen bracht 479 gulden op.

Van de plechtige begrafenis van oud-gouverneur FREDERICI, waaraan gouverneur BONHAM deelnam, verscheen in de *Sur. Crt* van 13 Oct. 1812 een beschrijving. Uit de advertentie van de veiling van de inboedel blijkt dat mathematische instrumenten, fraaie geweren, goud, zilver, kristal en negers werden verkocht.

Ingezonden stukken komen in de door mij geraadpleegde bladen uiterst zelden voor. In de *Sur. Crt* van 3 Aug. 1808, no. *62* protesteert ene VAN THOL tegen beweringen ten aanzien van de gewezen gouverneur van Demerary, A. MERTENS, gedaan in een boek van de hand van zekere BOLINGBROKE [2]). Hij zegt, dat ieder die in de zusterkolonie bekend is, „de valsiteit daarvan zal blijken, tenzij de auteur de pen geleend heeft van heer Huybert wiens grootste vermaak het was om loogens te spreken of te schrijven". In het volgende nummer van de krant komt BOLINGBROKE tegen deze critiek op en schrijft, dat het „klaarlijk en uitdrukkelijk mag verstaan worden dat ik nooit mijne Reflectiën zal terugtrekken ten opzigte van de publicque Ambts betrekking van den heer Mertens geduurende de tijd dat dezelve als Gouverneur van die Colonie was fungeerende, zo bijaldien hij zich beledigd vind, zijn de Engelsche Gerechtshoven die door de geheele waereld beschouwd worden en erkent als de hoogste toppunt van gerechtigheid open om Recht te verleenen aan die geenen die met een zuiver geweeten te werk gaan".

Over het werk van BOLINGBROKE is een bespreking overgenomen uit de Essequibo en Demerary Courant van 3 Sept. 1808: „De auteur is zo min een man van talenten als van de waarheid in historieschrijven; dit boek heeft slechts eene goede hoedanig-

---

[1]) Over ds. VAN ESCH raadplege men DE GAAY FORTMAN in *W. I. Gids 26*, 1945, p. 234, en *25*, 1943, p. 255 en EINAAR, diss., 1934, p. 80, 90 en 122. Hij stierf te Paramaribo op 2 Dec. 1814 in de ouderdom van 50 jaar en 5 maanden.

[2]) MENKMAN deelt mede, *W. I. Gids 17*, 1936, p. 331, dat HENRY BOLINGBROKE zes jaar in Suriname is geweest en een reisbeschrijving uitgaf: *A voyage to the Demerary.*

heid en eene zodanige waarmede Bolingbroke niets te doen heeft, namelijk dat hetzelve op dik, hard, glad papier wel gedrukt is". Zó medogenloos was de critiek in 1808!

Wie was deze BOLINGBROKE? EINAAR (blz. 66) vermeldt, dat HENRY BOLINGBROKE in 1807 tot vendumeester in Suriname werd benoemd. Uit een onderzoek bleek dat hij een salaris van *f* 10.000 genoot. In WOLBERS lezen wij, dat BOLINGBROKE door het Britse Gouvernement naar Suriname was gezonden om dit ambt te aanvaarden, en dat de toenmalige functionaris, CAMERON, hem dit officie niet wilde overgeven. In de Surinaamse kranten worden herhaaldelijk veilingen, door BOLINGBROKE gehouden, aangekondigd. Ondanks zijn hoog salaris en zijn grote eerbied voor de Engelse justitie blijkt deze Engelse vendumeester niet the right man in the right place te zijn geweest. In de *Sur. Crt* van 28 Aug. 1812 staat een oproep van de Eerste Raad-Fiscaal E. G. VELDWIJK, daartoe geautoriseerd door de Edelachtbare Hove van Politie en Criminele Justitie „omme terzake van het bevonden deficit van Penningen in de Kas van de Gedeputeerden Vendumeester Henry Bolingbroke jegens hem te ageren tot maintien van het recht van de Hoge Overigheid". BOLINGBROKE, aan wie huisarrest was opgelegd, bleek in de avond van 25 Augustus te zijn gevlucht, en een premie van *f* 1000 werd uitgeloofd voor degenen, die hem in handen van de Justitie overleverden. Merkwaardig is het signalement: „35 jaar oud, middelmatig van postuur, rond van wezen, eenigszins trippelende gang en stotterend van spraak". Of het gelukt is hem te vangen blijkt niet uit de Surinaamse pers.

Als bewijs van de juistheid van de mening van WOLBERS, dat de Britse autoriteiten met gematigdheid te werk gingen en de inwoners door toegeeflijkheid trachtten te winnen, vermelden wij een brief, waarin JOHN MARTYR, A. W. WHITE, J. J. FREDERICI en W. LECKIE aan luit.-kol. Sir JOHN WARDLAW schreven, waarin diep leedwezen werd uitgesproken over het vertrek van het 64e regiment uit Suriname, omdat men daardoor werd beroofd van het gezelschap van officieren, met welke de ingezetenen gedurende de tijd van omtrent negen jaren, op de openhartigste en vriendelijkste voet verkeerd hadden. In een vriendelijk schrijven bracht WARDLAW dank namens zijn officieren. Beide brieven zijn overgenomen uit de *Barbados Mercury* in de *Sur. Crt* van 15 Mrt 1813.

De erkentelijkheid voor het optreden der Engelsen bracht evenwel niet mede dat Holland vergeten werd. Een intekenlijst

voor bijdragen tot leniging van de nood, door de ramp van Leiden veroorzaakt, bracht *f* 14.144 op.

Ten slotte: De notificatie van 12 September 1809, dat gedurende de droge tijd op de gouvernements-secretarie van 7 tot 11 uur gewerkt werd, zal door de tegenwoordige ambtenaren, die tot 13.30 uur moeten doorwerken met enige afgunst worden gelezen.

Buitenlandse berichtgeving.

Uit de buitenlandse bladen werden berichten omtrent de politieke toestand in Europa overgenomen; natuurlijk meestal ontleend aan bladen uit Engeland, Barbados of Brits-Guyana. Slechts een enkele maal blijkt van de ontvangst van Nederlandse couranten.

Over NELSON en WELLINGTON, en hun krijgsverrichtingen, worden de lezers ingelicht.

Merkwaardig is het verschil in berichtgeving omtrent NAPOLEON. In Maart 1804 verschijnt een artikel over het karakter van de eerste Consul van Frankrijk. Wij lezen daarin, dat hij een Corsikaan van geboorte is, niet groot doch welgemaakt, fraai van tanden en handen, donkere ogen, in de neus enigszins naar de Romeinen trekkend. Van hem wordt gezegd dat hij altoos zeer behoedzaam was om mensenbloed te plengen en zijn gewonden zowel als gevangenen met de uiterste menselijkheid behandelde. — Na de inbezitneming van Suriname door de Engelsen wordt het oordeel van de Surinaamse pers over de man, die Europa beheerste, enigszins anders. In de krant van 22 Febr. 1806 staat: „Jan vroeg aan Nicolaas, / Waarom Gelijkt Bonaparte na een Trom? / Dat zal ik je zeggen, antwoordde Klaas. / Hoe meer m'hem klopt, hoe meer geraas".

De *Sur. Crt* van 4 Juni 1806 neemt een lijst op van koningen en prinsen, door BONAPARTE aangesteld of nog aan te stellen, en uit het Engelse blad *Globe* van 24 Sept. 1808 wordt het volgende overgenomen. „Yder dag welke voorbij gaat en met ydere nieuwe informatie die wij van het vaste land ontvangen worden wij, hoezeer dezelven ook om de oogmerken van den nog heerschende en Europa onderdrukkende Tyran, te begunstigen, mogen worden verdraayd en veranderd, egter ten klaarsten overtuygd, dat hij reeds van die vreeselijke hoogte waarop hij voor nog slechts eenige maanden stond gevallen is".

In de berichtgeving wordt het Moederland niet vergeten. In 1811 wordt uit de Londense kranten een verslag overgenomen

van een heer die Holland bezocht heeft en vertelt van de rampspoedige staat, waarin het land door decreten van BONAPARTE is gekomen, de strenge visitatie der douaniers veroordeelt en verhaalt dat er honger en gebrek wordt geleden.

De doop van de zoon van NAPOLEON geeft aanleiding tot het overnemen uit Engelse bladen van Juni 1811 van verschillende „Vragen", waaronder: „Is het mogelijk dat dit kind tegelijkertijd door den geest van het Christendom en den geest van Bonaparte kan bezield wezen?"

In November 1813 wordt aan de lezers voorgezet: „De situatie van de Keizerin van Frankrijk in verband met de oorlog van Frankrijk met Oostenrijk is beklagenswaardig. Ter eener zijde moet zij de uitwerkingen van het oploopende en woedende temprament van haar tirranischen Heer vreezen en aan de andere zijde de verschrikkelijke buitensporigheden van Volkswraak".

Een extra editie van de *Sur. Crt* van 21 Jan. 1808 meldt de capitulatie van Cayenne, en in Maart, bij de overwinning van Martinique lezen wij: „Dit is de tweede vlucht van dit Napoleons voddegoed" („boubles" in het Engelse deel van de krant).

De berichten van het mislukken van de veldtocht naar Rusland en de verbanning naar Elba worden, uiteraard maanden later, met vreugde aan de lezers medegedeeld. — Het duurt tot 4 Mei 1815, voor de inwoners van Suriname kennis krijgen van de landing op 1 Maart in Frankrijk, en eind Mei bericht de redactie, dat Bordeaux in de macht van de geweldenaar is. Het bulletin van Downingstreet over de nederlaag bij Waterloo en de proclamatie tot het Franse volk van WELLINGTON komt in Augustus 1815 ter kennis van het Surinaamse publiek, dat eerst op 23 November 1815 verneemt, dat de ex-keizer naar St. Helena is verbannen.

Advertenties.

Behalve officiële aankondigingen van benoeming van ambtenaren, aanvragen om manumissiebrieven, aankondigingen van vertrek uit Suriname en gouvernementele kennisgevingen, lezen wij uit de advertenties wat de kooplieden aanbieden, en welke huizen en plantages ten verkoop worden aangeboden. Vaak wordt melding gemaakt van slaven die „geabsenteerd" zijn en vanggeld aangeboden. Met veel omhaal worden doodsberichten opgenomen, de jaren, maanden en dagen die de overledenen bereikten, gemeld en hun goede hoedanigheden opgesomd.

Reeds in November 1806 plaatste de assurantiemaatschappij „Phoenix" advertenties.

Merkwaardig is dat zekere C. F. F. FISHERS in December 1806 zich bereid verklaart de plantage-eigenaren te leren „hoe de slaven tot werken zijn te animeren zonder hun te straffen en tevens punch voor hen te maken, omdat zij in dit seizoen niet verkouwt raken".

In die jaren werd veel aan toneelspel gedaan. „De Verreezene Phoenix", 't Genootschap „Door Yver bloeit de Kunst" en „Oefening kweekt Kunst" geven vaak acht tot tien voorstellingen per jaar. Meestal wordt een drama en een blijspel opgevoerd. Veel stukken van P. A. VAN KOTZEBUE, o.a. het ook vele jaren later nog met veel succes opgevoerde toneelstuk „De Spanjaarden in Peru of de dood van Rolla", worden ten tonele gebracht. Enigszins ironisch klinkt het, dat op 17 April 1806 wordt opgevoerd: „Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap", aangekondigd als Vaderlandsch Kluchtspel. Op 11 Februari 1811 werd door De Verreezene Phoenix „De zege der oude liefde", toneelspel door ABRAHAM VEREUL, opgevoerd [1]).

Af en toe werden door particulieren voorstellingen gegeven. MACHIEL SALOMONS, die zich dansmeester noemde, gaf op 27 November 1806 een ballet, waarin volgens zijn aankondiging nieuwe solo's zouden worden gedanst. Met deze voorstelling ging het niet zo vlot, want in de *Sur. Crt* verscheen een advertentie van SALOMONS, waarin hij het geachte publiek mededeelde „dat het lossen van het geschut der twee schepen verhinderd was geworden door kwaadzuchtige lieden, welke de ingrediënten hadden nat gemaakt". De prijzen waren waarlijk niet laag; voor loge werd *f* 10, voor de bak (pitt) *f* 5 gerekend.

Niettegenstaande deze hoge prijzen konden niet alle toneelverenigingen in stand blijven. C. ROEPEL, eerste exploiteur, kondigde aan dat hij op Vrijdag 28 Juni 1811 ter Castelenye van den Hove Civiel publiek zou verkopen „'t Toneelgebouw staande op de hoek Keyzer en Klipsteenenstraat, aankomende het genootschap Oefening kweekt Kunst".

WOLBERS (blz. 563) vermeldt als bewijs van de vrij algemene goede gezindheid der Engelsen jegens de Surinaamse burgers, dat de Engelse officieren toneelstukken opvoerden in het gebouw van het toneelgezelschap der Joden, De Verreezene Phoenix, en de opbrengst gebruikten om personen, die voor schulden in de gevangenis zaten, uit hun kerkers te verlossen. Dit doel werd bij de aankondiging der stukken bepaaldelijk uitgedrukt.

[1]) ABRAHAM VEREUL, dichter en schrijver van toneelstukken; zie *W. I. Encycl.* p. 707 en *W. I. Gids 8*, 1927, p. 378.

In de nieuwsbladen welke door mij werden geraadpleegd waren dergelijke aankondigingen niet te vinden. Wel werd in de *Sur. Crt* van 31 Mei 1806 geadverteerd, dat door een liefhebberijtoneel drie achtereenvolgende representatievoorstellingen zouden worden gegeven voor het benefit van de ongelukkige families van de Engelse matrozen die in de victorieuze slag bij Trafalgar roemrijk waren gesneuveld; en voor 17 Augustus 1815 werd een voorstelling aangekondigd voor het fonds tot aanmoediging van de gewapende dienst in de Nederlanden.

SUMMARY

THE PRESS IN SURINAME IN 1804–1816, THE PERIOD DURING WHICH THE COLONY WAS UNDER BRITISH SOVEREIGNTY

The author states that the above mentioned historical period has already inspired several writers, such as WOLBERS, EINAAR, MENKMAN and OUDSCHANS DENTZ, whereas DE GAAY FORTMAN published a history of Curaçao under British rule (1807–1816).

In the present article the following subjects come to the front, i.e.

1. The Press. The newspapers (the names are given of ten printing shops) appeared in both the English and the Dutch languages. The importation of foreign papers was subjected to the approval of the governor. The editors at Paramaribo published nothing but official notices, advertisements and foreign news, the latter derived from the newspapers of Demerary, Barbados, the United States, sometimes from European sources.

2. Conquest of Suriname. The *Surinaamsche Courant* on May 5th 1804 was still unaware of the loss of the Colony to Great Britain, although an English maritime force had already taken the fortifications down the Suriname river on one of the last days of April. The same newspaper published on May 30th the proclamation of Sir CHARLES GREEN, the first English governor, dated May 19th, stating that Suriname had become a British crowncolony and that the inhabitants had to swear an oath of allegiance to His Majesty.

3. Restitution of Suriname to Holland. On Jan. 7th and 8th 1814 the *Sur. Crt.* informed its readers of the revolution in Holland and on Febr. 10th of the same year governor BONHAM announced that the former relations of peace and friendship between Great Britain and the Dutch Republic were happily restored. Not before June 8th 1814 the commission of JOHN BENT as receiver and trustee of the properties of absentees was suspended and BENT was ordered to surrender all properties still in his custody.

In the *Sur. Crt.* of Sept. 6th 1814 we find a notice taken from the *Times* of about three months earlier, saying that on May 30th peace was made known to the population of Paris. The peace treaty was published in full in this and following issues. What the allied powers had decided about the colonies remained uncertain for a long time. From the

Sur. Crt of Nov. 5th 1814 could be learned that Berbice, Demerary and Essequibo were likely to remain Britsh, Curaçao and Saint Eustatius to be returned to Holland.

An advertisement of 26th January 1816 in the local newspapers summoned creditors of the parting governor BONHAM and the *Sur. Crt* of Febr. 7th 1816 speaks about an agreement between him and VAN PANHUYS with regard to deserted soldiers. For the rest the newspapers are silent about the departure of the last English governor and the transfer of the colony. The proclamation by which VAN PANHUYS took office is only to be found in the *Gouvernements Blad 1816* no *1*.

About the exact date of the arrival of the new Dutch governor and of the transfer of government, historians are not unanimous and therefore it is to be deplored that the local newspapers do not give exact information.

4. Local news, as has already been stated, was scarce.

Sometimes prominent inhabitants who had died were commemorated in gradiloquent verse.

Pretty much notice was taken of the arrival of governor BENTINCK on May 2nd 1808, of the celebration of H.B.M's birthday on June 7th 1809 and of the military parade and the ball at government house on that occasion. On BENTINCK's death, Nov. 18th 1811, a necrology of the deceased governor appeared, as well as an account of the burial. In the *Sur. Crt.* of Nov. 19th the lieutenant governor ,,desired" that everybody should adopt a decent mourning for a period of 14 days.

In the number of July 26th 1809 of the same paper the first sermon is mentioned preached by Ds PIETER JAN VAN ESCH, arrived together with BENTINCK, as also the proceeds of the collection, held among the congregation on behalf of the poor.

Of the ceremonious obsequies of the late governor FREDERICI, which governor BONHAM attended, the *Sur. Crt* of Oct. 13th 1812 contains an account, whereas an advertisement of the public sale of the defunct's household goods gives details about his belongings, negroes included.

Letters to the editors the author of this article has seldom found in the papers consulted by him. One worth mentioning appeared in the *Sur. Crt* of Aug. 3rd 1808, by which a protest was uttered against certain assertions at the expense of A. MERTENS, former governor of Demerary, contained in the book written bij HENRY BOLINGBROKE. The author of the present article gives some information about the said BOLINGBROKE.

The *Sur. Crt* of March 15th 1813 copies two letters which had appeared in the *Barbados Mercury*, one signed by three gentlemen of Paramaribo, adressed to Sir JOHN WARDLAW, expressing regret about the departure of the 64th regiment from Suriname, the other of WARDLAW, thanking the writers in the name of his officers. The British authorities apparently had done everything in their power to befriend the inhabitants of the Colony. That these last on the other hand did not forget the mothercountry appears from the fact that more than 14.000 guilders were contributed for the relief of the people who had suffered by the calamity of Leiden.

5. Foreign news was mostly taken from papers issued in England and British Guiana, or at Barbadoes. Dutch papers apparently were received very seldom. Readers were informed about NELSON and

WELLINGTON and about their military operations. Very remarkable is the abrupt change in the communications about NAPOLEON. In 1804 he is still the loyal and humane first Consul, in 1806 he is a hollow braggart, in 1808 a tyran and so on until Waterloo. An extra edition of the *Sur. Crt* of Jan. 21st 1808 announces the capitulation of Cayenne. NAPOLEON's defeat of the 18th of June and WELLINGTON's proclamation to the French people come to the knowledge of the public in Suriname on August 1815, the banishment of the ex-emperor to Saint-Helena on the 23rd of November.

6. Advertisements. Commercial advertisements referred to goods offered by the local merchants, houses and plantations for sale. Often runaway slaves are advertised and rewards for seizure promised. Obituary notices give the ages of the deceased in years, months and days and sum up their good qualities. In Nov. 1806 already the insurance company ,,Phoenix'' advertises.

Remarkable is the offer of a certain FISHERS in Dec. 1806, to instruct planters in the art of animating slaves to work, without chastising them and at the same time to make punch for them, to prevent their catching cold in this season.

Several theatrical societies announced performances in the newspapers; a dancing master produced a ballet on Nov. 27ht 1806. According to WOLBERS the officers of the British garrison produced plays in the Jewish theatre, for the benefit of insolvent debtors, suffering in prison. The author of the present article did not find any announcement to this effect. What he did find, *Sur. Crt* May 31 1806, was one of a society of amateurs which intended to give three performances for the benefit of the unhappy families of British sailors, killed in the battle of Trafalgar. For August 17th 1815 a performance was announced on behalf of the fund for the encouragement of military service in Holland.

BESPREKINGEN.

De nieuwe havens van Aruba en Curaçao door J. F. GROOTE, in „De Ingenieur", jrg. 61, nr 19 van 13 Mei 1949, blz. B. 51–63, 12 afb.

De havens van Aruba en Curaçao — waarvoor de toenmalige Directeur van het Departement Openbare Werken van de Nederlandse Antillen onze aandacht vraagt — kwamen pas in het middelpunt van de belangstelling te staan nadat de bouw van de olieraffinaderijen een feit was geworden. Een vloot van tankers en oceaanschepen (aanvoer van ruwe olie; afvoer van olieproducten) eiste de aanwezigheid van ruime, veilige havens met voldoende kadelengte. De ontwikkeling van beide havens verliep geheel verschillend. Daar de haven van Willemstad reeds eeuwen lang een belangrijke haven in het Caraïbische gebied is en vrijwel steeds naast voorzieningshaven ook transitohaven was, had men hier reeds lang een zekere havenoutillage, waarbij ongeveer alle kaden in particuliere handen waren. Dit particulier initiatief ontbrak bij de ontwikkeling van de haven op Aruba. Deze haven toch, speelde in de geschiedenis der eilanden een veel bescheidener rol. Met de ontwikkeling van de petroleumindustrie ging het eiland zo vooruit, dat de oude haven niet meer aan de behoefte voldeed. In 1931 werd de thans nog in dienst zijnde pier gebouwd (150 m lang, 6 m waterdiepte) en ofschoon in 1938/39 de toegang tot deze pier werd verbeterd, was men niet voldaan. Aan een door de Gezaghebber van Aruba op 27 Juni 1945 in het leven geroepen Havencommissie werd opgedragen een ontwerp voor een nieuwe haven te maken. Reeds op 6 October werd een plan ingediend en op 6 Augustus 1946 zegde de Gouverneur, dr KASTEEL, toe, dat Aruba de gevraagde nieuwe haven zou krijgen.

Tegelijkertijd kampte men op Curaçao ook met een tekort aan kadelengte. De steeds toenemende drukte in de St Annabaai, waar de meeste schepen gemeerd lagen, maakte het gevaar voor ernstige aanvaringen niet denkbeeldig. Na lange discussies zagen een tweetal havenplannen het licht: een plan van de particuliere Curaçaosche Haven Mij voor de bouw van de zgn. Beatrixpier nabij de Prins Hendrikwerf en een groter opgezet plan van het Departement van Openbare Werken. De omvang van de scheepvaartbeweging, welke men het hoofd moest bieden, moge blijken uit de volgende cijfers: In 1947 deden bijna 8300 schepen (te zamen 37,3 millioen B.R. Ton) de haven van Curaçao aan, terwijl in datzelfde jaar ruim 8300 schepen Aruba aandeden (te zamen 35,2 millioen B.R.Ton).

Het nieuwe h a v e n p l a n v o o r A r u b a was gebaseerd op het verbeteren van de toegang tot de haven door het maken van een tweede doorgang voor de schepen door het voor de kust gelegen rif, het verkrij-

gen van meer kadelengte en van meer vaardiepte (10½ i.p.v. 6 m) voor de kade, terwijl de uitbreiding van het beschikbare haventerrein met deze ontwikkeling gelijke tred diende te houden. De kosten van het oorspronkelijk door de commissie opgestelde plan beliepen ongeveer 4 millioen gulden. Het werd goedgekeurd door de Gouverneur en met de opdracht dat geen belangrijke wijzigingen in het plan zouden worden aangebracht werd Openbare Werken met de uitvoering belast. Weldra bleek dat het plan der havencommissie niettemin geheel zou moeten worden herzien. De richting van de ontworpen kade t.o.v. de heersende passaatwind vormde nl. reeds spoedig een punt van discussie tussen verschillende deskundigen. Gevreesd werd dat grote schepen aan de geprojecteerde kade veel last van de onder een hoek van 45° staande passaat zouden hebben. Ten einde een neutraal deskundig oordeel te krijgen, werd jhr ir F. VAN HEEMSKERCK VAN BEEST, Directeur van Publieke Werken van Amsterdam, uitgenodigd tot een bezoek aan Curaçao en werd hem het plan ter beoordeling voorgelegd. Met het oog op de mogelijkheid dat in de toekomst ook schepen van 10.000 ton de haven zouden aandoen adviseerde ir VAN HEEMSKERCK om een in de windrichting gelegen aanlegplaats in het plan op te nemen. Nadat vastgesteld was dat de ter plaatse aanwezige rotsbodem, welke ten dele verwijderd moest worden, met behulp van een cutterzuiger [1]) kon worden verwerkt, en nadat het plan-Heemskerck weer gewijzigd was, kon de uitvoering beginnen.

Voor de constructie van de kademuren viel de keus op beton als bouwmateriaal, nadat uit uitvoerige proeven was gebleken dat men onder gebruikmaking van de ter beschikking zijnde grondstoffen een zodanige samenstelling van het beton kon verkrijgen, dat dit aan hoge eisen van vastheid zou voldoen. (Per kubieke meter werd verwerkt: 250 kg hoogovenslakken, 760 l koraalzand, 550 l steenslag, 200 l zoet water). De uitvoering van het werk werd gegund aan de N.V. Mij tot Uitvoering van Havenwerken. De muur moest worden opgebouwd uit betonblokken te plaatsen op een door duikers afgewerkte steenstorting ter dikte van ongeveer 1 m. De blokken werden op de wal vervaardigd, per spoor naar het water vervoerd en daar door een drijvende kraan overgenomen, waarna de blokken (het zwaarste blok woog 60 ton!) te bestemder plaatse werden gezonken.

In Maart 1945 bood ir GROOTE ontwerpen van uitbreidingsplannen voor Curaçao en Aruba aan de Gouverneur aan. In dat plan was uiteraard ook op uitbreiding van de havens van Curaçao gerekend, echter niet op een zó ver gaande uitbreiding, dat de St Annabaai vrij van aanliggende schepen zou komen. Een door de Kamer van Koophandel ingestelde Havencommissie drong inmiddels aan op spoedige oplossing van het probleem en na veel studie kwam men tot de volgende oplossing: een

---

[1]) Een cutterzuiger is een vaartuig voorzien van een lange tot diep onder water reikende en aan het boveneinde scharnierend opgehangen buis. Aan het benedeneinde van deze buis zijn vijf of zes zware stalen messen, welke tezamen snijkop of cutter vormen, bevestigd. Wanneer deze wordt rondgedraaid snijden de messen het bodemmateriaal los, waarna dit door de buis wordt opgezogen.

nieuw havencomplex in het oostelijke deel van het Schottegat met een 300 meter lange pier geschikt voor 4 grote zeeschepen en een afzonderlijke kade met ligplaats voor 2 grote schepen. Als vaardiepte werd 10½ meter aangehouden. Voor kleinere schepen is bovendien een 100 meter lange kade in het plan opgenomen. De richting waarin de kaden zich uitstrekken komt ook hier overeen met de heersende windrichting. Voorts laat het plan de mogelijkheid open het havencomplex te verdubbelen. De in het buitenland veelal het havenbeeld beheersende kranen zullen hier voorshands ontbreken, daar verondersteld wordt dat het laden en lossen der schepen met het zich aan boord bevindende laadgerei op voldoende wijze zal kunnen worden verzorgd. Een nieuwe weg ten oosten van het nieuwe haventerrein zal het verkeer naar en van de haven kunnen opvangen en tevens een aanzienlijke bekorting geven van de 16 kilometer lange weg om het Schottegat.

Daar Curaçao geen geschikt betonzand kon opleveren, werden de kademuren op geheel andere wijze geconstrueerd, dan dit op Aruba het geval was. Thans werden op grote schaal stalen damplanken toegepast. Een door de Nederlandse Maatschappij voor Havenwerken ingediend ontwerp was gebaseerd op een voor Nederland ongebruikelijke constructiemethode. In verband hiermede werd het advies ingewonnen van de op dit gebied als expert bekend staande Franse ingenieur F. Beau, hetgeen leidde tot wijziging van de ingediende plannen, echter met behoud van het bijzondere systeem, dat men zich als volgt moet voorstellen. Door middel van in de grond geheide stalen planken worden ruimten (zgn. ,,cellen'') met vlakke of flauw gebogen wanden gevormd. De stalen damplanken grijpen hierbij met ,,sloten'' in elkaar. Deze cellen, die met grond gevuld worden, staan dus als enorme palen naast elkaar terwijl zij onderling als een ketting verbonden zijn. Op deze onderbouw wordt een eenvoudige betonnen bovenbouw opgetrokken. Hiermede is een economische bouwwijze verkregen. De combinatie staal en zeewater was echter aanvechtbaar, daar staal door zeewater wordt aangetast. Uit de praktijk zijn de meest uiteenlopende gegevens omtrent de levensduur van aan zeewater blootgesteld staal bekend. Allerlei maatregelen welke moesten dienen om deze aantasting te voorkomen, werden overwogen. Een volkomen afsluitende verflaag kon uitkomst brengen, doch dit is in de praktijk niet te verwezenlijken. Het in ook maar de geringste mate barsten of loslaten van de verflaag is voldoende om het aantastingsproces in te luiden. De techniek schrijdt echter voort! Wanneer men het te beschermen metaal in electrische zin ,,negatief'' (0,2 tot 0,5 Volt) zou kunnen maken ten opzichte van de omgeving (water of grond) dan treedt er een electrische stroomkring op, waarbij stroom van de omgeving naar het metaal vloeit; en zodra deze omstandigheden zich voordoen kan er van corrosie of aantasting geen sprake meer zijn, omdat men de omstandigheden waaronder roestvorming kan plaats vinden heeft weggenomen. Volgens dit principe werd het probleem opgelost. Een isolerende verflaag zal echter toch worden aangebracht, daar hierdoor weer een aanzienlijke besparing kan worden verkregen op de aanschaffingskosten van de voor de ,,electrische bescherming'' benodigde installatie en op de jaarlijkse stroomkosten.

De u i t g a v e n voor al deze havenwerken werden voor Aruba ge-

raamd op 8 en voor Curaçao op 13½ millioen gulden. Aan het slot van zijn artikel — na een hoofdstuk, waarin ir J. C. DUDOK uitvoerig ingaat op de constructie en de berekening van de cellendamwand — schrijft ir GROOTE dan ook: ,,De genoemde bedragen betekenen voor de schatkist ,,van de Nederlandse Antillen zeer aanzienlijke uitgaven, al mag men ,,in aanmerking nemen, dat op Curaçao een belangrijke opbrengst van de ,,nieuwe terreinen verwacht wordt. Bij het ruime vloeien der middelen ,,in de afgelopen jaren was het streven van Bestuur en Staten om ,,blijvende waarden te scheppen voor de toekomst. Op beide eilanden ,,moest iets gebeuren, de bestaande toestanden waren niet houdbaar. ,,Doch er wordt zonder twijfel meer gedaan dan hetgeen dringend nood- ,,zakelijk is. Men realiseert zich, dat ook elders in de Caraïbische zee ,,vele havens verbeterd en uitgebreid worden en dat men, om te be- ,,houden hetgeen men heeft, doch vooral om meer verkeer naar ,,deze beide eilanden te trekken, zich vele offers getroosten moet".

J. H. M. LATOUR

Naschrift.

De werkzaamheden aan beide havens zijn in snel tempo gevorderd. Op Aruba is het waterbouwkundige werk thans practisch klaar; er schijnt daar echter nog meningsverschil te bestaan over de uiteindelijke lengte van de kademuren. De inrichting van deze haven, met gebouwen, pakhuizen enz. heeft ten gevolge van dergelijke meningsverschillen op minder bevredigende wijze voortgang gevonden.

Op Curaçao is het in de haven een en al bouwbedrijvigheid. Nu het Gouvernement op het punt staat prachtige kaden te verkrijgen, zitten ook de particuliere eigenaren niet stil en, zowel de K.N.S.M. als de Curaçaosche Haven Mij, hebben grote verbeteringswerken ondernomen.

Red.

Suriname land mijner dromen door P. M. LEGÊNE, 3e herziene en uitgebreide druk. J. N. Voorhoeve, Den Haag, 1950, 231 blz. met vele foto's en tekeningen en 2 landkaarten op de binnenzijden van de band.

Deze derde druk volgt wel heel snel op de tweede, een bewijs, dat althans voor de geestelijke zijde van de Surinaamse maatschappij de belangstelling toeneemt. Dit boek is geschikt om die belangstelling wakker te roepen en wakker te houden.

Er is weinig toe te voegen aan hetgeen anderhalf jaar geleden (jrg. 29, p. 311) over deze uitgave werd gezegd. Zowel de tekst als de foto's zijn uitgebreid. Van deze laatste mogen worden genoemd die van de gebouwen der stadszending van de Evangelische broedergemeente, die van het Prinses-Juliana hospitaal te Kabel, van de Surinaamse jeugdleiders. Ook van andere aard zijn er, als die van Bruynzeels triplexfabriek en een houtvlot in het binnenland. De tekst is bijgewerkt tot op de verschijning van het boek.

Apr. 1950 F.

Rapport van de Commissie met opdracht de financiële consequenties van de zelfstandigmaking der eilanden aan een nauwgezette beschouwing te onderwerpen. (Rapport-PLANTZ). (Willemstad, Dec. 1949), 35 blz.

De Nederlandse Antillen werden tot voor kort bestuurd door een Gouverneur. De democratiseringsgolf na de Tweede Wereldoorlog heeft daarin verandering gebracht: nú is het een College van Algemeen Bestuur, dat de feitelijke bestuursmacht uitoefent. Gebleven is nog de centrale bestuursvorm: gemeentebesturen ontbreken; men kan ook zeggen, dat de Antillen bestuurd worden als één gemeente. Naast het centrale college, zullen echter — volgens de aanhangige Interimregeling — eilandraden ingesteld worden met eigen financiën, waarmede de decentralisatie haar intrede doet. Elk eiland zal als het ware een zelfstandige gemeente worden. In de tekst van de Interimregeling worden de taken opgesomd, die door de centrale en door de insulaire organen zullen worden behartigd. Bijgevolg moet ook een scheiding in de financiën worden aangebracht. De centrale overheid wordt echter — volgens de suggesties neergelegd in het rapport-Plantz — geen eigen belastinggebied gelaten. Wel wordt een scheiding in de inning der belastingen voorgesteld. De vaststelling van de aanslagen en de inning van de inkomsten-, grond-, gebruiks- en winstbelastingen zal centraal geschieden; de inning van de andere inkomsten, zoals invoerrechten en accijnzen, zegelbelasting, successiebelasting, enz. en de retributies der insulair gepraesteerde dienstverrichtingen zal insulair geschieden. Vermoed wordt dat de opbrengst der centraal geïnde belastingen ongeveer gelijk zal zijn aan de kosten van het centrale bestuur. De centrale inning geschiedt namens de eilanden. Na vaststelling van de eilandbijdrage aan de kosten van de centrale overheid zal deze het reeds geïnde bedrag kunnen uitgeven. De landsbegroting wordt eerder vastgesteld dan de afzonderlijke eilandenbegrotingen. De bijdragen der eilanden aan de centrale overheid worden als uitgaven op hun begrotingen opgenomen. Wanneer de centrale overheid tekort komt, zullen alsnog bijdragen van de eilanden moeten worden geheven; wanneer de centrale overheid overhoudt, zal restitutie van het saldo geschieden. De vraag rijst, volgens welke sleutel de bijdrage of het overschot over de zes eilanden moeten worden verdeeld. Hiervoor werd advies gevraagd van de statisticus mr W. H. SOMERMEYER. Deze geeft enige ingewikkelde formules, die willekeurig en subjectief zijn, zoals hij op p. 18 zelf meedeelt, maar hij erkent op p. 20 dat een elegante verrekeningsbasis gevonden kan worden door het volksinkomen per eiland te bezigen. Zijn vrees, dat gepoogd zou worden, inbreuk te maken op door wetenschap en traditie gesanctionneerde statistische berekeningswijzen, lijkt ons weinig gewettigd, zolang de vaststelling van de aanslag, en de inning van de inkomsten-, grond-, gebruiks- en winstbelastingen maar geschiedt door de centrale overheid, zoals de commissie-Plantz op p. 12 aanbeveelt.

Hoe zal, na de insulaire autonomie, aan de verplichtingen tegenover de officiële pensioenfondsen worden voldaan? De commissie-Plantz meent, dat de verplichtingen gesplitst moeten worden in drie delen die onderscheidenlijk ten laste komen van de Nederlandse Antillen (centrale overheid, Bonaire en Bovenwindse eilanden), Curaçao en Aruba.

Ieders aandeel zal in evenredigheid moeten zijn met de pensioengrondslagen van de Ned. Antillen, Curaçao en Aruba.

Alle geldleningen der Ned. Antillen werden aangegaan ten behoeve van het nooit opgerichte ,,Algemeen bouwfonds''. Het juiste bedrag der uitgaven ten behoeve van de volkswoningbouw gedaan, is momenteel niet dan na uitvoerige berekeningen vast te stellen, deelt de commissie op p. 28 mee. Ter zake van aflossing en rente der leningen zullen de eilanden bijdragen aan de centrale overheid moeten geven naar evenredigheid van het op elk ten behoeve van de volkswoningbouw bestede bedrag, waarbij — meent de commissie — de kosten van domeingrond niet in de bouwprijs dienen te worden opgenomen.

Ten aanzien van de domeingronden meent de commissie (p. 30), dat zij alle kosteloos aan de eilanden moeten worden overgedragen. Aldus verkrijgt het eiland zeggenschap over de bestemming van het domein en over de toewijzing en besteding van de opbrengst. Daar de praktijk heeft uitgewezen, dat het Gouvernement zowel bij aankoop als bij onteigening van gronden zich steeds een niet onbelangrijke financieel offer moet getroosten, meent de commissie, dat bij de zelfstandigmaking der eilanden een bepaling dient te worden gesteld waarbij alle besluiten tot vervreemding van domeingrond moeten worden gezonden aan de Landsregent. Deze moet zowel in het belang van het betrokken eiland als in het algemeen belang der Ned. Antillen het besluit kunnen vernietigen.

Voor de overige onroerende goederen zou de commissie dezelfde beginselen willen zien toegepast. Slechts de gebouwen, die voor huisvesting van landsdiensten bestemd blijven, zouden niet aan de eilanden worden overgedragen.

De verdeling van roerende goederen geeft slechts dan moeilijkheden, wanneer de dienst waartoe ze behoren, verdeeld wordt in een land- en eiland-dienst. De commissie wil, dat op de splitsingsdatum alle magazijnvoorraden opgenomen en, uitgaande van de inkoopprijs, in een bepaalde verhouding verdeeld worden.

De havens moeten aan de eilanden worden overgedragen. Om moordende concurrentie tussen de havens van Aruba en Curaçao te voorkomen, zou de centrale overheid minimumtarieven (ook voor de loodsgelden) moeten stellen. Het zelfde wordt voorgesteld ten aanzien van de vliegvelden. Enkel zal de centrale overheid toezicht op de veiligheid moeten houden, terwijl de verlening van concessies en vergunningen op luchtvaartgebied centraal dient te worden geregeld.

Naar de mening van de commissie moeten de defensieterreinen en -gebouwen landseigendom blijven.

De bij 's Lands kas gestorte deposito's van vreemdelingen wil de commissie ten spoedigste bij een bankinstelling op deposito zetten.

Om min of meer gelijktijdige plaatsing binnen de Ned. Antillen van een tweetal grote geldleningen (één voor Aruba en één voor Curaçao) te voorkomen, geeft de commissie in overweging art. 36 van de ontwerp-Eilandsregeling zodanig te wijzigen, dat goedkeuring wordt vereist:

a. bij de wet indien plaatsing buiten de Ned. Antillen zal geschieden;

b. bij landsverordening, indien de plaatsing buiten het eiland, doch binnen de Ned. Antillen zal geschieden.

Steeds wordt in het rapport er, terecht overigens, van uitgegaan dat Aruba en Curaçao de twee financiëel zelfstandige eilanden zullen

zijn; Bonaire en de drie Bovenwindse eilanden de noodlijdende. Deze laatste vier eilanden zullen een bijdrage in het tekort van hun begroting ontvangen van de centrale overheid, die de bijdrage als uitgave op haar begroting plaatst. Langs deze omweg zullen de tekorten dus door Aruba en Curaçao gedragen worden. Hiertegenover staat de eis, dat de belastingvrijdom der Bovenwindse eilanden zoveel mogelijk wordt afgeschaft.

Wanneer we de inhoud van het rapport-Plantz overzien en vergelijken met zijn titel, merken wij, dat over de financiële consequenties, verbonden aan de zelfstandigmaking der eilanden, *niets* wordt meegedeeld. Het rapport waagt zich nl. nergens aan het uitspreken van een verwachting in welke mate de decentralisatie duurder zal blijken te zijn dan de huidige gecentraliseerde bestuursvorm. Men kan zich de vraag stellen, of de centrale overheid door de aanbevolen regeling een voldoende financiële waarborg heeft voor haar normale functionnering. O.i. is een mogelijkheid van conflict gelegen in de afhankelijkheid der centrale overheid van de eilandbijdragen, nl. telkens dan, wanneer een eilandsraad bezwaar heeft tegen de grootte van zijn bijdrage, zoals die door de Staten (het centrale orgaan) is vastgesteld. Deze moeilijkheid kan voorkomen worden, door de opbrengsten van bepaalde belastingen te bestemmen voor de centrale overheid, die aldus een eigen belastinggebied verkrijgt.

E. NORDLOHNE.

De immigratie van Indonesiërs in Suriname door JOSEPH ISMAEL. Proefschrift Leiden, 6 Juli 1949, XII + 167 blz.

Deze dissertatie behandelt een onderwerp waarvan tot dusver nog geen afzonderlijke studie gemaakt was, al waren er genoeg gegevens, zoals blijkt uit de achterin deze publicatie opgenomen literatuurlijst.

De immigratie uit Java is zodanig verweven met de arbeidersvoorziening van buiten af in Suriname in het algemeen, dat de schrijver wel is moeten beginnen met een overzicht te geven van alles wat er sedert de emancipatie der slaven op dit gebied verricht is. Reeds voordat de eerste Javanen in Suriname voet aan wal zetten was er een immigratie en waren er regelingen op dit punt.

Verhelderend is de opmerking van den schrijver dat de behoefte aan voorziening in arbeidskrachten voor de plantages zich eigenlijk eerst goed deed voelen na beëindiging van het zogenaamde staatstoezicht op de geëmancipeerden, die door het systeem der gedwongen arbeidscontracten nog tien jaar lang beschikbaar bleven.

Over de zeer vroegtijdige immigratie van Chinezen wordt in het kort iets verteld; het is bekend dat deze koelies ook in Suriname minder goed behandeld werden, al werd het besluit der Chinese regering om de werving te verbieden dan meer genomen op grond van misstanden elders in West Indië. Meer uitvoerig uit den aard der zaak wordt de

immigratie uit Brits Indië behandeld en in verband daarmede de oprichting van het Immigratie Fonds. In het licht gesteld worden de moeilijkheden welke aanvankelijk met de Brits Indiërs ondervonden werden en de eigenaardige situatie welke op den duur in het leven geroepen zou worden, wanneer een belangrijk deel der inwoners van Suriname zou gaan bestaan uit onderdanen ener vreemde mogendheid.

Meer in het bizonder de immigratie uit Nederlands Indië behandelend begint de schrijver met de aandacht te vestigen op de verschillende doeleinden welke in verschillende tijdperken nagestreefd werden met de immigratie in het algemeen; het zuivere plantagebelang in den aanvang trad langzamerhand op den achtergrond, het kolonisatiebelang en de bevordering van den zelfstandigen kleinen landbouw kwamen meer naar voren. De eindperiode, die waarin aan den groten landbouw in het geheel niet gedacht zou worden, werd door het uitbreken van den tweeden wereldoorlog onderbroken, voordat er aan de gemaakte plannen een begin van uitvoering gegeven was kunnen worden.

Wij krijgen nu in het tweede hoofdstuk een minutieus uitgewerkt overzicht van de wetgeving op het gebied van immigratie en kolonisatie, welke uit de aard der zaak vaak zowel op Brits- als op Nederlandsindische landverhuizers betrekking had, op de arbeidscontracten en op de werving in Ned. Indië, aan welke laatste ook ettelijke misstanden gekleefd hebben. Vrij uitvoerig wordt stilgestaan bij het ongelukkige geval van het transport met het S.S. ,,Voorwaarts" in 1894, inderdaad niet minder dan een schandaal.

Met betrekking tot de kolonisatie worden behandeld de vestigingsplaatsen van het gouvernement en de vestigingen op of in de directe nabijheid van de plantages.

Uit de literatuur worden ettelijke beoordelingen aangehaald over Nederlandsindische immigranten als plantage-arbeiders en als kolonisten, mede in verband met de poenale sanctie en de behandeling op de plantages. Inderdaad werden de Javanen in Suriname beschouwd als gemakkelijker in den omgang dan de Brits Indiërs; intussen menen wij ons te herinneren dat aan de ernstige ongeregeldheden op pl. Mariënburg in 1902 ook Javanen deelnamen.

Nadat eerst nog het een en ander verteld is over de Javaanse immigratie in 1930 en 1931, toen de poenale sanctie afgeschaft en het Immigratie Departement opgeheven was, komt de schrijver tot de laatste phase, het kolonisatieplan Welter-Kielstra, sedert 1937 in voorbereiding. Het ontwerp van den gouverneur, dat voorzag in den aanvoer van 100.000 immigranten uit Ned. Indië in een tijdperk van tien jaar, met de bedoeling de gezeten, den kleinen landbouw beoefenende bevolking te versterken en een arbeidsreservoir te scheppen voor de plantages, kon niet de goedkeuring verwerven van den minister en een bescheidener plan werd uitgewerkt. Tot uitvoering van dit project kwamen in 1939 nog een kleine duizend Nederlandsindische immigranten in Suriname aan; twee ton werd beschikbaar gesteld voor irrigatiewerken, ten einde in 1940 een aanvang te kunnen maken met de nodige uitbreiding van het areaal van den kleinen landbouw. De uitgebroken oorlog belette verdere uitvoering van het plan om de bodemvaste bevolking van Suriname te versterken door transmigratie van Oost naar West.

Geheel in het kader van dit plan echter hebben wij te zien zekere maatregelen van wetgevenden aard, ondanks de bezwaren en den tegenstand van de zijde der Staten doorgevoerd, welke ten doel hadden speciaal den Javaansen kolonisten zich in Suriname thuis te doen voelen, hoewel het niet anders kon of die maatregelen moesten een algemene strekking hebben, d.w.z. dat zij ook op andere bevolkingsgroepen van toepassing waren. Wij denken hier aan de Aziatische huwelijken en de dorpsgemeenschappen.

De Heer ISMAEL wijdt ook enige beschouwingen aan de motieven, sociale en economische, welke den Javaansen dorpeling er toe kunnen brengen zijn land te verlaten en elders een heenkomen te zoeken. Een onderwerp dat ongetwijfelt paste binnen de grenzen van zijn studieterrein.

Wanneer de schrijver in zijn derde hoofdstuk den groei der Indonesische bevolkingsgroep in Suriname bespreekt en ondervoeding noemt als een der oorzaken voor de zo lang onbevredigende hygiënische toestanden, dan verwijst hij ook al direct weder naar het stamland dezer groep, er aan toevoegende dat wij hier te doen hebben met een algemeen verschijnsel bij „gekoloniseerde" volken.

Het slothoofdstuk is gewijd aan de plaats welke de Javaanse immigrant-kolonist in de Surinaamse samenleving inneemt. Dat de Indonesische groep in de jaren 1930–1946 van 30.925 aangroeide tot 34.542, maar in dezelfde periode in procenten van de totale bevolking achteruitging (23,13% tot 19,41%), is het gevolg van den veel sterkeren groei der Hindostanen.

ISMAEL is het niet eens met KAULESAR SUKUL, die over zijn rasgenoten rapporteerde (zie p. 124 dertigste jaargang van dit tijdschrift) wat den godsdienst betreft. Hier staan tegenover elkander de meningen van twee Indonesiërs, waarvan de ene steeds in Suriname geleefd heeft, de andere wellicht nooit daar geweest is, maar het stamland kent. En daarnaast vinden wij dan nog een zendeling geciteerd, die twintig jaar geleden schreef over zijn arbeid onder de Javanen op Leliedorp.

Voor het geringe contact der Javanen met de andere bevolkingsgroepen in Suriname geeft de schrijver de voor de hand liggende oorzaken aan. Tegenover elkaar stelt hij de toegenomen criminaliteit bij de Indonesiërs en de afgenomene bij de Hindostanen, voor welke verschijnselen hij aanvaardbare verklaringen geeft, alsook van de prostitutie onder de Javaanse vrouwen.

Wat ten slotte betreft de economische betekenis der Javaanse immigranten voor Suriname is het bekend dat dezen geacht worden minder naarstig, minder spaarzaam en losser van geld te zijn dan de andere Aziaten. ISMAEL wijst er op dat er daardoor van de verdiensten der Indonesiërs meer in het land gebleven is dan van die der Hindostanen, die veel meer naar hun stamland hebben overgemaakt, resp. bij terugkeer medegenomen. Ook vermeldt hij dat de Javaanse kleine landbouwers meer op huur- of in gebruik genomen grond werken, omdat zij minder aan grondeigendom hechten dan de Hindostanen, meer variatie brengen in hun cultures en meer op eigen voorziening in levensmiddelen bedacht zijn dan op productie voor den verkoop. De Hindostanen derhalve bevorderen den uitvoer, de Javanen houden den import laag.

Voor de toekomst verwacht de schrijver van een massale immigratie van Indonesiërs, gesteld dat die nog mogelijk ware, voor Suriname weinig heil. Bovendien meent hij dat de mensen, onder de nieuwe politieke verhoudingen, in hun eigen land meer zullen kunnen bereiken dan voorheen.

In Indonesië zelf, meent ISMAEL, is de politiek der Nederlandse regering er niet op berekend geweest het intellectuele peil der bevolking op te voeren, omdat dit principieel in strijd zou zijn met het koloniale systeem. Hij ziet dan ook in de in Suriname tot voor betrekkelijk kort gevolgde assimilatiepolitiek eigenlijk een anomalie. Intussen echter meent hij dat het onderwijs in Suriname tot dusver bij de Javanen weinig resultaat opgeleverd heeft en hij somt de oorzaken op welke z.i. daarvoor aan te wijzen zijn.

Wat de Aziatische huwelijken betreft gelooft ISMAEL niet dat van de nieuwe regelingen een groten invloed op de Javanen in Suriname uitgegaan is; in ieder geval meent hij dat alleen door de eerbiediging van hun eigen rechtsopvattingen de mensen niet kunnen bewogen worden om in het land te blijven.

Na nog enige beoordelingen geciteerd te hebben betreffende den Javaan in Suriname en zijn eigenschappen en eigenaardigheden te hebben gezien in het licht van zijn ras, zijn herkomst, zijn cultuur en zijn omstandigheden in eigen land, besluit de schrijver met de overtuiging uit te spreken dat hetgeen tijdens de ,,koloniale overheersing" verzuimd is, thans staat ingehaald te worden, op velerlei gebied, in Indonesië zelf en ten opzichte van de Indonesische bevolkingsgroep in Suriname.

Dec. 1949 M.

Almanaque de Curaçao para el año de 1950. XXXIa edición. Compilación de W. M. HOYER. (Willemstad, Curaçao, 1950), 86 blz. waarvan 25 met reclame.

Een werkje dat op Curaçao voor de 31e keer een nieuwe uitgave beleeft bekijkt men, als een goed vriend, met belangstellende sympathie — en wij voelen daarbij enige bewondering voor de man die, nu al zovele jaren achtereen, de samenstelling van deze lastige tekst voor zijn rekening heeft genomen.

Tot op zekere hoogte blijft dit een ondankbaar werk, want het is welhaast onmogelijk dat iemand, die een boekje als dit opslaat, er alle dingen in vindt die hij belangrijk acht, en niet over allerlei andere dingen struikelt.

Zo zouden wij er ons thans over kunnen verbazen, dat een vreemdeling, die nu eens niet in de stad wenst te logeren, zich voor het eiland interesseert en (door een droeve samenloop van omstandigheden) last van zijn gebit heeft — door deze almanak niet van het bestaan van een Curaçaose Toeristen Commissie op de hoogte wordt gebracht, en verder hierin Pasanggrahan, Museum, Proeftuin, noch één van de vele tandartsen zal kunnen vinden; en dat aan industriën alleen de ,,Mijnmaatschappij Amsterdam"(!) en de C.P.I.M. heel even worden genoemd. Op andere gebieden (officiële en zakelijke 32 blz., geschiedkundige

15 blz. w.o. ,,Principales hechos historicos de la isla de Curaçao", p. 51–60) treffen wij echter een overvloed van gegevens aan, voor welker compilatie wij slechts dankbaar kunnen zijn.

Toch zouden in deze almanak, alreeds bij een gewoon, rustig en critisch doorwerken, nog vele drukfouten en andere onvolkomenheden in tekst en index kunnen worden verbeterd. *Curaçao, De Stoep* en *Today* maandbladen? En bij Hato bevindt zich nog steeds ,,una gran cueva natural cuya extensión no se conoce porque nadie se ha atrevido a llegar a su fin", niettegenstaande dat er in het bekende aardrijkskundeboekje van fr. REALINO (1938!) reeds een plattegrond van de Grot van Hato voorkomt, en velen nadien deze ruimte tot in haar verste uithoeken hebben bezichtigd.

Al kunnen wij het natuurlijk niet iederéén naar de zin maken, HOYER's *Almanaque* kan gemakkelijk méér worden dan de compilatie van gegevens van thans; kàn zich zelfs ontwikkelen tot een erkende bron van informatie, en daarbij worden tot de onafscheidelijke vriend van een ieder, die in het leven op Curaçao belang stelt.

P. W. H.

Bouwsteentjes

JAN ADOLF GRUTTERINK werd geboren te Apeldoorn op 20 October 1879;
hij bezocht te 's-Gravenhage de H.B.S. aan het Bleijenburg,
begon in 1897 zijn studie voor mijningenieur aan de Polytechnische School en verwierf in 1902 het diploma volgens art. 65 van de toenmalige wet tot regeling van het M.O.,
bracht een studiejaar door aan de Bergakademie te Freiburg in Saksen en maakte na verkrijging van het ingenieursdiploma reizen naar Europese mijnbouwcentra;
exploreerde het Lawa-gebied in Suriname in 1904 en 1905, en vertoefde in latere jaren nog enige malen in West-Indië voor het uitvoeren van onderzoekingen en het samenstellen van adviezen op mijnbouwkundig gebied;
hield zijn intree-rede als hoogleraar in de delfstof- en aardkunde aan de Technische Hogeschool te Delft op 14 September 1906, en legde deze functie neer op 1 September 1949.

Prof. Ir J. A. GRUTTERINK stierf te 's-Gravenhage op 1 Januari 1949;
hij behield tot zijn dood een grote en ruime belangstelling voor de geologie en de mijnbouw van Suriname en de Nederlandse Antillen, waarvan vele publicaties en voordrachten getuigen.
(Portret, levensbeschrijving en bibliografie in ,,Geologie en Mijnbouw" jrg. 11, 1949, blz. 109–114).

H.

KRONIEK

SURINAME

Tot voor kort kon men zeggen dat het in Suriname — wat de politiek betreft — goed ging, heel wat beter dan op Curaçao. In de Staten konden hoogdravende redevoeringen gehoord worden, Huizinga, Multatuli en Maimonides werden geciteerd, maar daarmede kon geen kwaad gesticht worden. Slechts eenmaal kwam het tussen twee Statenleden tot méér dan woorden, maar dit incident liep af met het aanbieden en aanvaarden van excuses. Toch kon men wel eens in de plaatselijke pers een enkele maal iets lezen dat op een zekere bezorgdheid wees ten aanzien van de omstandigheid dat één partij, de Nationale, of Creolenpartij, een zo grote meerderheid heeft in het vertegenwoordigend lichaam, terwijl het gehele bestuurscollege van den aanvang af tot deze partij behoorde of later toegetreden is en ten slotte dit college het programma der partij in kwestie aanvaard heeft. Inderdaad overheerst hierdoor in de politiek wel zeer sterk de invloed van een enkele groep.

Het is nu kort geleden tot een betreurenswaardig incident gekomen; voor de zoveelste maal heeft een hospitaalkwestie de gemoederen in beroering gebracht. Het Lands ziekenhuis was al lang een broedplaats voor ruzies, doch ditmaal speelde de tegenstelling Landskind-Hollander geen rol. De betrokken minister, een Surinamer, heeft een der aan het hospitaal verbonden medici, ook een Surinamer, van zijn functie ontheven, ogenschijnlijk op goede gronden. Toch werd deze zaak tot een politiek kabaal. Niet alleen de pers wijdde er veel aandacht aan, zelfs de op Curaçao en Aruba gevestigde Surinamers bemoeiden zich met het geval. Afdelingen der Nat. partij bespraken de vraag of men door een motie het vertrouwen in den minister moest opzeggen. Merkwaardig was de houding der R.K. pers en der Progressieve (R. Kath.) partij. Niet omdat de minister van Kath. huize zou zijn, maar alleen om een bestuurscrisis te voorkomen, stelden zij zich achter de regering. De minister verdedigde zijn beleid ter zake in een vier uren durende redevoering in de Staten en het leek alsof hij het pleit gewonnen had. Thans echter wordt gemeld dat op 18 dezer het partijcongres der Nat. partij een motie van wantrouwen tegen het beleid van den minister aangenomen heeft. Volgen de Staten daarin niet, dan ontstaat er een impasse, welke zou moeten leiden tot een splitsing in de partij.

Verblijdend is het in ieder geval dat er zo van verschillende kanten getracht is den vrede te bewaren en dus ingezien is dat onenigheid niet in het belang des lands is.

De verhouding van lands-regering en Staten tot den gouverneur schijnt niets te wensen over te laten. Al in de laatste periode van het „koloniale" regiem werd het vertegenwoordigend college gekend in allerlei aangelegenheden van bestuur en het deed daarom enigszins vreemd aan dat er in de pers aanmerking gemaakt werd op het betrekken, door het Hof van justitie, van de Staten in een zaak welke niet tot de competentie van het college behoort. Het Hof nl. had aan de Staten afschrift doen toekomen van een schrijven aan den gouverneur, waarin

het rechterlijk college bezwaren opwierp tegen het plan om enkele juristen te doen uitkomen naar Suriname, om aanvankelijk als bezoldigde rechters plaatsvervangers op te treden en bij gebleken geschiktheid later tot leden van het Hof benoemd te worden. Naar voren werd gebracht dat een rechter plaatsvervanger al eerder met de rechtspraak in contact geweest behoort te zijn, wat in dit geval niet geëist schijnt te worden. Natuurlijk hebben de Staten zich de zaak toch wel degelijk aangetrokken en de vraag is gesteld of er dan vroeger geen leden van het Hof benoemd zijn die geen ervaring hadden in zake de rechtspraak.

De Surinaamse lands-ministers zijn geen excellenties geworden. Bij resolutie van den gouverneur, gecontrasigneerd door den gehelen regeringsraad, is bepaald dat alle overheidsfunctionarissen — en ook de leden van de rechterlijke macht — Mijnheer en de Heer zullen zijn, resp. Mevrouw of Mejuffrouw; alleen de gouverneur zelf behoudt zijn tot dusver gebruikelijken titel.

Ten slotte valt nog te vermelden dat er toch een staatsraad voor Suriname zal zijn, te weten dr HUENDER, de vroegere gouverneur.

De minister van Volksgezondheid, die al dan niet door de jongste hospitaalkwestie ten val gebracht zal worden, is tevens minister van Onderwijs. In eerstgenoemde kwaliteit stond hij voor nog andere moeilijkheden dan die betreffende de leiding van 's Lands ziekeninrichting; er valt in Suriname nog veel te doen op het gebied der hygiëne. Deskundigen, Nederlandse en andere, komen naar Suriname als adviseurs, hetzij voor den bouw van een nieuw hospitaal, hetzij om hulp te verlenen bij de bestrijding van volksziekten.

Op het gebied van het onderwijs is nu de grote verbetering verkregen dat niet meer de M.U.L.O. school aan den top staat. Enige maanden geleden is de Alg. Middelbare School te Paramaribo geopend, met personeel uit het moederland.

Met industrialisatie en vakonderwijs gaat het uit den aard der zaak nog niet vlot. Paramaribo heeft nu een nieuwe zeepfabriek en een nieuwe fabriek van „soft drinks"; ook de textielindustrie maakte een bescheiden begin.

De Staten werden blijkbaar ongeduldig wat betreft de ambachtschool en vroegen inlichtingen aangaande den tegenwoordigen toestand. De regering antwoordde dat de reorganisatie hoofdzakelijk wacht op de komst van een deskundig directeur. De installatie van een nieuwe drukkerij is in voorbereiding en het schijnt de bedoeling te zijn dat er een gelegenheid tot opleiding aan verbonden zal worden. De regering stelde een onderzoek in naar de toestanden in het schoenmakersbedrijf en overweegt de helpende hand te bieden door verbetering der opleiding en aanmoediging der coöperatie.

Weder in het bezit van een geologischen dienst kan Suriname zich wellicht op gebied van den mijnbouw verder ontwikkelen. Er zijn diamanten gevonden, maar of van deze vondsten veel te verwachten valt kan blijkbaar nog niet vastgesteld worden. Het gouvernement heeft er zich niet afkerig van betoond zelfs de kosten van exploratie voor 'sLands rekening te nemen wanneer op een particulier terrein de mogelijkheid aangewezen kan worden dat de grond een waardevolle stof bevat.

Ook de zorgen voor het bos in het binnenland zijn weder uitgebreid.

En, wat de h o u t-exploitatie betreft, er ging reeds Surinaams triplex naar de V.S.

In de begroting van het Welvaartsfonds voor 1950 zijn gelden uitgetrokken ter bestrijding der kosten van i m m i g r a t i e van werkkrachten uit West Indië en uit Europa, blijkbaar voor den plantage-arbeid. Ook kunnen uit het fonds gefinancierd worden twee plannen; één ter verbetering van den toestand op Lelydorp, de vestiging aan de spoorbaan, waar nogal wat Javanen wonen, een ander betreffende de stichting van middenstands l a n d b o u w b e d r ij v e n voor inheemsen in den Saramaccapolder. Het grote landbouwbedrijf in het Saramaccadistrict, door enige energieke personen uit Indonesië begonnen, schiet goed op. Ook heeft de voorzitter ener vereniging welke de emigratie van Indo-Europeanen wil bevorderen, Suriname bezocht.

Voor moederlandse emigranten verkeert de voorbereiding in Suriname nog in een aanvangsstadium. Intussen echter is aan Suriname twee millioen dollar toegezegd als steun volgens het Marshallplan en wel ter bevordering van den m e c h a n i s c h e n l a n d b o u w in het Nickeriedistrict.

In Juli a.s. hoopt men gereed te zijn met de citruscentrale, dus nog juist op tijd om den nieuwen oogst te kunnen behandelen.

Het eenmaal zo arme Suriname ziet thans veel geld toevloeien; W e l v a a r t s f o n d s en M a r s h a l l h u l p voorzien in een deel der behoefte aan kapitaal voor den opbouw des lands; thans heeft de H e r s t e l b a n k een agentschap te Paramaribo geopend. Een eigen binnenlandse lening van zes millioen werd door Suriname aangegaan.

Voor d e v a l u a t i e van den Surinaamsen gulden voelt ook de gouverneur niets. Het nadeel dat uit den hogen koers voor den uitvoer voort zou vloeien wordt opgeheven door het verstrekken van exportpremies.

Allerwege is er in Suriname leven in de brouwerij, soms in minder gunstigen, maar in den regel in gunstigen zin.

22 Juni 1950 M.

NEDERLANDSE ANTILLEN

De *staatkundige ontwikkeling* van dit gebiedsdeel geeft nog wel eens ongewone dingen te zien. Met name geldt dit van het parlementarisme.

Vrijdag 31 Mrt ll. legde de heer Da Costa Gomez, de leider der Nationale volkspartij, in de Statenvergadering bij het debat over een brief aan de Staten-generaal een verklaring af ook namens zijn politieke vrienden, uitsprekende, dat het College van algemeen bestuur met het oog op de op handen zijnde algehele staatkundige reconstructie diende te worden vervangen door een ander „steunende op de fracties in de Staten". De heer Gomez zei erbij, dat hij met zijn politieke vrienden de meerderheid in de Staten vormde.

Er was niet de minste aanleiding voor deze verklaring, geen conflict met het zittende C.a.b., alleen maar een ongebruikelijke verklaring, zelfs geen stemming. Er behoefde dan ook verder niets te gebeuren.

Doch de leden van het C.a.b. zonden vier dagen later een brief aan den gouverneur met de mededeling, dat zij een goede gang van zaken in 's lands belang niet in de weg wilden staan en daarom hun portefeuilles ter beschikking van den gouverneur stelden. Echter was uit

niets gebleken, dat deze heren een goede gang van zaken in de weg stonden. Integendeel, hun komst was een oplossing geweest, hun blijven ook en hun heengaan zou, naar te verwachten was, aan een goede gang van zaken slechts in de weg staan. De gouverneur reageerde dan ook zuiver, toen hij antwoordde, dat, aangezien op de verklaring van den heer Gomez geen uitspraak van de Staten was gevolgd, waaruit bleek, of die verklaring de instemming had van de meerderheid en hoe deze meerderheid zou zijn samengesteld, „en aangezien derhalve niet gebleken is, dat een meerderheid de verantwoordelijkheid aanvaardt voor de gevolgen dezer verklaring", hij, gouverneur het in 's lands belang niet gewenst achtte het ontslag aan te nemen.

Op deze brief van den gouverneur kwamen enige reacties. Het C.a.b.-lid Newton schreef, dat hij toch graag wilde heengaan, en wel vóór een conflict met de meerderheid der Staten – hij zat destijds in het C.a.b.-Gomez, en is lid van de N.V.P. De fractieleden in de Staten van de N. V.P. de Arubaanse volkspartij en de Bonairaan Marchena deelden den gouverneur mee, dat zij aan het bestaande C.a.b. alle medewerking ontzegden en niet zouden ingaan op „enig voorstel", van dit college afkomstig. De gouverneur ging hierop in en aanvaardde het ontslag van de C.a.b.-leden. Men zegt, dat de heren het op één, de heer Sprockel, na al enige tijden beu waren en naar huis wilden. Van den heer Newton bleek later het tegendeel.

Er moest een nieuw college komen. De gouverneur verzocht mr. Da Costa Gomez een nieuw College van algemeen bestuur te vormen. Zoo zegt het de *Beurs- en Nieuwsberichten*, maar de *Amigoe di Curaçao* formuleert het anders, nl. dat de gouverneur den heer Da Costa Gomez vroeg hem een opgave te willen verstrekken van personen, die benoemd zouden kunnen worden tot leden van het C.a.b. Beide berichten zijn het erover eens, dat het nieuwe college op een brede basis zou moeten steunen. De opdracht was dus niet in de lijn der „verklaring". Daarin had „de meerderheid" gesproken van een C.a.b., dat zou steunen op „de" fracties in de Staten. En daarin zat een politieke fout. De helft plus 1 der Statenleden, behorende tot 2 fracties + een ander lid, kan bij aanwezigheid van leden van nog 4 fracties, zonder overleg met deze, niet meer zeggen, dan wat zij de meerderheid, zou willen, dat er gebeuren zou. De consequentie van de „verklaring" had kunnen zijn, een opdracht aan den leider der meerderheid om een college, steunende op „de" Statenfracties te vormen.

De heer Da Costa Gomez moet volgens de krantenberichten gezocht hebben naar een C.a.b. met leden van alle partijen. Dat is niet gelukt. De U(nion) N(ational) A(rubano) weigerde; zij wilde niet meewerken met haar tegenvoetster de A.V.P. in een overwegend coalitie-college (N.V.P. + A.V.P. + 1 Bonairaan). De Katholieke Volkspartij deed niet mee om principiële redenen, die, als ik de *Amigoe* goed begrijp, waren, dat niets rechtvaardigde de wegzending van het zittende C.a.b.—Kwartsz. In denzelfden geest schreef de Democratische partij; zij zag de hoofdzakelijkheid niet in om nu stappen te doen, en was van mening, dat afgewacht diende te worden tot de interimregeling en de eilandenregeling wet zouden zijn geworden; maar als de landsbelangen zouden vorderen, dat de D.P. haar medewerking gaf, zou deze daartoe bereid zijn onder voorwaarde, dat alle partijen — en daaronder zou dan ook de partij

Irausquin zijn te begrijpen — in het C.a.b. vertegenwoordigd zouden zijn. Hiermee was dezelfde basis als van het eerste, destijds door den heer Da Costa Gomez gevormde C.a.b. overgebleven. De opzet was dus niet geslaagd. Daarop heeft de heer Da Costa Gomez aan den gouverneur de namen genoemd van Cola Debrot, J. R. Arends en J. van Toorn als „suggestie ... van de wijze waarop het kabinet zou kunnen worden samengesteld", zoals hij in de *Beurs- en Nieuwsberichten* meedeelt.

De gouverneur is daarop niet ingegaan, maar heeft mr. Kwartsz, de voorzitter van het tegenwoordige C.a.b. verzocht, dit te reconstrueren op zo breed mogelijke basis. De heer Kwartsz heeft deze opdracht aanvaard en is van 30 Mei af met de uitvoering daarvan bezig. Begrijpelijkerwijs is mr Kwartsz gestuit op tegenwerking bij Gomez' partij. De K.V.P. pleit voor Statenontbinding, waartegen de coalitie zich verklaart. De N.V.P. schijnt daarop haar starre afwijzende houding te hebben laten varen. Daartoe zal ook wel gediend hebben het aanbod aan de coalitie van vier zetels in het C.a.b.

Op het ogenblik, waarop deze kroniek wordt afgesloten, is nog niet het eindresultaat van mr. Kwartsz' pogingen bekend.

Dat de Staten op deze wijze niet veel vruchtbaar werk kunnen doen, is duidelijk. Een verzoek aan de Staten-generaal om een afvaardiging te mogen zenden om mondeling te overleggen is door de Tweede Kamer op beleefde wijze afgewimpeld met een verzoek om eerst nog maar eens duidelijk te schrijven welke bezwaren men nu eigenlijk tegen de interimregeling had. Met een antwoord zijn de Staten op 2 Juni gereed gekomen. Er waren 14 stemmen voor (N.V.P. + de Arubanen) en 4 tegen (Democr. partij en K.V.P.). De verdeling der Statenzetels maakt het leeuwendeel van den brief uit.

Het ontwerp-Interimregeling en dat der Eilanden-regeling is nu bij de Tweede kamer. Een optimist heeft gezegd, dat half Augustus alles in kannen en kruiken zal zijn.

Het 14-daags blad *Curaçao* verscheen enigen tijd niet. De heer E. J. van Romondt bleek uit de redactie te zijn getreden in verband met zijn benoeming tot schoolarts, gouvernementsambtenaar dus. Hij voelde het als onjuist, mede verantwoordelijk te blijven voor de inhoud van een blad, dat nog wel eens tegen bepaalde regeerders zal moeten schrijven. Op de verzekering van den heer Van Romondt, dat hij zijn besluit in volle vrijheid zonder enige beïnvloeding van buiten af heeft genomen, zegt *Beurs- en Nieuwsberichten* het voor betreurenswaardig te houden „dat de verhouding overheid ambtenaar niet zuiver geacht wordt, indien de ambtenaar de pen voert". De heer N. van Meeteren Nzn is tot de redactie toegetreden; deze wordt nu door den heer P. van der Hoeven en hem gevormd.

Ondanks dezen laatsten naam, die men ook vindt in het secretariaat der Curaçaose onafhankelijke partij, is *Curaçao* van die partij niet het orgaan. Er schijnen geruchten te zijn rondgegaan, dat de C.O.P. zou samensmelten met de K.V.P. bij de volgende verkiezing. De secretaris van den partijraad heeft dit tegengesproken, en gezegd, dat wel gedacht wordt aan lijstverbinding „met enige andere partij". De *Democraat* is nijdig, dat deze door haar ongewenst geachte partij nog bestaat en tot nieuw leven tracht te komen.

Intussen rammelt het in de C.O.P. Twee leden van deze partijraad trokken zich daaruit terug, onder welke dokter *Willy* Maal.

Rammelen doet het ook in de Arubase U.N.A. Er schijnt een diepgaand meningsverschil te bestaan tussen enerzijds dokter Dussenbroek, aan wien wordt verweten de partij in handen van Katholieke Volkspartij te willen spelen, wat hijzelf ontkent, en anderzijds de Statenleden Amelink en Tromp, welke laatste door den gouverneur tot tweede voorzitter der Staten is benoemd, van welk college de heer Plantz eerste voorzitter is geworden.

De nieuwe Kiezerslijst wijst uit, dat het gehele gebiedsdeel 57.637 *kiezers* heeft; Curaçao 39.779, d.i. 40.52% van de bevolking, en Aruba 14.250 of 26.6%.

Vermelding verdient, dat in April is opgericht een *Protestants-christelijke schoolvereniging* met een bestuur, bestaande uit vertegenwoordigers van de Verenigde protestanse gemeente, de Protestantse gemeente te Emmastad, de Gereformeerde kerk en de Evangelische Broedergemeente.

Amsterdam 2 Juli 1950 F.

Bouwsteentjes

De Heer FRED. OUDSCHANS DENTZ zou gaarne zien dat enkele *onnauwkeurigheden*, welke buiten zijn schuld *in de „Geschiedkundige aantekeningen over het cultureel leven in Suriname"* (jrg. 30, 1949) voorkomen, als volgt werden verbeterd:

p. 42 voetnoot, lees: 1938; voeg toe: Dit exemplaar van de eerste krant van Suriname schonk ik aan het Internationaal Persmuseum, Javastraat 32 te 's-Gravenhage, gesticht door W. N. VAN DER HOUT.
p. 43 regel 2, lees: FREDERICI
p. 46 regel 12, voeg toe achter zich: in 1907,
regel 14, voeg toe achter commissie: benoemd bij resolutie van 21 Oct. 1907, no 10069,
regel 15, lees: HEILBRON
regel 5 v.o., voeg in achter Landbouw: [7]), welke op p. 47 als [1]) is opgenomen.
voetnoot [6]), p. moet zijn: par.
p. 47 regel 7 v.o., lees: pees (pesie of bonen)
voetnoot [5]), Nov. moet zijn: Mei
p. 48 regel 7 v.o., lees: 1786
regel 3 v.o., lees: weetenschap
regel 1 v.o., voeg in achter later:, op 24 Januari 1799,
voetnoot [3]), lees: 1762
p. 49 regel 4, lees: 14 Maart 1825
regel 2 v.o., voeg in achter BLOM: de dichter P. F. Roos,
voetnoot [6]), dioscees moet zijn divisies; achter zaken toevoegen: president van het muziekgezelschap „Caecilia" en lid van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.
p. 50 regel 5, lees: Juli
regel 7, lees: 1785
regel 8, lees: 1786
regel5–4 v.o., lees: 28 Dec. 1852

BIBLIOGRAPHIE

ARTIKELEN

Deze bibliografie sluit aan op die van Sept. 1948, jrg. *29*, p. 288. — Publicaties welke de bewerker niet zelf onder ogen heeft gehad zijn met een * aangeduid; in dat geval werd de titel meestal vermeld op gezag van het *Documentatieblad* van de Afdeling Tropische Producten van het Indisch Instituut te Amsterdam, waarop hier, als middel tot verdere oriëntatie, de aandacht zij gevestigd. — Artikelen welke verschenen in *De West-Indische Gids* werden *niet* genoemd.

Afscheid. *Spectrum Sur. 6*, 1950, p. 321–324.

Het „Spectrum, tijdschrift voor intellectuele jongeren, onder redactie van FR. CORNELIUS JANSSEN en FR. RAOUL V. D. HORST", uitg. St. Rafaël-Boekhandel te Paramaribo, heeft opgehouden te bestaan; laatste afl.: Jrg. 6 no 11, Jan. 1950, p. 321–352, geïllustreerd.

Afscheidsrede Gouverneur Huender. *Weekoverz. Overz. Gebiedsd. 4*, 1949, *3* p. 23–27.

Analyse. *Curaçao 11*, 1949, *7* p. 1–2

Over de verkiezingen. Uitslag in *6* p. 6–7; zie ook p. 1–2

ANDEL, GZN, J. VAN: Suriname's staatkundige evolutie. *Antirevolut. Staatk.* 1950, p. 1–18. *

ARNOLDO, FR. M.: De palmen. *Snelle Koerier 5*, 1949, *10* p. 11–12, 2 foto's, *12* p. 7–9, 2 foto's.

Foto's en enkele gegevens van de Ned. Antillen.

Autonomie in de praktijk. Belastingverhoging. *Curaçao 12*, 1950, *1* p. 1–2.

BAKKER, J. P.: Opmerkingen over de bouw en de reliëfvormen van Suriname. *Programmaboekje 28ste Indische Vacantie cursus voor geografen*, (Amsterdam), dd. 10 Nov. 1949, p. 15–24, 2 uitsl. kaartjes.

BAKKER, J. P. & LANJOUW, J.: Indrukken van de natuurwetenschappelijke expeditie naar Suriname 1948–'49. *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen. 66*, 1949, p. 538–557, 1 kaartje in en 12 foto's op 6 blz. buiten de tekst.

Dr. D. C. GEIJSKES (algemeen leider) en P. CREUTZBERG zoölogen; prof. dr. J. LANJOUW en J. LINDEMAN botanici, prof. dr. J. P. BAKKER en dr. A. BROUWER geomorph； geoloog.

Balata. (*Econ. Ber.*) *Eswin 11*, 1950, p. 25–29.

BEAUJON, R. J.: Landbouw en waterwinning op de Benedenwindse Eilanden. *Eldorado 1*, 1949, p. 265–268, foto.

Belgische graveerkunst in het Curaçaos Museum. *Kleine Beurs*, Curaçao, 9 Apr 1949, p. 4–5, 1, 3 en 7, 5 afb. — Zie ook: *Beurs* 7 Mrt 1949, afb.

Beloften, geen rechten. *Ambtenaar Ned. Ant. 11*, 1948, *3–4* p. 1–2.

BERGEN, H. M. C.: Surinaamse kroniek. *Eldorado*, in bijna elk nummer vanaf *1*, 1949, 3.

BERGMAN, L. H. C. M.: 40 jaren Curaçao radio. *Amigoe* 18, 21, 29 Sept. en 8 Oct. 1948.

BESSELING, A. J.: Watermijten uit Suriname. *Tijdschr. Entom. 91*, 1949, p. 159–179, 36 figg.

BEUKERING, J. A. VAN: Landbouwontwikkeling in Suriname. *Eldorado 1*, 1949, p. 25–28.

Bevordering economische belangen in West-Indië. *Econ. Voorl. 43*, 1949, p. 1709.

BEIJERING, J.: Waterconservatie en erosiebestrijding op de Nederlandse Antillen. *Landbouwk. Tijdschr. 61*, 1949, p. 209–214, fig.
Bedammingsplan; contourdammensysteem; vooronderzoek ten behoeve van waterconservatiemaatregelen.

(BITTER, B. A.): Geschiedenis van de bijenhouderij op Curaçao. *Beurs 3960*, 30 Dec. 1948, p. 2–3.

BOELE VAN HENSBROEK, P. R.: Een neventaak van de Koninklijke Marine in de Nederlandse gebiedsdelen en Centraal- en Zuid-Amerika. *Marineblad* 1949, p. 894–907.

BOESEMAN, M.: Some preliminary notes on Surinam sting rays, including the description of a new species. *Zoöl. Meded. 30*, 1948, p. 31–47, 2 figg.

BOS, I.: Het circulatiebankwezen in Suriname op de helling. I. *Econ. Stat. Ber. 34*, 1949, p. 251–253. *

Bosbouwkundige Dienst. *Econ. Ber. Eswin 6*, 1948, p. 13–18.
Beschouwingen van de Bosbouwtechnische Commissie van de E.S.W.I.N.

Boswezen. *Econ. Ber. Eswin 6*, 1948, p. 40–58.
Voordrachten van P. K. HERINGA en E. J. VAN JELEN, over exploitatie der Surinaamse bossen en houtimport in Nederland.

BOUMAN, L. F.: Tourism in the Netherlands West Indies. *Monthly Bull. Car. Comm. 3*, 1949, p. 100–102.

Brief van Staten der Ned. Antillen aan Tweede Kamer. *Persoverz. Reg. Voorl. dnst 135*, 1950, p. 11–16.

BRONGERSMA, L. D.: Frogs from the Leeward Group, Venezuela and eastern Colombia. *Studies Fauna Curaçao 3*, 1948, p. 89–95, fig. 30–31.

BRUIN, P. DE: De aloëcultuur op de Antillen. *Amigoe* 8 Apr. 1948, p. 1–2.

BRUIN, P. DE: Kalkzandsteen *Beurs* 27 Sept. 1949, p. 3. *
Fabricage; beschuowing over industriële mogelijkheden op Ned. Antillen.

BRUIN, P. DE: Is mijnbouw op de Bovenwindse Eilanden mogelijk? *Curaçao 12*, 1950, *2* p. 3–4.
Neen!

BRUIN, P. DE: Het probleem der Bovenwinden. *Curaçao 12*, 1950, *3* p. 2.
Geen mineralen en geen industrie, maar veeteelt.

BUISKOOL, J. A. E.: Sociaal-economische wensen voor Suriname. *Eldorado 1*, 1949, p. 406–408.

BUISKOOL, J. A. E.: Interimwet en eindstructuur. *Eldorado 2*, 1950, p. 3–4 en 6.
Betreft Suriname.

BURGER HZN, D.: Bos en bosbeheer in Suriname. *Tectona 38*, 1948, p. 311–317. *

Bijenhouden op Curaçao. *Beurs 4889*, 15 Febr. 1950, p. 4.
Naar aanleiding van 1e jaarvergadering van de Vereniging van Bijenhouders op Curaçao.

Bij het vertrek van de heer L. F. Bouman. Een luchtvaartpionier gaat heen. *Beurs* 4 Nov. 1948, p. 2.

CAMPO, E. J. À: Suriname als landbouwland. *Eldorado 1*, 1949, p. 532–542, 2 grafieken.

CASTENDIJK, R. J.: Overheids-bemoeienis met de burger luchtvaart. *Ambtenaar Ned. Ant. 12*, 1949, *2* p. 1–2; *5* p. 4–6 e.a.

CHACE, FENNER A. & HOLTHUIS, LIPKE B.: Land and fresh water decapod crustacea from the Leeward Group and northern South America. *Studies Fauna Curaçao 3*, 1948, p. 21–28.

Comedie van recht. *Democraat* 5 Apr. 1950. *
Cassatie, krijgsraad, huurcommissies op Ned. Antillen.

Constitution proposed for United Kingdom of Netherlands. *Monthly Bull. Car. Comm. 1*, 1948, *10* p. 20–23; *Maand. Bull.*, p. 28–32.

Coronie voorlopig geholpen. *Suriname* 7 Apr. 1949, p. 2. *
De bedreiging van de cocosolie-industrie. Zie ook *De West*, 16 Apr., p. 2.

CORSEN, CHARLES: In de echo van de Pindus. *Stoep* (*3*) *1*, 1949, p. 11–21.
Als zelfstandig uitgegeven bijlage: *Con sordino*, (23 pp.), 3 tekeningen. Poëzie.

COSTA GOMEZ, M. F. DA: Economische reconstructie. *Beurs 4023*, 16 Maart 1949, p. 2.

Curaçaose landhuizen. *Kleine Beurs 1 Dec. 1948*, p. 1, 4–5, 8 afb.

De aanbevelingen der West-Indische conferentie en de doelstellingen der Caraïbische commissie. *Persoverz. Reg. Voorl. dnst 122*, 1950, p. 10–11.

De aardoliewinning in Venezuela. *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen. 65*, 1948, p. 382–386, kaartje. Uit *Petr. Times 1277*, 1946.

De agrarische ontwikkeling van Suriname. *Persoverz. Reg. Voorl. dnst 118*, 1950, p. 12–14.
Economische situatie; uitvoering van het plan-Eijsvoogel.

De ambtsaanvaarding van Gouverneur Klaasesz. *Weekoverz.* M.U.O.R. *4*, 1949, *44* p. 26–31.

De begroting van het Welvaartsfonds van 1950. *De West* 22, 24 en 27 Mrt. 1950, p. 3–4. *

DEBROT, COLA: Cultureel wantrouwen op Curaçao. *Eldorado 1*, 1949, p. 8–12.

DEBROT, I. C.: Internationale samenwerking in het Caraïbische Bekken. *Eldorado 1*, 1949, p. 16–18.

DEBROT, I. C.: Guadeloupe en de Caraïbische conferentie. *Eldorado 1*, 1949, p. 49, 51–54.

De gewijzigde staatsregeling. *Curaçao 10*, 1948, *12* p. 2–4, *13* p. 2–4.

De HBS en haar gebouw. *Curaçao 12*, 1950, *12* p. 1–2.

De Interim-Regeling. *Curaçao 11*, 1949, *23* p. 1–6.

De Interim-Regeling. Nederlandse regering verheugd over overeenstemming. *Beurs 15*, 7 Juli 1950, *5005* p. 6.

De interimregeling voor Suriname van kracht geworden. *Persoverz. Reg. Voorl. dnst 118*, 1950, p. 11–12.

De „Loden verrader" verraden? *N. Rott. Crt 107*, 7 Jan. 1950, p. 2, foto.

> Over de geschiedenis van het bekende schegbeeld uit Curaçao, naar aanleiding van een artikel in de *Amigoe*.

De mogelijkheid van het aanleggen van polders voor de vestiging van Hollandse boeren. *Meded. bl. Ver. Nw. Nickerie 2*, 1949, p. 1–18. *

> Deel van rapport EIJSVOOGEL, VAN BEUKERING en VERHOOG.

De onthulling van het monument voor Boy Ecury te Oranjestad. *Beurs* 7 Nov. 1949, p. 2–3. — Het monument voor Boy Ecury. *Beurs* 27 Oct., p. 3, 2 foto's. — Bijzonderheden betreffende het monument ter ere van Boy Ecury. *Beurs* 9 Nov., p. 2, 2 foto's.

De scheepvaartverbinding met de Bovenwindse Eilanden. *Curaçao 11*, 1949, *13* p. 4, *15* p. 2–3.

De Surinaamsche Bauxite Maatschappij. *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen. 65*, 1948, p. 843–845. Zie: *Ingenieur 1948, 12*.

De tiende ledenvergadering van de Natuurwetensch. Studiekring voor Suriname en Curaçao. *Beurs* 8, 10, 11, 13 en 14 Jan. 1949. Zie ook: *Amigoe* 7, 12 en 13 Jan.

> Verslag van de vergadering van 7 Jan. te Willemstad, onder voorzitterschap van P. WAGENAAR HUMMELINCK. — Werkprogramma. Verslag oprichting „Natuurwetenschappelijke Werkgroep Nederlandse Antillen" van J. G. DE JONG.

De toekomst van de Nederlandse Antillen is afhankelijk van de olieindustrie. *Maand. Bull. Caraïb. Comm. 2*, p. 165–166; *Monthly Bull.*, p. 113–114.

(De twaalfde ledenvergadering van de Natuurwetensch. Studiekring voor Suriname en Curaçao.) *Beurs* 13 en 16 Sept. 1949.

> Verslag van de vergadering van 9 Sept. te Willemstad, tegelijk de vijfde bijz. ledenvergadering van de Natuurwetensch. Werk-

groep Nederl. Antillen, onder voorzitterschap van P. WAGENAAR HUMMELINCK. — Verslag werkzaamheden Studiekring, en Werkgroep door J. G. DE JONG.

De vloek van de „Boom". *Curaçao 11*, 1949, *2* p. 1–2.
Waar blijven de jonge Curaçaoenaars op cultureel gebied?

De volksgezondheid in Suriname gedurende de laatste 50 jaren. *Suriname*, 13 Febr. 1950, p. 1–2, 16 Febr., p. 1–2.

De wijziging van de onderwijsverordening. *Beurs* 12 Dec. 1949, p. 3, 13 Dec., p. 7 en 16 Dec., p. 3. *

De zetelverdeling in de Antiliaanse Staten. De Nederlandse regering wenst haar voorstel te handhaven. *N. Rott. Crt 107*, 1950, *73* p. 1.

DOEST, J. M.: Verslag van de excursie naar de N.V. Houthandel „De Nieuwe Onderneming" (dochtermaatschappij van de N.V. Houthandel v/h William Pont Zaandam) te Jagtlust op 27 Januari 1950. *Techn. Bode Sur. 2*, 1950, p. 41–45. *

Dr Da Costa Gomez over voorlichting over de Nederlandse Antillen. *Beurs* 30 Nov. 1948, p. 3.
Verslag van een lezing voor het Contactcentrum op Voorlichtingsgebied in Den Haag.

DRESSCHER, TH. G. N. & ENGEL, H.: Leeches of the genus Helobdella from Curaçao and Venezuela. *Studies Fauna Curaçao 3*, 1948, p. 87–88.

Drinkwater uit zeewater. *Ingenieur 62*, 1950, 4 p. G. 7–8.
Met gegevens over zuiveringsinstallatie te Curaçao.

DURAND, LUZ MARIA: Canto a las Guayanas. Met vertaling van ALBERT HELMAN. *Eldorado 1*, 1949, p. 412–415.

DIJK, E. VAN: De lozingskwestie. *Landbouw Sur. 1*, 1948, p. 44–51.

DIJKMANS, M. A. F.: Bosexploitatie en -research ter activering van het Surinaamse bos. *Eldorado 1*, 1949, p. 299–309.

Economische toestand in 1949. *Beurs* 30 Jan. 1950, p. 2. Het oliebedrijf is stabiel. *Beurs* 31 Jan. 1950, p. 7.
Rede voorzitter Kamer van Koophandel.

Een bedammingsplan voor de Nederlandse Antillen. *Curaçao 11*, 1949, *13* p. 1–2.

Een eiland in de branding. Gedachten over een Curaçaose cultuur. *Curaçao 11*, 1949, *7* p. 2–3. Wegen tot een Curaçaose cultuur. *11*, *8* p. 2–3.

Een excursie naar de fosfaatmijn o.l.v. dr J. H. Westermann. *Beurs 4903*, 3 Mrt 1950, p. 3, 2 foto's.
Van de Natuurwet. Werkgroep Ned. Antillen, op 26 Febr.

Een halve eeuw Suriname. *Het Nieuws* 31 Dec. 1949. Uittreksel in *Persoverz. Reg. Voorl. dnst 115*, 1950, p. 9–10.

Een nieuw ontwerp-landsgrondwet voor de Nederlandse Antillen kan spoedig in werking treden. *Maand. Bull. Caraïb. Comm. 2*, 2, 1948, p. 59–60; *Monthly Bull.*, p. 41–42.

Een tienjarenplan voor de waterconservatie van de A.B.C. eilanden. *Beurs 4863*, 16 Jan. 1950, p. 2.

Eindverslag begroting 1950. *Curaçao 12*, 1950, *10* p. 1, *11* p. 1.

ELDIK, B. VAN: Nogmaals: de derde West-Indische Conferentie. *Eldorado 1*, 1949, p. 101–104, 106–109.

Te Guadeloupe, 1–15 Dec. 1948.

EL(IAS): Kroniek van Curaçao. *Oost en West 41–43*, 1948–1950, bijna elk nummer, geïll.

Sinds no. 16, 9 Oct. 1948: Kroniek der Nederlandse Antillen.

EMDEN, J. F. VAN: Het bevolkingsvraagstuk. *Landbouw Sur. 1*, 1948, p. 27–32.

EMDEN, J. F. VAN: De cacaocultuur in Suriname. *Landbouw Sur. 1*, 1948, p. 61–68.

EMDEN, J. F. VAN: Enkele aspecten van het Welvaartsplan ten aanzien van de Surinaamse landbouw. *Landbouw Sur. 1*, 1948, p. 85–92.

Excursie naar Republiek. *Techn. Bode Sur. 1*, 1949, p. 323–327. *

Excursie naar het Surinaamse waterleidingbedrijf.

EIJSVOOGEL, W. F.: Mechanisatie van de landbouw in Suriname. *Econ. Stat. Ber. 35*, 3 Mei 1950, *1721* p. 350–353.

FELHOEN KRAAL, J.: De commissie voor het gebied van de Zuidelijke Pacific en de Caraïbische Commissie. *Indonesië 1*, 1948, p. 471–475.

FELHOEN KRAAL, JOHANNA: Is er behoefte aan een West-Indisch receptenboek voor de voeding? *Eldorado 1*, 1949, p. 269–272, foto.

En nog andere vragen over voeding en voedingsleer.

FELHOEN KRAAL, JOHANNA: West-Indisch dilemma, overpeinzingen naar aanleiding van An American Dilemma. *Eldorado 1*, 1949, p. 376–380.

FERNANDES, D. S.: Grote landbouw in Suriname. *Landbouw Sur. 1*, 1948, p. 5–7.

FERNANDES, S. A.: Kanttekeningen op een verhandeling over lepra. *Eldorado 1*, 1949, p. 242–250. Postscriptum van R. D. G. PH. SIMONS.

R. D. G. PH. SIMONS: *Lepra* (1948). Zie ook: p. 43–44.

FUYKSCHOT, F. P.: De Surinaamse arbeider. *De Gids, Chr. Nat. Vakverb. 36*, 1, 8 Jan. 1949; geïll. *

FUYKSCHOT, F. P.: De Evangelische Broedergemeente in Suriname. *De Gids, Chr. Nat. Vakverb. 36*, 2, 22 Jan. 1949. *

FUYKSCHOT, F. P.: De Surinaamse vakbeweging. *De Gids, Chr. Nat. Vakverb., 36*, 3, 8 Febr. 1949. *

GAAY FORTMAN, B. DE: Curaçao en zijn Gouverneurs. *Curaçao 10*, 1948, *5* p. 2 (XXVIII), *6* p. 2, *7* p. 3 (XXX, einde).

Gabrielle de Saint Denis. *Kleine Beurs 1 Maart 1949*, p. 4–5, 4 foto's.

Naar aanleiding van een tentoonstelling van werk van deze beeldhouwster in de Club Groot Kwartier, Curaçao. Zie ook: *Beurs* 18 Febr., p. 3, foto.

Gesprekken met R. Abikusno Tjokrosoejoso. *Weekoverz. Overz. Gebiedsd. 4*, 1949, *41* p. 23–25. Zie ook *Het Nieuws* 4 Nov. 1949.

Indonesisch afgevaardigde ter R.T.C. die zich naar Suriname

had begeven teneinde zich van levensomstandigheden en verlangens der Indonesische bevolkingsgroep op de hoogte te stellen.

GEUS, H. DE: Onze radiodienst bestaat 25 jaar. *De West* 17 Mrt 1950, p. 4–5. *

Gevecht tegen het Gezag. *Curaçao 12*, 1950, *6* p. 1–2.

Over het gebrek aan orde en tucht, de vrees voor gezag en het verzet tegen onafhankelijke beroepsinstanties als uitingen van een geestelijke structuur van de bevolking, welke grotendeels verantwoordelijk zou zijn voor het te kort schieten van het Staten-college der Ned. Antillen.

GEIJSKES, D. C.: Luchtfotografie en zwampbegroeiïng in Suriname. *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen. 65*, 1948, p. 665–668, 6 foto's op 3 platen buiten de tekst.

GEIJSKES, D. C.: The natural science expedition in Surinam. *Monthly Bull. Car. Comm. 3*, 1949, p. 175–176.

GILLY, CHARLES L.: New species of Cyperaceae from British Guiana and Surinam. *Bull. Torrey Bot. Club 76*, 1949, p. 291–293.

GINSBERGEN, G. VAN: Wie wordt Nederlander? *Beurs 4967*, 20 Jan. 1950, p. 2.

Bezwaren tegen de geschiedkundige uitlegging van het begrip „vestiging" in art. 1 van de wet die het Nederlands onderdaanschap van niet-Nederlanders regelt.

Gomez' 16 punten. *Curaçao 11*, 1949, *14* p. 7; zie ook p. 1–2.

De 16 grondbeginselen waarvoor mr dr F. M. DA COSTA GOMEZ in de *Beurs* van 2 Juli erkenning vroeg als voorwaarde voor steun van de N.V.P. aan een nieuw te vormen C.v.A.B.

GONGGRYP, H.: De Surinaamse plantage-polders en het water. *Landbouw Sur. 1*, 1948, p. 16–26.

GONGGRYP, H.: Groenbemesters. Grondbedekkers. *Landbouw Sur.* *1*, 1949, p. 142–146.

GONGGRYP, J. W.: Voor- en nadelen verbonden aan de invoer in Nederland van Surinaams hout. *De West 4803*, 30 Juli 1948, p. 1–2.

Radio-rede.

GONGGRYP, J. W.: Bosexploitatie en bosonderzoek in Suriname. *Eldorado 1*, 1949, p. 115–126, 105 en 130, 6 foto's.

Voordracht, gehouden op 12 Jan. 1949 voor de Natuurwet. Studiekring voor Suriname en Curaçao.

GONGGRYP, J. W.: De ontwikkelingsmogelijkheden van het bosbeheer. (*Econ. Ber.*) *Eswin* 9, 1949, p. 20–31.

Voordracht Wageningen, 12 Apr. 1949. Zie ook: *Ned. Studieblad 12*, 1949, p. 64 e.v.

GONGGRYP, J. W.: Is tropisch hout ongeschikt voor massa-gebruik? *Eldorado 1*, 1949, p. 197–201.

Men begaat een grote fout door dit aan te nemen. — Lezing te Wageningen op 12 April. Uitgewerkt met betrekking tot Surinaams hout.

GONGGRYP, J. W.: Het gebruik van Surinaams hout bij de wederopbouw van Nederland. *Bouw*, 30 April 1949. *

GONGGRYP, J. W.: De houtvoorziening van Nederland en de mogelijkheid van houttoevoer uit Suriname. *Econ. Stat. Ber. 1688*, 14 Sept. 1949, p. 731–735.

GONGGRYP, J. W.: Interpretatie van de statistische gegevens over Suriname's bauxiet en hout. *Eldorado 1*, 1949, p. 453–455.

GORSIRA, M. P.: Wie wordt Nederlander? *Beurs* 7 Febr. 1950.

Naar aanleiding van artikel van VAN GINSBERGEN in de *Beurs* van 20 Jan.

GOSLINGA, W. J.: Nederlands onderwijs systeem gebruikt in het Caraïbisch gebied. *Maand. Bull. Caraïb. Comm. 2*, 1948, p. 97–98. *Monthly Bull.*, p. 67–68. Zie ook: *Beurs* 14 Dec. 1948, p. 4.

GOSLINGA, W. J.: Een vergelijkend overzicht van het Amerikaanse onderwijssysteem. *Curaçao 11*, 1949, *19* p. 4–5, *20* p. 2–3, *21* p. 4.

Waarin dit systeem wordt vergeleken met dat op de Ned. Antillen.

GOUDEKET, M.: Inrichting van een goed bemand meteorologisch station gewettigd. *Beurs* 11 Febr. 1949, p. 3.

Causerie voor de Rotary-Club Curaçao.

GROOT, P. A. DE: Verslag van een medische expeditie naar de Saramaccanerbosnegers. *Suriname Zending 1950*, p. 100–109, 6 foto's.

GROOTE, J. F.: De nieuwe havens van Aruba en Curaçao. *Ingenieur 61*, 1949, p. B. 51–63, 12 figg. Uittreksel in *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen. 66*, 1949, p. 614.

Hierin: Grondslagen en statische berekening van de cellendamwand, van J. C. DUDOK, p. B. 60–63.

GÜNTHER, GEORG H.: De politieke en economische toekomst van Suriname. *Eldorado 1*, 1949, p. 358–360.

HARDERS, C. L.: Curaçao-aloë en aloïne. I. *Pharmac. Weekbl. 84*, 1949, p. 250–258; II., p. 273–281.

HARTOG, J. A. & MULDER, F. H.: Het probleem van de devaluatie van de Surinaamse gulden. *Econ. Stat. Ber. 35*, 1950, p. 353–355. *

HARTOG, JOHAN: Oost en West vergeleken. *Oost en West 42*, 1949, *4* p. 17–18, *7* p. 56, *9* p. 19, 2 foto's.

HARTOG, JOHAN: Weer in de hoek van Trianon. *Eldorado 1*, 1949, p. 494–498, afb.

Een weerzien met de pers van Curaçao.

HARTOG, JOHAN: „Foetale cultuur". *Curaçao 12*, 1950, *5* p. 4–5.

Naar aanleiding van H. L. V. SWANZY: Prolegomena to a West Indian culture, in *Carib. Quaterly*, en J. ARTHUR WAITES: Is there a West Indian culture? in *Kijk–Overal*, Georgetown.

HARTOG, JOHAN: Culturalia caribbeana. *Curaçao 12*, 1950, *8* p. 4–5, *10* p. 2, *12* p. 2–3, *14* p. 6–7.

HARTZ, PH. H.: Necrosis pancreatica en arterioesclerosis. *Ann. Acad. Med. Medellin* (*4*) *1*, 1948, p. 3–16, 10 foto's.

HARTZ, PH. H.: Algunos datos de la presencia de cáncer en la población indígena de Curazao. I. N. *Rev. Sudam. Morf. 5*, 1947, p. 108–111.

HARTZ, PH. H.: Over het „vaste pancreas". *Ned. Tijdschr. Geneesk. 92*, 1948, p. 1217–1222, plaat met 2 foto's buiten de tekst.

HARTZ, PH. H.: Enige gegevens omtrent het voorkomen van carcinoma bij de inheemse bevolking van Curaçao, N.W.I. *Ned. Tijdschr. Geneesk. 92*, 1948, p. 1319–1322.

HARTZ, PH. H.: Pancreatic atrophy in infants with fatty liver. *Doc. Neerl. Ind. Morbis Trop. 1*, 1949, p. 41–49, 6 figg.

HARTZ, PH. H.: Dilatation of the acini of the pancreas hyperemesis of pregnancy. *Am. J. Clin. Pathol. 19*, 1949, p. 846–849, 3 foto's.

HARTZ, PH. H.: Het voorkomen van het „vaste pancreas" bij kinderen. *Ned. Tijdschr. Geneesk. 93*, 1949, p. 1517–1522, plaat met 5 foto's buiten de tekst.

HARTZ, PH. H.: Occurrence of mitotic divisions in glomeruli in the kidney of pregnancy. *Proc. Kon. Nederl. Akad. Wet. 52*, 1949, p. 1093–1099, uitsl. plaat met 7 foto's buiten de tekst.

HARTZ, P. H. & SAR, A. VAN DER: Hematuria masiva en la esclerosis maligna (Fahr) causada por hemorragia en la pared de la pelvis renal· *Bol. Clín. 10*, 1948, p. 95–99, 2 bladz. met 10 foto's buiten de tekst.

HARTZ, PHILIP H. & SAR, ARY VAN DER: Acute esophageal ulceration associated with intranuclear inclusion bodies. *Gastroenterology 11*, 1948, p. 337–340, 2 figg.

HARTZ, PHILIP H. & SAR, ARY VAN DER: Tropical eosinophilia in filariasis. Occurrence of radiating processes about microfilariae. *Am. J. Clin. Path. 18*, 1948, p. 637–644, 4 figg.

HARTZ, PHILIP H. & STADT, FRANS R. VAN DE: Leiomyoma angiomatosum of the mesentery. *Am. J. Clin. Path. 19*, 1949, p. 639–642, 3 figg.

Al de bovenstaande publicaties van HARTZ hebben betrekking op Curaçao.

HAVERSCHMIDT, FR.: Observations on Nyctibius grandis in Surinam. *Auk 65*, 1948, p. 30–42, plaat 3 buiten de tekst.

HAVERSCHMIDT, FR.: Bird weights from Surinam. *Wilson Bull. 60*, 1948, p. 230–239.

225 soorten. — Erratum: p. 235 lees *Melanerpes rubrifrons* i.p.v. *M. cruentatus*.

HAVERSCHMIDT, FR.: 1949. Biographical notes on the Penard brothers. *Auk 66*, p. 56–60.

HELLINGA, W. GS.: Notities over de taalverhoudingen in de West. *Eldorado 1*, 1949, p. 482–491.

HELMAN, ALBERT: Het vertrouwen. *Eldorado 1*, 1949, p. 97–100.

Over de afwezigheid van vertrouwen tussen Nederland en zijn Overzeese Gebieden.

HENRIQUES, F.: West Indian family organization. Summary of a communication. *Man 49*, 1949, p. 91. *

(Het bezoek van Prins Bernhard aan de Nederl. Antillen.) *Beurs 4866–4874*, 19–28 Jan. 1950.

Het Curaçaose landschap. *Beurs* 21 Febr. 1949, ook 19 Febr.
Verslag derde ledenvergadering Natuurwetensch. Werkgroep te Willemstad, met lezing van P. WAGENAAR HUMMELINCK; excursie.

Het verkiezen of verwerpen van nationaliteit. *Persoverz. Reg. Voorl. dnst 121*, 1950, p. 9.

Het voorlopig Statuut. *Curaçao 12*, 1950, *5* p. 1–3.
Vergadering van de Staten der Ned. Antillen op 6 en 7 Mrt.

HEYDE, H.: Acht termieten in Lelydorp en omgeving. Hun voorkomen. schadelijkheid en bestrijding. *Spectrum Sur. 5*, 1948, p. 260–263 e.a., tekeningen.

HEYDE, H.: De ananas (Ananas comosus (L) Merr.) en de haar vijandige insecten. *Spectrum Sur. 6*, 1949, p. 204–206, 208.

HEYDE, H.: Over miereneters. *Eldorado 1*, 1949, p. 439–444.

Historical account of land tenure systems in the Caribbean. *Car. Econ. Rev. 1*, 1949, p. 133–152.
Ned. Antillen p. 145.

HOEVEN, P. VAN DER: De Curaçaose Onafhankelijke Partij. *Eldorado 1*, 1949, p. 310–313.

HOLLEMAN, W.: Mimus, de chuchubi, bekijkt Curaçao. *Hou en Trouw Cur. 21*, 1949, p. 316–317, 324–325, 2 foto's, e.v.

HOYER, W. M.: Ortografía papiamento. *Simadán 1*, 1950, p. 16–17.

Interimregeling voor Suriname. *Bijl. Handel. Tweede Kamer 1948/1949*, st. *1296*, p. 1–14, 1949. *

Interim-regeling voor Suriname en de Nederlandse Antillen. Advies der Staten. *De West* 11 Mei, 1949, bijblad p. 1–4. *

IRAUSQUIN, C. D.: Onderwijsvernieuwing. *Curaçao 10*, 1948, *15* p. 2–3.
Zie ook de bijdragen van anderen onder deze titel in vorige en volgende nummers, te beginnen bij *7* p. 4.

J.: Glanzend jubileumconcert van Curaçaos Philharmonisch Orkest. *Beurs* 26 Oct. 1949, p. 2.
Het C.P.O. van RUDOLF BOSKALJON bestond 10 jaar.

Jaarverslag H(ollandsche) B(ank-)U(nie). *Beurs* 10 Dec. 1948, p. 3.

JEEKEL, C. A. W.: On some polydesmoid millipeds from Surinam. *Entom. Ber. 13*, 1950, p. 70–76, 12 afb.

JONKERS, A.: Economisch perspectief van Suriname. *Econ. Stat. Ber. 35*, 1950, *1721* p. 344–348.

KARNER, F. H. M.: Beschouwingen omtrent de Curaçaose economie. *Mndbl. Handel Cur. 4*, 1949, *4* p. 1–3. *
Mededeling naar aanleiding van een interview met *El Antillano*.

Kleine groep natuurliefhebbers doet goed werk. *Beurs 4888*, 14 Febr. 1950, p. 3.
Uit het eerste jaarverslag van de Natuurwet. Werkgroep Ned. Antillen.

Koers 1950 voor de Nederlandse Antillen. *Beurs 4870*, 24 Jan. 1950.
Vraaggesprek met M. P. GORSIRA.

KOPPEL, C. VAN DE: Bestaat er een houtsoort die teak kan vervangen voor scheepsdekken in de tropen. *Schip en Werf 15*, 1948, p. 78 e.v.

KORT, W. L. P. M. DE: De geamendeerde Interimregeling-Suriname. *Eldorado 1*, p. 389–391.
Visie van Schr. op wat 22 Juli gebeurde in Tweede Kamer ten aanzien van amendering art. 168, lid 7 Interimregeling.

KRAFFT, A. J. C.: De oude Curaçaose scheepskapiteinsfamilie De Mey. *Beurs* 15 Aug. 1947, p. 3.

KRAFFT, A. J. C.: De oude raadsfamilie Berch. En de regeringscommissaris Abraham de Veer. *Beurs* 26 Sept. 1947, p. 3, portret.

KRAFFT, A. J. C.: De oude plantersfamilie Ellis en de familie Martin. *Beurs* 17 Oct. 1947, p. 3, portret.

KRAFFT, A. J. C.: De oude familie Martin Ellis, later alleen Ellis genaamd. *Beurs* 31 Oct. 1947, p. 2, portret.

KRAFFT, A. J. C.: De oude Zwitserse familie Debrot. *Beurs* 7 Nov. 1947, p. 3, portret.

KRAFFT, A. J. C.: De Hugenotenfamilie De Lannoy. *Beurs* 22 Nov. 1947, p. 3, portret.

KRAFFT, A. J. C.: Een tocht naar de Bovenwinden geeft veel stof tot nadenken. *Beurs* 9 Apr. 1948, p. 3 en 6.

KRAFFT, A. J. C.: Naar de Bovenwinden, parelsnoer van de Caribbean. *Amigoe*, 9, 10 en 12 Apr. 1948, 2 foto's.

KRAFFT, A. J. C.: Het nieuwe Curaçao. *Tijdschr. Econ. Soc. Geogr. 40*, 1949, p. 136–139.

Krul en de waterhuishouding. *Amigoe* 29 Nov. 1949, p. 1.
Uit het rapport over de waterhuishouding van Curaçao en Aruba.

KRUIJER, G.: Sociografische kanttekeningen bij een onderwijsrapport over Suriname. *Mens en Maatsch. 24*, 1949, p. 335–357. *
Critisch sociologische besprekingen van het rapport D'HAENS, 1947.

KRUIJER, G.: Enkele sociaal geografische indrukken van een verkenningsvlucht boven Suriname. *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen. 66*, 1949, p. 625–630, 2 foto's op twee bladz. buiten de tekst.
Vooral van Paramaribo en Nieuw-Nickerie.

Kunnen de Antillen karakter opbrengen. *Curaçao 11*, 1949, *4* p. 1–2.
Over culturele samenwerking.

KUYP, EDWIN VAN DER: Mosquito records of the Netherlands Windward Islands. *Am. J. Trop. Med. 28*, 1948, p. 747–749.

KUYP, EDWIN VAN DER: Mosquito records of Aruba and Bonaire. *Am. J. Trop. Med. 28*, 1948, p. 895–897, fig.

KUYP, EDWIN VAN DER: Preliminary report on the subgenus Nyssorhynchus (Diptera, Culicidae) of Surinam (Dutch Guiana). *Doc. Neerl. Ind. Morbis Trop. 1*, 1949, p. 67–78.

KUYP, EDWIN VAN DER: Annotated list of mosquitoes of the Netherlands Antilles including french St. Martin. *Doc. Neerl. Ind. Morbis Trop.* *1*, 1949, p. 69–70.

KUYP, EDWIN VAN DER: Notes on Haemagogus anastasionis Dyar of Curaçao. *Doc. Neerl. Ind. Morbis Trop.* *1*, 1949, p. 142–144, fig.

KUYP, EDWIN VAN DER: Planorbidae records of the Netherlands Antilles. *Am. J. Trop. Med.* *29*, 1949, p. 259–261.

LARET, W. F. H.: Suriname. Opbouw-moeilijkheden en -mogelijkheden. *Econ. Stat. Ber.* *33*, 1948, p. 689–690. *

LARET, W. F. H.: Surinamers buiten hun Vaderland. *Eldorado* *1*, 1949, p. 166–170, 2 foto's.

LARET, W. F. H.: Een beetje statistiek. *Eldorado* *1*, 1949, p. 392–398.
Over de bevolking van Suriname.

LARET, W. F. H.: Suriname in de V.N. *Eldorado* *1*, 1949, p. 446–452.

LATOUR, M. D.: Joachim George le Sage ten Broek en de Katholieke Missie op Curaçao. *Amigoe* 17 Juni 1947, p. 2, portret van schr.

LATOUR, M.D. : Katholiek leven op Bonaire. *Amigoe* 6 Nov. 1948, foto.
Als vervolg hierop 4 artikelen over: Jacobus Bernhardus Eisenbeil, de eerste pastoor op Bonaire. Slot: 24 Nov. 1948.

LATOUR, M. D.: Grepen uit het verleden. St. Eustatius, het Pompei van de West. *Amigoe* 4 Jan. 1949. — Saba, de ongenaakbare rots in de Caraïbische Zee. *Amigoe* 14 Jan. 1949.

LEESTEN, H. M. VAN: Ananas. *Landbouwnieuws Sur.* 1950, *13* p. 5–8, *14* p. 4–6, 5 afb.

LEWIS, W. ARTHUR: Koloniale ontwikkeling in Britse gebieden. *Maand. Bull. Caraïb. Comm.* *2*, 1949, p. 468–474, *3*, p. 35–38.
Lezing, in het begin van 1949 voor de ,,Manchester Statistical Society'' gehouden.

LICHTVELD, LOU: Bij de zeventigste verjaardag van professor C. H. de Goeje. *Eldorado* *1*, 1949, p. 219–221, portret.

LICHTVELD, LOU: Lering door democratisering. *Eldorado* *1*, 1949, p. 293–297, 2 foto's.
Verkiezing in Suriname.

LICHTVELD, W. H.: Taalunificatie in Suriname. *Eldorado* *1*, 1949, p. 434–438.

LIEFRINCK, F. A.: The Netherlands Government Institute for Water Supply. *Monthly Bull. Car. Comm.* *2*, 1949, p. 351–352; *Maand. Bull.* *12* p. 30–31.
Inlichtingen over het Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening naar aanleiding van brief Prof. W. F. J. M. KRUL, waarin diensten van deze organisatie ook aan Caraïbische Commissie worden aangeboden.

LIER, R. VAN: Culturele activiteit contra verstedelijking. *Eldorado* *1*, 1949, p. 68–70.
Taak van het op te richten planbureau Suriname.

LIER, W. F. VAN: Iets over het animisme bij de bosnegers. *Eldorado 1* 1949, p. 370–375.

LOGEMANN, J. H. A.: Culturele samenwerking. *Eldorado 1*, 1949 p. 4-7.

Lijdensweg van een advies. *Curaçao 12*, 1950, *7* p. 1–3.
Aan de Staten inzake het concept interim-regeling.

MAGUIRE, BASSETT & collaborators: Plant explorations in Guiana in 1944, chiefly to the Tafelberg and the Kaieteur Plateau. *Bull. Torrey Bot. Club 75*, 1948, p. 56–115, 189–230, 286–323, 374–438, 523–580, 633–671, 24 figg.

MARUGG, TIP: Curaçaose kroniek. *Eldorado 1*, 1949, *2*, 1950, bijna elk nummer.

Mc.: Beschouwingen over de toelatings- en uitzettingsbepalingen in tropisch Nederland. *Jong Suriname 7*, 1948, *1* en *2*. *

MEETEREN, N. VAN: Watervoorziening en grondwaterpeil op Curaçao. *Lux 3*, Sept 1945, 3*. Hiernaar bewerkt: Het bodemwater van Curaçao. in de Indiaanse en Spaanse tijd. *Curaçao 10*, 1948, *13* p. 5.

MEETEREN, N. VAN: De Fortkerk, een monument uit het verleden. *Beurs* 18 Febr. 1949, p. 3.

MEETEREN, N. VAN: Droombeeld uit het verleden (jaar O. H. 1499). *Curaçao 11*, 1949, *9* p. 4–5, *10* p. 7.
Over de ontdekking van Curaçao.

MENKMAN, W. R.: De economische ontwikkeling der Boven- en Benedenwindse Eilanden. *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen. 65*, 1948, p. 669–682, 3 kaarten en 3 foto's, waarvan 4 afb. op 4 platen buiten de tekst.

MEULEN, J. TER: Enkele waarnemingen bij de kaolien van Paranam. *Geol. Mijnb. 10*, 1948, p. 121–129, 10 figg. Ook als *Meded. Geol. Mijnbouwk. Dienst Sur. 1*, 1949.

MEULEN, J. TER: Bijdrage tot de verklaring van de genese van de kaolien en de bauxiet van Moengo in Suriname. *Geol. Mijnb. 11*, 1949, p. 185–202, 4 tekeningen, 6 foto's. Ook als *Meded. Geol. Mijnbouwk. Dienst Sur. 2*.

Mgr. Petrus Innocentius Verriet 1931–1948. *Curaçao 10*, 1948, *5* p. 1.

MITCHELL, C.: Carib cruises the West Indies. *Nat. Geogr. Mag. 93*, 1948, p. 1–56, geïll.

MULLER, A. W.: Mogelijkheden voor Surinaams hout in het bouwbedrijf. *Orgaan Raad Bouwbedrijf* 1949. *

Nederlandse brief. *Curaçao 11–12*, 1949–1950, bijna elk nummer.

NEWSUM, W. TH.: Bijzonderheden over rameh. *Eldorado 1*, 1949, p. 81–83, 110–114.
In het algemeen.

Nieuwsvoorziening in Suriname. *Surinamer* 12 Mrt 1949, p. 1. Zie ook: 17 Mrt p. 2.*
Rede van W. VAN DER KALLEN.

NORDLOHNE, E.: Curaçao's economisch perspectief. *Tijdschr. Econ. Soc. Geogr. 40*, 1949, p. 139–144.

NORDLOHNE, E.: De Surinaamse gulden te midden der devaluatiestormen. *Eldorado 2*, 1950, p. 7–8 en 10.

Onze waterhuishouding. *Curaçao 11*, 1949, *9* p. 1–2, *10* p. 2–3.

Opening Staten van Curaçao. *Weekoverz. Overz. Gebiedsd. 3, 16*, 14–20 Apr. 1948, p. 18–20.

Opening Staten van Suriname. *Weekoverz. Overz. Gebiedsd. 3, 16*, 14–20 Apr. 1948, p. 22–23.

Opening Staten van Suriname; rede van Gouverneur. *Persoverz. Reg. Voorl. dnst 132*, 1950, p. 15–19.
Op 9 Mei 1950; 85ste zittingsjaar.

Oprichting Surinaamse Citrus Centrale. *De West* 21 Nov. 1949 *bijbl.* p. 1–2.
Memorie van Antwoord op wetsvoorstel inzake de oprichting.

OP TEN NOORT, A. H.: Het houtbewerkingscomplex der Surinaamse Houtmaatschappij N.V. (Bruynzeel). *Ingenieur 62*, 1950, p. B. 53–57. *

OSTENDORF, F. W.: De cacaocultuur op Java. *Landbouw Sur. 1*, 1948, p. 39–43, 73–79, 99–104.
Waarin Suriname ter sprake wordt gebracht.

PALM, JULES DE: Arubaanse kroniek. *Eldorado 1*, 1949, tot nr. 7.

PEEPERKORN: De Herstelbank. *De West* 20 Mrt 1950, p. 3–4. Zie ook: *Surinamer* 18 Mrt 1950, p. 3. *
Rede bij de opening van een agentschap in Paramaribo.

PHELPS, WILLIAM H. & PHELPS JR., WILLIAM H.: Two new subspecies of birds from Bonaire island. *Proc. Biol. Soc. Wash. 61*, 1948, p. 171–174.

PHELPS, WILLIAM, H. & PHELPS JR., WILLIAM H.: Lista de las aves de Venezuela con su distribución. Parte 2, Passeriformes. *Bol. Soc. Venez. Cienc. Nat. 12*, 1950, p. 1–427, losse kaart.
Noemt hierin Suriname en Nederlandse Antillen als vindplaats van verschillende soorten.

PHILIPSZOON, J. A.: Het vraagstuk der gele koorts. *Eldorado 1*, 1949, p. 19–24.
Met betrekking tot Suriname.

Plechtige opening van de Staten der Nederlandse Antillen. *Beurs 4066*, 10 Mei 1949, p. 1 en 3.

Plechtige opening van het nieuwe zittingsjaar van de Staten der Nederlandse Antillen. *Beurs* 9 Mei 1950, p. 1 en 4.

Politiek avontuur. *Curaçao 11*, 1949, *12* p. 1–2. Zie verder: *13* p. 2 en *14* p. 7.
De motie van wantrouwen tegen de Curaçaose C.A.B.

POS, R. H.: Het Surinaamse paradox. *Eldorado 1*, 1949, p. 13–15.
Om Surinamers in de gelegenheid te stellen naar hun vaderland terug te keren is immigratie van vreemdelingen nodig.

POT, A. W.: The epidemiology of shigellosis (bacillary dysentery) on Curaçao. *Ant. v. Leeuwenhoek 14*, 1948, p. 161–168, 4 figg.

PRAAG, S. VAN: 50 jaar Geneeskundige School in Suriname. *Eldorado 1*, 1949, p. 354–357.

Prince in the jungle. *Time* Atl. ed. *13 Febr. 1950*, p. 21, portret.
Anderhalve kolom over het bezoek van prins Bernhard aan Suriname.

Prof. Pulle over de grote wetenschappelijke expeditie naar Suriname. *De West 4803*, 30 Juli 1948, p. 2. Zie ook *Het Nieuws 1516*, 29 Juli, p. 2. *
Reportage van P.C.J.

PULLE, A. A.: Voorlopig verslag over de Suriname-expeditie 1948/'49. *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen. 66*, 1949, p. 242–245.

Rapport Commissie Aruba-Curaçao. *Beurs 4319*, 21, 23, 24 Aug. 1948.

Rapport over de uitvoering van het Welvaartsplan. (*Econ. Ber.*) *Eswin 8*, 1949, p. 21–24.

Rapport van de Commissie, ... aan Z.E. den Gouverneur op 19 Aug. 1947, inzake immigratie uit het Caraibisch gebied. I: Barbados, St. Lucia, Trinidad; 48 pp. II: Jamaica, Haiti; 39 pp. Paramaribo, 1947; gestencild. *

REITSMA, C. W.: Iets over de landbouwweerkunde. *Landbouw Sur. 1*, 1948, p. 8–15.

REIJERS, MARIANNE W.: Bibliografisch overzicht. Suriname en Curaçao. *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen. 65*, 1948, p. 138, 286–287, 435–436, 894–896; *66*, 1949, p. 131–132, 254–255, 393–394, 637–638.

RIETVELD, G.: Bouw en inrichting van de moderne woning. *Beurs* 31 Jan. 1950, p. 3, foto's.
Met betrekking tot de omstandigheden in Suriname en de Ned. Antillen.

(RÖMER, FIFI): Corsou lo libra un museo cu Soto y Julianadorp aden? *Nos Lucha* 27 Febr. 1950.
Zal Curaçao een museum worden met daarin Soto en Julianadorp? — Aanval op het Museum dat door mensen met een koloniale houding zou worden gesteund.

ROON, F. VAN: Feest in San Pedro. *Passaat 4*, 1947, *5* p. 4–5, 3 foto's.
Oogstfeest in San Pedro op Curaçao.

ROOY, R. A. DE: De miskenning van Julio Perrenal. *Eldorado 1*, 1949, p. 548–552.
Verzamelnaam voor PIERRE LAUFFER, JULES DE PALM en RENÉ DE ROOY, die in 1943 enkele schlagers creëerden.

Rouw past „Electra". *Curaçao 12*, 1950, *13* p. 1–3, *14* p. 1–4, 2 foto's.
Het electriciteitsdrama van Aruba.

RUITER, H. DE: Over industrialisatie in Suriname. *Eldorado 1*, 1949, p. 321–324.

SALM, W. L.: De mogelijkheden van een zeevisserijbedrijf in Suriname. *Eldorado 1*, 1949, p. 29–33.

SALM, W. L.: Balans der situatie. *Eldorado 1*, 1949, p. 161–165.
„Na zes en een half jaar praten en beloven .... Suriname zal het helemaal zelf moeten doen".

SALM, W. L.: Brazilië's vijf-jarenplan. *Eldorado 1*, 1949, p. 258–264, kaartje.

SALM, W. L.: Oppassen is de boodschap. *Eldorado 1*, 1949, p. 543–547, afb.
Naar aanleiding van het afkeuren van een manuscript van ALBERT HELMAN voor de Badjing boeken voor de jeugd.

SALM, W. L.: Tropenpolder. Labor et amor omnia vincet. *Eldorado 2*, 1950, *4* p. 18–22.
Gesprek, waaruit zou blijken dat de koloniale geest van de mensen op de leidende posten in Suriname niet gauw verandert.

SAMSON, PH. A.: Voorwaardelijke veroordeling in Suriname. *Eldorado 1*, 1949, p. 58–62.

SAMSON, PH. A.: Petroleum-onderzoek in Suriname. *Passaat 6*, 1949, *5* p. 22–23. Zie ook *6* p. 22.

SAR, ARY VAN DER & POT, ARNOLD W. & HARTZ, PHILIP H.: Isolation of Shigella from the gallbladder in bacillary dysentery. *Am. J. Clin. Path. 18*, 1948, p. 509–512.
In Curaçao.

SCHAUB, H. P.: Geological observations on Curaçao N.W.I. *Bull. Amer. Assoc. Petr. Geol. 32*, 1948, p. 1275–1291, 10 figg.

SCHOLLIERS, HENRI: Het naamloos verhaal. *Stoep* (*3*) *1*, 1949, p. 3–10.
Proza.

SCHOLLIERS, HENRI: Het geval „Dokter Jaminus Verheuvelingen", novelle. *Stoep* (*3*) *3*, 1950, p. 37–47.

SCHOONENS, JAC. G.: Binnen-visserij in Suriname. *Eldorado 1*, 1949, p. 314–319.

SCHOONENS, JAC. G.: Zee-visserij in Suriname. *Eldorado 1*, 1949, p. 344–349.

SCHÜTZ, H.: De export van citrusvruchten naar Nederland. *Surinamer* 14 Juli 1949, p. 1. *

SHERLOCK, PHILIP M.: West Indische universiteit ingewijd. *Maand. Bull. Caraïb. Comm. 2*, 1949, p. 214–217; *Monthly Bull.*, p. 143–144, 147. Zie ook: *1*, 1948, p. 25–26; engl. ed. p. 21–22.
Oct. 1948 werden de eerste studenten van de University College of the West Indies te Jamaica ingeschreven, voor de faculteit der medicijnen.

SIMONS, A. L.: Suriname en de luchtkaartering. *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen. 65*, 1948, p. 653–664, 6 figg., 10 foto's buiten de tekst.

SIMONS, R. D.: Suriname heeft een geheel eigen taal. *Maand. Bull. Caraïb. Comm. 2*, 1948, p. 133–134; *Monthly Bull.*, p. 93. Uit: *Netherl. News Letter*.

SIMONS, R. D.: Bijgeloof in Suriname. *Mens en Maatschappij* 1950, p. 75–84.

SIMONS, R. D. G. PH.: Bevolkingselevatie praerequisitum van de immigratie in Suriname. *Eldorado 1*, 1949, p. 128–130.

Alvorens met immigratie te beginnen dient men de volksziekten met beter gevolg te bestrijden.

SIMONS, R. D. G. PH.: De Geneeskundige School in Suriname. *Eldorado 1*, 1949, p. 180–181, 183.

Pleidooi voor de oprichting van een tropisch instituut in Suriname.

SIMONS, R. D. G. PH.: Lepra: iets over de genezingskans en de besmettelijkheid. *Eldorado 1*, 1949, p. 361–365.

SIMOONS, TH.: Samenleving in een grensgebied. *Amigoe* 22 Aug. 1949, p. 1 en 4.

Bespreking van het proefschrift van R. A. J. VAN LIER.

SLUYSER, M.: Achter de westerkim. Een reisreportage. *Het Vrije Volk* 26 Mrt., 2, 9, 16 en 23 Apr. 1949, p. 3; 26 foto's en 1 kaartje.

Behandelt de Nederlandse Antillen.

SNAPPER, F.: Het vraagstuk der beschermende rechten voor de Nederlandse Antillen. *Mndbl. Handel Cur. 5*, 1950, *7* p. 3–4.

SNAPPER, F.: De economische vooruitzichten voor Curaçao en Aruba. *Mndbl. Handel Cur. 5*, 1950, *10* p. 1–3.

SOMERMEYER, W. H.: De devaluatie en de Nederlandse Antillen. *Ambtenaar Ned. Ant. 12*, 1949, *6* p. 1–3.

Splinters van een Koninkrijk. *Curaçao 11*, 1949, *11* p. 1–2.

Kritiek op regeringsbeleid in Nederland en Ned. Antillen.

SPOON, W.: Scheepsdekken van Surinaams locushout. *Schip en Werf 15*, 1948, p. 190.

SPOON, W.: Papierpulp van walaba-hout in Brits-Guiana. *Papierwereld 2*, 1948, p. 626.

SPOON, W.: Ramie. *Landbouwk. T. 62*, 1950, p. 40–45.

Gewaagt van de belangstelling in Suriname.

SPOON, W. & SESSELER, WA. M.: Voorgestoomde rijst (parboiled rice) in Suriname. *Voeding 9*, 1948, p. 239–244, fig.

SPOON, W. & SESSELER, W. M.: Bereiding van aloë in poedervorm. *Pharmac. Wkbl. 84*, 1949, p. 241–250, 2 figg.

SPOON, W. & SESSELER, WA. M.: Onderzoek van vethoudende palmvruchten uit Suriname. *Oliën Vetten Oliezaden 34*, 1950, p. 25 e.v., 41 e.v., 11 figg.

's Prinsen bezoek aan Curaçao. *Passaat 7*, 1950, *3* p. 1–5 en omslag, geïll.

STAHEL: De kapoewerie-methode voor het aanleggen van nieuwe cacao-tuinen. *Landbouw Sur. 1*, 1949, p. 123–125.

STEENMEYER, F.: Arubaanse kroniek. *Eldorado 1–2*, 1949–50, elk nummer vanaf *1*, 10.

STEPHENSON, K.: Amphipods from Curaçao, Bonaire, Aruba and Margarita. *Studies Fauna Curaçao 3*, 1948, p. 1–20, fig. 1–3.

Suriname: begin van een nieuwe periode. *N. Rott. Crt. 107*, 1950, *142*, 20 Juni, p. 1.
Gesprek met Gouverneur.

Suriname en de Nederlands-Indonesische Unie. *Persoverz. Reg. Voorl. dnst 114*, 1950, p. 13–14.

Suriname heeft een zeer goede toekomst, als er veel pionierswerk zal worden verricht. *Meded. bl. Nw. Nickerie 4*, 1950, *4* p. 9–12. Zie ook: *N. Rott. Crt.* 20 Febr. *

Survey of vocational training in the Caribbean. *Car. Econ. Rev. 1*, 1949, p. 88–132.
Ned. Antillen p. 97–101; Suriname p. 110–111.

Survey of water supplies in the Caribbean. *Car. Econ. Rev. 1*, 1949, p. 43–87.
Ned. Antillen p. 58–63; Suriname p. 64.

SUURHOFF, J. G.: Terug uit de West. *De Vakbeweging* 1 Jan. 1949; geïll.*

SUURHOFF, J. G.: Van wasvrouwen, bauxiet en rijst. *De Vakbeweging, 1*, 17, 1949; geïll.*

SUURHOFF, J. G.: Sociale toestanden en vakbeweging in Suriname. *De Vakbeweging 1*, 18, 8 Febr. 1949. *

SUURHOFF, J. G.: De vakbeweging in Suriname. *Eldorado 1*, 1949, p. 251–257.

SWELLENGREBEL, N. H.: Ziektebestrijding in Oost- en West-Indië van 1898 af. *Wetensch. Appèl Ind. Inst.* 1948, p. 41–48.
De West in inleiding en slot even vermeld.

Taakverdeling van en bevoegdheidsopdracht aan het C.A.B. *Beurs 3963*, 3 Jan. 1949, p. 2 en 4.
College van Algemeen Bestuur Nederlandse Antillen.

Tentoonstelling van religieuze kunst in Curaçaos Museum. *Beurs 3953*, 18 Dec. 1948, p. 2.

TEKUYENNE (Prof. C. H. DE GOEJE): Wat is de piaiman? *Eldorado 1*, 1949, p. 416–420, 3 foto's.
Over de medicijnman van de Surinaamse Indianen.

Uitslag algemene verkiezingen op de Nederlandse Antillen. *Weekoverz. Overz. Geb. 4*, 1949, *11* p. 21–22.

Uit een rapport betreffende reorganisatie van het bankwezen in Suriname. *Maand. Bull. Caraïb. Comm. 2*, 1949, p. 319–324; *Monthly Bull.*, p. 211–214.

UTERMARK, W. L.: Een „Planbureau" voor Suriname? *Econ. Stat. Ber. 33*, 1948, *1648* p. 964–966. *

UTERMARK, W. L.: Is een planbureau voor Suriname wenselijk? *Amigoe* 31 Jan. 1949, p. 2. *Beurs* 1 Febr. 1949, p. 6.
Radiorede voor de P.C.J.

Vakbeweging. *Curaçao 10*, 1948, *23* p. 1–2.

VAROSSIEAU, W. W.: Vergelijking van indrukken aangaande het bosbouwkundig en technisch houtonderzoek in vijf landen van Europa en enkele opmerkingen over de betekenis van dit onderzoek voor Suriname. *Circ. Centr. Inst. Materiaal Onderz. Afd. Hout 7*, 1948, p. 1–16. *

GRONDWATERPEIL EN WATERVOORZIENING OP CURAÇAO, VOORHEEN EN THANS

DOOR

N. VAN MEETEREN (Curaçao)

In zijn studie over *De boomgroei op de Benedenwindse Eilanden in vroegere tijd* (1948, p.9) schrijft dr. H. TERPSTRA: „Alles saamgenomen schijnt de 19de eeuw toch wel voor de Curaçaose boomvoorraad een veel somberder beeld op te leveren dan de beide voor gaande eeuwen. We spraken in het bovenstaande opzettelijk niet uitvoerig over de boomgaarden of „hofjes", waar cultuurgewassen en vruchtbomen worden gekweekt, en die men in de vochtige dalen van het eiland aantreft. Deze hofjes zijn de uitzonderingen. Ze bestaan reeds eeuwen lang en zijn natuurlijk het voorwerp van speciale zorg en niet typisch voor de bosbegroeiing van het eiland. „In zulk een hofje" schrijft Brusse „onder het lommer der breedgetakte vruchtbomen gezeten, zoude men vergeten kunnen op een eiland zich te bevinden, waar het vooral in den laatsten tijd zeer zelden regent.""

Wanneer dr. TERPSTRA het beeld, dat de 19de eeuw in vergelijking met de voorafgaande geeft, somber noemt, hoe zal hij dan het beeld moeten betitelen, dat de 20ste eeuw ons te zien geeft? Niet alleen, dat schier alle houtgroei, waaronder de dividivibomen en, op het kalkplateau langs de kust, ook het verfhout verdwenen is, maar ook voor een groot gedeelte der door BRUSSE zo hoog geroemde „hofjes" heeft reeds lang het stervensuur geslagen.

De meeste dier hofjes, vooral die om het Schottegat of in de onmiddellijke omgeving van Willemstad, zijn verdwenen en de weinige, die hun bestaan hebben kunnen rekken, wachten slechts op het ogenblik dat ook aan hen het doodvonnis zal worden voltrokken.

Kan men als verontschuldiging voor wat in de eerste twee eeuwen na de verovering gebeurd is aannemen, dat de macht-

hebber, de West-Indische Compagnie, een handelsonderneming was en alleen ogen had voor de baten van het ogenblik — wat in de 19de en in de 20ste eeuw heeft plaats gehad, wat op dit ogenblik nog plaats vindt, is met geen woorden goed te praten.

Van een ontbossing kan niet meer gesproken worden: er bestaan geen bossen meer op het eiland en, komt er geen verandering in het systeem van waterwinning voor de stad en omgeving en wordt ook het derde district bij de waterwinning ingeschakeld, dan zullen binnenkort ook verder van de stad gelegen hofjes het hebben afgelegd. Het eiland zal dan de naam, hem door de Spaanse conquistadores gegeven, van „Isla inútil", met recht dragen.

Vele rapporten zijn uitgebracht over de problemen, of liever het probleem boomgroei, landbouw, waterconservatie en watervoorziening. Heel veel geld hebben die rapporten gekost. En het resultaat was steeds, dat op de oude weg werd voortgegaan.

Eerst was het roofbouw; de bomen werden geveld voor de uitvoer, voor brandhout, voor het branden van houtskool en kalk, voor het maken van meubels, want ook hiervoor werd het Curaçaose mahonie- en manzanillahout bij voorkeur gebruikt. Vooral het Curaçaose mahoniehout was harder, donkerder en veel mooier gevlamd dan dat van Sto. Domingo of Haiti, om van het vasteland niet te spreken. Aan een nieuwe aanplant om de gevelde stammen te vervangen, daaraan dacht niemand, noch minder dat er een tijd zou komen, dat die bron van inkomsten zou opdrogen.

En nu is het de wateronttrekking aan de bodem, zonder ernstig over de gevolgen na te denken, of liever nog, zonder zich te storen aan de gevolgen die zich vroeg of laat moeten openbaren, ...die zich reeds hebben geopenbaard. Evenals het vroeger was, zo is ook nu de leuze: „Après moi le déluge".

Bestond nog tot in het tweede decennium van de 20ste eeuw de hoop, dat men door bebossing het eiland met een plantenkleed zou kunnen sieren, in de eerste jaren na 1927, toen het Gouvernement de watervoorziening in eigen handen nam en een nieuwe dienst in het leven riep, is ook aan deze hoop de bodem ingeslagen.

Ten onrechte zegt het betrokken Departement, zoals uit de notulen van de zittingen der watercommissie, benoemd bij G. B. dd. 23 Mei 1945, No. 3808 en de uitgebrachte rapporten blijkt: Het afsterven der bomen is niet aan de wateronttrekking aan de bodem

te wijten, maar aan de verwaarlozing der plantsoenen. Het grondwaterpeil is niet gedaald, eerder gestegen door de meerdere bemaling, waardoor het water verhinderd wordt ondergronds naar zee te vloeien. Tracht men door minder op te pompen het niveau te verhogen, dan bereikt men juist een tegenovergesteld resultaat, want door de vermeerderde druk zal de ondergrondse stroming een sneller verloop hebben. Dit is het beste bewijs dat de waterstand in de bodem nooit hoger heeft gestaan dan momenteel het geval is.

Wellicht is dit wel zo, zal de oppervlakkige lezer zeggen; waar zijn de bewijzen dat het waterpeil in de loop der tijden gedaald is en zich in een steeds dalende lijn bevindt? De bewijzen hiervoor worden ons aan de hand gedaan, door de geschiedenis der waterwinning en waterdistributie op ons eiland.

De algemeen hier verbreide mening, als zou de gemiddelde jaarlijkse neerslag in de oude tijd — toen er nog bossen op het eiland waren — aanmerkelijk hoger zijn geweest dan thans, kan gevoeglijk naar het land der fabelen worden verwezen [1]). Dat er helemaal geen verschil in de gemiddelde jaarlijkse neerslag zou zijn geweest, dit blijft echter een open vraag, die niet zo gemakkelijk is te beantwoorden. Waarom, vraagt men zich af, is thans het gemiddelde van Bonaire een ietsje hoger dan van Curaçao, dat minder begroeid is, en van dit laatste eiland weer wat hoger dan van Aruba, dat bijna kaal is?

In allen gevalle zal het verschil in de regenval van toen en nu, indien er een verschil bestaat, niet voldoende zijn om een verklaring te geven, waarom in de oude tijd bossen van opgaand hout zich hebben kunnen ontwikkelen, terwijl dat nu niet meer mogelijk blijkt, ook al worden de terreinen afgesloten voor geiten en ander vee. Integendeel, wij zien thans bomen sterven die de jaren hebben getrotseerd.

Bij de reboisatie-proeven onder het bestuur van Gouverneur J. O. de Jong van Beek en Donk, is het gebleken, dat het toen reeds niet meer mogelijk was de jonge bomen zonder irrigatie in het leven te houden en dit, terwijl men tot op de huidige dag, alhoewel sporadisch, nog midden in de „moondi", ver van alle menselijke, nederzetting, mahonie, kenepa (*Melicocca bijuga*), tamarinde (*Tamarindus indica*), guayacán (*Guaiacum officinale*) en ander opgaand geboomte aantreft, als de laatst overgebleven getuigen van betere tijden [2]).

[1]) Zie ook het *Rapport Krul*, Bijlage I.

[2]) Een zware, eeuwenoude mahonieboom staat nog te midden van

Neemt men dus aan, dat de regenval van toen niet veel verschilde van die van tegenwoordig en schakelt men het geitenprobleem uit, als te gezocht, dan blijft ons geen andere conclusie, dan aan te nemen dat het grondwaterpeil in de oude tijd veel hoger heeft gelegen dan tegenwoordig, zodat de wortels der jonge bomen, minstens een groot gedeelte van het jaar, voldoende vocht uit de bodem konden opzuigen. Twee factoren zouden hieraan hun medewerking kunnen hebben verleend: 1e het ontbreken van bemaling; 2e een weelderiger ondergroei van cacteeën en gras die de erosie tegenging en de neerslag in de bodem vasthield, waardoor minder water bovengronds naar zee afvloeide. — En dit wordt, voor wat het grondwaterpeil aangaat, ook door de geschiedenis ten volle bevestigd.

Vóór de ontdekking.

In de prae-Columbiaanse tijd, voordat de bodem van Curaçao kennis had gemaakt met de geschoeide voet van de Europeaan, droeg het eiland — zo wij de woorden van de zegsman van VAN WALBEECK, de Indiaan JUAN MESTIZO, mogen geloven — reeds een bevolking van 6000 zielen. Dit aantal is echter waarschijnlijk zeer overdreven. Het is niet aan te nemen, dat een klein eilandje als Curaçao, zoveel mensen op een lage trap van beschaving heeft kunnen onderhouden. De Indianen leefden toen nog in het stenen tijdperk. Neemt men echter aan, dat zij door visvangst, het duiken naar schelpdieren en de jacht op leguanen, kreeften en krabben in hunne behoeften voorzagen en dat er een levendige handel bestond tussen Curaçao en de vastelandskust [1]), dan zal een totaal van ongeveer 1000 zielen wel kunnen worden aanvaard, verdeeld in een tiental dorpjes of gehuchten. Maar zij hadden ook tuintjes die zij verzorgden en waar knolgewassen, zoals yuca (*Manihot carthaginensis*) en yams (*Dioscorea alata*) werden verbouwd.

Die dorpen lagen om begrijpelijke redenen ver van elkander. Bij de komst der Hollanders was dat nog zo. Het is van algemene bekendheid dat primitieve volken steeds de neiging hebben om plaatsen, die vroeger reeds bewoond waren, uit te zoeken voor het vestigen van nieuwe nederzettingen. Ook de aanwezigheid van water in de onmiddellijke nabijheid zal hierbij een rol hebben

---

manzanillabomen ongeveer anderhalf uur gaans van de woonhuizen van St. Joris en Fuik.

[1]) Zie G. J. VAN GROL: *De grondpolitiek in het West Indische Domein der Generaliteit,* deel I, 1934.

gespeeld. Die dorpjes lagen aan het Schottegat, op Hato, aan het Spaanse Water, op St. Jan, Sta. Martha en Ascension.

Nu bevinden zich de enige levende bronnen van het eiland op Hato en San Pedro. Zouden de Indianen het water dat zij nodig hadden van die plaatsen hebben gehaald? Aannemelijk is dit niet; daarvoor zijn de afstanden te groot. Eerder is het te veronderstellen dat ze putten hebben gegraven, en wel bij voorkeur op die plaatsen waar de grond gemakkelijk te bewerken was; dus aan de baaien, waar de bodem voor een groot gedeelte uit aanslibbing uit de laatste tijd bestond.

En dat hebben ze ook gedaan. Aan het Schottegat, het Spaanse Water, de St. Joris-, St. Martha-, St. Jans- en St. Kruisbaai hebben zij hun hutten gebouwd en hun tuintjes aangelegd. Het waterprobleem was voor hen niet moeilijk te op lossen: een kuil in de losse bodem, van een meter of twee diep, was voor een natuurkind met stenen, benen of hoornen werktuigen, geen al te zwaar karwei.

Niet zo heel ver af van de oever van de baai, achter de boomgaard van Klein St. Joris — op een plek nu zwaar begroeid met kreupelhout, indjoe (*Prosopis juliflora*) en zeedruif (*Coccoloba uvifera*), maar waar ook een dadelpalm, een hoog opgaande barba di jonkoeman (*Albizzia lebbeck*) en resten van oude stronken nog getuigenis afleggen, dat daar, in een niet zo ver verleden een hofje moet hebben gestaan — zien wij nog, in de nu ziltige bodem, de sporen van een „poos di pia" (put met zwak hellende wanden, waarin mens en dier zonder moeite tot bij de waterspiegel konden afdalen).

Niet door geiten, niet door verwaarlozing, maar door het verzouten van de bodem zijn die bomen gestorven en eenzelfde lot zou ook de rest van het hofje beschoren zijn geweest, wanneer er niet bijtijds maatregelen waren genomen, door het aanleggen van dammen, om een verdere daling van het grondwaterpeil tegen te gaan en zodoende het zeewater tegen te houden.

Maar, zal men ons kunnen tegenwerpen, dit alles berust op speculatie; niets staaft de bewering, dat het die oude Indianen waren, die daar een put zouden hebben gegraven en de tuinbouw uitgeoefend. Het staat echter vast, dat de inboorlingen van de naburige kust yuca en andere knolgewassen en mais verbouwden. Moet men dus niet aannemen, dat ook hun ras en stamgenoten op de eilanden, die een levendige handel met hen dreven, óók tuintjes hebben aangelegd en dus putten hebben moeten graven? Een bewijs dat zij wel degelijk de grond bewerkten, biedt ons het

volgende bericht, uit een oud nummer van de *Curaçaosche Courant*, dat verkort, als volgt luidt: „Door mondelinge overlevering weten oude lieden nog deze bijzonderheden aangaande den Indiaanschen stam, welke deze eilanden bewoonde. Deze Indianen hadden de gewoonte om bij elke hut een watapanaboom te planten, en fakkeldistels welke misschien deze boom omheinden. Beschouwden ze deze boom als een soort fetiche? Langen tijd na het verdwijnen der Indianen, welke of van het eiland zijn vervoerd of in de kolonisten zijn weggesmolten, kon men nog aan de eenvormige beplanting van de fakkeldistels en watapana de plaatsen bepalen, waar hunne gehuchten gestaan hebben."

Deze gewoonte had zeer waarschijnlijk een godsdienstige betekenis, zodat men dus zijn oorsprong nog vóór de ontdekking moet zoeken. Waarom juist de watapana (*Caesalpinia coriaria*) werd uitgekozen vermogen wij niet te zeggen. Mits goed verzorgd, groeit de jonge plant uit tot een mooie boom met brede takken, die veel schaduw biedt. De fijn gemalen peul wordt nog steeds door de plattelandsbevolking als geneesmiddel gebruikt op wonden en kwetsuren, zowel van mens als van dier. Zou de oude bevolking ook het bereiden van huiden hebben verstaan? Bij de verovering van het eiland, bleken een aantal putten bevuild te zijn met de afval van leerlooierijen, zodat het water ondrinkbaar was.

De Spaanse tijd.

Nemen wij thans de oude kaarten ter hand, door pater P. A. EUWENS in de *10*e jaargang van *De West-Indische Gids* (1928, p.97) beschreven. Ofschoon de nauwkeurigheid dier kaarten zo goed als alles te wensen overlaat, is het niet moeilijk met een beetje plaatselijke kennis en aan de hand van de topographische kaart van Curaçao 1 : 20.000, de juiste ligging van de verschillende „xaguey's" (waterputten of kuilen) [1]) te localiseren.

Een groot deel dezer xaguey's zullen wel niet anders zijn geweest dan natuurlijke scheuren of holten in de kalksteenbodem aan de kust. Een mooi voorbeeld hiervan bied ons de put van „Careotavo" (of „Cariotabo"), vlak naast het oude landhuisje van „Poos di Rei" op Steenrijk, beoosten Maria Pompoen, die pas een dezer dagen — bij het bouwrijp maken van het terrein voor volkswoningen — schijnt te zijn dichtgegooid.

De andere echter, die op de kaarten staan aangetekend, kunnen

[1]) Door prof. C. F. A. VAN DAM als waterplassen vertaald. Zie IRENE A WRIGHT, *Nederlandse zeevaarders in de Caraïbische Zee*, 1934.

niet anders dan gegraven putten of kuilen zijn geweest. Dit moet het geval zijn geweest met de xaguey's benoorden en bewesten het Spaanse Water, aan het strand van de St. Jorisbaai, bij de „Plantación de Damian", de „Sitio de la Higuera" en bij het dorpje Sta. Ana, in de vallei van „Chango" en „Matansja".

Zondert men de putten in de vallei van Chango en Matansja en van de Plantación de Damian uit, dan zal men heden ten dage tevergeefs, aan de oever der baaien waar die putten moeten hebben gelegen, naar drinkwater graven. Die terreinen liggen nu òf welhaast van alle plantengroei gespeend, òf slechts bedekt met een armoedige vegetatie van planten en kruiden die zout water voor lief nemen. Wel een bewijs dat hier, in die oude tijden, het grondwaterpeil aanzienlijk hoger heeft gelegen, dan tegenwoordig het geval is.

Na de verovering door VAN WALBEECK.

Tot staving van deze bewering hebben wij nog betere bewijzen in de Spaanse documenten uit de „Archivo General de Indias" te Sevilla, welke door IRENE A. WRIGHT zijn bijeengebracht en uitgegeven met een vertaling van prof. VAN DAM. Ook uit de beschrijving van VAN WALBEECK vallen conclusies te trekken.

Uit een brief van FRANCISCO NUÑES DE MELIÁN aan de Kroon van Spanje, gedagtekend 15 Juli 1635, lezen wij: „Tambien me e ynformado de estos Indios Curaçaos y dicen que hay agua en el puerto de Sancta Barbara en parte que de ella se podrá baler nuestra gente". (Ook hebben deze Curaçao-Indianen mij ingelicht en gezegd, dat er water is aan de baai van Sancta Barbara op een plek, waar ons volk er gebruik van zal kunnen maken).

Uit een verklaring te Caracas afgelegd, op 19 October 1635, door een op Curaçao door een Spaanse patrouille gevangen genomen Indiaan, JACINTO DE AMAYA, die door zijn overweldigers naar Venezuela werd overgebracht, lezen wij het volgende: „..... en la casa que llaman del Maese de Campo, alrededor ay un foso de agua salobre; y luego muy serca — menos de un tiro de piedra — está un xaguey grande de agua dulce y de allí beben; y deste mismo xaguey ynchan pipas de agua y en bateles las llevan por la baya a la fuerza de la punta del puerto donde tienen muchas de las dichas pipas llenas de agua". (Om de woning van hem, die zij „Maese de Campo" noemen (LE GRAND), bevindt zich een gracht met brak water en daar heel dicht bij — op minder dan een steenworp afstand — is er een grote put met zoet water, waaruit zij drinken; uit deze zelfde put vullen zij de pijpen

(watervaten), die zij per boot, over de baai, naar de versterking bij de punt (monding) van de haven vervoeren, waar zij een groot aantal dezer pijpen, vol met water hebben).

In strijd hiermee, voor zover het de kwaliteit van het water in de gracht om de woning van LE GRAND betreft, was de verklaring van een zekere MATHIAS HERMAN, afgelegd te Caracas, op 31 Januari 1636. Deze zegt: „el agua que beven — en la fuerza de la punta — los traen en pipas en bateles por la bahía, del fosso de agua de la fortificación de dentro, donde llaman casa del Maese de Campo; y que es muy buena agua y dulce". (Het water dat zij — in het fort aan de punt — drinken, wordt uit de gracht van de fortificatie in het binnenland, die zij huis van de „Maese de Campo" (Veldoverste) noemen, geschept, en in pijpen, per vaartuig over de baai vervoerd; het is goed water en zoet).

Deze getuige, geboortig van Brussel, kwam onder VAN WALBEECK aan boord van de „Groot Hoorn", op Curaçao. Hier werd hij na een paar dagen of weken door een verkenningspatrouille uit het vasteland gevangen genomen en naar Caracas overgebracht.

Maar hoe de verklaringen ook mochten luiden, of het water uit de gracht (fosso) dan wel uit de put (xaguey of poso), op een steenworpafstand daarvandaan gehaald werd, beide verhalen stemmen hierin overeen, dat de bodem in de onmiddellijke omgeving van de versterking goed drinkwater gaf. Deze plek kunnen wij nergens anders zoeken dan op de gronden van Poos Cabaai, waar wij heden ten dage, slechts brak water, zo geen zeewater aantreffen [1]).

Iets verder, ook aan de oever van het Schottegat, lag de Sitio de la Higuera (Plaats of Plek van de Vijgeboom), onze tegenwoordige Zuikertuintje, nog geen dertig jaar geleden een der mooiste plekken van Curaçao, voor wat de boomgroei betreft, waar men nu maar een meter beneden het maaiveld hoeft te graven om, waar vroeger mispel-, mango-, mahonie- en ander hoog opgaande geboomte hunne kruinen naar den hemel strekten, op zeewater te stuiten.

Toen, na de vrede van Munster, Curaçao ophield marinebasis te zijn en de haven opengesteld werd voor de handel met het buitenland, nam de bevolking snel in aantal toe. Met die aanwas

---

[1]) Zie „Curaçaosche plaatsnamen" door de schrijver, in de *Amigoe di Curaçao 4313*, 20 September 1944, en „Het landfront" in *Lux 2*, 1944.

drong het waterprobleem zich op de voorgrond. Op de „Punt", waar het voornaamste fort lag, had zich ook de stad ontwikkeld, op een schiereiland, dat begrensd werd door de Caraïbische Zee in het Zuiden, de St. Annabaai in het Westen en het Waaigat in het Noorden, met een oppervlakte van ongeveer een halve vierkante kilometer. Hier konden geen putten worden gegraven; de bodem bestond uit jong koraalpuin, erg poreus, zodat het zeewater, niet tegengehouden door onder de oppervlakte naar zee afvloeiend regenwater, vrij spel had. Ook aan de overkant van het Waaigat ging dat niet. Hier bestond de ondergrond uit een dikke laag kalkgesteente, waarin het moeilijk graven was en de kans op goed water heel gering.

Het water uit de reeds eerder genoemde put van Careotabo ongeveer 3 à 4 kilometer beoosten de „Punt", was hard, terwijl vervoer over land moeilijk en duur was. Reeds VAN WALBEECK had dit ondervonden tijdens de vestingbouw, toen de soldaten weigerden het water van zo ver te transporteren. Dit geschiedde toenmaals en zelfs tot in veel latere tijd, door twee man, die tussen zich in — door middel van twee aan weerszijden ervan, door een beugel gestoken draagbomen — de helft van een door midden gezaagde ton van ongeveer 150 liter droegen.

Waterplantages.

De oplossing werd gevonden door putten te laten slaan langs de oever van het Schottegat, overal waar het terrein er zich toe leende. Het vervoer van water uit deze putten, geschiedde met platboomde vaartuigen van 5 à 10 ton draagvermogen, waarin grote vaten waren geplaatst. Deze schuiten, die dezelfde vorm hadden, maar alleen veel groter en dieper waren, dan die welke voor personenvervoer over de haven bestemd waren, kregen, wonderlijk genoeg, in de volksspraak niet dezelfde naam. Terwijl deze laatste weldra algemeen met de naam van „poontji" (van het Hollandse „pontje") werden betiteld, werden de eerste steeds als „canóa di awa" (waterkano) aangeduid — wat bij ons het vermoeden deed ontstaan, dat het in den beginne wel visserskano's zullen zijn geweest, waarin het water werd getransporteerd.

Zo ontstonden dus de „waterplantages". Het was ook in deze tijd, dat men een begin maakte met het bouwen van „regenputten" of, zoals hier steeds genoemd „regenbakken", op een enigszins grotere schaal. Eerst voor eigen gebruik, later ook voor de verkoop van regenwater aan derden. Het water uit deze bakken, veel zachter dan bron- of welwater, waarin steeds metaal-

zouten in meerdere of mindere mate waren opgelost, werd spoedig algemeen gebruikt als drinkwater, terwijl putwater vooral voor de was en ander huishoudelijk gebruik in aanmerking kwam. Zo ontstonden de „labadera's" (wastuinen) waar oorspronkelijk de was tegen betaling werd gedaan. Deze aanduiding veranderde in de loop der tijden tot eigennaam, zodat wij heden nog een paar tuintjes aantreffen, die de naam Labadera dragen.

Regenbakken worden nog steeds door particulieren op Curaçao gebouwd, niettegenstaande het gouvernement, sinds een twintigtal jaren, de bouw ervan op alle mogelijke wijze tracht tegen te gaan, als zijnde minder hygiënisch. Telkens als de gelegenheid zich voordoet, zal het bestuur niet verzuimen een bestaande bak te laten afbreken (Hendrikschool, Emmaschool, enz. enz.).

De oude waterkano's werden voortbewogen door twee wrikkers met lange spanen, die ook gebruikt werden om het vaartuig, waar mogelijk, voort te bomen. Wanneer de wind uit de goede hoek woei, werd soms ook gebruik gemaakt van een vierkant stuk zeil, terwijl met de roeispaan werd gestuurd.

Spoedig nam de bevolking zodanig in aantal toe, dat de bestaande kano's niet voldoende waren om in de behoefte te voorzien. Bovendien moest dit water, dat aan de kade werd verkocht, door de koopsters vanaf de Ruyterkade, toen „Pooltji" of „Polletje" genaamd, of van de hoek Handelskade-Waaigat, toenmaals „Ansjidomi" (denkelijk van „Hanchi di Domi", steeg van de Domine), naar de plaats van bestemming, op het hoofd in tobben van ongeveer 30 liter, worden gedragen.

In de tweede helft van 1700, misschien zelfs iets eerder, begon men putwater te betrekken van de meer in het binnenland gelegen plantages. Het vervoer geschiedde in galeivaten („alefat") per ezelsrug. Een ezel droeg twee van die vaten, één aan elke zijde van de rug, elk met een inhoud van ongeveer 40 liter.

Dat deze distributiewijze tegen deze tijd een aanvang nam, valt af te leiden uit de inventarissen van de verschillende plantages in de onmiddellijke omgeving van de stad, die bekend stonden om het zachte water harer putten. In deze inventarissen, die bij elke overdracht der plantage werden opgemaakt, komt sinds halfweg de 18e eeuw steeds een aantal galeivaten voor. Deze toestand handhaafde zich tot omstreeks 1850, dus ongeveer een eeuw lang.

Maar niet alleen dàt leren ons de inventarissen, maar veel meer; zij vertellen ons ook hoe of het toen met het grondwaterniveau stond.

Verzouting der terreinen aan de oever der baaien.

Zoals reeds gezegd, werd in de oude tijd water geput uit de, toen aan het strand of in de onmiddellijke nabijheid daarvan gegraven putten. Een dier putten was zonder twijfel de put op Poos Cabaai. toenmaals een gedeelte van het grotere complex „Ruyters Kwartier" genaamd. Het eigendom van deze put, die ten dienste stond van het algemeen, behield het Gouvernement steeds aan zich, vanaf de tijd van VAN WALBEECK. Steeds lezen wij in de elkaar opvolgende overdrachtsakten de volgende woorden: „moetende een vrij 's Lands put en stelling benevens een vrij weg naar 't Zeestrand blijven."In de overdracht van 4 Februari 1766 echter komt een nieuwe clausule voor en worden de grenzen van het terrein omschreven als volgt: „rondom in Sijn eigen tranqueer except de West, de Zee tot sijn tranqueer".

Hierdoor kwam de toenmalige eigenaar in het bezit der kuststrook, met de daar groeiende mangelbomen, waarmee kalk kon worden gebrand, en wellicht ook manzanilla-bomen.

Die begroeiïng was van groot belang voor het daarachter gelegen terrein. De wortels der bomen stelden als het ware een barrière aan het ondergronds stromende water, zodat de zee geen kans kreeg naar binnen te dringen. Daaraan werd toen niet gedacht: de bomen waren ten dode opgeschreven. Na dit tijdvak krijgen wij geregeld in de inventarissen te lezen, „schepels kalk", terwijl waterkano's en galeivaten geleidelijk daaruit verdwenen.

Het gevolg hiervan was dat begin 1800 het Gouvernement van Curaçao, op verzoek van de toenmalige eigenaresse, vergunning gaf de put, die vroeger de Punt van water voorzag, dicht te gooien, omdat het water toch brak was, niet meer te gebruiken voor mens en dier en evenmin geschikt voor irrigatie. Met het uitroeien van het houtgewas langs de zoom van het Schottegat, was ook het lot bezegeld van de boomgaard, een gedeelte van de Indiaans-Spaanse aanplant bij de Sitio de la Higuera. De rest, het hofje van „Zuykertuintje", zou pas veel later ten onder gaan, maar ten gevolge van andere motieven, die wij later zullen bespreken. Nog menig hofje op Curaçao (b.v. Zeelandia) heeft aan bovenomschreven handelwijze zijn gedeeltelijke ondergang te danken.

Om deze, en ook om andere redenen, zoals b.v. het verwaarlozen der oude dammen, moesten de putten in de onmiddellijke nabijheid van de baaien, door andere, meer in het land gelegen, worden vervangen. Zo werd, vermoedelijk in dezelfde tijd dat de

put op Poos Cabaai werd dichtgegooid, op de plantage „Asiento" een aquaduct gebouwd, om het product van nieuwe putten naar een reservoir aan het strand te brengen.

In die dagen werd het water niet opgepompt, maar met behulp van een lier van eigen makelij opgehaald. Dit toestel droeg de naam van „rad di poos" (putrad) en bestond uit een boom of ronde balk van ongeveer drie meter lengte, bij een middellijn van ongeveer 20 cm. Door die boom, op ongeveer 1 m van een der einden, waren twee handspaken in de vorm van een kruis gestoken. Deze boom rustte, door middel van twee (één aan elk einde) daarin gestoken stalen pinnen of assen, op schouderhoge pilaartjes die aan weerskanten van de put waren opgetrokken. Door middel van dit rad di poos kon een volwassen man, bij een tienurige werkdag, een, tegen de gemetselde rand der put gebouwde bak van ongeveer 5 à 6 m^3 vullen.

Vorm en debiet der putten.

Men onderscheidde twee soorten van putten; namelijk de gewone put, aangeduid met de naam „poos" en de „poos di pia" (voetput). De gewone putten hadden een middellijn van 9 tot 12 voet, in weinige gevallen 14 voet, doch meestentijds slechts 9 voet of ongeveer 3 meter; de wanden liepen loodrecht naar beneden. Het bovengedeelte, dat in losse grond was gegraven, werd tegen afbrokkelen beschermd door een gemetselde wand van breuksteen en kalkmortel. Dit gemetselde gedeelte heet in de volksmond „bocá di poos", monding der put. Eigenaardig, daar het woord „bóca", met de klemtoon op de eerste lettergreep, steeds mond of monding betekent, terwijl „bocá", van het Spaanse „bocado", hap of mondvol betekent. Slechts in verband met put krijgt het de betekenis van mond. De poos di pia was eveneens een kuil in de bodem, maar de wand vertoonde een talud van ongeveer 10°. In sommige gevallen was deze helling alleen aan één zijde aangebracht, denkelijk om de kosten van grondverplaatsing zo veel mogelijk te reduceren. De benaming heeft haar ontstaan vermoedelijk hieraan te danken, dat mens en dier al lopende tot bij het water konden afdalen. Naar alle waarschijnlijkheid hadden alle Indiaanse putten in losse bodem deze vorm en was de schachtvorm later ingevoerd door de Spaanse kolonisators, die over ijzeren graafwerktuigen beschikten. Ook zullen onder de weinige nog bestaande poos di pia wel een paar zijn, die niet met opzet zo zijn gegraven, maar door het loslaten van de grond de gravers dwongen die vorm te kiezen. Op

plaatsen waar het niveau te laag stond, werden deze soort putten niet gegraven. In veel latere tijd is men er ook toe overgegaan rechthoekige putten te graven van 3 bij 4 of 4 bij 6 meter, teneinde in een gegeven tijdsbestek meer water aan de grond te kunnen onttrekken. Men kwam echter al gauw tot de ontdekking, dat hierbij zelfs het vaste diabaasgruis niet stevig genoeg was om de druk der aardlagen, na een zware bui, te weerstaan.

Zoals reeds eerder gezegd, kon een volwassen man ongeveer 6 m^3 water per dag uit een put van gemiddelde diepte halen. In de regel was het minder. Nu staat het vast, dat in de oude tijd, meer dan één put in een hofje van ongeveer één hectare, tot de zeldzaamheden behoorde. Er waren zelfs hofjes waar helemaal geen putten waren. Zo telde de oude boomgaard van Cas Corá, die nu niet meer bestaat, maar ongeveer 25 jaar geleden een oppervlakte besloeg van 2 hectaren, slechts één put en die van Zuykertuintje geen een.

Hieruit valt dus af te leiden dat, wilde men tot irrigatie overgaan van de boomgaard van Cas Corá, men met die ene put over de hele oppervlakte hoogstens een halve millimeter water in de grond kon brengen. Voor irrigatie heeft men minstens tien maal zo veel nodig, hiervan kon dus in de oude tijd geen sprake zijn geweest. De irrigatie bepaalde zich dan ook tot de groentetuintjes. En toch gedijden de vruchtbomen uitstekend, terwijl nu de boomgaarden het één voor één afleggen. Uit welk gezichtspunt men de zaak ook beschouwt, men komt steeds tot de conclusie, dat in vroeger tijd het waterpeil zo hoog heeft gelegen, dat de wortels dezer bomen, ook in de droge tijd, tot de vochtige laag konden doordringen — dat het dus zelden beneden de 4, hoogstens 5 meter beneden het maaiveld daalde.

Op dit ogenblik bestaat de boomgaard van Cas Corá niet meer en de putten, uitgediept tot 10 meter of meer, staan droog. Men kan moeilijk een beter bewijs willen hebben dat toenmaals, toen de boomgaard werd aangelegd, het niveau veel hoger lag.

Vanaf het ogenblik der ontdekking, tot het begin der twintigste eeuw, bestond er geen waterprobleem op Curaçao, of het kon zonder veel moeite worden opgelost. Het verbruik van putwater door de bevolking en de levering aan schepen was niet voldoende om het grondwaterpeil te doen dalen. De geconstateerde daling, zoals op Poos Cabaai en een paar andere plaatsen, was te wijten aan het onoordeelkundig vernietigen van de zoombegroeiïng aan de oever der baaien, het vellen der bomen en het verwaarlozen der dammen.

Voor drinkwater werd uitsluitend gebruik gemaakt van de inhoud der regenbakken. Alleen op het platteland werd putwater geconsumeerd. Deze bakken leverden voldoende op, om in de behoefte te voorzien. Alleen in zeer droge jaren of wanneer de toevoer van putwater, door een of ander onvoorziene omstandigheid, zoals in 1800 bij de belegering der Fransen van Guadeloupe, werd belemmerd of stop gezet, kon van waterschaarste worden gesproken.

Plannen voor de toekomst.

Na deze inval der Fransen begon men echter naar middelen om te zien, die, bij een eventuele herhaling, de watertoevoer zouden verzekeren. Een bericht in nummer *46* van de *Curaçaosche Courant* van 1818 luidde:

„Curaçao den 12den van slachtmaand 1818".

„PROGRAMMA"

„Het Departement der Maatschappij tot Nut van het Algemeen te Curaçao: in hare laatst gehoudene jaarlijkse vergadering, besloten hebbende om van tijd tot tijd prijsvragen uit te schrijven, welke onmiddellijk betrekking tot dit Eiland en deszelfs Inwooners, hebben, zoo wordt dus als een eerste vraag ter beantwoording het volgende voorgedragen.

Welk zijn de geschikste middelen, om de inwoners van Curaçao voor watergebrek te behoeden? kan dit geschieden, door het graven van nieuwe Putten, het verbeteren der ouden, of ontdekken van nieuwe Springbronnen, of Wellen, zoo ja, welk zijn op dit Eiland de beste kenmerken, om met vrucht, Versch Water Wellen of bronnen, zoo op hoog als in laag land optesporen? Alles zoo veel mogelijk op de ondervinding gegrond, en door bewijzen gestaafd".

Er was een termijn gesteld voor de beantwoording, namelijk 1 April 1819. Voor de beste oplossing zou als prijs worden toegekend een gouden medaille ter waarde van f. 50 of 20 zilveren pattinjes in contanten terwijl de op één na beste oplosser zou worden beloond met een zilveren erepenning met getuigschrift.

Verder hoort men hiervan niets meer, totdat in April 1838 een poging werd aangewend om een artesische put te boren op het Kerkplein in het Fort Amsterdam. Na een diepte van 26 meter en 60 centimeter te hebben bereikt en slechts zeewater te hebben aangetroffen, werden de werkzaamheden gestaakt en de put dichtgegooid. Men kwam niet eens door de kalksteenlaag heen!

In de watervoorziening der stad kwam geen verandering. Daar was trouwens geen reden toe. Curaçao maakte toenmaals in alles een tijd van stilstand, zo niet van achteruitgang mede. De scheepvaart en de handel kwijnden. Van industrie was — als men een paar kleine snuif- en sigarenfabriekjes, of wat daarvoor moest doorgaan, niet meetelde — geen sprake. Het eiland moest teren op wat de uitvoer van dividivi-peulen, oranjeschillen, strohoeden, snuif en sigaren opbracht, en verder zien rond te komen met het provenu der kleine zeilvaart op de jonge republieken aan de Noordkust van Zuid Amerika.

De gouvernements inkomsten waren niet, of nauwelijks toereikend om de terugkerende uitgaven te dekken en dat, dank zij de opbrengsten van Bonaire, van waar nog steeds aanzienlijke hoeveelheden verfhout, dividivi, aloëhars en wat cochenille werden uitgevoerd, totdat de emancipatie in 1863 en de verkaveling, in 1868, van het eiland in verschillende complexen die aan particulieren werden verkocht, ook hieraan een einde maakten.

Naar gelang echter de politieke toestand in de naburige republieken zich consolideerde en de rustpozen tussen twee revoluties in langer werden, verbeterde de toestand van Curaçao zienderogen. Curaçao werd tussenstation en overscheephaven van en naar Venezuela, totdat ook hierin een kentering kwam, door maatregelen van het Venezuelaanse Gouvernement [1]).

Dat er onder deze omstandigheden niet gedacht kon worden aan een nieuw systeem van watervoorziening in het algemeen, hoeft geen betoog; vooral was zoiets niet te verwachten van het bestuur van Curaçao. Dat particulieren er wel aandacht aan besteedden, als een bron van inkomsten, vooral toen de economische toestand weer eens een opleving vertoonde, valt af te leiden uit het feit, dat er meer regenbakken werden gebouwd. Bij elk huis, dat toen werd opgetrokken, verrees ook een regenbak. Ook de vangst van oude huizen, die geen bak hadden, werd gebruikt om nieuwe bakken te vullen.

Door de verbeterde levensomstandigheden steeg ook het totaal aantal opwonenden en werd de vraag naar drink- en spoelwater groter. De aanvoer per ezel en waterkano bleek weldra niet voldoende om in de behoefte te voorzien.

---

[1]) De 30% additionele rechten van GUZMAN BLANCO! Zie K. H. CORPORAAL: *De internationaalrechtelijke betrekkingen tussen Nederland en Venezuela. 1816–1920.* Diss. Leiden, 1920.

Hierdoor kwam omstreeks het jaar 1860 een grote verandering in het oude distributie systeem. Grauwtje werd van lastdier tot trekdier gepromoveerd en de eerste waterkarren — een onderstel op wielen, waarop een groot vat met een kraan in de bodem was gemonteerd — deden haar entrée op de Curaçaose wegen en de straten van Willemstad.

Omstreeks deze tijd zien wij op de inventarissen der in de nabijheid der stad gelegen plantages twee nieuwe posten vermeld: waterkarren en watertobben.

W a t e r k a r r e n e n w i n d k r a c h t.

Voldeed dit systeem al beter dan het oude, een grote rem bleef, tot lang daarna, het ophalen van het water door handenarbeid met het aloude rad di poos. Een poging om het debiet te vergroten, door het vervangen der lieren door pompen, had geen gevolg. De plattelands-arbeiders — conservatief als geen andere waar het oude gebruiken aangaat — waren er niet toe te krijgen om met de pomp te werken. Openlijk weigeren durfden zij niet, al waren zij nu vrij, maar ze bleven weg of gingen elders werken.

In dit pogen om het rad di poos door een handpomp te vervangen, hebben wij weer een ander bewijs dat in die tijd het grondwaterniveau hoger lag dan nu, daar niemand het nu in zijn hoofd zal halen een handpomp op een put te plaatsen, waar het water lager dan 10 meter beneden het maaiveld staat.

Zoals gezegd bleef de oude toestand gehandhaafd, maar niet voor lang. Omstreeks 1890 kwam hierin verandering, door de import van Amerikaanse windmolens met pompen. De eigenaar van de plantage Klein Kwartier, de Heer M. A. CORREA, was de baanbreker, echter niet voor de watervoorziening, maar voor de irrigatie. Wellicht was hij op het idée gekomen, door pater FRIE, pastoor van Santa Rosa die een tijdje eerder een Hollandse molen had laten opstellen als krachtbron voor de timmermans- en bankwerkerswerkplaatsen van de door hem opgerichte ambachtsschool.

Door het gebruik maken van goedkope windkracht om het water op te pompen, konden nu ook enigszins hoger gelegen terreinen in cultuur worden gebracht. Vooral oranjerieën konden nu worden aangelegd. De wortels van de oranjeboom (*Citrus aurantium*) gaan niet zo diep de grond in als die van mispel-, mango- en andere vruchtbomen. Geplant op ongeveer 3 à 3½ meter boven het gemiddelde grondwaterpeil, kon men, met behulp der molens, de aanplant volop water geven of helemaal van water spenen.

De planter had het dus in zijn hand de oogst naar verkiezing te regelen en behoefde alleen met de regentijd rekening te houden. Hij kon een van de twee irrigatietijden met de regentijd doen samenvallen. Twee oogsten per jaar waren gewaarborgd.

Met de komst van de molen werden dan ook niet alleen de oude citrusboomgaarden uitgebreid, maar ook nieuwe aangelegd. Op Klein Kwartier zelfs twee. Het duurde niet lang of ook de waterplantages gingen er toe over gebruik van de windkracht te maken. De oostpassaat bleek de ideale krachtbron voor Curaçao te zijn. Weldra zag men dan ook aan weerszijde der buitenwegen de windmolens verrijzen.

Een ander gevolg van de nieuwe werkwijze was dat men ook op die terreinen, waar vroeger aan een aanleg niet te denken viel, boomgaarden werden geplant. Ook de veestapel ondervond er de voordelen van, want nu kon groenvoer worden verbouwd, waardoor de melkproductie steeg. Aan het debiet der putten werd echter vrij wat hogere eisen gesteld, want er was water nodig, veel water voor de nieuwe gaarden en tuintjes; maar wat opgepompt werd, werd meteen weer aan de bodem teruggegeven. Nog na jaren kon niet geconstateerd worden, dat het algemeen niveau door het meerdere oppompen was gedaald. Mocht dit al in een of ander vallei het geval zijn, door het aanleggen van een paar dammen bovenstrooms van de put, waardoor de neerslag als het ware genoodzaakt werd in de bodem te dringen, werd aan dit euvel paal en perk gesteld. Meestal was het alleen in het terrein rondom die putten, waaruit water voor het stadsgebruik werd verkocht, dat een merkbare daling intrad. Van een verbreken van het evenwicht in de ondergrondse waterhuishouding, was echter geen sprake.

De eerste stadsleiding.

Zo stonden de zaken, toen het gouvernement van Curaçao, op 20 Juli 1893, concessie verleende aan de Amerikaanse consul te Willemstad, L. B. SMITH om naar artesisch water te boren en een distributie systeem voor Willemstad te ontwerpen en aan te leggen. De boringen vonden plaats in de onmiddellijke nabijheid van de westelijke oever van het Schottegat, op de gronden van „Our Wish" (Juicio of Hoesje) en „Alabama".

Een artesische laag werd echter niet aangeboord. De putten, door SMITH geslagen, gaven slecht, hard, ondrinkbaar water, dat slechts als spoelwater was te gebruiken. Niettegenstaande dit werden leidingen aangelegd, doch het aantal aansluitingen

was bitter weinig. Toch heeft hij, en, na zijn overlijden, zijn rechtverkrijgenden, kans gezien de exploitatie voort te zetten, totdat het bedrijf in 1928, door aankoop in handen kwam van het bestuur van Curaçao.

Reeds 19 jaar voordat SMITH op dit idee kwam, had de toenmalige eigenaar van de plantage Hato, LOUIS ODUBER, het plan opgevat, om de natuurlijke bronnen op zijn plantage voor datzelfde doel te gebruiken. Daartoe wendde hij zich, bij request van de 17de September 1874, tot de Gouverneur om „het water van Hato door middel van pijpen naar de stad te brengen en onder de publieke gronden buizen aan te brengen". Reeds de 9de October d.a.v. had hij het antwoord van de Gouverneur (bij missive No. 462) van de volgende inhoud: „In antwoord op Uw adres dd. 17 Sept. j.l. heb ik de eer U mede te delen, dat, aangezien het bestuur zeer gaarne zou zien, dat de door UEd. voorgenomen waterleiding van de plantage Hato naar het stadsdistrict tot stand zou komen, er geen bezwaren bestaan tegen de vergunning tot het leggen van de geleipijpen op eene diepte van 3 voeten door de publieke gronden en wegen."

Waarop zijn plannen schipbreuk hebben geleden is ons niet bekend. Vermoedelijk zullen gebrek aan kapitaal en steun de voornaamste redenen zijn geweest waarom het plan geen doorgang heeft kunnen vinden. Het was in die tijd geen gemakkelijke taak om geld los te krijgen voor zulk een riskante onderneming, waarbij nog kwam dat het water uit die bronnen, terecht of ten onrechte bij het volk bekend stond als hard. Dat het mogelijk zou zijn, door captatie der bronnen vlak bij het kalkplateau waarin zij haar oorsprong vonden, water van beter kwaliteit te bekomen, wist toen niemand. De geologische gesteldheid van de bodem was, vóór de studie van ir. MOLENGRAAFF, voor de Curaçaoenaar een gesloten boek.

Zoals wij gezien hebben, bracht de nieuwe distributiewijze van SMITH geen merkbare verandering in het oude, beproefde systeem van watervervoer en ten verkoop aanbieden in waterkarren met een ezel bespannen.

In het teken van de landbouw.

Met de komst van gouverneur Jhr. J. O. DE JONG VAN BEEK EN DONK kwam ons eiland in het teken van de landbouw te staan. De eerste zorg van deze gouverneur was om, zonder de reeds bestaande te te verwaarlozen, te trachten nieuwe bronnen van welvaart aan te boren, waardoor aan Curaçao een toekomst kon

worden verzekerd, onafhankelijk van de luimen van onze naburen. Hiertoe had hij op het oog de exploitatie van de zich in de bodem bevindende delfstoffen, de visserij, de landbouw en de veeteelt. Deskundigen werden uit Holland ontboden en hier aan het werk gezet. Ir. DUYFJES had een onderzoek in te stellen naar de voorraad phosphorzure kalk en andere delfstoffen; dr. J. BOEKE moest studie maken van de visserij, terwijl prof. F. A. F. C. WENT over de land- en tuinbouw rapport uitbracht.

Als een der maatregelen om de tuin- en ooftbouw en de cultuur van voedergewassen te bevorderen en de veeteelt rendabel te maken, zou in de eerste plaats getracht moeten worden het grondwaterpeil op een hoger niveau te brengen, in allen gevalle voorkomen, dat het bij verhoogd verbruik voor irrigatie en consumptie zou dalen. Hiertoe werd nodig geoordeeld over het gehele eiland, volgens een vast omlijnd plan, dammen aan te leggen, opdat de neerslag niet onbenut bovengronds naar zee zou afstromen. Tegelijkertijd zou hiermee erosie van de bodem grotendeels worden voorkomen. Daar dit echter niet genoeg was, moest ook het bestaande plantenkleed beschermd worden en zo mogelijk worden uitgebreid. Door het afzerken van bepaalde terreinen, die daarvoor in aanmerking kwamen, zou aan de geiten de toegang worden ontzegd, om die terreinen dan met opgaand geboomte te kunnen beplanten. Op alle mogelijke wijzen moest reboisatie van de kale terreinen ter hand worden genomen. Van de veronderstelling werd uitgegaan dat de, toen algemeen als vaststaand aangenomen, verminderde regenval toe te schrijven was aan de ontbossing van het eiland.

Dit alles zou alleen dan goed mogelijk zijn, wanneer men in staat was het grondwaterpeil een zodanige stand te doen innemen, dat de wortels van een twee of drie jaar oude bomenaanplant de vochtige lagen konden bereiken, zodat irrigatie in de droge tijd dan niet meer nodig zou zijn. Het water zou op zijn minst die stand moeten innemen, welk het had in de oude tijd, toen Curaçao nog zoveel bomen telde, dat er sprake kon zijn van „een plantage kappen in het bosgewas". [1])

Voor een systematische damaanleg was een goede topographische kaart een eerste vereiste. De gelden hiervoor werden, ofschoon half en half „à contre coeur" gevoteerd door de Koloniale Raad, en Luitenant L. LENS, daartoe uit Nederland ge-

---

[1]) J. H. J. HAMELBERG: *1ste jaarlijks verslag van het Geschied-, Taal-, Land- en Volkenkundig Genootschap*; Amsterdam, 1897.

detacheerd, begon met de triangulatie. De verdere werkzaamheden en het cartographeren werden daarna tot een goed einde gebracht [1]).

Zonder verder dralen begon men alvast met het bedammen van het valleisysteem Cas Corá—Zapaté. Ir. M. C. FAUEL, gewezen genie-officier, had de leiding, later opgevolgd door ir. W. A. J. T. ZELLE. Toen gouverneur DE JONG VAN BEEK EN DONK in 1909 Curaçao verliet, was dat gedeelte zo goed als gereed.

Natuurlijk kon van een algemene stijging van het grondwaterpeil nog geen sprake zijn. Dit was alleen te verwachten, nadat het hele stelsel klaar zou zijn, maar zover is het nooit gekomen. Doch in genoemde vallei was er wel degelijk sprake van een stijging. Bewijzen hiervoor hebben wij, behalve in verklaringen van ooggetuigen, ook in de wijze van opstelling van de molens en pompen. De eerste windmolens bij de oude put in de boomgaard, waren niet op, maar naast de put gemonteerd, zoals trouwens ook het geval was met de andere. Het verschil lag echter hierin, dat, terwijl bij deze molens de pompen zich in een gemetselde bak van ongeveer een meter beneden de begane grond bevonden, bij de nieuwe molens dit niet meer nodig was. De pompen stonden op de begane grond. Nadat de vallei dus afgedamd was, was de primitieve opstelling niet meer nodig; zo laag daalde het water toch niet, dat men de pompen lager diende te monteren. Deze zelfde putten zijn nu, niettegenstaande ze later tot beneden de zeespiegel werden uitgediept, kurkdroog of geven slechts een weinig brak- of zout water.

Voor de irrigatie van de oranjerie op Cas Corá, ongeveer 1 hectare groot, werd gebruik gemaakt van 4 molens en twee putten, een van 3.5 en een van 4 meter middellijn, met pompen van 4 bij 6 duim slag. Deze pompen werkten dag en nacht, van Maandag-morgen tot Zaterdag-avond. Niettemin werden in die putten van 1918 tot 1923 geen grotere daling dan van 3 meter geconstateerd en dit terwijl in 1920 de meeste putten in andere valleien moesten worden uitgediept.

Nauwelijks was gouverneur DE JONG echter weg, of het roer werd omgegooid. Wel zien wij nog gedurende een paar jaartjes een post op de begroting uitgetrokken voor nieuwe damaanleg, of onderhoud van de bestaande dammen, maar van een syste-

---

[1]) *Topographische Kaart van Curaçao, 1 : 20.000*, 18 bladen; opgenomen door L. LENS en J. WERBATA van 1906–1909.

matische aanleg was geen sprake meer. Tot 1916 werden hier en daar in het 5e (nu 3de) district een paar dammetjes opgeworpen, maar die waren zo goed als van geen belang. Na deze tijd komt men telkens in het Koloniaal Verslag de typische woorden tegen: „Door gebrek aan werkkrachten konden geen nieuwe dammen worden aangelegd. Het aantal verwaarloosde nam toe". Is het dus een wonder dat men in diezelfde verslagen telkens moet lezen: „verscheidene putten werden uitgediept"? Het doet vreemd aan te vernemen, dat er hiervoor wel werkkrachten konden worden gevonden, maar voor het onderhouden der dammen niet.

Terwijl dit alles plaats vond, ging SMITH met zijn distributie kalmpjes door. Na zijn overlijden werd de zaak overgedaan aan de Curaçaose firma S. E. L. MADURO & SONS, die het rendement trachtte op te voeren, door meerdere putten, op betere terreinen gegraven, in te schakelen, waardoor de kwaliteit van het water beter zou worden. De gekoesterde verwachtingen werden niet beantwoord.

De firma was het echter niet in de eerste plaats te doen om het publiek aan goed drinkwater te helpen. De regenbakken leverden daarvoor voldoende op. Als voornaamste gold bij haar de levering aan schepen. Tegelijk met de waterleiding had de firma ook de werven, de bunkerhandel en de waterlevering aan schepen van de erven van SMITH overgenomen. De werven werden uitgebreid, later vergroot door de aankoop van andere. De kolenhandel nam een grote vlucht; de waterlevering aan schepen bleef echter een probleem, dat om oplossing schreeuwde.

De waterplantages, die over minder hard water konden beschikken, kregen de leveranties. Voor ketelwater werd uit de bestaande bakken verkocht, voor zolang de voorraad strekte; de beschikbare hoeveelheid had echter hare grenzen.

De plantage Groot Kwartier, aan de oever van het Schottegat gelegen, kreeg de levering, zowel van ketel-, drink- als spoelwater aan de eskaders van Duitsland, Engeland (voor zover de laatste in het Schottegat lag), Italië en de Verenigde Staten, gedurende de blokkade van de Venezuelaanse kust van December 1902 tot Februari 1903. In totaal meer dan 15 oorlogsschepen. De levering geschiedde uit putten, niet zo heel ver af van de oever van het Schottegat gelegen, waarvan men nu de bodem kan zien, òf die slechts brak, onbruikbaar water leveren. Getuige hiervan een eenmaal mooie jonge aanplant van cocospalmen op een kavel, langs de weg van de voormalige plantage, waarvan nu

alleen de dode stammen, beroofd van hun kruin, de weg om het Schottegat ontsieren.

Om de concurrentie met de andere leveranciers te kunnen aanbinden, besloot de firma over te gaan tot het oprichten van een destilleerbedrijf. Eerst op betrekkelijk kleine schaal, om dan later wanneer de onderneming levensvatbaar bleek te zijn, over te gaan tot uitbreiding. Er zou geen zee-, doch putwater worden gedistilleerd.

Eerste destilleerinrichting.

Op 13 Augustus 1910 kwamen de eerste machinerieën uit Amerika aan en reeds in de tweede helft van het daarop volgend jaar kon met het overhalen van putwater worden aangevangen en aan een Nederlands oorlogsschip gedestilleerd water verstrekt worden. Men had echter buiten de waard gerekend, in dit geval het kalkgehalte van het water uit de putten van Our Wish en omgeving. De kalkafzetting in de ketels en om de serpentines van de destillatie inrichting was te groot, zodat het bedrijf, na een kort maar zeer werkzaam leven, de laatste adem uitblies. Het gemis werd door het volk niet gevoeld.

Doch de tijden waren aan het veranderen en weldra zou het blijken dat onze primitieve wijze van watervoorziening niet meer aan de moderne eisen voldeed of kon voldoen. De ezelkarretjes hadden hun beste tijd gehad!

Watertrucks.

Na de entrée van de personenauto op de Curaçaose wegen in het jaar 1910, werd weldra ook de vrachtauto een gewoon verschijnsel op Willemstad's straten. Lang duurde het niet of een paar ervan werden omgebouwd voor het watervervoer. Bood deze wijze van distributie hare voordelen aan de verkopers, de consument had er geen voordeel van; voor hem bleef alles bij het oude.

Het gouvernement begreep heel goed, dat met de oude sleur moest worden gebroken en naar een andere en betere oplossing voor het distributievraagstuk diende te worden gezocht. Vooral na 1914 voelde men het aan dat er een wijziging moest komen. Toen verkreeg men namelijk de zekerheid, dat de Bataafse Petroleum Mij. zich op Curaçao zou vestigen. In begin 1919 vertrok de eerste olietanker met een lading stookolie van Curaçao, weldra door andere gevolgd. Het arme Curaçao van weleer, ging als het ware met reuzenschreden vooruit: waar vroeger armoede

heerste, trof men nu welstand aan. Vreemdelingen zetten zich neer op het eiland, de bevolking nam snel in aantal toe en de stad dijde uit, in een vroeger als niet mogelijk geacht tempo. Het watervraagstuk werd met de dag dringender.

Conservatief, als de meeste eilandbewoners zijn, was het echter voor het bestuur geen gemakkelijk karwei om de leden van de Koloniale Raad voor een gouvernements-exploitatie te winnen.

Onderzoek van ir. MOLENGRAAFF.

Nu kan men zich moeilijk een goed werkende gezondheidsdienst voorstellen zonder een goed gecontroleerde waterleiding naast zich.

In 1916 werd een aanvang gemaakt met de reorganisatie van de Gezondheidsdienst. Dr. DEN HOUTER, daartoe uitgezonden, was weldra in zoverre klaar, dat hij de rest der werkzaamheden aan dr. WATERMAN kon overlaten, die denkelijk de eerste krachtige stoot heeft gegeven voor een distributie-systeem in gouvernements handen. Het zou echter nog tot 1921 duren voordat ir. G. J. MOLENGRAAFF werd uitgezonden om een onderzoek naar de geologische gesteldheid van de bodem en de rijkdom aan water in te stellen en daarna een winning- en distributiesysteem te ontwerpen.

Na een arbeid van vier jaar was hij gereed met zijn onderzoek, waarvan de grondigheid door zijn proefschrift, *Geologie en geohydrologie van het eiland Curaçao* (Delft, 1929) wordt bewezen. Zijn ontwerp kon echter geen genade vinden in de ogen van de Koloniale Raad en het gehele plan scheen hiermede, voorlopig althans, van de baan.

De toenmalige Directeur van het Departement van de Openbare Gezondheidsdienst, dr. P. K. VAN DER HOOG, kon daar echter geen vrede mee hebben. In het z.g., „Kransgebouw" aan de Overzijde, nu in gebruik bij de Burgerlijke Stand, hield hij voor een groot auditorium een lezing, die nog al wat stof deed opwaaien. De gelegenheid tot repliek werd door de praktizijn bij het Hof van Justitie, J. H. MONSANTO, aangegrepen om het voor de Koloniale Raad op te nemen. Er werden harde waarheden gezegd, door beide partijen, men maakte zich schuldig aan overdrijvingen, de hartstochten laaiden fel op en men kreeg een voorproefje van wat later de Staten van de Nederlandse Antillen ons te zien zouden geven.

Ir. VERSLUYS.

Om uit de impasse te geraken, werd ir. J. VERSLUYS door de Minister van Koloniën verzocht Curaçao te bezoeken en een nieuw ontwerp te maken, dat wellicht genade zou vinden bij de Koloniale Raad. Deze, die wel begreep waar de schoen wrong, kweet zich in drie weken tijds (!) van zijn taak, wist de gevoeligheden van de Raad te omzeilen en toe te geven waar het zijns insziens geen kwaad kon. En het plan werd aangenomen, met al de gevolgen daaraan verbonden.

Intussen had ir. MOLENGRAAFF, terwijl hij nog bezig was met zijn studie, om voorlopig in de behoefte te voorzien van Pietermaai en Montaverde, een grote regenbak laten bouwen aan het Oosteinde van de Oranjestraat, tegen de helling van een rotsplateau aan, waarvan een gedeelte afgezerkt, geëffend en gecementeerd, dienst moest doen als watervang. Terzelfder tijd werd op de plantage Bona Vista (door het Gouvernement aangekocht) en vandaar naar het Schottegat, een drieduimsleiding aangelegd. Met een grote lichter werd het op genoemde plantage opgepompte water naar de stad vervoerd en ter distributie in een, aan de Scharloozijde van het Waaigat opgetrokken reservoir, opgeslagen. Na het tot stand komen van de nieuwe distributie-dienst in 1928, werd dit reservoir afgebroken en naar de bak aan de Oranjestraat niet meer omgekeken. Het vangterrein is thans vervuild, het water verontreinigd en de bak een halve ruïne.

Het plan van VERSLUYS verschilde in grove trekken in zoverre van dat van MOLENGRAAFF, dat alles wat in het ontwerp van deze laatste voorkwam, waarmede de Raad zijn instemming niet kon of wilde betuigen, werd losgelaten of door iets anders vervangen. De voornaamste punten, die losgelaten werden, waren:

1°. het capteren van de bronnen van Hato en het water, in de eerste plaats, gebruiken voor de distributie;
2°. een leiding aanleggen onder de haven door;
3°. pas dan wanneer het debiet van Hato niet toereikend bleek gebruik maken van gegraven putten.

Ir. VERSLUYS stelde een dubbele leiding voor, een voor put- en een voor gedistilleerd water. De voorziening van Poenda zou onafhankelijk zijn van die van de Overzijde. In geval het later nodig mocht blijken, kon altijd een leiding om het Schottegat worden aangelegd. Waterplantages aan beide oevers van het Schottegat moesten worden aangekocht en daarop zoveel putten geboord als nodig mocht blijken om in de behoefte te voorzien.

„Tambour battant", werd dit voorstel door de Raad aangenomen.

Voor de buitenstaander was het onbegrijpelijk waarom het water van Hato niet, en dat van andere putten, dat niet minder hard was, wèl gebruikt mocht worden. Niet te verwonderen was het dus, dat het volk zich een eigen mening vormde en aannam, dat het de Raad alleen te doen was om het bestuur een hak te zetten, omdat dit de plantage Hato, ten einde een abnormale opdrijving van de prijs te voorkomen, buiten medeweten van de Raad had gekocht en deze dus voor een „fait accompli" had gesteld.

Hoe dan ook, de verwerping van het systeem-Molengraaff betekende extra uitgaven voor het Gouvernement, dat zich nu gedwongen zag andere terreinen te moeten aankopen en wel tegen extra hoge prijzen, terwijl elk jaar voor minstens f. 54.750 aan water ongebruikt naar zee bleef stromen. Dit bedrag werd in die tijd vastgesteld tegen de prijs van f. 0,50 per ton na gedane metingen over vier achtereenvolgende jaren met een regenval van resp. 264,9, 760,6, 336,1 en 469,3 mm, of gemiddeld 450,2 mm. Het jaargemiddelde van Curaçao is ongeveer 580 mm, dus 130 mm méér.

Plan VERSLUYS komt tot uitvoering.

Eenmaal het plan-Versluys aangenomen, liet men er geen gras over groeien, maar begon zonder dralen met de aanleg van twee van elkaar onafhankelijke buizenstelsels, één voor drink-, het andere voor spoelwater. Van een Franse fabriek werd een destilleerinrichting besteld van kleine capaciteit en op de terreinen van het Riffort opgesteld.

Na veel moeite gelukte het aan het bestuur om de plantage Klein Kwartier te kopen en wel voor de toenmaals niet geringe som van f. 70.000. Deze aankoop werd later gevolgd door die van een gedeelte van Scherpenheuvel. De aankoop van waterrijke plantages viel niet mee, want, terwijl Gouvernement en Koloniale Raad, druk aan het delibereren waren, had de Curaçaosche Petroleum Industrie Maatschappij, welke intussen tot een heel groot bedrijf was uitgegroeid, de hand gelegd op al die plantages in de nabijheid der stad, die bekend stonden om haar waterrijkdom. De twee opgekochte plantages hadden ook rijke putten; Scherpenheuvel bezat zelfs een put, waaruit gedurende een zeker aantal maanden in het jaar, na een paar flinke buien, het water bovengronds naar zee stroomde. Klein Kwartier had een

heel oude boomgaard en twee prachtige, met de komst der windmolens aangelegde oranjerieën.

Eenmaal zo ver, werd ook de oude „Curaçao Water Works", van wijlen SMITH — sinds 1902 in handen van de Fa. S. E. L. MADURO & SONS — in 1928 aangekocht en, juist zeven jaar nadat ir. MOLENGRAAFF hier voet aan wal had gezet, ging de waterleiding de facto in gouvernementshanden over.

Hierna vertrok de inmiddels aangestelde Directeur van „'s-Landswatervoorzieningsdienst" met verlof naar Europa. Gedurende die tijd zou hij tevens een onderzoek instellen naar de destilleerinrichting welke op Curaçao het best zou voldoen. Reeds toen scheen het wel te hebben vastgestaan dat de Franse destillatieinrichting niet voldeed. Op Curaçao terug, luidde zijn advies, dat de inrichting, zoals in gebruik bij de C.P.I.M. het beste beantwoordde aan de voorwaarden door de Curaçaose toestanden en behoeften gesteld.

Toen dus de Franse inrichting er het loodje bij neerlegde, stond vlak er naast, op het Rifterrein, de derde inrichting kant en klaar. Van ditzelfde type werden sinds 1929 nog vier voor het eiland Curaçao bijbesteld, waarvan 3 aan de Penweg en 1 op het Rif werden gemonteerd.

De toestand was nu zo, dat de bevolking van stromend water werd voorzien uit de putten van de door het gouvernement aangekochte terreinen, terwijl de destilleerinrichtingen gebruikt werden om bij te springen, wanneer het debiet der putten niet voldoende bleek voor het verbruik. Het departement had dan tijd om meer putten te laten boren of naar andere winstgebieden om te zien. Maar de bevolking bleef aangroeien en weldra werd het een wedloop tussen terreinen opkopen, putten graven aan de ene kant en verbruik aan de andere kant.

Dit alles gold voor het spoelwater; maar, zal de lezer wellicht vragen, hoe stond het met de drinkwaterdistributie? De drinkwatervoorziening, zoals door VERSLUYS ontworpen, bleek een doodgeboren kind te zijn, zoals trouwens zijn hele plan. Het duurde niet lang of ook Hato met haar, voor Curaçao althans, rijke bronnen moest worden ingeschakeld, zodat van het gehele plan niet veel meer overbleef dan „geen leiding over de bodem der haven".

De oude boomgaarden sterven, de grondwaterspiegel daalt.

De gevolgen van dit systeem lieten niet lang op zich wachten,

weldra begonnen de boomgaarden in de onmiddellijke omgeving der wingebieden te sterven, wat trouwens door de meeste planters was voorspeld. Van de beginne af aan hebben zij er tegen gewaarschuwd om niet op de ingeslagen weg voort te gaan, maar de betrokken instanties stoorden er zich niet aan. Er werd gewezen op de oude boomgaard van Cas Corá, die door gebrek aan water als een gevolg van het steeds maar oppompen op Zapaté, gestorven was, de dienst had er geen oren naar; het heette dat de bomen door gebrek aan verzorging gestorven waren. En zo heette het ook toen de directeur, die toenmaals met zijn gezin in het landhuis Klein Kwartier woonde, het oude hofje en de oranjerieën zag verkwijnen en sterven, weldra gevolgd door de andere boomgaarden benedenstrooms gelegen, Girouette, Seritoe enz. Ook Oerdal moest het spoedig na Cas Corá ontgelden. Intussen had ook de boomgaard van Scherpenheuvel dit voorbeeld gevolgd.

Bepaalde zich het afsterven der bomen in de eerste tijden tot die boomgaarden in het wingebied, weldra kwamen ook die in de onmiddellijke omgeving aan de beurt. Ook het debiet der putten werd steeds minder en de algemene grondwaterspiegel begon, eerst heel langzaam, maar toch zeker, te zakken.

Putten boren was nu aan de orde van de dag. In 1929, of daaromtrent, was het reeds zover, dat op Klein Kwartier, waar de boomgaarden het reeds hadden begeven, nog twee putten werden gegraven op geen tien meter afstand van de oude boomgaard van Girouette, waar reeds de sporen van een naderend einde aan de bomen te bespeuren waren.

Weliswaar werden hier en daar bovenstrooms van enkele putten een dammetje aangelegd, maar tot een systematische bedamming is het nooit gekomen. In de droge tijd heette het: als de regentijd maar aanbreekt, dan is het leed weer geleden; en in de natte tijd maakte men zich geen zorgen. Dat het waterniveau daalde, scheen men zich niet te realiseren. De oude beproefde putten werden maar steeds uitgediept, ofschoon het Departement dat nooit wilde toegeven; het heette steeds dat de putten werden schoongemaakt. Een ieder, die Curaçao kende, begreep dat het op een gegeven ogenblik moest spaak lopen. En het liep spaak.

In 1937 achtte de dienst het nodig om, zoals prof. KRUL het uitdrukt, „ter versterking van richtlijnen aan de Landswatervoorzieningsdienst (L.W.V.) voor de uitbreiding en exploitatiewijze van de.... waterleidingen op Curaçao en Aruba", de hulp in te roepen

van het Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening. Dit had tot gevolg, dat ir. F. A. LIEFRINCK de reis naar Curaçao aanvaardde en na een verblijf van vier maanden een uitvoerig rapport samenstelde, dat aan het gouvernement werd aangeboden. Dit rapport werd, voor zover mij bekend, nooit gepubliceerd.

Naar buiten is van dit rapport nooit iets gebleken; door het Departement werd op de oude voet met de exploitatie doorgegaan.

Departement van Watervoorziening, Landbouw, Veeteelt en Visserij

Zo stonden de zaken, toen het bestuur op 1 April 1943, een Departement van Watervoorziening, Landbouw, Veeteelt en Visserij in het leven riep en de Directeur van 's Landswatervoorzieningsdienst aan het hoofd ervan plaatste. Had het Bestuur een gevoel dat het roer noodwendig omgegooid moest worden, wilde men het eiland in de toekomst niet van alle boomgroei ontdoen? Was de onderbrenging van Landbouw bij Watervoorziening onder eenzelfde leiding een poging hiertoe? Chi lo sa? Aan raadgevingen in deze richting heeft het de nieuwbenoemde Directeur niet ontbroken. In het weekblad *Curaçao* van 17 April 1943, 5e jaargang, no. 20, verscheen een „Open brief aan den Directeur van Landbouw", waarin werd aangedrongen om een beter gebruik te maken van de bronnen van Hato en San Pedro, een onderzoek in te stellen naar andere bronnen langs de hele Noordkust van het eiland, aan de voet van het hoogterras; het volle rendement dier bronnen te gebruiken en meer destilleerinrichtingen te bouwen. — Het Departement bleef echter rustig doorgaan op de ingeslagen weg. De vrees van sommigen, dat vroeg of laat ook het grondwater uit de bodem van het westelijk gedeelte van het eiland (3de District) zou worden gepompt, blijkt achteraf niet zo ongegrond te zijn geweest. Prof. KRUL adviseert in zijn rapport het inschakelen van het 3de district als een der middelen om het waterprobleem op te lossen, daar destillatie, zoals op Aruba, prohibitief is voor Curaçao. Maar zover zijn wij nog niet.

Niets is zo moeilijk te behandelen als de contemporaine geschiedenis. Van de voorvallen uit lang vervlogen tijden kan men zich uit de bestaande bronnen een beeld vormen van zaken en mensen waarover men schrijft. Ook de drijfveren, die tot bepaalde handelingen hebben geleid, zijn niet zo moeilijk te achterhalen. Iets anders is het echter de drijfveren te weten te komen van

handelingen, die zich als het ware onder onze ogen hebben afgespeeld. In haast negen van de tien gevallen wordt steeds een gedeelte der beweegredenen, die tot bepaalde handelingen hebben geleid, zorgvuldig geheim gehouden voor de buitenstaander. Alleen door verschillende voorvallen in verband met elkaar te brengen en daaruit conclusies te trekken is het soms mogelijk de ware toedracht van het gebeurde te reconstrueren. Vooral op een klein eilandje als het onze is dit uiterst moeilijk.

Zo is het ons niet mogelijk de drijfveren en de overwegingen te weten te komen, die de Directeur van het Departement van Watervoorziening en Landbouw ertoe heeft gebracht de Gouverneur van Curaçao te adviseren een commissie te benoemen ter bestudering van het verzoek der Staten van Curaçao, ,,in zake minder gebruik van grondwater ten behoeve van de watervoorzieningsdienst op Curaçao door uitbreiding van gedistilleerd zeewater''.

De Gouverneur benoemt een watercommissie.

Dat het verzoek der Staten de enige aanleiding was, valt te betwijfelen; kan men echter waarde hechten aan het ,,vox populi'', dan bevond de Directeur zich in een dilemma. Als directeur van het Departement van Landbouw moest hij voorkomen, dat de boomgaarden, die nog over waren, dezelfde weg zouden opgaan als die van Klein Kwartier en nog zovele anderen. Als directeur van de Waterleiding daarentegen had hij de taak te zorgen, dat het bedrijf geen lastpost op de begroting zou betekenen. Vooral met het oog op Aruba, dat uitsluitend gedestilleerd water kreeg tegen f. 1,50 de ton (dus f. 1,04 lager dan de kostprijs), dus met zeer nadelig saldo werkte, was het gebiedend naar een middel om te zien om uit de impasse te geraken; in geen geval mochten dus de kosten op Curaçao door meer destilleren verhoogd worden.

Bij G. B. van 23 Mei 1945, No. 3808 werd een commissie in het leven geroepen. Zij was samengesteld uit de Heren P. B. Buist, watertechnicus van de Curaçaosche Petroleum Industrie Maatschappij, J. A. Correa, Bankdirecteur en plantageeigenaar, J. A. de Jongh, apotheker- en plantageeigenaar, statenlid, Frater Radulphus, Inspecteur van het R. K. Onderwijs, Directeur van het St. Vincentius gesticht (Scherpenheuvel), H. B. C. Schotborgh, Districtmeester van het tweede district, P. A. van Stuivenberg, Hoofd van 's Landswatervoorzieningsdienst

en schrijver dezes, aan wie later de functie van secretaris werd opgedragen, onder voorzitterschap van Fr. RADULPHUS.

Later werd de commissie op eigen verzoek nog aangevuld met drie leden, namelijk de Heren R. R. MUSKUS, scheepsagent- en plantageeigenaar, G. JACOBS, plantageeigenaar en B. A. BITTER, Gouvernements landbouwkundige.

In de rede, uitgesproken bij de installatie der commissie, gaf de Gouverneur toe, dat de ervaring geleerd heeft, dat de putten niet berekend zijn voor een ononderbroken bedrijf, ofschoon hij als verzachting daaraan toevoegde: „met name in regenarme jaren".

Kon dit laatste gegolden hebben in de eerste dagen der waterleiding, toen het niveau hoger stond en de bevolking veel kleiner was, op het ogenblik, dat de commissie werd geinstalleerd, was de toestand reeds zodanig, dat ook in de regentijd een groot gedeelte van de bevolking, hele wooncomplexen, zoals van Engelen, Dominguito, Mahaai enz. geen aansluiting konden krijgen, terwijl de bevolking van Santa Rosa en andere dorpjes of gehuchten soms een kilometer of meer moest lopen naar de dichtstbijzijnde put, die nog wat water gaf, om een kerosineblikje van ongeveer 18 liters te vullen.

Verder gaat de gouverneur door: „Het is geen vraag of er genoeg water is. De zee is nog niet leeg.... maar de verwerking van zeewater is, althans tot dusver nog veel duurder dan het winnen van grondwater." — „Wij zouden echter penny wise and pound foolish handelen indien wij nu geld spaarden door minder zeewater te gebruiken, maar tegelijk kapitaal zouden interen door onmisbaar water aan den grond te onttrekken. Geen millioenen nu zouden, ware dit het geval, opwegen tegen de uiteindelijke schade voor het nageslacht dat hier leven zal".

Op drie vragen had de commissie een antwoord te geven: „Is de huidige waterwinning nadelig voor land- en tuinbouw? Is zij nadelig voor de volkshuisvesting in de buitendistricten? Is zij nadelig voor het behouden van natuurschoon?"

Uit het bovenstaande blijkt, zonneklaar, dat het hoogste gezag op Curaçao niet opzag tegen de meerdere uitgaven toen aan het destilleren verbonden, indien door het onderzoek kwam vast te staan, dat de bovengestelde vragen met een volmondig *Ja* moesten worden beantwoord.

Gaan wij nu de notulen der gehouden zittingen na, dan blijkt het reeds op de tweede zitting, dat de opinie van het hoofd van de distributiedienst in flagrante strijd was met die der overige

leden. Slechts op enkele punten van minder belang kon overeenstemming worden bereikt. Deze zitting had plaats op 18 Augustus 1945 in de examenzaal van het Departement van Onderwijs op Pietermaai.

Trots alle tegenwerpingen bleef het hoofd van de dienst tot op het laatste ogenblik zijn eens ingenomen standpunt handhaven: dat het gevolgde systeem geen gevaar inhield voor de land- en tuinbouw; dat de boomgaarden niet gestorven waren door daling van het grondwaterpeil, maar door verwaarlozing; dat, indien er niet gepompt werd voor de distributie, dit van geen invloed zou zijn op het gemiddelde waterniveau, daar het water dan onbenut, ondergronds naar zee zou afvloeien; dat het maar verbeelding was, dat het niveau tot beneden het jaargemiddelde zou zijn gedaald; dat de dienst over voldoende putten beschikte, om telkens, wanneer het niveau in één ervan beneden een bepaald punt dreigde te dalen, met het bemalen op te houden, totdat het zich weer zal hebben hersteld; dat een systematische aanleg van dammen niet gewenst was, daar het water, tot een hoger peil opgevoerd, door de vermeerderde druk in groter hoeveelheid en in een sneller tempo ondergronds naar zee zou afvloeien.

Het laatste jaarverslag echter (1944) gaf wat anders te lezen. Daar bracht de Directeur van het Departement van Watervoorziening, Landbouw, Veeteelt en Visserij het volgende naar voren:

1°. „De bestaande pompstations en destillatie inrichtingen werden *tot het uiterste uitgebuit* [1]) en met spoed (moest) een pompstation op „Cas Corá" (worden) aangelegd";

2°. „Van wege de noodzakelijkheid om water te verkrijgen, werd gebruik gemaakt van putten met hoge hardheid en chloorgehalte";

3°. „. . . . *terwijl voor het graven van nieuwe putten met de kans goed bruikbaar water in grote hoeveelheid te verkrijgen geen reden tot optimisme mocht bestaan*" [1]).

4°. „Van de Curaçaosche Petroleum Industrie Maatschappij moest water worden opgekocht";

5°. „*De goede waterputten werden dagelijks drooggepompt* [1]) en alleen door toevoeging van water met een hoog chloorgehalte konden distributiereservoirs op peil worden gehouden";

6°. „Klachten over minder goede smaak en hardheid konden niet worden verholpen".

---

[1]) cursivering van de schrijver.

De 17de October 1945 werd door de commissie een meerderheidsrapport ingediend. Het voorstel om hierbij een minderheidsrapport te voegen, werd verworpen, daar deze minderheid uit slechts één persoon bestond, die, aan het hoofd van de watervoorzieningsdienst, te allen tijde de Gouverneur kon dienen van bericht en raad. Bovendien bleek het voldoende uit de bijgevoegde notulen, in welke opzichten de zienswijze van de minderheid afweek van die der meerderheid.

In grove trekken luidde het rapport, na vastgesteld te hebben dat het onrustbarend dalen van het grondwaterpeil in de eerste plaats diende te worden toegeschreven aan het overmatig bemalen van de bodem, voor andere dan voor irrigatie doeleinden en dat het tot die tijd gevolgde systeem verre van ideaal was, integendeel funeste gevolgen kon hebben voor land- en tuinbouw en voor de huisvesting in de buitendistricten van het eiland en reeds funeste gevolgen heeft gehad voor het behoud van natuurschoon, de ooftbouw en de boomgroei in het algemeen. De commissie gaf verder als hare mening te kennen, dat: „*geen, of indien het niet anders kan, zo weinig mogelijk water uit de bodem dient te worden opgepompt, anders dan voor land- en tuinbouw doeleinden en dat hoe eerder hoe beter dient te worden gebroken met het huidige systeem van waterwinning*".

Om hiertoe te geraken gaf zij het gouvernement in overweging:

1°. Reeds dadelijk te willen overgaan de vijf bestaande inrichtingen voor destillatie in werking te stellen en het hele jaar door in werking te houden. Zij achtte de kostprijs van f. 1.20 (Aruba zonder afschrijving) tegen een verkoopprijs van f. 1.50 (verbruik boven een vastgestelde maximum, z.g. oververbruik f. 2.--) *niet prohibitief voor het eiland Curaçao:*

2°. Nog in datzelfde jaar te willen overgaan tot de bestelling van minstens drie, *zo mogelijk meer moderne inrichtingen van grotere capaciteit* en die dadelijk na aankomst te monteren en in bedrijf te stellen;

3°. Op het complex Muizenberg en op andere terreinen, die zich daartoe lenen, door afdamming, kunstmatige meertjes te scheppen (fig. 1), volgens een plan door de Curaçaosche Petroleum Industrie Maatschappij aan het Gouvernement van Curaçao ingediend bij schrijven van 12 April 1941, Ing. G.S. 2339.

Onder normale omstandigheden moest dan het oppervlaktewater van die meertjes en in de droge tijd, het zakwater uit de onmiddellijke omgeving, voor distributie worden gebruikt.

Eenmaal het winningsysteem in werking, moesten de nu in

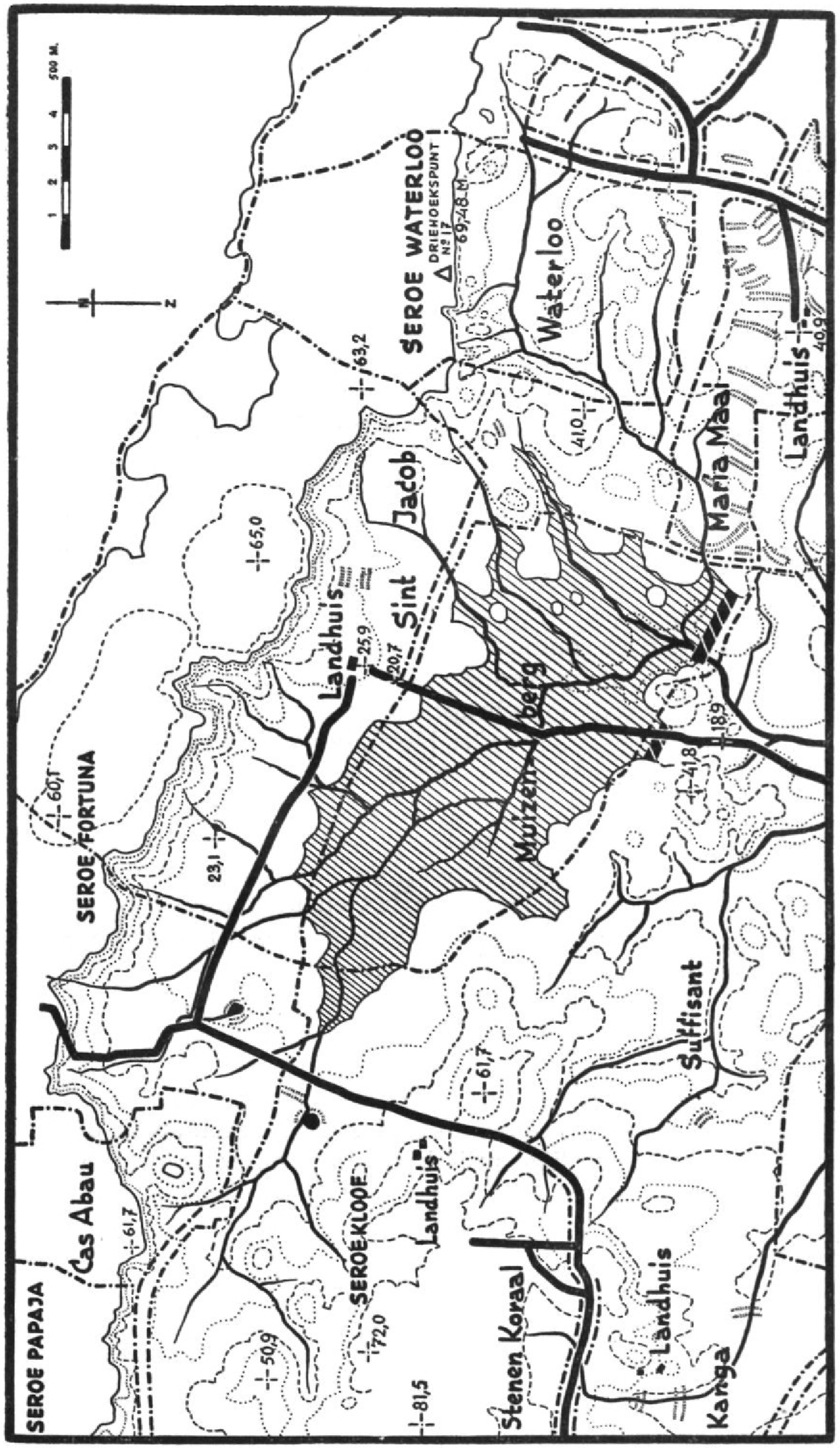

Fig. 1. Afdamming van het dalsysteem-Muizenberg, zoals voorgesteld door de „Watercommissie-Radulphus". Twee dammen zouden, na zware regens, het gearceerde terrein in een kunstmatig meertje herscheppen.

exploitatie bij de waterwinning zijnde terreinen, zonder uitzondering, terug worden gegeven aan hun primaire bestemming: tuin- en ooftbouw.

Naast dit rapport werd, buiten de commissie om, een eenmansrapport ingediend, dat gevolgd werd door een tweede en wel van de Directeur van het Departement. Beide werden door de Gouverneur in handen van de Commissie gesteld, die hem daar op van antwoord diende.

Hierna werd er verder niets meer gehoord, totdat de leden der commissie het verzoek ontvingen om een bespreking te houden met prof. W. F. J. M. KRUL, die Curaçao, op verzoek van de Gouverneur had bezocht. Hem was opgedragen een deskundig onderzoek in te stellen omtrent de waterwinning en daarover rapport uit te brengen.

Zijn besprekingen met de commissie bij die gelegenheid, evenals een tweede in 1949, leidden tot geen enkel resultaat. Een voorlopig rapport werd door prof. KRUL ingediend, waarin geadviseerd werd de oude toestand voorlopig te handhaven en het terrein van Nyangwe (of Janwé) bij het wingebied in te schakelen. Hiertegen had de commissie reeds geadviseerd, daar zich in het hoger gelegen vanggebied, op nog geen 300 meter van de putten, een nog steeds in gebruik zijnde kerkhof bevond. Het terrein werd ingeschakeld. Verder bleef alles, in afwachting van het definitieve rapport van prof. KRUL, bij het oude.

In een zitting van de Staten van Curaçao werd intussen, op voorstel van een der leden, met algemene stemmen besloten alvast twee destilleerinrichtingen op de in behandeling zijnde begroting te brengen, ten laste van het eiland Curaçao, in afwachting van het rapport der commissie, dat toen nog niet gepubliceerd was. De bestuursgemachtigde had er geen bezwaren tegen. Deze post is echter nooit op de begroting gebracht.

Korte tijd daarna, werd het terrein van Muizenberg te koop aangeboden, maar volgens inlichtingen van „insiders", door het Bestuur van de hand gewezen, als zijnde niet geinteresseerd, zodat de Curaçaosche Petroleum Industrie Maatschappij het complex tegen een redelijke prijs kon kopen en dat ook deed. Spoedig waren nu de dammen aangelegd die het terrein na zware buien in een kunstmatig meertje zouden herscheppen [1]).

[1]) Inmiddels zijn de dammen aangelegd en de kommen volgelopen. Momenteel wordt door de C.P.I.M. dagelijks 700 m^3 water daaruit aan het gouvernement verstrekt tegen kostprijs, ten dienste van 's Lands Watervoorzieningsdienst. (Aug. 1950).

Het Rapport Krul.

In het najaar van 1946 vertrok prof. KRUL naar Nederland. Zijn *Voorlopig rapport inzake de waterhuishouding van Curaçao, Aruba en Bonaire* is gedateerd Febr. 1947. In Mei 1948 kwam hij voor de tweede maal op Curaçao, ditmaal in gezelschap van ir. G. SANTING van de Geo-Hydrologische Afdeling van het Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening en ir. W. C. VISSER, hoofd van de Afdeling Onderzoek van de Cultuurtechnische Dienst. Nadat prof. KRUL spoedig weer was vertrokken, hebben ir. VISSER tot 14 Augustus en ir. SANTING tot 22 September plaatselijk de nodige onderzoekingen verricht. In Maart 1949 zijn prof. KRUL en ir. VISSER nog even op Curaçao terug geweest om hun inzichten te toetsen aan die van verschillende autoriteiten, lichamen en personen. In Juli verscheen hun uitvoerig rapport, onder de algemene titel *De waterhuishouding van Curaçao en Aruba* [1]). Het zou echter November worden, voordat een voldoend aantal exemplaren op Curaçao werd ontvangen en openbaarheid aan de inhoud kon worden gegeven.

Behalve een paar heel oppervlakkige beschouwingen, in de *Amigoe di Curaçao* en de *Beurs- en Nieuwsberichten*, werd in de plaatselijke pers niet veel aandacht aan het rapport besteed, wat niet te verwonderen was. Immers, aan de pers werden geen exemplaren uitgereikt; in de leeszaal van de Gouvernementsbibliotheek en Openbare leeszaal werden een paar ter lezing neergelegd. De uitgebreidheid in aanmerking genomen is het niet mogelijk op deze wijze zich een goed denkbeeld van de inhoud te vormen, ten einde een commentaar daarover te kunnen leveren [2]).

Van onze kant zullen wij het niet wagen, in een geschiedkundig opstel, het rapport onder de loupe te nemen. Wij achten het evenwel onze taak naar voren te brengen hoe de Curaçaoenaar tegenover het rapport staat en dan moet het oordeel luiden: afwijzend. Over het algemeen is men van mening, dat de bewering niet opgaat dat het destilleren voor het ene eiland wel en voor het andere niet prohibitief kan zijn.

Bovendien acht zij het uit de boze, dat ook het derde district zou moeten worden ingeschakeld aan de waterwinning. Of hun vrees — dat, indien op de ingeslagen weg wordt doorgegaan, weldra

[1]) Uitvoerig besproken en samengevat in dit tijdschrift, op p. 21–42 van deze jaargang.

[2]) Van Nederlandse zijde werd enig critisch commentaar geleverd in *Mededeling* no. *2* van het *Voorlichtingsinstituut* voor het *Welvaartsplan Nederlandse Antillen* en in de bespreking in dit tijdschrift.

het laatste restje natuurschoon op Curaçao tot het verleden zal behoren — al dan niet gewettigd is, laten wij in het midden, dat kan alleen na een diepgaande studie van het rapport met zekerheid worden gezegd, maar het wordt door het volk als het ware intuitief aangevoeld.

D i e p b o r i n g e n.

Reeds in 1945, of daaromtrent, werd door de Curaçaosche Petroleum Industrie Maatschappij een diepe put geboord, door onverweerd diabaasgesteente heen, en water aangetroffen. Voordien had men dit niet voor mogelijk gehouden. Het bleek echter dat dit gesteente minder homogeen was dan men had gedacht en bovendien door talrijke spleten was doortrokken. Sindsdien nam het boren van diepe putten zienderogen toe. Eerst door de C.P.I.M. alleen, volgde weldra het Gouvernement het voorbeeld. Toen watergebrek begon te nijpen gingen ook particulieren hiertoe over. De diepten varieerde tussen 30 en 100 meter, wat niet wegneemt dat verscheidenen veel dieper zijn. Zonder uitzondering reikten ze tot ver beneden Curaçaos peil.

Niet alle diepe putten geven echter goed en voldoende water. Er zijn er die helemaal geen of slechts gedurende een zekere tijd water geven; ook zijn er die alleen zout water geven en weer andere, waarvan het water na korte tijd zo verzoutte, dat ze buiten dienst moesten worden gesteld.

Ook het boren van deze diepe wellen ziet het volk met wantrouwen aan. Men vraagt zich af wat de toekomst brengen zal, wanneer ook dit water opgebruikt zal zijn en de zee vrij spel zal hebben om in die holten te dringen, door geen afvloeiend grondwater tegengehouden. Dat men een artesische laag zou hebben aangeboord, wordt door een ieder, die de Curaçaose bodem kent, naar het rijk der fabelen verwezen.

Voor de tuin- of ooftbouw zijn deze putten van geen belang wellicht voor de citruscultuur, met name van de oranjeappel, *zolang de tegenwoordige prijzen der schillen,* die nogal aan schommelingen onderhevig zijn, *gehandhaafd blijven.*

N i e u w e d e s t i l l e e r i n r i c h t i n g e n.

Nog was prof. KRUL niet gereed met zijn rapport, of het gouvernement moest, denkelijk door watertekort daartoe gedwongen, zes destilleerinrichtingen bestellen. De bestelling werd geplaatst bij dezelfde fabriek, die de oude inrichtingen had geleverd. Ze zouden dan ook van hetzelfde type moeten zijn. Op de vraag

waarom geen machines van moderne constructie uit Amerika werden besteld, luidde het antwoord, dat deze in ponden sterling konden worden betaald, terwijl Amerika dollars eiste. Achteraf is echter gebleken, dat ook de Engelse fabrikant dollars eiste, indien men prijs stelde op een spoedige levering.

Van deze bestelling waren vier eenheden bestemd voor Curaçao en twee voor Aruba. Bij levering zou Curaçao eerst twee, daarna Aruba twee, waarna Curacao weer in aanmerking zou mogen komen voor de laatste twee eenheden.

Toen het tekort aan water nijpend werd en het vaststond dat niet voor 1950 over de productiecapaciteit der bestelde distilleerinrichtingen kon worden beschikt, besloot de dienst de vastgestelde prijs voor oververbruik (verbruik boven het vastgestelde maximum in verband met de huurwaarde van het perceel) te brengen op f. 3.-- per ton. Deze prijsverhoging gold alleen voor Curaçao; op Aruba bleven de geldende prijzen van kracht omdat daar geen watergebrek heerste en de bevolking geen ,,opvoeding in zuinigheid'' nodig had. De Curaçaose bevolking vraagt zich echter af of deze paedagogische maatregel ook daar geen goede resultaten zou hebben opgeleverd. Volgens de krantenberichten zou daar met een verlies van f. 300.000 zijn gewerkt.

Een andere vraag, die de bevolking van Curaçao zich stelt, is, of de twee distilleerinrichtingen wel voldoende zullen zijn om in de stijgende behoefte te voorzien, nu de regentijd zo goed als achter de rug is, zonder ons de gewenste buien te hebben gebracht. De neerslag over 1949 was erg plaatselijk en verre beneden het jaargemiddelde. Uitkomst zullen de diepboringen moeten brengen, maar men vraagt zich af: tot hoelang?

Welke motieven het waren, die het bestuur hebben doen besluiten het advies van de watercommissie, om meer moderne inrichtingen te bestellen, in de wind te slaan, vermogen wij niet te zeggen. Het is moeilijk aan te nemen dat het Departement onkundig was van de vooruitgang in deze branche, sinds het uitbreken van de tweede wereldoorlog, en wat de Amerikaanse fabrieken op dat gebied hebben gepraesteerd. Moeten wij de woorden van OSCAR L. CHAPMAN, Undersecretary of the U.S. Department of the Interior [1]) geloven, dan zal er wel meer dan een fabriek zijn, in staat de modernste inrichtingen te leveren. Hij zegt namelijk: ,,. . . . and to day several companies in the United States are manufacturing vapor compression distillation units

[1]) Zie artikel van de United Press in de *Boletin Comercial* Curaçao van 30 Nov. 1949, *17* jrg. no *12523*.

varying in rated capacities from 60 to 4000 gallons of distilled water per hour (216 tot 14400 kilogram). Manufacturers have estimated that the largest of this units have been improved to such an extent that their water to fuel ratio is approximately 200 to 1, and that the cost of distilled water produced, including depreciation, fuel, cleaning and all other operating costs might be as low as to $1.50 per 1000 gallons". Dit komt neer op ongeveer f. 0,79 Cur. courant per ton van 1000 liter. Daar de arbeidslonen in de U.S.A. zoveel hoger zijn dan op Curaçao en ook de stookolie wel niet goedkoper zal zijn, kan men wel aannemen dat de kostprijs hier niet hoger, eerder lager zal zijn dan daar.

Blijken deze gegevens op waarheid te berusten — waar niemand op dit eiland, gezien de positie van de spreker, aan twijfelt — dan zal men met deze eenheden gedestilleerd water tegen dezelfde prijs kunnen leveren, zo niet voor minder, als grondwater. Dan is er geen reden waaron Curaçao zijn grondwaterrijkdom moet aanspreken voor de distributie. Prohibitief zal dan het leveren van gedestilleerd water voor Curaçao niet zijn al zou door onvoorziene omstandigheden de huidige prijs van ongeveer f. 2.40 gehalveerd of zelfs nog meer verminderd moeten worden.

Nog eens dammen.

Zoals reeds eerder gezegd, was het niet onmogelijk, dat het Bestuur van Curaçao, bij het samenvoegen der diensten van Watervoorziening en Landbouw tot één Departement en onder één hoofd, namelijk dat der Watervoorziening, deze wilde noodzaken ook rekening te houden met de belangen van tuin- en ooftbouw, of, wat hetzelfde is: de belangen van het eiland, indien in de toekomst de huidige bronnen van inkomsten zouden ophouden te vloeien. Ook zouden wrijvingen tussen twee diensten die in de toekomst te voorzien waren op deze wijze worden vermeden.

Was dit zo, dan werd het doel slechts ten dele bereikt. Dat er veel kracht is uitgegaan van de landbouwdienst, kan moeilijk gezegd worden. Werken, die dienen moesten om het gestadig dalen van het grondwaterpeil te voorkomen, werden niet onder handen genomen, als men het af en toe opwerpen van een nieuwe dam op Curaçao of op Aruba buiten beschouwing laat. Een beter effect dan de door plantageeigenaren gebouwde dammen, plaatselijke verhoging van het waterpeil gedurende een korte periode, sorteerden ze niet.

In de loop van 1949 echter werd door een der ambtenaren van het Departement een plan ingediend aan het Bestuur om het

hele eiland van een dammenstelsel te voorzien, dat men een gemoderniseerd „plan-Fauel" zou kunnen noemen, daar de grondgedachte bij het ontwerpen van beide plannen dezelfde was.

Het nieuwe plan verschilt in zoverre van dat van FAUEL, dat bij het eerste de dammen fors zijn en van een enigszins andere constructie, wat de overlaten aangaat. Dit hoeft ons niet te verwonderen indien wij weten dat de kosten nu niet zulk een groot probleem vormen als ten tijde van FAUEL en dat wij nu over werktuigen beschikken, die toen nog niet in gebruik of wellicht onbekend waren.

Of deze dammenaanleg voldoende zal blijken om het tegenwoordig grondwaterverbruik te compenseren en verder ten voordele te komen van tuin- en ooftbouw, blijft voorlopig een open vraag, die niet zo makkelijk te beantwoorden is, ook al laat men het dagelijks groeiend verbruik buiten beschouwing.

SINOPSIS

EL NIVEL DEL AGUA EN EL SUBSUELO DE CURAÇAO Y SU EXPLOTACION ANTES Y HOY.

El doctor H. TERPSTRA dice en su estudio sobre la vegetación de árboles de las Islas Holandesas de sotavento: Parece que en el siglo 19 las arboledas, que se encontraban en estas islas, daban una idea mas sombría de la vegetación de árboles, que en los siglos anteriores. Ahora en el siglo 20, ya casi todas las arboledas han desaparecido, quedando únicamente unas cuantas „hofjes" (plantaciones de árboles) en los valles a las riberas del Schottegat y de las otras bahías.

¿A que tenemos que imputar esto? Sabiendo que las condiciones meteorológicas no han cambiado, no nos queda otra cosa sino atribuir este cambio en la vegetación á otras causas, entre las cuales resalta, á nuestro parecer en primer término, el hecho de que el nivel del agua en el subsuelo ha bajado á consecuencia de un mal sistema de explotación, y seguirá bajando, mientras no sea radicalmente cambiado el sistema.

El Departamento encargado con la distribución de agua potable no acepta esto como la causa primordial y sostiene que en primer término se ha de atribuir la desaparición de las arboledas á un descuido, por carecer los dueños de suficiente manos de obra y sosteniendo á la vez que el nivel del agua en el subsuelo no ha bajado considerablemente.

Veamos ahora lo que nos dice la historia.

Antes del descubrimiento de la isla.

Los Indios que habitaban la isla vivían en caseríos, que se encontraban muy cercanos á las riberas de las bahías, donde tenían tambien sus plantaciones de yuca etc. El agua que necesitaban la obtenían de pozos escavados en la orilla, como quiera que las herramientas que poseían, no les permitían una escavación en el suelo duro mas al interior. Un pozo escavado en estos mismos parajes, en nueastros dias, no nos dará sino agua salobre e inbebible.

Bajo la dominación Española.

En los mapas de la isla, hechos en Caracas, alrededor del año 1634, vemos los ,,xagueyes" (pozos) en diferentes lugares, entre otros en el sitio denominado ,,de la Higuera" y en la ,,Plantación de Damián", pero casi siempre en lugares donde hoy en día no se encuentra sino agua salobre.

Después de la conquista Holandesa en 1634.

Los conquistadores de la isla hicieron dos fortalezas, una adyacente al ,,Sitio de la Higuera" y la otra en la ,,Punta", hoy en día ,,Punda". El agua que necesitaban en esta última fortaleza lo traían, según declaración de un tal MATHIAS HERMAN, prisionero de guerra en Caracas, del ,,Sitio de la Higuera". Reza el documento como sigue: ,,el agua que beven — en la fuerza de la punta — lo traen en pipas, en bateles por la bahía, del fosso de agua de la fortificación de dentro...... y es muy buena agua y dulce".

Largo tiempo después de la conquista, la suministración de agua potable se hacía por medio de las llamadas ,,canoas de agua", bateles de unas cinco toneladas, que traían el agua de los pozos de la ribera del Schottegat á la ciudad.

Después de algun tiempo (probablemente á consecuencia de que los manglares en la orilla, cuyos raíces formaban un obstáculo á la entrada del mar tierra adentro, fueron cortados y usados para la fabricación de cal) el agua de los pozos en la ribera se hizo inbebible. Poco tiempo después dejó de existir la arboleda que allí había.

La población se vió obligada á consumir el agua de los otros pozos que se había escavado mas al interior de la isla. El transporte á la ciudad se hacía en lomo de burros en dos pequeñas pipas de unos 40 litros cada una.

El consumo de este agua en la ciudad, no trajo ningún cambio en la vegetación, ya que el nivel del agua en el subsuelo estaba tan alto, que no era necesario regar las plantaciones de árboles, sino durante unos cuantos meses después de la siembra. Después de este tiempo ya los raíces se encontraban en la capa húmeda.

A mediados del siglo 19 el cosumo en la ciudad tomó mas incremento y el transporte ya no se hizo en lomo de burro, sino en grandes pipas, montadas sobre ruedas. Poco después hizo su aparición en Curaçao los molinos de viento con bombas. Estos molinos fueron montados, casi sin excepción, al lado de los pozos existentes, prueba fehaciente de que el nivel del agua no bajaba de 10 metros bajo la superficie, donde estaba montada la bomba.

Como es de suponer, la cantidad del agua extraida del subsuelo con estos molinis era mucho mayor que la obtenida anteriormente, pero sin embargo no se notaba variación alguna en el nivel, ya que la mayor parte extraida fué devuelta al mismo suelo en forma de riego de nuevas plantaciones, que se veían ahora por todas partes, principalmente en los terrenos mas altos, donde anteriormente no era posible hacer una plantación de árboles.

Diques y mas diques.

Bajo el gobierno de Jhr. J. O. DE JONG VAN BEEK EN DONK (1901–1909), el gobierno hizo todo lo posible para fomentar la agricultura. A

este fin se construyeron diques en diferentes partes de la isla con el fin de evitar que la mayor parte del agua de las lluvias pasase por vía de los caños, que se formaban, al mar, pero al contrario obligarla a penetrar en el subsuelo. Se esperaba que de este modo el nivel tomaría una posición mas alta, en provecho de la vegetación, lo que en realidad resultó en aquellas partes de la isla, donde estaban construidos los diques. Desgraciadamente cambióse el sistema agro-pecuario al pasar el gobierno en otras manos.

Unos cuantos años mas tarde el consumo del agua volvió a tomar un incremento inprevisto á causa del aumento de la población después de la instalación de la refinería de petroleo en la isla. La distribución de agua con camiones y carros ya no era suficiente y un sistema mas moderno era imperativo.

En vista de esto fué encargado el ingeniero J. G. H. MOLENGRAAFF por el gobierno con una investigación geo-hydrológica, para llegar á una solución del problema. Después de un estudio minucioso, que duró cuatro años, entregó su informe al gobierno. Sin embargo su proyecto fué rechazado por el Cuerpo Legislativo y substituido después por otro del ingeniero I. VERSLUYS.

Proyecto Versluys.

Este plan abarcaba dos sistemas de distribución, el uno, para agua potable, obtenida por medio de destilación y el otro, para agua destinada para otros usos, estraida de los pozos. Prácticamente este sistema resultó imposible y fué abandonado dentro de un corto lapso, haciendose uso únicamente de agua de los pozos, mesclada con agua destilada (cuando esto era necesario) para la distribución y el consumo.

A medida que la población se acrecentaba, aumentábase, como era de suponer, el consumo de agua. La cantidad extraida de los pozos en el vecindario de la ciudad ya no era suficiente. El resultado de esto fué funesto para las arboledas. Una á una estas arboledas, de las cuales algunas databan del tiempo de la conquista, murieron á falta de agua. El nivel en el subsuelo se puso de día en día mas bajo.

Una comisión fué nombrada por el gobernador dr. P. A. KASTEEL. El resultado de sus getiones fué que el gobierno hizo caso omiso de su memoria, encargando al profesor W. F. J. M. KRUL de hacer otra investigación y someter el resultado á su consideración. Las investigaciones fueron hechas por el profesor y sus asistentes, los ingenieros G. SANTING y W. C. VISSER (véase esta revista, 1950, p. 21-42).

Ya durante el tiempo en que el profesor estaba recogiendo datos, tanto por parte del gobierno como de particulares, fueron perforados pozos de mayor profundidad, mucho de ellos mas profundo que el nivel del mar. Cuando la situación se puso precaria, el gobierno encargó unas plantas destiladoras mas en Inglaterra.

De parte del Departamento de la Agricultura fué trazado un nuevo plan para la construcción de diques, el mismo sistema pues, que aquel que fué abandonado después del gobierno del sr. DE JONG VAN BEEK EN DONK.

Los fondos necesarios no han sido votados aún por el Consejo Legislativo. Si este sistema redundará en beneficio de la agricultura, es dificil decir por ahora, solo el tiempo lo dirá.

Curaçao, Kerstdag, 1949.

GESCHIEDENIS VAN DE BIJENTEELT OP DE NEDERLANDSE ANTILLEN [1]

DOOR

B. A. BITTER (Curaçao)

Reeds in 1903 werd van Landswege op St. Eustatius de bijenteelt ingevoerd. In 1909 waren op dit eiland reeds 62 bijenkasten aanwezig. Overtuigend werd aangetoond dat de ingevoerde honingbij, bij behoorlijke behandeling, in leven blijft en niet persé naar het bosrijke gedeelte van het eiland gaat uitzwermen. Dit is te lezen in de koloniale verslagen van 1909 en 1915.

Van Aruba is bekend dat in het jaar 1938 de „Frères des Ecoles Chrétiennes" de eerste proeven met het houden van bijen namen. Dit geschiedde met Hollandse bijen en de proef was géén succes. De bijen waren buitengewoon kwaadaardig en de honingopbrengst was zeer miniem. Dit kon door schrijver dezes in het jaar 1940 persoonlijk worden geconstateerd.

Op Curaçao zijn vroeger, waarschijnlijk een 35 tal jaren geleden, bijen ingevoerd op de plantage Groot St. Joris. Gegevens hierover zijn echter niet vastgelegd; slechts vage inlichtingen kunnen verstrekt worden door enkele oude plantage-arbeiders. Ook hier blijkt de teelt geen succes te zijn geweest, want de bijen „vlogen weg", en verder wordt de oorzaak geweten aan de sterke passaatwind, waardoor de bijen niet in staat geweest zouden zijn om naar de kast terug te vliegen.

Welke soort bijen werd gebruikt is niet meer na te gaan. Men spreekt van „zwarte bijen", hetwelk op Hollandse zou duiden. Echter kan men thans op en nabij genoemde plantage, in de rotsen aan de Noordkust, wilde bijenvolken aantreffen, welke duidelijk van het Italiaanse type zijn, terwijl wij wel zeer geneigd zijn aan te nemen, dat deze wilde volken afkomstig zijn

---

[1] Tezamen met het volgende artikel tevens no. *229* van de *Berichten van de Afdeling Tropische Producten van de Koninklijke Vereeniging Indisch Instituut.*

van de kasten, welke indertijd op de plantage werden neergezet.

In die tijd waren er op de plantage Klein Piscadera bijen, die uit Haïti waren geïmporteerd door de eigenaar van de plantage, de heer J. J. A. H. JOUBERT. Zijn zoon vertelde mij dat zij ongeveer 30 jaar geleden in korven waren gekomen, maar dat het toen juist een buitengewoon droge tijd was, zonder bloemen. De bijen moesten direct bijgevoerd worden met suikerwater, maar dit gelukte niet, zodat zij snel stierven.

In het jaar 1938 kreeg de directeur van het Departement Accountantsdienst, Sociale en Economische Zaken, de heer L. F. JANSEN, econ. drs, waaronder ook de landbouwkundige dienst ressorteerde, nieuwe belangstelling voor de bijenteelt. Schrijver, die zich in zijn functie als Gouvernements landbouwkundige naar Trinidad zou begeven, kreeg opdracht gedurende 10–14 dagen een studie van de bijenteelt op dat eiland te maken in de „Mount St. Benedict Apary".

Na zich van deze opdracht gekweten te hebben, nam hij op zijn terugreis naar Curaçao, in Juli 1939, een zestal met Italiaanse bijen bevolkte kasten mede [1]).

De reis geschiedde per m.s. Colombia van de K.N.S.M. De bijenkasten waren op een beschut gedeelte van het dek geplaatst; het vliegat was afgesloten met fijn gaas en ook het deksel van de kast was van gaas gemaakt. Bij aankomst te La Guaira bleken moeilijkheden met de havenarbeiders te zijn gerezen, waardoor het schip gedwongen werd enige dagen voor de kust te blijven liggen. Het was nagenoeg windstil en de temperatuur was buitengewoon hoog. Trots alle genomen moeite, waaronder sprenkelen met ijswater, kon niet voorkomen worden dat de bijen zich voor het gaas verdrongen en daardoor de luchtverversing in de kast onmogelijk maakten. Hierdoor trad een grote sterfte op. Toen de zending eindelijk in Curaçao aankwam waren slechts in enkele kasten nog wat bijen in leven. Gelukkig waren er nog wel goede broedraten aanwezig.

Na samenvoeging van de verzwakte volken en dank zij de aanwezige broedraten, was het mogelijk een tweetal sterke volken te verkrijgen. Deze bleken het buitengewoon goed te doen en spoedig kon tot splitsing worden overgegaan. Reeds 20 Mei 1940 kon door de landbouwkundige worden gerapporteerd: „Al de kasten verkeren in een uitstekende toestand. Het droge klimaat alhier is zeer waarschijnlijk gunstig voor de bijen. Het

[1]) *Curaçao 2*, 1948, *7* p. 8; *Beurs- en Nieuwsberichten 3960*, 30 Dec. 1948, p. 2.

inbrengen van een honingsurplus is vrijwel afgelopen, doch voor het levensonderhoud van de volken komt nog voldoende in. Gebleken is wel dat een goed volk, op een goede standplaats zeker 150 pond honing in kan brengen gedurende het afgelopen seizoen. Dit cijfer wordt algemeen als een goede opbrengst beschouwd. Bij uitbreiding van de teelt zal het genoemde cijfer wel iets lager worden, daar de bijen thans alles voor zich alleen hebben. De levensvatbaarheid van de teelt voor Curaçao is echter wel duidelijk bewezen".

Hierna ging het snel en goed vooruit met de bijenteelt. Op geregelde tijden werden bijenvolken, van het Italiaanse ras, per K.L.M. uit Suriname geïmporteerd.

Verschillende nieuwe imkers meldden zich aan en in luttele jaren tijds had het aantal bijenkasten op Curaçao zich uitgebreid tot ongeveer 300 stuks, verdeeld over een achttal imkers.

Er werden, midden 1940, ook een tweetal volken naar Aruba gezonden, om te zien of de Frères met deze bijen betere resultaten zouden kunnen behalen als met de daar aanwezige Hollandse bijen.

Inderdaad werd in April 1941 een verbetering gemeld, nl. een opbrengst van 65 pond honing van de twee volken en er werd gevraagd om nog een drietal volken. Aan dit verzoek werd voldaan. Latere honingopbrengsten rechtvaardigden het aanvankelijke optimisme over de nieuwe bijen echter niet. De honingopbrengsten bleven zeer gering, zodat thans wel moet worden aangenomen dat Aruba, met zijn schaarse vegetatie en gemis aan hofjes, ongeschikt is voor een bloeiende bijenteelt.

Grotere verwachtingen werden van de Bovenwindse eilanden gekoesterd. In het jaar 1940 werd naar elk eiland een tweetal kasten met bijenvolken verzonden.

Wegens het niet aanwezig zijn van deskundige imkers op deze eilanden werd aan de zendingen onvoldoende zorg besteed en de introductie mislukte. Werd in 1941, zowel van Saba als van St. Eustatius, een honingopbrengst gemeld en in het bijzonder van Saba een zeer gunstig rapport ontvangen, de daarop volgende jaren bleken de kasten aan het verlopen te zijn en spoedig waren alle bijen verdwenen.

Hetzelfde vond plaats op Bonaire. Ook hier werden, bij een tweetal particulieren die zich voor de teelt interesseerden, bijenkasten geplaatst. Aangezien ook hier de imker ontbrak en de particulieren meer belangstelling hadden voor de honing dan voor het verzorgen van de kasten, moest ook hier zeer spoedig van een mislukking gesproken worden.

Curaçao bleef derhalve het enige bijeneiland. De teelt hield hier stand. Gedurende de oorlogsjaren vond zeer weinig uitbreiding plaats, hoofdzakelijk omdat geen materiaal, zoals kasten en wasplaten, kon worden verkregen.

Nagenoeg alle geproduceerde honing kon plaatselijk worden verkocht. Direct na de oorlog werd door de Kruisbroeders van St. Jan, die een bijenstal van ongeveer 100 kasten hielden, ook honing naar hun congreganisten in Nederland gezonden.

Tegen het einde van het jaar 1948 kwamen, op initiatief van de heer M. H. IDSINGA, Directeur van het Welvaartsplanbureau te Curaçao, enige imkers bijeen met het doel om tot een vereniging van bijenhouders te komen.

15 November 1948 werd de vereniging opgericht met aanvankelijk 9 leden, onder de naam „Vereniging van Bijenhouders op Curaçao"[1]). Het bestuur bestond uit P. B. BUIST voorzitter, A. MAALSTÉE ondervoorzitter, J. G. DE JONG (later A. DE WIT) secretaris, J. BUIST-TER BURG (later J. J. M. VELDMAN) penningmeester en B. A. BITTER adviseur.

Het doel van de vereniging is de bijenteelt in het gehele Gebiedsdeel te bevorderen en verder het bestuderen van de vraagstukken de bijenteelt op Curaçao betreffende, het vermeerderen van de uitkomsten van het bedrijf en ten slotte alles wat verder tot de belangen van de bijenteelt op Curaçao en van de bij haar aangesloten leden kan bijdragen.

De vereniging telde in Juli 1950 19 leden, die allen bijen houden uit liefhebberij, dus geen imker van beroep zijn. Het bestuur koestert de hoop, dat door het maken van propaganda het imkeren niet beperkt blijft tot een liefhebberij van een kleine groep van, in hoofdzaak, Nederlanders, maar dat óók de Curaçaonaar bijen zal gaan houden en er eventueel een bijverdienste in zal zoeken.

De imkers die er nu zijn hebben 2 tot 20 kasten; er zijn slechts twee grote imkers die 50 tot 100 kasten elk hebben. De heer MAALSTÉE van Huize Don Bosco te Brakkeput heeft enige tijd regelmatig honing verkocht; Frater CARLOS van het St. Vincentiusgesticht te Scherpenheuvel gebruikt de gehele opbrengst voor het jongensinstituut, terwijl de heer G. L. WONG LOI SING potjes in zijn winkel te koop heeft.

---

[1]) *Beurs Nieuwsber.* *3960*, 30 Dec. 1948; *Curaçao 10*, 1948, *25* p. 6, overgenomen in *Monthly Bull. Caribb. Comm. 2*, 1949, p. 187.

De opbrengst per kast is over het algemeen goed. Waar in Nederland een honingoogst van 50 pond per kast behoorlijk genoemd kan worden, kan de imker op Curaçao dikwijls op een opbrengst van 150 tot 175 pond per kast per jaar rekenen. Na de grote regentijd zien wij vaak kasten waar men drie honingkamers op de broedkamer heeft moeten plaatsen om de bijen in de gelegenheid te stellen zoveel mogelijk honing te verzamelen.

Bijenkorven kent men op Curaçao niet; de bijen worden in kasten gehouden. De Vereniging standaardiseerde het gebruik van de kasten, opdat de leden gemakkelijk via hun organisatie allerlei onderdelen kunnen betrekken. Het standaardmerk, de enkelwandige kast van de „Root Company", uit de U.S.A., is de meest gangbare kast; een tien-raams kast met vaste vliegplank en acht-raams supers zonder richels of randen.

Ziekten werden niet geconstateerd. Vijanden van de bijen zijn de grote, rode mieren en de wasmot, welke geen kwaad kunnen doen indien de imker voldoende voorzorgsmaatregelen neemt, terwijl ook aan vogels en een soort bijenwolf nog wel eens enkele bijen ten offer vallen. Men hoopt door nauwkeurige waarnemingen iets meer over het drachtgebied te weten te komen. En verder wordt er hard gewerkt aan de verbetering en uitbreiding van de imkerij op Curaçao, terwijl ook plannen bestaan om de andere eilanden van het Gebiedsdeel in haar activiteit te betrekken

KWALITEIT VAN DE HONING VAN CURAÇAO [1])

DOOR

IR. W. SPOON en WA. M. SESSELER, chem. dra.

Van de ,,Vereniging van Bijenhouders op Curaçao" ontvingen wij in 1949, ten behoeve van onze inzending op de najaarsbeurs te Utrecht, welke gewijd was aan het Welvaartsplan voor de Nederlandse Antillen [2]), flinke monsters van een drietal typen honing. In het laboratorium onderzochten wij deze honing volgens de voorschriften van het Honingbesluit van de Nederlandse Warenwet [3]). Tevens verzochten wij de Ondervakgroep Koekfabrikanten om een uitspraak uit bedrijfsoogpunt. Naar aanleiding van dit onderzoek ontwikkelde zich een gedachtewisseling met de Vereniging, die in Mei van dit jaar tot een nieuwe monsterzending voerde. Ook deze werd in het laboratorium onderzocht.

Nu met deze zendingen een inzicht is verkregen in de kwaliteit van de Curaçaose honing, laten wij hieronder een verslag van het onderzoek volgen. Wij stellen daarbij voorop, dat het vooralsnog niet in de bedoeling van de Vereniging ligt tot uitvoer te geraken; de productie is nog gering en de plaatselijke belangstelling gunstig. Evenwel is het voor haar van grote waarde te weten hoe in West-Europa fabrikanten-gebruikers over de honing denken. Het moedigt de bestudering van het drachtgebied der verschillende volken aan en is een stimulans voor kwaliteitsverbetering.

In totaal zijn acht monsters onderzocht, nl. drie uit 1949 en vijf uit dit jaar. In bijgaande tabel zijn de resultaten van het scheikundig onderzoek bijeengebracht, aangevuld met enkele

---

[1]) Tezamen met het vorige artikel tevens no. *229* van de *Berichten van de Afdeling Tropische Producten van het Indisch Instituut*, Amsterdam.

[2]) Vgl. bv. *Maandbl. Handel Curaçao 4*, 1949, *4* p. 2.

[3]) Vgl. *Inlichtingen en Onderzoekingen Afd. Trop. Prod. in 1949*, p. 7 (*Meded. Afd. Trop. Prod. Ind. Inst. 36*).

TA-
ANALYSE VAN MONSTERS HO-

Monster T.P. no.	498–1	498–2	498–3	735–1
Herkomst (stand)	Brakkeput-Ariba	Rio Canario (Julianadorp)	Groot St. Michiel	proeftuin Cas Corá
Geslingerd na	?	?	?	± 1 jaar
Kleur	zeer donker-bruin	donkerbruin	goudgeel	zeer donker bruin
Schuim	geen	geen	geen	weinig
Extract	81.4%	82.2%	83.7%	80.5%
Saccharose	afwezig	afwezig	afwezig	afwezig
Zuurgraad	3.2	2.8	2.3	3.2
As	0.1%	0.1%	1.4%	0.2%
p_H	4.3	3.8	3.5	4.2

waarnemingen over kleur, smaak en uiterlijk van de monsters.

Ter aanvulling van de tabel vermelden wij over de monsters uit 1949 (T.P. no. 498) nog dat zetmeelstroop en dextrine afwezig waren, terwijl geen sprake was van dufheid of aanwezigheid van schimmel of gisting. Aan de voorwaarden van het Honingbesluit voldeden de monsters dus, met slechts deze afwijking, dat diastatische fermenten maar heel zwak aantoonbaar waren.

Ter aanvulling van de in de tabel vermelde gegevens over de monsters uit 1950 (T.P. no. 735) vermelden wij allereerst, dat ook hier zetmeelstroop en dextrine afwezig waren, terwijl van dufheid geen sprake was, evenmin als van schimmel. Hoewel blijkens de tabel in enige der monsters schuim aanwezig was, kon daarin geen gisting worden geconstateerd. Alleen bij het monster van Klein St. Michiel, kregen wij de indruk, dat aan de geur en de smaak een begin van gisting merkbaar was. Bovendien zag deze honing door de gas(lucht)bellen er troebel uit, terwijl deze gasbellen bij langer staan niet verdwenen. Ook het feit, dat de zuurgraad ervan ligt boven de (Nederlandse) grens van 5, zou op een begin van bederf duiden.

Wederom waren diastatische fermenten slechts spaarzaam aanwezig, met uitzondering van het monster van Scherpenheuvel. Deze honing voldeed nl. aan de normale eis, dat 1 g in één uur bij 40°C 1 cm^3 van een 1%-zetmeeloplossing volkomen ontleedt. Bij de andere monsters bleek deze eigenschap, zoais gezegd, verzwakt (25–50%) tot gering (10%) aanwezig, hoewel toch wat beter dan bij de monsters uit 1949.

De aanwezigheid van voldoende diastatische fermenten in de honing is daarom van zo groot belang, omdat deze fermenten

EL
ING, AFKOMSTIG VAN CURAÇAO

735–2	735–3	735–5	735–7	eisen
Klein St. Michiel	Gaito 6	Mahaai	Scherpenheuvel	Honingbesluit Ned. Warenwet:
3 maanden	9½ maand	± 1 jaar	2½ maand	—
icht goudgeel	helder oranje-achtig, goudgeel	donkerbruin	zeer licht goud-geel	—
veel	geen	weinig	geen	—
78.8%	80.6%	80.0%	81.1%	ten minste 75%
afwezig	afwezig	afwezig	afwezig	ten hoogste 5%
5.4	3.9	4.4	3.9	ten hoogste 5
0.05%	0.1%	0.2%	0.3%	ten hoogste 0.5%
3.7	4.0^5	3.8	4.0^6	—

de afbraak van zetmeel inleiden en daarmede de verteerbaarheid van het fabrikaat voor de mens bevorderen; bij de koekfabricage, het belangrijkste afzetgebied voor honing, is dat roggebloem. Bij het overleg met de Ondervakgroep Koekfabrikanten, waarvan wij al even melding maakten, bleek die betekenis nog eens duidelijk. Hun oordeel over de eerste zending (in 1949) luidde nl.:

„De drie soorten honing zijn alle wat bakaard betreft geschikt voor de koekfabrikatie,

no. 498–3 is het beste,

no. 498–2 volgt daarop,

no. 498–1 kan wel verwerkt worden, maar is veel minder, zowel wat betreft de smaak als de kleur (te donker).

Hoe hoger de diastatische fermenten zijn hoe beter, speciaal voor het omzetten van de bloem".

In het overleg met de Vereniging kon voor deze afwijking ten aanzien van de diastatische fermenten geen verklaring worden gevonden; alle honing wordt door slingeren zonder enige verdere bewerking, in het bijzonder verwarming, gewonnen. Het is daarom wellicht raadzaam de kasttemperatuur goed in het oog te houden omdat een hogere temperatuur in dit opzicht nadelig is. Mogelijk kan ook een uitslingeren met kortere tussenpozen bevorderlijk zijn; het enige monster met voldoende fermenten, nl. dat van Scherpenheuvel, was reeds na 2½ maand geslingerd.

Of de smaak beïnvloed wordt door met kortere tussentijden te slingeren is ons niet bekend. Het lekenoordeel van verschillende onzer medewerkers loopt over deze acht monsters nogal uiteen. Het uitgekristalliseerd zijn wordt veelal ongunstig beoordeeld. Desondanks werd het monster afkomstig van Groot St. Michiel

als het beste verkozen, waarna de monsters van Scherpenheuvel en Rio Canario volgden. Ons viel daarbij op, dat de honing van Groot St. Michiel en Scherpenheuvel in smaak nogal met elkaar overeen kwamen. Het is niet uitgesloten dat de verklaring hiervoor gelegen is in nagenoeg soortgelijk drachtgebied.

Dit drachtgebied is nog een interessant vraagstuk, d.w.z. welke bloemen door de bijen worden bevlogen, omdat zulks de kleur en de consistentie van de honing kan beïnvloeden. Bij de eerste monsterzending (in 1949) meende de toenmalige secretaris van de Vereniging, de heer J. G. DE JONG, bepaalde drachtgebieden te kunnen aangeven en daarmede de verschillen in kleur en smaak ten dele te kunnen verklaren. Bij de tweede zending echter (in 1950) schreef de huidige secretaris, de heer A. DE WIT, daaromtrent: „Ik heb afgezien van opgave van bloemen, waarvan de bijen de honing verzameld zouden kunnen hebben, aangezien daaromtrent hier niets bekend is. Geconstateerd wordt, dat de bijen op bepaalde bloemen komen maar er kan hier geen sprake zijn van een bepaalde dracht zoals dat in Nederland geschiedt en waar men dan ook kan spreken van heide-, klaver- of andere soorten honing. Het is natuurlijk wel mogelijk, dat bepaalde planten het meeste hebben bijgedragen in een oogst, maar van welke en in hoeverre is te weinig bekend. Wel is de Vereniging bezig om een begin te maken met het aanleggen van een lijst van planten die bezocht worden".

In verband daarmede bepaalden wij van de monsters tevens de p_H, omdat deze grootheid bij honing een aanwijzing kan inhouden over het drachtgebied, meer speciaal over de flora. Voor Nederland is een dergelijk onderzoek reeds verricht [1]), zodat men nu uit de p_H kan zeggen, welke planten door de bijen het meest bevlogen zijn. Uit de tabel blijkt, dat bij de Curaçaose honing de p_H uiteenloopt van 3.5 tot 4.3, hetgeen betrekkelijk gering is en niet op een grote variatie in drachtgeboeden zou duiden. De verschillen in kleur zouden dan meer verband kunnen houden met de soms vrij lange tussenpozen van uitslingeren.

Alles tezamen blijkt het vraagstuk van de winning van honing op Curaçao nog vele belangwekkende kanten te hebben, het werk door de Vereniging van Bijenhouders verricht verdient dan ook alle aandacht.

[1]) H. W. DE BOER, De tegenwoordige stand van het onderzoek en de beoordeling van honing, *Chem. Weekbl.* *43*, 1947, p. 562, 578 en 591.

SUMMARY

APICULTURE IN THE NETHERLANDS ANTILLES

In the first article on this subject B. A. BITTER, agriculturist at Willemstad, Curaçao, describes the *History of the Apiculture on the Netherlands Antilles*. On St. Eustatius, one of the three Netherlands Windward Islands, beekeeping was started already in 1903 and proved to be possible there. Experiments also were made on the two other islands, i.e. St. Martin and Saba, but up till now the results have not been favourable.

On Aruba, one of the three Netherlands Leeward Islands, beekeeping was not successful, probably owing to the scanty vegetation. On Bonaire lack of interest probably was the main cause of unfavourable reports.

In Curaçao, the largest of the three islands, beekeeping was started several times with different results. In 1939 BITTER imported from Trinidad bees of Italian race and this importation proved to be a success. Nowadays there exists a ,,Society of Beekeepers" (,,Vereniging van Bijenhouders op Curaçao") at Willemstad with already 19 members. The honey is sold locally, as the amount is not yet sufficient for export.

Still it was advisable to make an inquiry after the *Quality of the Honey*. The investigation, which was done in the laboratory of the Tropical Products Department of the Royal Institute for the Indies, Amsterdam, by W. SPOON and WA. M. SESSELER, is described in the second article.

Eight samples of honey from Curaçao were investigated, the results are given in the attached table. The analysis was done according to the rules given in the Dutch Pure Food Law. Except one sample all the samples were up to this standard; only the amount of diastatic ferments proved to be too low. This is quite remarkable, as the honey is not heated in any way during the collection. Perhaps it is better to collect the honey with shorter intervals, as owing to the tropical climate the temperature in the bee-hives can run rather high.

Dutch confectioners reported favourably on the samples, emphasizing, however, once more the significance of a sufficient amount of diastatic ferments.

Very interesting will be the study now undertaken by the ,,Society of Beekeepers" on the plants and flowers in Curaçao which are visited by the bees.

VERWANTEN VAN DE CURAÇAOSE WIRI

De w i r i (of wiriwiri) is een ijzeren schraap-muziekinstrument van Curaçao, dat in gebruik kwam ter begeleiding van de zg. Italiaanse draaiorgels. In den ouden tijd werd zij gemaakt van de langwerpige schaal van een kalebas, welke overdwars was gekerfd, en over die kerven streek de speler met een stukje been, hoorn of metaal. Dergelijke instrumenten, bespeeld met een tweetandig vorkje, zijn ook bekend van de Grote Antillen, en zeer waarschijnlijk is hieraan verwant een instrument dat ten tijde van Columbus door de Indianen van Haïti gebruikt werd. — Dit alles kan men vinden in den *29*en jrg. van dit tijdschrift, 1948, p. 225–228, met een aanvulling in *30*, 1949, p. 55. In die aanvulling wezen wij op een foto in het *Handbook of South American Indians*, vol. *4*, 1948, plate 97. Daar is een orkestje van afstammelingen der vroegere Indiaanse bevolking afgebeeld. Een der drie muziekanten hanteert twee rammelaars, een ander bespeelt een guitaar, een derde zo'n kalebas-schraapinstrument. — Thans kunnen nog meer Indiaanse verwantschappen worden aangewezen.

In een opstel van MIGUEL COVARRUBIAS, in de *Intern. Echo* van Oct. 1949, is een hedendaags orkestje van drie mannen in Tehuantepec (Mexico) afgebeeld. Eén bespeelt een trom, de tweede een fluit en de derde strijkt met een been over een schildpadschild. — SELER, *Gesammelte Abhandlungen zur Amerikanischen Sprach- und Alterthumskunde 2*, p. 688, vermeldt hoe in het oude Mexico bij de lijkprocessie door de familieleden werd gespeeld op kaaimansbeenderen en op schildpadschilden. — *The Illustrated London News* van 5 Nov. 1949 geeft een gekleurde afbeelding (facsimile painting by ANTONIO TEJEDA) van in 1946 ontdekte muurschilderingen der oude Maja's te Bonampak, Chiapas, Zuid-Mexico, waarin achter of naast elkaar zijn afgebeeld: een jongeling die op een soort ocarino blaast, twee personen die op lange trompetten blazen, vervolgens een groep gemaskerde mannen, dan een groepje mannen die met gevorkte stokken op schildpadschalen slaan, dan een tromspeler en ten slotte vijf mannen met paren Indiaanse rammelaars.

Dat herinnert enigermate aan iets dat men bij de Oayana's in Suriname kan zien: Een of meer mannen dansen met trippelpasjes, zonder van de plaats te komen. De danser houdt onder den linkerarm een schildpadschild welks uiteinde besmeerd is met balata (soort boompek of rubber), en over dit stroef oppervlak strijkt hij rhythmisch met de rechterhand, waardoor het schild telkens een toon afgeeft. Op deze maat danst hij, en daarbij blaast hij de melodie (in mineur) op een met de linkerhand voor den mond gehouden pansfluit. — Men zie, ook voor literatuur en afbeeldingen, DE GOJE, de Oayana-Indianen, in *Bijdr. Taal Land Volkenk. Ned. Indië 100*, p. 114. — Ook andere Indianenstammen van Guyana gebruiken schildpadschilden als wrijf-muziekinstrument; zie ROTH, Arts, crafts and customs of the Guiana Indians, *Ann. Rep. Bureau Amer. Ethn. 38*, p. 469.

C. H. DE GOEJE

IETS OVER DE MALARIA IN SURINAME

DOOR

DR. E. VAN DER KUYP [1])

Inleiding

De malaria is door alle eeuwen heen een ware gesel der mensheid geweest. Geschriften uit de Bijbel en van de oude Grieken en Romeinen doen veronderstellen, dat vele streken reeds vóór Christus door de malaria geteisterd werden. Thans wordt ze nog, gelet op haar verbreiding en de door haar veroorzaakte sterfte, als een van de voornaamste ziekten beschouwd. Dit blijkt wel uit het volgende.

Volgens een rapport van 1932 van de Volkenbond werden in één jaar tijds bijna 18 millioen gevallen van malaria in 65 landen behandeld. Dit cijfer is als werkelijke index van het heersen van de malaria erg laag te noemen, wanneer men bedenkt, dat slechts een gedeelte van de patienten zich onder medische behandeling stelt. In Brits-Indië bv. schat de Malaria Commissie het aantal gevallen van malaria op 100 millioen, terwijl slechts 8-10 millioen gevallen worden behandeld. Meer dan 3 millioen mensen sterven daar jaarlijks aan koorts. Tijdens een malaria-epidemie in Ceylon in 1934–1935 stierven er 66.704 personen. In 1935 werden 6½ van de 61 millioen inwoners van verscheidene Britse koloniën wegens malaria behandeld, of wel 25% van alle ziektegevallen.

De malaria bleek vaak machtiger dan de grootste veldheren te zijn. De legers van Julius Caesar en Napoleon bv. hadden er ernstig van te lijden. Van 1916–'18 werden 162.000 opnemingen in de hospitalen bij 124.000 Britse manschappen wegens malaria geboekt (velen werden herhaaldelijk opgenomen). Daarom begrepen de Amerikanen, dat ze in de tweede wereldoorlog niet alleen tegen de asmogendheden hadden te vechten, maar tevens tegen de malariamuskiet. De soldaten kregen niet alleen een opleiding in het hanteren van wapens, e.d., maar ook in het gebruik van anti-malaria middelen. Het Amerikaanse leger was dan ook goed toegerust met deze middelen en telde meer dan 250 entomologen.

En toch werden tijdens de actie op Sicilië meer Amerikaanse en Britse soldaten door de malaria dan door het wapengeweld van de vijand buiten gevecht gesteld.

---

[1]) Uit het Instituut voor Tropische Hygiëne, Amsterdam.

De schade, door de malaria veroorzaakt, is zeer ernstig en komt op verschillende wijzen tot uiting:

1. Verlies aan geld door derving van inkomsten, door doktersen apothekersrekeningen, zowel voor het individu, de onderneming, als het land.
2. Verlies aan tijd door de vele ziektedagen en de verminderde arbeidsprestatie. De vruchtbaarste landstreken worden juist het meest door de malaria geteisterd.
3. Malaria ondermijnt zowel het lichaam als de geest. Vooral op de ontwikkeling van het kind heeft ze grote invloed.
4. De sterfte onder malarialijders is groot, niet alleen aan de aandoening zelf, maar ook aan bijkomstige ziekten, waaraan het verzwakte lichaam gemakkelijk ten prooi valt.

Alhoewel de gematigde luchtstreken niet geheel vrij zijn van malaria, vormt ze er toch geen groot probleem. Het mensdom in de tropen en subtropen echter, gaat zwaar gebukt onder deze ellendige last, die de gezondheidsdiensten grote zorgen baart en de ontwikkeling van de betreffende landen zeer tegenhoudt.

De malaria is gekenmerkt door het optreden van koortsaanvallen, die 6–16 uren duren en zich rhythmisch herhalen. Daartussen zijn telkens koortsvrije perioden. De aanvallen beginnen met koude rillingen en eindigen met zweten. Van de vele andere verschijnselen is de vergroting van de milt belangrijk voor het bevolkingsonderzoek.

Kwaadaardige vormen kunnen gepaard gaan met bewusteloosheid, stuipen, verlammingen, heftige diarrheeën, tijdelijke krankzinnigheid, w.o. ernstige opwinding (amok) enz.

Malaria heeft bij ondoelmatige behandeling de neiging, chronisch te verlopen en vaak te recidiveren, het lichaam daarbij steeds meer en meer ondermijnend.

De verwekkers van de malaria zijn *Plasmodium*-soorten, intracellulaire parasieten die de rode bloedlichaampjes vernielen. De voornaamste drie zijn: *Plasmodium falciparum*, de verwekker van de malaria tropica, *P. vivax*, verwekker van de malaria tertiana en *P.malariae*, verwekker van de malaria quartana.

De tropica komt het meest in de tropen voor. Het verloop is heftig en de sterfte groot. De patient lijdt dagelijks of om de dag aan koorts.

De tertiana komt niet alleen in de tropen, maar ook in de gematigde luchtstreken voor, waar ze over het algemeen de enig heersende vorm is. Het verloop is minder heftig, maar gekenmerkt door de vele recidieven. De patient heeft om de dag koorts.

De quartana is zeldzamer. Het verloop is goedaardig, maar meestal chronisch. Om de twee dagen treedt de koorts op. Juist door het milde verloop wordt deze aandoening het meest veronachtzaamd en kan daardoor niercomplicaties veroorzaken.

De malariaverwekkers worden van de ene op de andere persoon overgebracht door uitsluitend vrouwelijke malariamuskieten, *Anopheles*-soorten. Thans zijn hiervan al meer dan 250 verschillende bekend. Gelukkig zijn niet alle gevaarlijk. Tegenwoordig is de meest gevreesde Amerikaanse malariamuskiet de *Anopheles darlingi*. Een nog gevaarlijker soort is de Afrikaanse *Anopheles gambiae*, die omstreeks 1930 van Dakar, waarschijnlijk per schip of vliegtuig, naar Natal in Brazilië werd overgeplant. Deze muskiet verspreidde zich snel en veroorzaakte heftige malaria-epidemieën. Van 1938–'39 alleen had ze ongeveer 14.000 doden op haar geweten. Het spreekt vanzelf, dat met man en macht getracht werd haar uit te roeien. En Goddank gelukte dit de Braziliaanse regering, daarbij geholpen door de Rockefeller Foundation. Anders waren de gevolgen voor de Nieuwe Wereld niet te overzien geweest.

Anophelinen tonen onderling niet alleen morphologische, maar ook biologische verschillen. Zo stelt elke soort of elke groep weer aparte eisen aan de broedplaatsen. Vandaar dat sommige waterplassen geheel ongeschikt zijn voor bepaalde gevaarlijke soorten. Wie dus zomaar met de uitroeiïng van de Anophelinen wil beginnen, zal tonnen gouds verkwisten. Een grondig entomologisch onderzoek ter plaatse moet voorafgaan, om te bepalen, welke soort of soorten gevaarlijk zijn en om de biologische eigenschappen ervan te leren kennen. Dan pas kan men deze soort(en) aanvallen (species assainering volgens SWELLENGREBEL). De leek moet echter niet denken dat dit probleem zo gemakkelijk is, want soms maakt men door de getroffen maatregelen de levensvoorwaarden voor een beruchte *Anopheles* onmogelijk, maar voor een andere, nog gevaarlijker soort juist geschikt.

Uitroeiïng van een muskiet kost ontzettend veel geld. Beperking van het aantal kost veel minder, maar moet zonder onderbreking voortgezet worden. Het is soms echter niet gemakkelijk, degenen, die de nodige fondsen ter beschikking moeten stellen, daarvan te overtuigen.

In het bloed van de malariapatient kunnen zich geslachtelijke en ongeslachtelijke vormen van de malariaparasiet bevinden. Alleen wanneer de muskiet bloed zuigt, waarin mannelijke en vrouwelijke geslachtsvormen vóórkomen, wordt ze geinfecteerd.

De parasiet ondergaat een zekere ontwikkeling in de *Anopheles*, die in de tropen 9–12 dagen duurt, waarna de muskiet in staat is een mens te infecteren. Maandenlang blijft ze als zodanig gevaarlijk.

De verbreiding van de malaria onder een bevolking kan men nagaan, door de bewoners te ondervragen, officiële medische rapporten van het gebied te bestuderen, de milt van de mensen te betasten om het percentage personen met een vergrote milt (milt-index) te bepalen, het bloed van de mensen te onderzoeken enz. Door dit laatste komt men het percentage dergenen met een positief bloedpreparaat (parasietenindex) te weten, de soort parasieten die er voorkomen, hun dichtheid, de index van de geslachtelijke vormen (voor de overbrenging van belang), enz.

De malaria in Suriname

Alhoewel op Curaçao *Anopheles pseudopunctipennis pseudopunctipennis* voorkomt, is er, dank zij haar geringe dichtheid, nog nooit een autochthoon geval van malaria gerapporteerd. Gunstige factoren hiervoor zijn o.a.: de geringe grootte van Curaçao, het geisoleerd zijn van het eiland in de Caraïbische zee, de zeer geringe regenval en de rotsige bodem, die niet genoeg geschikte broedplaatsen biedt. Ook van de andere Nederlandse Antillen is nog nooit een inheems geval van malaria medegedeeld.

Van Suriname daarentegen zou men kunnen zeggen, dat de

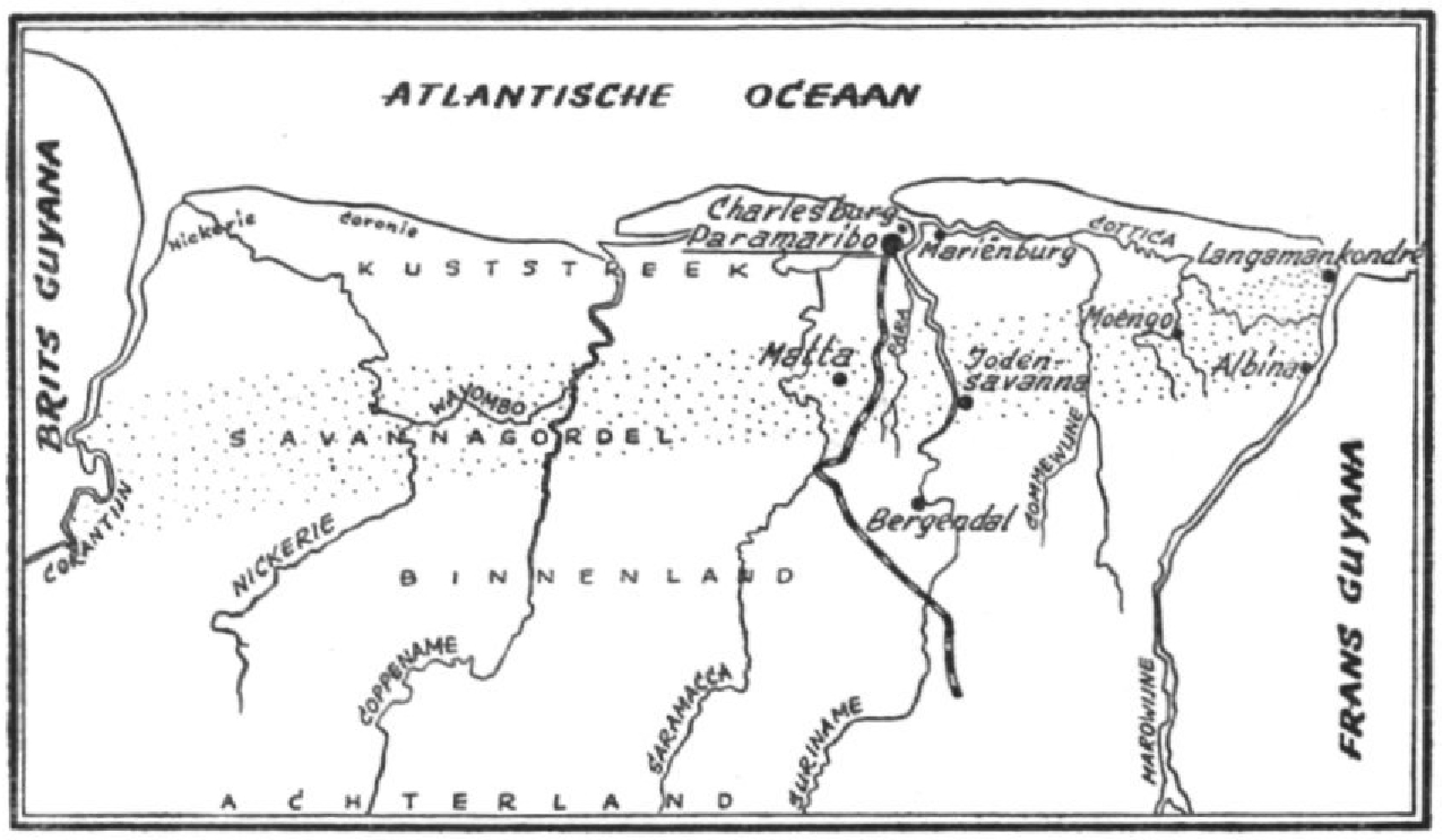

Fig. 1. Schetskaartje van het Noordelijk deel van Suriname, met in de tekst genoemde namen van plaatsen, rivieren en streken. De savannagordel is gestippeld.

malaria een van de voornaamste ziekten is, waarmede vooral emigranten danig rekening moeten houden.

Om de verbreiding van de malaria goed te kunnen begrijpen, moet men zich Suriname in vier gebieden verdeeld denken (zie fig. 1); van het Noorden naar het Zuiden toe:

1. de moerassige, alluviale kuststreek,
2. de kale, zandige savannagordel (op het kaartje gestippeld),
3. het bos- of binnenland en
4. het achterland, waarvan nog heel weinig bekend is.

Reeds lang is het binnenland berucht als de meest ernstige malaria-haard van het land. Dit blijkt duidelijk uit de geschiedenis van Suriname.

Bergendal is een voorbeeld van zo'n berucht malaria-oord. Hier vestigden zich o.a. Moravische broeders in 1736 en Duitsers in 1744, 1747, 1897 en 1935. Velen stierven er aan de koorts en de rest vertrok telkens spoedig weer.

Ook de geschiedenis van de gevechten tegen de naar het binnenland gevluchte slaven is welbekend. De Europeanen waren verplicht vrede te sluiten, omdat ze niet in staat waren de strijd tegen hun bitterste vijand, de malaria, aan te binden.

Menig goud-, hout- en balatabedrijf heeft zijn ondergang aan de malaria te wijten, want ook zijn arbeiders ontkomen niet aan de infectie en haar gevolgen.

De eerste nauwkeurige gegevens over de malaria in het binnenland zijn verzameld bij de aanleg van de spoorweg in het begin van deze eeuw.

Zolang nog ten Noorden van kilometer 67 gewerkt werd, ging het goed. Het ziektecijfer was zeer gering en er kwam practisch geen malaria voor. Nauwelijks echter was het werk voorbij deze plek gevorderd, of de ellende begon.

Bij een 400 Aziaten moest 30% verzuim wegens malaria en daarenboven 20% evacuatie (wegens ziekte?) geboekt worden.

Ruim 400 arbeiders uit Curaçao werden in het begin van 1905 aan het werk gesteld. Binnen een maand had 20% malaria en later zelfs 50%. Toen een 15-tal stierven, begon de repatriëring, die in September 1905 voltooid was.

71 Indonesiërs, aangeworven op Java, werden dan eens bij de spoorwegaanleg, dan weer in het kustgebied te werk gesteld. Toch leden ze zodanig aan de malaria, dat ze vóór de afloop van hun werkcontract het land moesten verlaten.

Een 200 tal Negers uit Barbados werd in 1906 in dienst geno-

men. Binnen een jaar moesten ook zij terug vanwege de malaria.

De verliezen aan mensenlevens en geld waren zo groot, dat het werk werd voortgezet met een beperkt personeel, bestaande uit Negers van de Guyana's, die bestand bleken te zijn tegen de malaria. Alhoewel het werk daarna slechts langzaam opschoot, bleek dit toch een besparing te zijn, want met een groter aantal, doch zwaar zieke arbeiders waren de bijzondere kosten onevenredig groot vergeleken met het geringe arbeidsverzet.

De vrijwel enige permanente bewoners van het binnenland zijn de z.g. Bosnegers, afstammelingen van de vroeger van de plantages weggelopen Afrikaanse slaven. Hun kinderen zijn zeer ernstig geinfecteerd met malariaparasieten en wel hoofdzakelijk met *Plasmodium falciparum.* Nagenoeg alle zuigelingen lijden al aan malaria. Maar hoe ouder de mensen worden, hoe meer tolerantie ze tonen voor de parasieten. De volwassenen bv. hebben nog wel parasieten in hun bloed, maar deze bezorgen hun weinig last: er is een symbiose ontstaan tussen mens en parasiet. Hierdoor is de persoon ongevoelig voor nieuwe infecties door dezelfde soort parasiet.

Alhoewel een groot percentage van de schoolkinderen op de boslandscholen temperatuursverhoging toont, schijnen ze de ziekte tamelijk goed te kunnen verdragen. Immers, zij spelen en hun sterfte is klein voor een natuurvolk. Doch hierin schuilt het grootste gevaar voor de bezoeker. De inheemse bevolking schijnt gezond te zijn. De bezoeker acht de waarschuwingen over het „moorddadige binnenland" erg overdreven en treft niet of onvoldoende de maatregelen, die hem aanbevolen zijn, met het welbekende gevolg, waaraan niet alleen het binnenland, maar ook geheel Suriname zijn kwade roep over zijn gezondheidstoestand te danken heeft.

Niet alleen de onbevaarbare rivieren, maar ook de malaria tropica maakt de exploitatie van het binnenland voorlopig onmogelijk.

In de savannagordel is de malaria-verbreiding ietwat anders dan in het binnenland. De voornaamste bewoners zijn hier de Indianen. In de buurt van Moengo vindt men echter hoofdzakelijk Bosnegers en in de Paradorpen voornamelijk Creolen.

Uit tabel 1 kan men afleiden, dat de Paradorpen voor de tropen zeer lage cijfers tonen. Daarentegen zijn vele andere dorpen er heel erg aan toe. Ook blijkt, dat de volwassen Indianen geen tolerantie voor de malariaparasieten ontwikkelen zoals de Bosnegers. Terwijl bij de Bosnegers van de meest ernstig geinfecteerde oorden in 1939 15,5% van de kinderen en slechts 3,2%

TABEL 1. Miltindices in het savannagebied omstreeks 1911 (FLU), in 1938 (VAN DER KUYP) en 1939 (SWELLENGREBEL & VAN DER KUYP).

Jaar	Plaats	Ras	Kinderen		Volwassenen	
			Onder-zocht	Miltin-dex	Onder-zocht	Miltin-dex
1939	Langamankondré	Indianen	40	100	15	100
,,	Albina	,,	58	67,2		
,,	,, ...	Creolen	18	66,7		
,,	Omgeving van Moengo . . .	Bosnegers	211	4,3	145	5,5
,,	,, ,, ,, . . .	Indonesiërs	70	21,4	56	7,1
,,	Boven-Commewijne	Indianen	28	78,6	28	53,6
,,	Omgeving van Jodensavanna	,,	111	9,9	60	18,3
,,	,, ,, ,,	Creolen	41	9,8	44	20,5
± 1911	Paradorpen.	,,	227	1,8		
1939	,, ...	,,	356	6,7	115	6,1
± 1911	Matta	Indianen	16	37,5	32	59,4
1939	,, ...	,,	106	10,4	61	24,6
± 1911	Boven-Saramacca	,,	36	44,4		
1938	Boven-Coppename + Wa-yombo	,,	93	58,1		
1939	Boven-Coppename + Wa-yombo	,,	137	79,6	89	76,4

van de volwassenen, die zich bij de medicus aanmeldden, klaagden over koorts, bedroeg dit percentage bij heel erg geinfecteerde Indianen 26,0 bij kinderen en 35,4 bij volwassenen (SWELLENGREBEL & VAN DER KUYP). De Indianen zijn evenals de Bosnegers voornamelijk met *P. falciparum* geinfecteerd, doch hun sterfte is veel hoger dan van de Bosnegers.

Terwijl de Bosnegers als reservoirs dienen voor de tropicaparasiet, verspreiden de Indianen door hun nomadische leefwijze deze parasiet over het savannagebied, aldus een zeker contact onderhoudend tussen de malaria van het binnenland en die van de kust. Ze wonen nl. dan eens in de buurt van de Bosnegers, dan weer dichtbij de kuststreek.

De kust toont weer een geheel ander beeld. Ten eerste komt de malaria vnl. in goedaardiger vormen voor. Op sommige plaatsen nl. overweegt de malaria tertiana, op andere de quartana, alhoewel de tropica niet geheel ontbreekt. Immers in de kuststreek was, omstreeks 1911, 12,7% van alle infecties te wijten aan *P. falciparum* (FLU) en in 1939 14% (SWELLENGREBEL & VAN DER KUYP). Ten tweede bereiken zelfs de ergst geinfecteerde streken niet zulke hoge indices als het binnenland en het savannagebied (Langamankondré ligt wel aan de kust, maar moet tot

de savannagordel, die schuin over het land loopt en de kust in het uiterste Oosten bereikt (zie fig. 1), gerekend worden). Ten derde is de verbreiding der malaria in deze streek zeer grillig. Paramaribo, waar meer dan een derde gedeelte van de bevolking van het gehele land woont, is practisch vrij van malaria, uitgezonderd de buitenwijken. Het is nooit bewezen, dat de gevallen van tropica, die zo heel zelden in het centrum van Paramaribo worden gevonden, inderdaad autochthoon zijn. De districten Nickerie en Coronie zijn ook nagenoeg vrij van malaria. Daarentegen zijn de plantages en vestigingen aan de beide oevers van de benedenloop van de Suriname en Commewijne vrij ernstig geinfecteerd. Hier en daar aan de Saramacca, Commewijne en

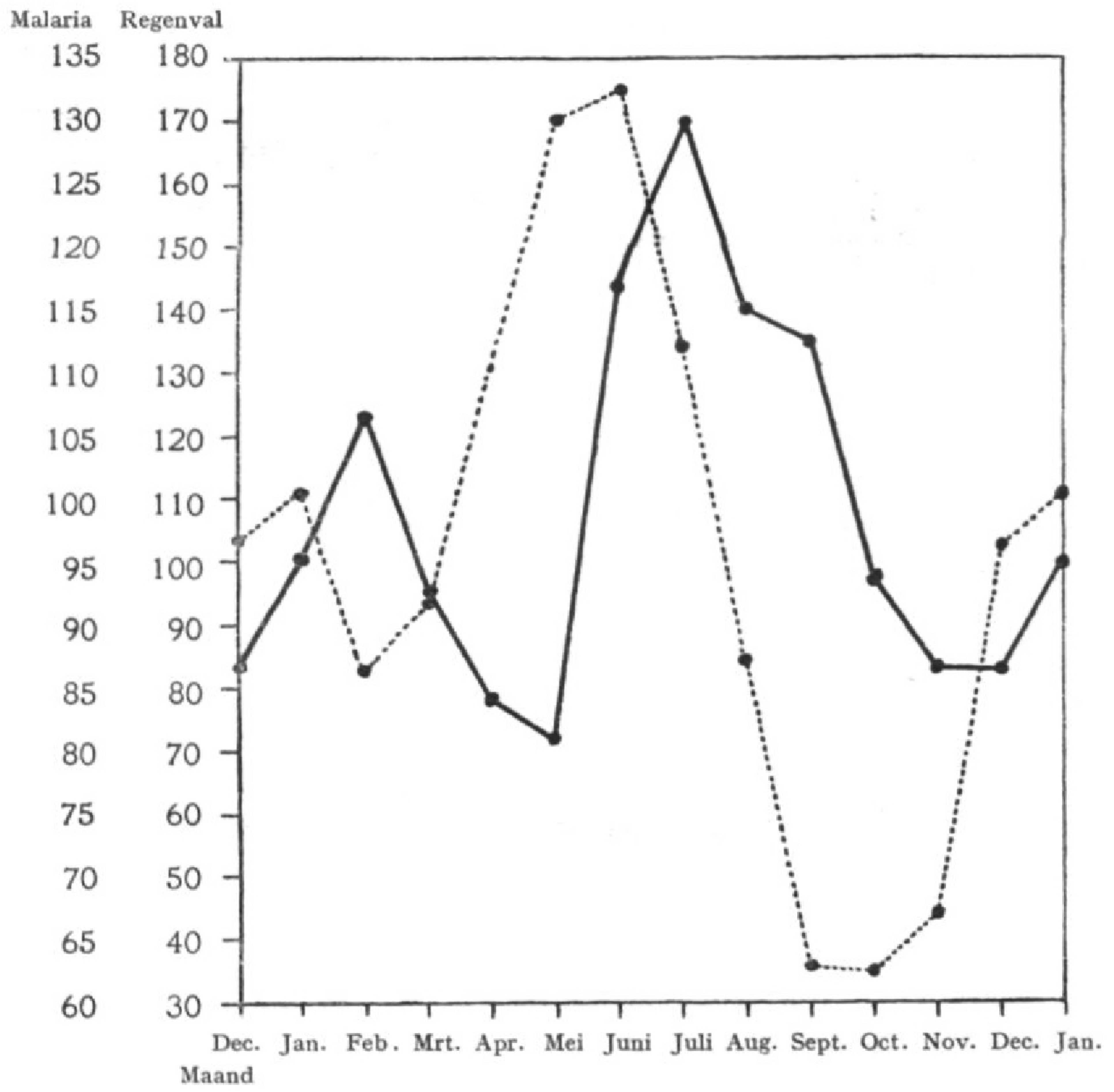

Fig. 2. Grafische voorstelling van het verband tussen malaria en regenval in Suriname; seizoen-periodiciteit, 1930–1948. — De getrokken lijn geeft het percentage van het gemiddelde aantal gevallen van malaria per maand aan; de gestippelde het percentage van de gemiddelde maandelijkse regenval in mm.

Cottica en ten Zuiden en Westen van Paramaribo is de toestand vrij gunstig.

Helaas blijft de situatie niet altijd even gunstig, althans in sommige gebieden. Zo zijn heftige malaria epidemieën vastgesteld in Coronie in 1891 en in Nickerie in 1891–'96, 1911–'12, 1918–'19 en 1926–±'29. Ook in het savannagebied, bv. in Matta (FLU), Moengo (BONNE), in Langamankondré (A. E. WOLFF) en in de Paradorpen (FLU) zijn dergelijke epidemieën waargenomen. En zo wisselt het aantal gevallen van malaria, gerapporteerd door de districts-geneesheren, van jaar tot jaar.

Behalve deze jaarlijkse periodiciteit bestaat er ook een seizoen periodiciteit (zie fig. 2). De malariacurve loopt ongeveer parallel aan de regencurve, maar blijft daarbij ongeveer twee maanden ten achter, hetgeen heel logisch is, wanneer men in aanmerking neemt de tijdsduur voor de vorming van lang genoeg bestaande, geschikte broedplaatsen, de duur van het broeden van de muskieten, de gemiddelde periode vóór de *Anopheles* zich aan een geschikte malariapatient heeft geinfecteerd, de ontwikkelingsduur van de parasiet in de muskiet en de incubatietijd bij de mens.

Dat in Suriname de malaria een zeer voorname rol speelt, blijkt ook wel uit de volgende cijfers over het tijdvak 1931–1947, herleid uit de gegevens van de maand- en jaarrapporten van het Gouvernement.

Per 1000 districtsbewoners werden jaarlijks gemiddeld 68 gevallen van malaria aangegeven; 10,7% van alle door de districtsgeneesheren gerapporteerde ziektegevallen was te wijten aan malaria. Per 100.000 districtsbewoners stierven jaarlijks gemiddeld 44 aan malaria; 3,6% van de met name genoemde sterfgevallen in Suriname was te wijten aan malaria.

Ook de ziekenhuiscijfers spreken voor zichzelf. Van 1920 t/m 1940 was 5,0% van de bijna 60.000 patienten van 's Lands Hospitaal te Paramaribo (vroeger Militair Hospitaal geheten) lijdende aan malaria. In dit centraal ziekenhuis worden patienten van het gehele land opgenomen. Op 13,0% van de ruim 8.000 ziektegeschiedenissen van patienten, behandeld in het ziekenhuis van de suikeronderneming Mariënburg van 1933 t/m 1939, werd malaria als hoofd- of bijkomstige diagnose vermeld.

De malariamuskieten in Suriname

In de loop der tijden zijn in totaal 16 verschillende Anophelinen in Suriname gevonden en wel voor een groot gedeelte door BONNE & BONNE-WEPSTER.

Voor het gemak kan men ze in twee categorieën verdelen: de *Nyssorhynchus*-groep en de non-*Nyssorhynchus* soorten. Van de laatste is geen van de 10 soorten van enige betekenis voor de malaria-overbrenging. De *Nyssorhynchus*-groep bestaat in Suriname uit 6 of meer soorten, waarvan slechts twee belangrijk zijn: de zeer gevaarlijke *Anopheles darlingi* en de minder gevaarlijke *Anopheles aquasalis*.

Probeert men een correlatie tussen de verbreiding van de malaria en de *Anopheles*-soorten te vinden, dan gelukt dit ten dele. Waar heel veel malaria voorkomt, vindt men de *darlingi* en waar de *darlingi* huist wordt heel veel malaria gevonden. Vandaar de associatie van deze twee in het binnenland en in de ernstige haarden in het savannagebied. Aan de kust echter is ze nooit aangetoond. Wel wordt als oorzaak van de malaria epidemieën in de kuststreek een invasie van de *darlingi* verondersteld (SWELLENGREBEL & VAN DER KUYP).

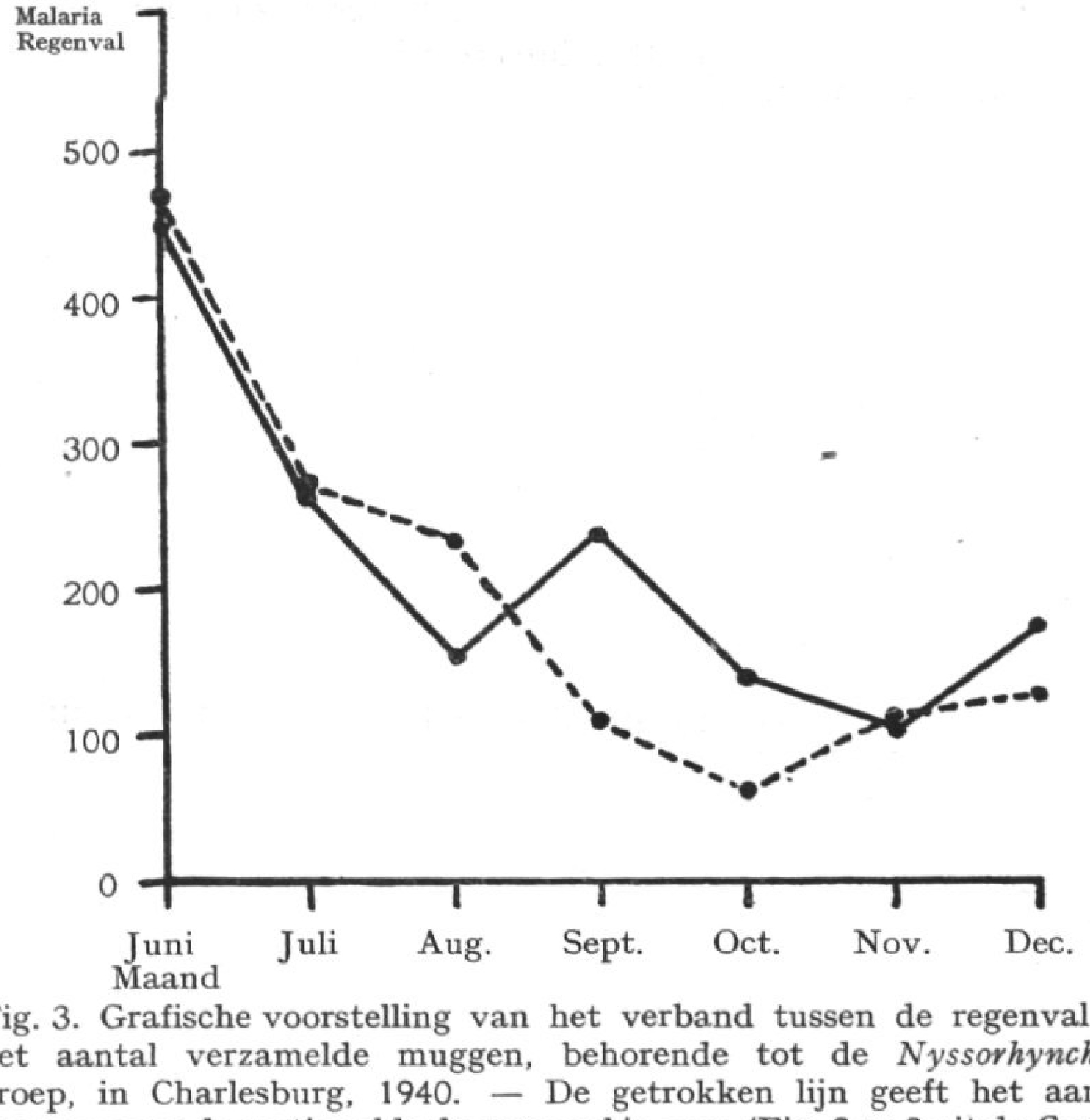

Fig. 3. Grafische voorstelling van het verband tussen de regenval en het aantal verzamelde muggen, behorende tot de *Nyssorhynchus*-groep, in Charlesburg, 1940. — De getrokken lijn geeft het aantal muggen aan; de gestippelde de regenval in mm. (Fig. 2 en 3 uit de *Contribution to the study of the malarial epidemiology in Surinam,* 1950).

Doch de oorzaak van de grillige verbreiding der malaria aan de kust blijft voorlopig onopgelost. In vele Amerikaanse landen speelt de *aquasalis* een rol bij de malaria-overbrenging, in andere is ze ongevaarlijk. In Suriname komt deze *Anopheles* overal in het kustgebied, behalve in Paramaribo, in groten getale voor, niet alleen op plaatsen met veel malaria, maar ook op die met weinig of geen malaria (Coronie en Nickerie). De enige verklaring voor dit feit is, dat men te doen heeft met verschillende soorten van *aquasalis*, dus met een *aquasalis*-complex. Hetzelfde was het geval met de Europese *Anopheles maculipennis*. Pas toen ontdekt was, dat ze uit verscheidene „rassen" bestond, kon men de verbreiding van de malaria in Nederland verklaren. Onderzoekingen op Trinidad wijzen er al op, dat ook spoedig een oplossing voor het *aquasalis*-probleem kan verwacht worden.

De seizoenperiodiciteit van de malaria wordt gemakkelijk verklaard door de correlatie tussen regenval en aantal *Nyssorhynchus*-soorten (zie fig. 3).

Tenslotte zij nog opgemerkt, dat het allergrootste gedeelte van de bevolking van het land het kustgebied bewoont. Wanneer men Suriname vergelijkt met Brits en Frans Guyana, waar in de kuststreken al de *darlingi* en veel malaria voorkomen, dan maakt Suriname, voor wat het malaria-vraagstuk betreft, geen slecht figuur.

Samenvatting

In het voorgaande is eerst het een en ander over de betekenis van de malaria en malariamuskieten in het algemeen aangehaald. Daarna is de malaria-verbreiding in Suriname beschreven.

Het binnenland is de meest beruchte malaria-haard van Suriname, hetgeen te wijten is aan de aanwezigheid van 1. de *Anopheles darlingi*, de meest gevreesde Amerikaanse malariamuskiet en 2. de Bosnegers, die zelf een tolerantie voor de tropica parasiet ontwikkelen, maar gevaarlijke infectiebronnen voor anderen vormen.

In de savannagordel is de toestand ietwat anders. Er zijn delen, die even erg als het binnenland geinfecteerd zijn, terwijl andere weinig malaria tonen. De hoofdbewoners, de Indianen, ontwikkelen geen tolerantie voor de tropica parasiet, die ook hier de scepter zwaait. Waar de Indianen in zeer hoge mate geinfecteerd zijn, wordt de *darlingi* aangetroffen.

De kuststreek, waar het allergrootste gedeelte van de bevolking woont, toont een geheel ander beeld. Niet alleen komt de malaria er vnl. in goedaardiger vormen (tertiana en quartana) voor, maar ook in veel mindere mate. Bovendien is haar verbreiding hier zeer grillig. Er zijn bv. districten (Coronie en Nickerie), die nagenoeg vrij van malaria zijn. Doch overal, behalve in de hoofdstad Paramaribo is de *Anopheles aquasalis*, die voor de overbrenging van de kustmalaria verantwoordelijk moet worden gesteld, in groten getale aanwezig. De enige ver-

klaring hiervoor is, dat de *aquasalis* uit een complex van Anophelinen moet bestaan, waarvan slechts een gedeelte gevaarlijk is.

SUMMARY

ON MALARIA IN SURINAM

First the importance of malaria and Anophelines in general has been discussed in the preceding pages. Then the malarial epidemiology in Surinam has been described very briefly.

The interior is the most dangerous malarious region in Surinam because of the presence of 1. *Anopheles darlingi*, the most efficient American malaria mosquito and 2. the Bush Negroes who, while showing a tolerance to *Plasmodium falciparum*, preserve this parasite and therefore seriously endanger other people.

In the savannah belt malaria conditions are somewhat different. There are areas as heavily infected as the interior, whilst other parts are slightly malarious. The principal inhabitants, the American Indians, give evidence of lack of tolerance to *P. falciparum* which also predominates here. *A. darlingi* is found in regions where malarial incidence is very high.

The coastal areas where the greater portion of the population lives are quite different. Malaria prevails here mainly in benign forms (*P. vivax* and *P. malariae* infections) and its rate is also much lower. Besides, its geographical distribution is very patchy. There are some rural districts (Coronie and Nickerie) which are nearly free from malaria. But everywhere, except in the capital, Paramaribo, *Anopheles aquasalis* which is responsible for the transmission of coastal malaria, abounds. The only explication is that *aquasalis* may be composed of a complex of species of which only a portion is dangerous.

Literatuur

C. BONNE, 1924. Malaria in Suriname. *Nederl. Tijdschr. v. Geneesk. 68, II*, p. 616–637.

C. BONNE & J. BONNE-WEPSTER, 1925. *Mosquitoes of Surinam.* Meded. Kolon. Inst. 21, Afd. Trop. Hyg. 13.

P. C. FLU, 1912. *Rapport over het wetenschappelijk onderzoek naar het voorkomen der malaria in de bovenlanden der kolonie Suriname en de bestudering van die ziekte.* Algemeene Landsdrukkerij, 's-Gravenhage.

D. C. GEIJSKES, 1946. Notes on the neotropical Anophelinae in Moengo, Surinam. *Mosquito News 6*, p. 113–118.

E. VAN DER KUYP, 1949. Annotated list of mosquitoes of the Netherlands Antilles..... *Docum. Neerl. Indon. morbis trop. 1*, p. 69–70.

E. VAN DER KUYP, 1949. Preliminary report on the subgenus Nyssorhynchus (Diptera, Culicidae) of Surinam (Dutch Guiana). *Docum. Neerl. Indon. morbis trop. 1*, p. 67–68.

E. VAN DER KUYP, 1950. *Contribution to the study of the malarial epidemiology in Surinam.* Meded. Ind. Inst. 89, Afd. Trop. Hyg. 18.- Tevens diss. Amsterdam.

N. H. SWELLENGREBEL, in collaboration with E. VAN DER KUYP, 1940. *Health of white settlers in Surinam.* Spec. Publ. Colon. Inst. Amsterdam 54, Dep. Trop. Hyg. 16.

BESPREKINGEN

En zo voort. Het verhaal van een onderneming door LEONHARD HUIZINGA. P. N. van Kampen & Zn, Amsterdam, 1950, 287 blz.

Om welke „onderneming" het hier gaat, is voor ingewijden niet moeilijk te begrijpen, ook al hebben zij pas de eerste twee of drie bladzijden doorgelezen. Maar voor andere, meer argeloze lezers blijkt zulks pas veel verder op. Immers niet eerder dan op blz. 39 komt de B.P.M. ten tonele, op blz. 55 de Koninklijke Shell groep, terwijl een populaire uiteenzetting van de opbouw van de „onderneming" dan op blz. 83 verschijnt. Als ingewijde valt het recensent moeilijk om te beoordelen in hoeverre deze zo uiterst geleidelijke invoering van het eigenlijke subject bij niet ter zake kundige lezers belemmerend werkt op hun belangstelling. Een inleiding of voorwoord, waarin met een enkele pennetrek de „onderneming" zou zijn gekenschetst, zou — meent recensent — bij het lezen der eerste bladzijden verhelderend hebben gewerkt.

Maar hoe dit ook zij, het „En zo voort verhaal" is een boeiend relaas, waarin de humoristische schrijver ons aan de hand mee voert van land tot land, van werelddeel naar werelddeel, en ons hier en daar een kijkje gunt op het oliebedrijf, of dit nu is in het exploratiestadium met zijn geologen, gravimeters, seismologen, topografen enzovoort, het exploitatie-stadium met de boormeesters en de olievelden, het verwerkingsstadium met de reusachtige raffinaderijen en kraakinstallaties, het transport in pijpleidingen en tankers, of de afzet en verkoop aan de grote en kleine man. We leren op populaire en ietwat romantische wijze iets over het ontstaan van de Aarde en van de ruwe aardolie in de voorbije millioenen jaren; we leven mee met de mensen die in dichte tropische bossen of in het vertrouwde Nederlandse land deze olie opsporen; evenals duizenden boormeesters en andere olie-mensen, overal ter wereld, kijken we gefascineerd naar de wenteling van de boorstang en „vergeten de tijd"; uit de lucht inspecteren we de eindeloze pijpleiding, die als een reuzenslang zich door het land kronkelt; ons wordt uitgelegd de herkomst van het woord 'wild cat', en het wordt ons opeens duidelijk waarom de palaeontoloog meestal een bescheidener mens is dan de zelfverzekerde geoloog.

HUIZINGA maakt het ons waarlijk niet moeilijk als hij op vaak vermakelijke wijze de wetenschap van de luchtkaartering, geologie, palaeontologie, gravimetrie en seismologie uitlegt, of de techniek van het olieboren en het olie-transport; als hij ons binnenleidt op het feest van moleculen en atomen en ons vertrouwd maakt met wat hij — een originele vondst — „olie-choreografie" noemt, en ons zodoende enig begrip bij-

brengt van het destillatie-, raffinage- en kraak-proces. Of ook wanneer hij in het hoofdstuk „Alles stroomt" een beeld tovert van de wereldpetroleumdistributie.

Steeds worden we er daarbij aan herinnerd hoe enorm groot de organisatie van de Koninklijke Shell is, hoe alle werkzaamheden en bedrijven in elkaar passen en op elkaar afgestemd zijn, hoe de oliemensen één groot 'team' vormen, iets dat zeker een apart stempel op hen drukt.

Bij een bespreking in dit tijdschrift mag wel een extra woord gewijd worden aan de Caribische bedrijvigheid van de 'Shell'. Welnu, Curaçao en Venezuela zijn niet vergeten door HUIZINGA. Een groot deel van zijn beschrijvingen zijn juist aan deze landen ontleend. Het valt op, dat de schrijver zijn ogen uitstekend de kost heeft gegeven, en voor de lezer, die wat thuis is in deze streken, is het gemakkelijk en plezierig om hem te volgen op zijn tochten door Emmastad, de Christoffel op (de typering van de landheer van Savonet is bijzonder aardig), over de boorterreinen rondom het Meer van Maracaibo, en van San Cristobal naar Casigua. Scherp gezien is „de ontstellende vernietiging van het land door de onwetende bevolking zelf", d.i. de zinneloze branden, die de savannen van de Rio Zulia hebben geschapen, die de grond aan droogte en erosie overleveren, en die desondanks landschappelijke schoonheid brengen. Goed aangevoeld is ook de tragiek van de langzame verdringing der Motilone Indianen in de Perija door de voortschrijdende olie-exploratie en ontginning; het volk van de Mensen van de Mist „in een onbetreden wildernis, zich in zijn schuwheid fel verzettend tegen elke indringer"; en die paar sardiene-blikjes „die voortaan als teken van het opdringen van de beschaving hier aan de oever zullen liggen".

Toch heeft LEONHARD HUIZINGA, welk een goede waarnemer hij ook overigens is, nog wel een enkel foutje laten staan. Het is hem niet euvel te duiden, en ware het niet dat deze bespreking voor West-Indische lezers en belangstellenden is geschreven — wij zouden over deze foutjes en kleine onregelmatigheden willen heenstappen. Maar hier zijn ze. Dat Curaçao „eens een bebost eiland door kapers, zeerovers en kooplieden aangelopen om hout voor herstel van hun schepen" (p. 13) zou zijn geweest, is niet aan te nemen. Wel leverden de „bossen" (liever houtopstanden) er het verfhout. Waarom is als chef van de raffinaderij op Curaçao een Zwitser gekozen en niet een gewone Nederlander? Op blz. 24 en 25 heeft ons het volgende getroffen. Andregg keek van de Christoffel naar de raffinaderij op Emmastad *zuidoost*waarts, niet westwaarts. Met de „rotsleeuwerik" zal wel de chonchorogai, een vinkensoort, bedoeld zijn. Het is minder juist om de troepiaal de „Caraïbische merel" te noemen; hoewel niet behorend tot de familie der Oriolidae, zou „Caribische Wielewaal" hier toch beter op zijn plaats zijn (als „Caribische merel" ware eerder de Chuchubi te benoemen, al behoren merel en chuchubi ook tot verschillende families). Zijn er wel „duizenden en weer duizenden bronnen om het meer van Maracaibo", waarop de pompen „zuchten" en die dus allemaal *tegelijk* zouden produceren? Het is niet waarschijnlijk. Maar tellen we de producerende en niet (meer) producerende putten op, dan bereiken we wel zulke hoge aantallen.

Venez*u*olanen is een schrijf- of drukfout; op andere plaatsen staat terecht Venezolanen. De lijfspreuk van de Amsterdamse dierentuin is

ten rechte „Natura Artis Magistra" (p. 210). Zouden de hekken om de woonwijken van Emmastad en Julianadorp werkelijk alleen maar dienen om de geiten te weren? (p. 229). De hoogste top van het schiereiland Paraguaná heet niet Santa Barbara maar Santa Ana (p. 263).

En nu nog één vraag aan de schrijver, vóór we afscheid nemen van *En zo voort*. Zou (blz. 41) de chefgeoloog Warmeveld — dezelfde die aan het eind van het verhaal afscheid neemt van zijn droom een boek over „Moeder Aarde" te schrijven — op zijn vliegreis naar Indonesië, na het passeren door het KLM vliegtuig van de Belgische grens, wel op Holland hebben kunnen neerblikken, ook al was onder hem het wolkendek *niet* dichtgetrokken?

J. H. W.

Overzicht van de geologische en mijnbouwkundige kennis der Nederlandse Antillen, benevens voorstellen voor verdere exploratie, door J. H. Westermann. With a summary in English. Indisch Instituut, Mededeling LXXXV, Afd. Tropische Producten 35, 168 blz., 10 fig., 24 foto's op 12 blz. buiten de tekst en 1 uitslaande tabel (*f* 5,—).

Het is niet moeilijk — als wij ons maar één ogenblik verdiepen in de geschiedenis van het natuurwetenschappelijk onderzoek van de Nederlandse Antillen — om enkele personen aan te wijzen, die voor de ontwikkeling van onze geologische kennis van deze eilanden van bijzondere betekenis zijn geweest.

Allereerst de Leidse hoogleeraar J. K. L. Martin, die de grote pionier werd, hoewel hij, in 1885, maar 46 dagen op de Benedenwinden verbleef — en zijn leerling, de latere professor G. A. F. Molengraaff, die een proefschrift schreef over St. Eustatius en zich (evenals zijn leermeester) ontwikkelde tot een veelzijdig geoloog van wereldnaam.

Verder de Delftse mijningenieur G. J. H. Molengraaff, die in 1921 naar de West vertrok en later promoveerde op een studie over de geologie en de geohydrologie van Curaçao.

En stellig moet ook genoemd worden de Utrechtse professor L. M. R. Rutten, die er, in 1930, met vijf geologische studenten op uit trok om de Benedenwinden te bestuderen, met als resultaat verschillende artikelen over Curaçao en proefschriften over Aruba, van J. H. Westermann, en Bonaire, van P. J. Pijpers.

Westermann, die een grote belangstelling voor de Nederlandse Antillen heeft opgevat, bezocht deze eilanden na 1930 nog verschillende keren, in verband met zijn tewerkstelling als petroleumgeoloog in Venezuela en Colombia; óók de Bovenwinden, die een belangstelling van modern wetenschappelijke zijde zo nodig hebben.

Wij mogen het Indisch Instituut wel dankbaar zijn, dat het de man, die hiertoe het beste in staat kon worden geacht, in de gelegenheid heeft gesteld tot het schrijven van dit werk, dat — zowel voor de belangstellende leek als voor de geologisch geschoolde onderzoeker — niet alleen een uitstekende samenvatting is van onze geologische en mijnbouwkundige kennis der Nederlandse Antillen, maar tevens een schat

van waardevolle gegevens bevat voor een ieder die zich voor de toekomst van deze eilanden interesseert.

Het is moeilijk de rijke inhoud met enkele woorden weer te geven. Diegene die hierover meer wil weten, kope dit boek, dat voor een zó lage prijs in de handel wordt gebracht. De tekst is nauwkeurig bijgewerkt tot op de allerlaatste tijd (najaar 1949). Het valt slechts te betreuren dat enkele afbeeldingen (b.v. fig. 6 en 8) niet door betere konden worden vervangen; hierdoor had de verluchting op eenzelfde grote hoogte kunnen staan als de tekst.

Het onderzoek van de geologie der Nederlandse Antillen staat geenszins stil. De schrijver — in zijn functie van directeur van het Voorlichtingsinstituut voor het Welvaartsplan Nederlandse Antillen — heeft op een studiereis van vier maanden, welke slechts enkele weken na het verschijnen van dit werk werd ondernomen, gelegenheid gehad nieuw studie-materiaal te verzamelen. Van groot belang is voorts de, door de Amerikaan R. A. CHRISTMAN in 1948 en 1949 uitgevoerde geologische kaartering van het eiland St. Martin, welker resultaten in de naaste toekomst zullen worden gepubliceerd.

P. W. H.

BOUWSTEENTJES

Het awari-spel in Suriname (beschreven in de „Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië", 1914, p. 63) is stellig van neger-herkomst. Onder meer wijdt RATTRAY („Religion and art in Ashanti", Oxford, 1927) er een hoofdstuk aan. Het is niet alleen een middel tot vermaak, doch men is bij dit spel ook in verkeer met de geestenwereld.

De oorsprong ligt echter nog dieper. Dit bleek bij de lezing van prof. M. GRIAULE, hoogleraar in de volkenkunde aan de Sorbonne, gehouden voor het Afrika-Instituut te Leiden op 24 April 1950. Bij een neger-volk in de Franse Soedan trof prof. GRIAULE een diepgaande wereldbeschouwing aan; in religieuse, gemaskerde dansen imiteert men het ontstaan der wereld en het vergaan en opnieuw ontstaan. Daarbij wordt ook een uit hout gesneden voorwerp gebezigd, dat sterke overeenkomst vertoont met de Ark van het Oude Testament, doch tevens met het awari-spel, dat onder de naam „wari" in Brits West-Indië voorkomt, en bij de Saramaccaner Bosnegers „adji-boto" heet. „Adi" of „adji" is aan de Goudkust de naam van kastanje-achtige zaden van een liaan, welke bij het spel worden gebezigd; „boto" is het Engelse woord boat, of het Nederlandse boot.

D. G.

KRONIEK

SURINAME

De politieke crisis, waarvan in de vorige Kroniek sprake was, is geëindigd. Het is gaandeweg wel duidelijk geworden dat persoonlijke rivaliteiten een belangrijke rol gespeeld hebben in het gebeurde. Drie Statenleden, waaronder de ontslagen geneesheer, alle drie leden der Nat. Partij Suriname, hebben een motie van wantrouwen tegen het beleid van den Landsminister voor de Volksgezondheid ingediend, zonder dat achter dit drietal een meerderheid in de partij stond. De motie werd met 13 tegen 3 stemmen verworpen; de zes landsministers, allen leden der partij, verklaarden zich solidair met hun collega en bedankten voor hun lidmaatschap; dit zelfde deden twee hoofdbestuursleden en acht fractiebestuursleden.

Inmiddels waren ettelijke moties aangenomen van vertrouwen in het beleid der landsregering en in dat van den betrokken minister in het bijzonder, o.a. door de niet in de Staten vertegenwoordigde Progressieve Surinaamse Volkspartij, door de vereniging van Geneesheren en door anderen.

Het cabinet intussen, zich op het standpunt stellend dat er geen regeringsmeerderheid meer aanwezig zou zijn in de Staten, bood den gouverneur en bloc ontslag aan. Dit is ten slotte niet aanvaard, nadat eerst getracht was een nieuw cabinet te vormen. Alle landsministers werden herbenoemd, waarvoor echter een hunner bedankte, zodat er één nieuw lid in het regeringscollege opgenomen werd.

Door of namens de N.P.S. is aangedrongen op ontbinding der Staten, eerst bij den gouverneur, later telegrafisch bij de Koningin, begrijpelijkerwijze zonder succes, aangezien een verzoek tot dat doel van de landsregering uit zou moeten gaan. Zij die vóór de motie van wantrouwen gestemd hadden zijn niet uit het Statencollege getreden; dit heeft alleen een der tegenstemmers gedaan, zodat er één nieuw lid gekozen moest worden.

Van den kant der N.P.S. is wel beweerd dat er geen splijting in de partij had plaats gehad, maar intussen is er door uitgetreden leden een nieuwe partij gevormd, de „Democratische Nationale Partij". Verder werden er een „Christelijke Sociale Partij" en een nieuwe vereniging ter behartiging der belangen van Indonesiërs gesticht. Dat er gedurende enigen tijd felle uitlatingen te lezen vielen in de Surinaamse pers, spreekt vanzelf; dat er werkelijke of vermeende persdelicten gepleegd werden eveneens.

In verband met de politieke crisis drongen tot hier in Nederland de stemmen door van Surinaamse nieuwsorganen welke òf nu eerst op het

toneel verschenen zijn, dan wel vroeger buiten eigen land minder bekend waren. Behalve *Het Nieuws* en *De Volksstem*, beide weekbladen, kunnen genoemd worden *Makka*, *Waakt* (Oen Wiekie) en *De Echo*. Onder hen die zich thans in Suriname openlijk met politiek bezig houden zijn er die zich in hun publicaties van defect Nederlands bedienen, dat echter in geen geval met den nieuwen naam van Surinaams Nederlands bestempeld mag worden.

Ook al in verband met de crisis is de vraag opgeworpen of sommige openbare functies wel verenigbaar zijn met die van landsminister. Niet minder belangrijk lijkt de vraag wie er iets voor zou voelen een ministerspost te aanvaarden, wanneer daarmede gepaard zou gaan de noodzakelijkheid een andere plaats in de samenleving op te geven, zonder te weten of men die later wederom zal kunnen innemen. In Suriname is nu eenmaal het aantal voor een portefeuille in aanmerking komende personen, voor wie dit bezwaar niet gelden zou, al buitengewoon klein.

Wat eveneens naar voren gekomen is, zonder evenwel een nieuwe kwestie te zijn, is de vraag of een evenredige vertegenwoordiging voor Suriname niet verkieselijk zijn zou boven het tegenwoordige personenkiesrecht. Zoals het geval zich thans voordoet, is de Progr. Sur. Volkspartij, na de crisis waarschijnlijk de grootste partij, in de Staten niet vertegenwoordigd. Ook de Verenigde Hindostanse Partij ijvert voor evenredigheid.

Van het Statencollege in zijn tegenwoordige samenstelling kan veel goeds gezegd worden; het is alleen te hopen dat de oppositie zich wat rustiger zal houden en niet weder de orde verstoren, zoals ter zitting van 28 Augustus.

Er worden geen bijzondere moeilijkheden verwacht ter aanstaande Ronde Tafel Conferentie Nederland-Suriname-Nederl. Antillen, welke de verhouding tussen Nederland en de twee andere rijksdelen definitief zal hebben te regelen. Bekend is, dat Suriname bezwaar heeft tegen vertegenwoordiging in ministerraad, raad van State en Volksvertegenwoordiging hier te lande. De Staten hebben er zich dan ook met klem tegen verzet dat thans reeds een lid voor Suriname aan den raad van State zou worden toegevoegd. Men meent dat het aantal in genoemd college te behandelen Surinaamse aangelegenheden zeer gering zijn zal, te gering om de kosten der vertegenwoordiging te rechtvaardigen. Het financiële argument lijkt niet sterk, gegeven het bedrag dat thans reeds met de algemene bestuursvoering van het Rijksdeel gemoeid is.

Behalve nationalistische neigingen heeft Suriname den laatsten tijd ook internationalistische getoond. De Staten verzochten aan den gouverneur dat in het vervolg bij de opening van een nieuw zittingsjaar het Surinaamse volkslied ten gehore gebracht zal worden. En dat men er tevens van overtuigd is deel uit te maken van een groter, niet Europees, verband, zou afgeleid kunnen worden uit het feit dat Suriname (en ook de Ned. Antillen) zich lieten vertegenwoordigen op de derde zitting der Economic Commission for Latin America (stichting der U. N. O.) te Montevideo. De beide Ned. Rijksdelen kwamen aldaar met Spaans sprekende representanten voor den dag.

De schok welke door de wereld gegaan is, toen de V.N. besloten had tot militaire interventie in Korea, heeft zich ook in Suriname doen voelen. De Surinaamse pers wist te vertellen dat sommigen die op het punt stonden naar Europa te vertrekken, van de reis afzagen en dat er onder de in Europa vertoevenden een sterke neiging bestond om zo spoedig mogelijk naar West Indië terug te keren. Voor dienstplicht in aanmerking komenden vroegen zich af of zij gedwongen zouden kunnen worden buiten Suriname aan een eventuelen oorlog deel te nemen.

Men meende te weten, dat de grote belangstelling voor de Surinaamse bauxiet gedurende wereldoorlog II achterwege zou blijven wanneer wereldoorlog III zou uitbreken (grote voorraden in de V.S.) en dat waarschijnlijk een hausse-periode zich niet herhalen zou, in ieder geval grote moeilijkheden ondervonden zouden worden wegens verbroken verbindingen met overzeese gewesten.

Het Landbouwdepartement ten slotte maakte bekend dat plannen gereed waren voor de voorziening in de binnenlandse behoefte aan voedingsmiddelen, mocht een nieuwe oorlog uitbreken.

Wellicht heeft nog nimmer te voren Suriname's economische probleem zozeer in de Nederlandse pers de aandacht gehad als tegenwoordig, nu meer en minder deskundigen er in artikelen, interviews en ingezonden stukken hun licht over laten schijnen.

Bedenkt men dat, niet lang geleden, de Surinaamse landsminister voor de landbouwaangelegenheden, een bij uitstek deskundige dus, te kennen gegeven heeft dat er in alle districten een te kort te constateren valt aan cultuurgrond voor den kleinen landbouw. dan komt men tot de conclusie dat niet alleen nieuwe projecten aangevat behoren te worden, maar dat ook, misschien zelfs in de eerste plaats ,getracht moet worden het bestaande uit te bouwen, in de bestaande behoeften zo snel mogelijk te voorzien.

Er is dit jaar wel schaarste van rijst, maar er werd toch ook nog uitgevoerd naar Venezuela. Een verblijdend verschijnsel was de oprichting, enkele maanden geleden, van een coöperatieve vereniging van rijstverbouwers in Nickerie; het bewijst dat er van de kleine landbouwers zelf initiatief uitgaat.

Gehoopt werd dat een deel van den citrusoogst van dit jaar nog voor export verwerkt zal kunnen worden in het in aanbouw zijnde pakhuis der Citrus Centrale, waarvoor de materialen uit de V.S. aangevoerd werden. Intussen hebben zich te Amsterdam moeilijkheden voorgedaan bij de veiling van den tweeden aanvoer van Surinaamse sinaasappelen van dit jaar, nadat die van de eerste verscheping, waarbij o.a. de Amsterdamse burgemeester tegenwoordig was, goed van stapel gelopen was. Door allerlei omstandigheden gelukte het met de tweede, veel grotere, zending niet geheel, doch ten slotte kon te Rotterdam een prijs gemaakt worden, voor het te Amsterdam aangehouden gedeelte, gelijk aan de helft welke voor Californische sinaasappelen besteed werd. Alle andere factoren buiten beschouwing latend, moet geconstateerd worden dat de onogelijke vruchten uit Suriname, welke men hier soms naast de prachtige Californische uitgestald ziet in de winkels, een slecht figuur maken.

De ontwikkeling der industrie in de bevolkingscentra van Suriname gaat langzaam, maar iets anders was niet te verwachten. Het confectiebedrijf te Paramaribo werkt met een personeel van vijftig personen. Het Eerste Sur. Conservatorium(!) organiseerde een modeshow, welke zeer goed slaagde. In Nickerie werd een schoenenfabriek opgericht, in Paramaribo een veevoederbedrijf, een tweede nieuwe drukkerij en een clichéfabriek.

De Surinaamse Bauxiet Maatsch., zo lazen wij enige maanden geleden, vroeg vergunning tot de exploitatie van kaolin, een kleisoort waarvan de aanwezigheid al heel lang bekend was, doch welke thans gebleken is ook onder de bauxietlagen voor te komen.

Of het tourisme ook voor Suriname een bron van inkomsten zou kunnen worden, is een vraag welke een der Surinaamse bladen behandelde, naar aanleiding van een rapport uitgebracht in het Caribbean Interim Tourism Committee, dat echter over Suriname niet sprak.

Volgens het jaarverslag van De Surinaamsche Bank bedroeg de waarde van den invoer in Suriname in 1949 ruim 37.800.000 gld, die van den uitvoer ruim 34.000.000 gulden. Van den invoer kwam meer dan de helft voor rekening van de V.S., iets meer dan een vierde voor rekening van Nederland. Aan bauxiet werd ruim twee millioen ton verscheept, natuurlijk naar Noord Amerika. Uit Nederland werd voor ruim 4½ millioen meer ingevoerd dan er naar Nederland uitgevoerd werd. De Surinaamse uitvoer bedroeg in het eerste halfjaar 1950 bijna 14½ millioen.

Het zal ongeveer 25 jaar geleden zijn dat voor het laatst stukgoederen per zeilschip in Suriname uit Nederland aangebracht werden. Met de zeilvaart verdween de eerstehands importhandel; de geregelde aanvoer, met korte tussenpozen, door de stoomschepen in vasten dienst, maakte het iederen winkelier mogelijk tevens importeur te zijn, niet langer konden enkele handelshuizen ,door grote ladingen te laten uitkomen, de markt beheersen. De verandering bracht uit den aard der zaak ook nadelen mede.

Ter sanering van het kleinbedrijf is thans een ontwerp verordening ingediend, welke o.a. beoogt een soort importeurspatent in te voeren, te verkrijgen tegen betaling van duizend gulden. Dat tegen zodanige beperking van de zijde van het kleinbedrijf groot bezwaar bestaat, laat zich denken.

De wel zeer verouderde quarantaine verordening, stammend uit een tijd toen men in Suriname niet over voldoende middelen meende te kunnen beschikken om epidemiën te bestrijden, zodat men streng toezicht nodig achtte op schepen aankomend uit besmet gebied, staat nu eindelijk herzien te worden. Een zeer onaangename belemmering van de scheepvaart kan hiermede uit den weg geruimd worden.

De Ondernemersraad voor Suriname, zetelend te 's Gravenhage, werd in April van dit jaar geliquideerd; men meende dat onder de veranderde politieke verhouding tussen moederland en Suriname voor een zodanige organisatie geen reden van bestaan meer aanwezig was. Door zes en veertig ondernemingen is nu in dezelfde maand opgericht de Vereniging „Surinaams Bedrijfsleven" te Paramaribo, terwijl in Mei, wederom te 's Gravenhage, tot stand kwam de Vereniging „Bedrijfscontact Nederland-Suriname".

Op heel ander gebied denkt de stichting „Wiesawienie" zich nuttig te maken; beoogd wordt de beoefening van den kleinen landbouw door Creolen te bevorderen.

Het i m m i g r a t i e vraagstuk blijft de aandacht bezig houden. Men denkt er over een nieuwe proef te nemen met arbeiders van het Britse eiland Saint Lucia, waar armoede en werkloosheid heersen. Merkwaardige tegenstelling: Suriname vraagt om arbeidskrachten, terwijl ook Trinidad blijkbaar een overschot heeft dat geen werk kan vinden, zodat aldaar maatregelen genomen zijn tot wering van ongewenste immigranten.

De nood der Indische Nederlanders, die onder de nieuwe toestanden niet in hun land kunnen of willen blijven, doet hoe langer hoe meer het oog richten op Suriname, als toevluchtsoord. Versterking der Surinaamse bevolking met deze uitgewekenen, of nog uit te wijken hulpbehoevenden, lijkt een gezond denkbeeld. Alleen, er zou een wel zeer zorgvuldige selectie nodig zijn, zoals de aanvankelijke ervaring te Manokwari (Nieuw Guinea) geleerd heeft.

Dat het politiek zoveel zelfstandiger geworden Suriname afkerig zou zijn van de hulp welke het oude moederland op het gebied der personeelvoorziening verlenen kan, mag zeker niet gezegd worden. Men leest voortdurend van het arriveren te Paramaribo van deskundigen van allerlei slag uit Nederland, onderwijs- en administratieve krachten, technici enz.

Een novum op het gebied der openbare f i n a n c i ë n was het plan tot uitgifte van een binnenlandse lening van zes millioen; of de Staten zich met het voorstel verenigd hebben is hier nog niet bekend. Behalve het nieuwe der zaak is een der bezwaren dat er te Paramaribo geen instelling aanwezig is die de emissie op zich zou kunnen nemen. De bedoeling schijnt te zijn dat de spaarder, ook de kleine, regelrecht aan de lening zal kunnen deelnemen. De coupures zijn klein, de lening zal een premielening zijn en het Land zal tot op zekere hoogte den koers garanderen.

Of door de E c o n o m i c C o ö p e r a t i o n A d m i n i s t r a t i o n inderdaad een aantal millioenen voor den Surinaamsen opbouw beschikbaar gesteld zullen worden (een der Surinaamse nieuwsbladen sprak indertijd al van zestig millioen — guldens of dollars?) lazen wij nog niet.

In de begroting voor het thans lopende jaar werden indertijd uitgetrokken alle kosten van de Staten, den Regeringsraad, den Alg. Vertegenwoordiger in Nederland en het Commissariaat voor Sur. Zaken in Nederland, tezamen een kleine drie maal honderdduizend gulden. Tien jaar geleden kwam slechts één dezer posten op de begroting voor, t.w. die betreffende de Staten, hoogstens een twintig mille.

Bezoldiging enz. der gouverneurs komen nog ten laste van het Rijk en in onze begroting voor 1950 werd een verhoogd bedrag opgenomen als toelage voor representatiekosten van den gouverneur van Suriname. Uit de Memorie van toelichting, waarin voorgesteld wordt deze verhoging te doen ingaan op 1 Juli 1948, blijkt al wel reeds duidelijk dat de kwestie der representatiekosten niet tijdens de ambtsperiode van den tegenwoordigen landvoogd ter sprake gekomen is.

In 1949 genoot de openbare kas in Suriname als belasting enz. van het bedrijf der Sur. Bauxiet Maatschappij het aanzienlijke bedrag van bijna negen en een half millioen gulden, volgens het jaarverslag van De Surinaamsche Bank.

Den Surinaamsen gulden niet willende devalueren heeft het bestuur zich verplicht gezien bepaalde ondernemingen door een exportsubsidie te steunen; de kosten worden geraamd op 400.000 gulden, welke gedekt zullen moeten worden door extra opcenten op de invoerrechten. Uitvoerrecht op dwarsleggers zal waarschijnlijk dit jaar nog niet geheven worden.

Blijkens een advertentie in een der Surinaamse nieuwsbladen kan men het zich permitteren uit Nederland ingevoerde tabaksartikelen als geschenkzending weder naar Nederland uit te voeren.

De onderhandelingen met de Maatsch. tot Financiering van het Nationaal Herstel (Herstelbank) heeft er toe geleid dat deze instelling bereid is gevonden een lening te verstrekken aan de Volkscredietbank, ten einde deze laatste aan meer werkkapitaal te helpen. De lening zal natuurlijk rente dragen en zal slechts onder Lands garantie verstrekt worden. De Volkscredietbank zal daarmede niet geheel op de been worden geholpen; er zal ook een groter stamkapitaal bijeengebracht moeten worden, waartoe het bestuur van het Welvaartsfonds aangezocht is.

Onvermoeid wordt in Suriname voortgegaan met de pogingen ter verbetering der volksgezondheid. In opdracht van de Surinaamse regering heeft een hier te lande gevestigd Surinaams medicus een onderzoek ingesteld en een rapport uitgebracht over de leprabestrijding in het land zijner geboorte. Als resultaat zal een nieuw middel aangewend worden, dat hier te lande zal worden gefabriceerd.

De Medische Propaganda- en Voorlichtingsdienst te Paramaribo tracht het publiek te doordringen van de gevaren der filaria en der tuberculose. In Juni j.l. werd te Paramaribo een consultatiebureau voor longziekten geopend. Een moedercursus en een cursus voor kinderverzorging zijn al enigen tijd geleden ingesteld. Ook wordt er reeds sedert Mei van dit jaar succes behaald met wat men „babyshow" noemt; moeders brengen haar zuigelingen naar de poliklinieken ,voor onderzoek.

De Surinaamse pers vermeldde den laatsten tijd nogal vaak diefstallen, af en toe zedendelicten, een enkele maal ergerlijke staaltjes van kindermishandeling, soms ook voorbeelden van superstitie (hoe komt men in Suriname en ook elders in West Indië, aan afkeer van het eten van ongeschubde vis?). Hoewel dit alles geenszins gelden mag als de chronique scandaleuse te vormen ener achterlijke samenleving, voelt men toch, al lezende, wel eens het verlangen opkomen naar een gedegen en onbevooroordeelde studie betreffende den tegenwoordigen beschavingstoestand der zo eigenaardig samengestelde Surinaamse bevolking.

Niet zo lang geleden schijnt het Parket te Paramaribo aan de pers verzocht te hebben liever geen melding meer te maken van zelfmoorden; er zou een toeneming van het aantal gevallen te constateren geweest zijn, wat wellicht mede een gevolg zou kunnen zijn van de onge-

wenste publiciteit. Het is te hopen, dat de veeljarige gewoonte der Nederlandse pers in deze materie, door de Surinaamse nagevolgd zal worden.

In zake het proces betreffende het afmaken van gedetineerde N.S.Bers in 1942 door Nederlandse militairen in Suriname, is nog niets naders bekend, dan dat de weduwe van een der slachtoffers een civiele actie tegen den staat der Nederlanden aangespannen heeft.

Een door de Surinaamse justitie verleden jaar tot levenslange gevangenisstraf veroordeelde delinquent werd, na iets meer dan zes maanden, voorwaardelijk in vrijheid gesteld. Waaraan deze man een zo bijzondere clementie te danken had, wordt niet vermeld.

Het is nu ongeveer een kwart eeuw geleden dat er in de kolonie Suriname voor het laatst een doodvonnis geëxecuteerd werd. Tot dusver is niet gebleken dat het straks geheel autonome Suriname het Nederlandse voorbeeld van 1870 zal volgen en de doodstraf afschaffen.

Een andere pijnlijke aangelegenheid, waarover wellicht en dan zelfstandig, beslist zal moeten worden, is die aangaande subsidiëring van andere dan Christelijke kerkgenootschappen; voorlopig heeft er alleen nog maar een onderhoud plaats gehad met den regeringsraad over geldelijken bijstand aan de Hindoese geloofsgemeenschap.

Het laatste verslag van Bestuur en Staat, maar dat betreft nog pas het jaar 1945, spreekt niet van Anglikanen en niet van Gereformeerden in Suriname. Het blijkt echter nu, dat in 1948 de Anglikaanse vicaris van Georgetown een bezoek aan Paramaribo gebracht heeft en dat in Juli j.l. de Anglikaanse aartsbisschop van West Indië een kerkgebouw in de Hogestraat ingewijd heeft. Elken Zondag blijkt er dienst te zijn te Paramaribo voor den Gereformeerden Kring; wij lazen dat een predikant van Curaçao twee diensten zou leiden.

Er is een ontwerp landsverordening ingediend tot zodanige wijziging der regeling op het begraven van lijken, dat in het vervolg ook crematie mogelijk zal zijn. Dit om tegemoet te komen aan de bezwaren welke de Hindoes hebben tegen het begraven.

De eerste Juli als emancipatiedag is ook ditmaal niet vergeten.Een Nederlands acteur droeg liedjes voor, op de negerslavernij betrekking hebbend en in het schouwburggebouw deden een honderdtal kotomissies de oude folklore herleven.

Ere wien ere toekomt. Prof. Dr. Melville J. Herskovits, de Amerikaanse anthrolopoog, die in 1928, samen met zijn echtgenote en Dr. Morton C. Kahn, in Suriname op expeditie ging, om de levenswijze der Bosnegers te bestuderen — en die bovendien heel wat wetenschappelijke publicaties op zijn naam heeft staan, den neger betreffende — werd door H.M. de Koningin onderscheiden met de Oranje-Nassauorde.

En aan Harry Vos, den Surinaamsen militair, die in Indonesië, wegens zijn heldhaftige weigering om den Japanners te dienen, door dezen gefusilleerd werd, is posthuum de M.W.O. toegekend. Er is te Paramaribo een brochure verschenen, waarin het leven van dezen held beschreven wordt en wellicht krijgt hij te eniger tijd zijn gedenkteken. Het oorlogsmonument op het Gouvernementsplein zal thans wel reeds onthuld zijn.

Een artikel in een der Surinaamse nieuwsbladen vestigde enige

maanden geleden de aandacht op den levensloop van den thans vijftigjarigen heer Kaulesar Sukul, die geen Indonesiër is, zoals op blz. 102 van dit tijdschrift abusievelijk gesteld werd, doch van Britsindische afkomst en Brahmaan. Bij heeft gestudeerd te Bombay en te New York, werkt nu aan een dissertatie ter verkrijging van den Nederlandsen doctorstitel, maar begon zijn loopbaan in Suriname als onderwijzer vierde rang. Deze bescheiden geleerde, kenner van Oosterse talen, bewijst hoe ver zelfs in Suriname iemand van zijn ras het brengen kan.

15 Sept. 1950. M.

NEDERLANDSE ANTILLEN

Er is toch een afvaardiging uit de Staten der Nederlandse Antillen naar Den Haag gekomen om met de Staten Generaal over de ontworpen interimregeling te overleggen. Het waren de heren Plantz, Da Costa Gomez, Debrot, Kroon en Tromp. Drie vóór en twee tegenstanders van de 8–8 was de diagnose, over haar gesteld. 7 Juli landden de heren op Schiphol, waar de voorzitter der commissie van voorbereiding der interimregeling van de Tweede kamer, en de pas door een meerderheid in de Staten (2 leden der afvaardiging vóór en 2 tegen, nadat 1 zich aan de stemming onttrokken had) officieel gewantrouwden vertegenwoordiger der Nederlandse Antillen in Nederland, de heer M. B. Gorsira, aanwezig waren.

Nog maar nauwelijks hadden de heren hun jassen uitgetrokken, of het bericht verscheen in de pers, dat afvaardiging en commissie van voorbereiding het eens geworden waren met het regeringsvoorstel 12–8–1–1. En het gelukkige is, dat niet minder dan drie der politieke partijen met het bereikte o zo blij zijn en er feestvergaderingen over hebben gehouden. Na de aanneming van het wetsontwerp op de interimregeling zonden de afgevaardigden telegrammen naar hun partijen. De Katholieke Volkspartij kreeg een telegram van Mr. Debrot met gelukwensen: ,,de arbeid is met de overwinning bekroond; het recht heeft gezegevierd". De ,,democraat" Kroon seinde, dat alles gelopen was zo als zijn partij het had voorgesteld: ,,gran triunfo di partido democrático". En de Nationale Volkspartij gaf een telegram uit van haar leider, dat hierop neerkomt, dat men van regering en parlement in Nederland waarborgen had gekregen voor autonomie en zelfbestuur op elk eiland, waarmee de 8–8 tot een bevredigende oplossing was gekomen ..... dus óók een feestvergadering.

De aanvankelijke indruk, dat ook de Arubaan Tromp tevreden was, blijkt niet juist te zijn. Reeds bij zijn vertrek van Schiphol liet deze heer zich uit, dat hij teleurgesteld was, en bij aankonst op Curaçao herhaalde zich dit, en het verluidde, dat een nieuwe afvaardiging, nu van de beide Arubase partijen, naar Nederland zou gaan.

Meer dan één lid der teruggekeerde afvaardiging heeft zich over het overleg met de Commissie van voorbereiding der 2de Kamer uitgelaten. De heer Debrot heeft in een vraaggesprek met het weekblad *Curaçao* uitdrukkelijk meegedeeld, dat ondanks een poging in andere richting van mr. Da Costa Gomez de toekomstige eilandenregeling slechts is ter sprake gekomen, voor zover die in de interimregeling is genoemd, en dat de voorzitter mr. Romme verdere gedachtenwisseling

beslist afsneed. Veel nieuws zou er niet gezegd zijn. Van de zijde van Kamerleden zou uitdrukkelijk gesproken zijn van een met de 8–8 begane fout, die hersteld moest worden. Kan men van een hoerastemming in de Tweede Kamer spreken, niet alzo van den gang van zaken in de Eerste Kamer. Daar toonde men zich allerminst enthousiast over de zetelverdeling, voorgesteld door de regering, en werd een tussenvoorstel in overweging gegeven, nl. 10–8–1–1. Dit heeft de afdoening der zaak vertraagd. De heer Eman op Aruba stak de groene vlag der hoop uit, en ieder die daarvoor enigszins in aanmerking kwam, op dit eiland en op Curaçao, stuurde een telegram aan de Eerste Kamer, pro of contra het voorstel. De Democratische Partij, de Katholieke Volkspartij en de Curaçaose Onafhankelijke Partij deden dit ook gezamenlijk. Het laatste, wat op dit ogenblik bekend is, is, dat de regering aan de Eerste Kamer heeft doen weten, dat zij na rijp beraad tot haar voorstel gekomen is, en dat de Kamer het heeft aan te nemen of te verwerpen.

A u t o n o m i e!? Tot de voor lid van de Commissie van algemeen bestuur genoemden behoort de heer W. Lampe, notaris op Aruba. Behoort een notaris tot de actief dienende ambtenaren, die van dit lidmaatschap zijn uitgesloten? is de vraag, die zich voordoet, nu de heer Lampe niet bereid zou zijn het notariaat neer te leggen. Hierover zou naar de Minister getelegrafeerd zijn", weet de *Beurs - en Nieuwsberichten* te vertellen.

Intussen is een C.a.b. van 4 leden maar vast benoemd: J. R. Arends, voor onderwijs en sociale zaken, mr. Cola Debrot voor justitie, dr.ir. P. Cohen Henriquez voor openbare gezondheidsdienst, landbouw, veeteelt, visserij en watervoorziening, E. M. Newton voor economische zaken, haven- en loodsdienst, radio-telegrafie, telefonie en luchtvaart, en J. van Toorn voor financiën c.a. en openbare werken. Voorzitter is de heer Debrot, ondervoorzitter de heer Newton.

Wat een meerderheid in de Staten tegen den v e r t e g e n w o o r d i g e r der Antillen in Nederland heeft is belichaamd in een motie van het Arubase raadslid Geerman, waarin gezegd is, dat de heer Gorsira niet geschikt is om als vertegenwoordiger op te treden en geen vertrouwen verdient, omdat hij zich heeft uitgelaten, dat de in uitzicht gestelde rijksconferentie niet bijeengeroepen dient te worden voor er nieuwe verkiezingen zouden zijn gehouden, en zich meermalen in het openbaar op misleidende wijze heeft uitgelaten, waardoor hij blijk van partijdigheid heeft gegeven; voorts had hij bij besprekingen in de Nederlandse Antillen over wijzigingen in de Staatsregeling getracht de partijen tegen elkaar uit te spelen, en was hij niet op de hoogte van de verlangens der verschillende eilanden. Volgens de kranten zou mr. Debrot van de Katholieke Volkspartij deze motie „je reinste kolder" genoemd hebben, en de heer Jonckheer van de Democratische Partij duidelijk van zijn minachting ervoor hebben doen blijken. Zonder noemenswaardig debat stemden de N.V.P. leden behalve de leider van dezer partij, die er niet bij was, vóór, met „Aruba" behalve de leden Dussenbroek, Croes en Yrausquin.

De heer Gorsira zelf is hierop ingegaan met een voorlichting aan de Nederlandse pers, waarin hij betoogt een hoofdambtenaar te zijn, die

uitsluitend te doen heeft wat de gouverneur hem opdraagt, zodat een motie tegen hem kwalijk op haar plaats kan zijn. Zo ziet het ook de *Nieuwe Rotterdamse Courant.* De plaatselijke pers geeft niet veel commentaar op de motie, die, voor zo ver bekend, tot nu toe geen gevolg heeft gehad, in elk geval niet het gevolg, dat de voorstellers zich daarvan moeten gedacht hebben.

De eilandenregeling moet aan de eilanden het gewenste zelfbestuur brengen. De regering geeft toe, dat in beginsel de vaststelling daarvan behoort tot de taak der Staten, maar zij wil die doen geschieden door de Staten-generaal. Een ontwerp is nog niet ingediend. De leden van de Nationale Volkspartij hebben echter een ontwerp bij de Staten ingediend, waarvan al spoedig geblekenis, dat een ambtenaar op „Financiën", de heer J.v.d Brink er de samensteller van is. De heer Da Costa Gomez heeft een aantal personen uitgenodigd in besloten samenkomst daarover en over het regeringsvoorstel (waarvan een voorontwerp aan de Staten om advies gezonden is) van gedachten te wisselen, om zo mogelijk tot een afgerond geheel te komen, waarmee de behandeling in de Staten gebaat moet zijn. Negen van de 21 genodigden zijn opgekomen en daaronder zou, als men een inzender in *Beurs- en Nieuwsberichten* mag geloven, mr. Da C. Gomez niet zijn. Wel moeten de heer V. d. Brink en de pers er geweest zijn, want de *Beurs* weet er, evenals W. v. E., de schrijver van het ingezonden stuk, bijzonderheden van mee te delen, o.a. dat „de vergadering ... stond ... in het teken van de samenwerking, die ten doel heeft om iets goeds voor onze eilanden tot stand te brengen". De afgevaardigde der Katholieke Volkspartij behoorde tot de aanwezigen. Of de vergaderingen zijn voortgezet, en wat het resultaat ervan is, blijkt uit de Curaçaose pers niet.

De Gereformeerde Kerk op Aruba heeft op 16 Juli ll. een eigen tijdelijken predikant gekregen in ds. F. J. Wassink van Doetinchem; de Verenigde Protestantse Kerk aldaar kreeg ds. W. J. H. Baars uit de Hervormde Kerk van Harfsen.

In den tijd van gouverneur Kasteel zijn op Curaçao stappen gedaan om te komen tot oprichting van een rechtsschool. Een verordening is vastgesteld en gelden zijn bij de begroting toegestaan. Het plan is nooit uitgevoerd. Thans is een particuliere rechtsschool opgericht door de heren mrs. van Ginsbergen, de Haseth Möller, Schoop en Wallien. Bedoeld wordt in 3½ jaar candidaten voor het praktizijns-examen op te leiden. 15 September is de datum van opening van den leergang.

De eerste Protestant-Christelijke school is op 9 September geopend.

Op 11 Juli 1950 is bij notariële akte, verleden voor notaris Henriquez op Curaçao een stichting in het leven geroepen, bedoelende de samenstelling en uitgaven van een Encyclopaedie van de Nederlandse Antillen. Een loffelijk initiatief van de heren mr. De la Try Ellis, dr. Goslinga, dr. Krafft, N. van Meeteren, P. H. Hartz, C. Casiano, S. A. L. Maduro en W. F. G. Mensing. De oude *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië,* waarvan in 1917 de laatste aflevering verscheen, is reeds vele jaren verouderd, en nog slechts voor weinigen de vraagbaak, die

zo'n werk moet zijn, zal het aan zijn doel beantwoorden. Er zijn al vóór den oorlog plannen gemaakt om tot een nieuwe uitgave te komen. In een tijd, toen de kopij voor *De West-Indische Gids* wat traag vloeide, opperde wijlen de heer W. Nijhoff de gedachte om dit tijdschrift dienstbaar te maken aan een nieuwe uitgave van zijn encyclopaedie. Dit heeft weerklank gevonden bij de redactie, en daaraan hebben o.a. het aanzijn te danken gehad de bijdragen van den heer Weytingh in de jaargangen van 1938 tot 1943. Ook andere plannen zijn er in den oorlog geweest, die niet verder dan tot enige voorbereidende werkzaamheden het gebracht hebben, welke door gebrek aan voortvarendheid en geldelijke bezwaren tot nu toe zijn dood gelopen.

Moeilijkheden van dezen laatsten aard zijn op Curaçao niet te vrezen, en daarom mag van de thans opgerichte stichting verwacht worden, dat zij zal kunnen slagen in haar voornemen.

Het samenstellen van een encyclopaedie is een reuzen werk. Benjamins en Snelleman hebben er indertijd hun schouders ondergezet, en konden met voldoening op hun werk neerzien, maar beiden waren het erover eens: dat is eens maar nooit meer! Het is niets erg, wanneer men dit zegt, nadat de arbeid achter den rug is. Doorzettingsvermogen, ook bij tegenslag, is nodig. De namen der stichters, die te zamen het bestuur vormen, en een curatorium van drie leden in het leven zullen roepen, geven goede hoop voor het slagen van dit pogen.

De Venezolaanse vrijheidsheld Brion heeft vele jaren geleden een borstbeeld gekregen op het naar hem genoemde plein in Willemstad. Waarom dit niet langer voldeed weten wij niet, maar op 6 Juli 1950 is in plaats van dit een standbeeld onthuld voor den roemruchten Curaçaonaar, aan de bevolking aangeboden door 10 grote maatschappijen, in de Nederlandse Antillen werkzaam. Al twee jaren geleden is de schepping van de beeldhouwster Gabrielle de Saint Denis gereed gekomen, en nu het er staat, wordt er door het publiek nogal wat critiek op uitgeoefend. Dit is niet moeilijk te begrijpen, als men in de *Beurs- en Nieuwsberichten* leest welke moeilijke taak de beeldhouwster zich opgelegd heeft.

Het beeld moest geen afbeelding maar een verbeelding zijn. Twee zijden van Brions karakter moesten tot uitdrukking worden gebracht: de tot vuist gebalde rechterhand, die het hoofd steunt, de aan die zijde opgetrokken knie en de energieke, vastberaden uitdrukking van het gelaat bedoelen de moedige vermetele krijgsman te tekenen, die zijn kracht zoekt in de daad, terwijl de linkerhand, los en ontspannen liggend op een tussen de knieën rustend anker, en de gemoedelijke uitdrukking van het gelaat aan die zijde geven de idealist, die zich uitte in gemoedelijkheid en goedheid. Verder is gestreefd naar een synthese tussen een generaal en een admiraal in een vereenvoudigd generaalsuniform met een van de schouders afhangende generaalsmantel, de benen gestoken in zeelaarzen.

Onrust op Curaçao schijnt er te zijn gewekt door het volgende bericht, dat de *Amigoe* van 6 Sept. geeft onder het hoofd „Verrassingen uit de Begrotingskist. Reservefonds is uitgeteerd".

Op 28 Augustus verzocht het Bestuur de Statenvoorzitter de open-

bare behandeling van de begroting welke zou aanvangen op 4 September 1950, uit te stellen tot 11 September a.s.

Ter motivering diene het volgende. Dadelijk na zijn optreden heeft het huidig CAB zich op de hoogte gesteld van de toestand van 's Lands Financiën.

Ter tafel kwam de ontwerpbegroting 1950 en de ontwerpbegroting 1951. In verband met deze twee begrotingen werden de financiële aspecten voor de naaste toekomst bestudeerd.

Bij de besprekingen is onder de aandacht van de Staten gebracht, dat er rekening mede diende te worden gehouden, dat ter afwikkeling van een viertal zaken nog aanzienlijke credieten op de begroting zouden moeten worden aangevraagd n.l.:

1o *f* 406.083,— ter aanzuivering van het bij de devaluatie geleden koersverlies van de Postspaarbank en van het nadelig verschil in uitgaven en ontvangsten over het dienstjaar 1919 van deze instelling.

2o. *f* 842.715,—, ter aanzuivering van het tekort per ultimo December 1950 van het voorlopig over de Rekening met Derden geadministreerde Algemeen Bouwfonds (in oprichting).

3o. *f* 176.114,— tot opheffing van het in de Rekening met Derden nog resulterend verlies van het Voedselvoorzieningsbureau over het jaar 1944; en tenslotte *f* 907.148,—, tot verrekening van het saldo van de van de Noord Amerikaanse Regering overgenomen z.g. ,,surplusgoederen", tezamen uitmakende derhalve de somma van *f* 2.332.060.—.

Het behoeft wel geen betoog, dat deze feiten het Bestuur met zorg vervullen, niet alleen vanwege de daaruit voortvloeiende gevolgen voor de begroting doch ook omdat het Bestuur het betreurt, dat deze verplichtingen niet eerder onder de aandacht van de Staten zijn gebracht.

Aangezien geen voldoende middelen meer aanwezig waren om deze posten te dekken, was het nodig in de begroting 1950 ingrijpende verlagingen tot stand te brengen, welke ook van invloed zullen zijn op de begroting voor 1951, terwijl het voorts nodig is uit het Reservefonds een bedrag van *f* 307.000,— aan te wenden om de begroting te doen sluiten. Het reservefonds is hiermede practisch uitgeput. Besloten is o.m. vele credieten voor nieuwe werken, waarmede nog geen aanvang is kunnen worden gemaakt omdat de begroting nog niet is vastgesteld, af te voeren. Ten aanzien van diverse van deze credieten is het Bestuur van oordeel dat de afvoering als definitief kan worden beschouwd. Andere zullen t.z.t. weder op de begroting gebracht moeten worden.

Met uitzondering van de eerste hiervoor opgesomde post staan de bedragen, welke nog verrekend dienen te worden, nog niet definitief vast".

Commentaar gaf *Curaçao* onder het opschrift ,,Opzienbarende Onthulling .... of propagandastunt".

Amsterdam, 12 Sept. 1950. F.

LANDBOUW-COÖPERATIE ONDER DE AZIATISCHE BEVOLKINGSGROEPEN VAN SURINAME EN BRITS GUYANA

DOOR

G. KRUIJER

Inleiding

Landbouwcoöperaties ontstonden in Nederland pas in het laatste kwart van de negentiende eeuw. Voordien was deze vorm van samenwerking in strijd met de geest des tijds; vooral bij de boeren trad het individualisme sterk op de voorgrond, ,,zij waren veelal achterdochtig, niet zelden eigenzinnig'' [1]). Het heilige moeten dwong evenwel tot samenwerking, want de Verenigde Staten, Rusland en Argentinië bedreigden met de productie van goedkoop graan het bestaan van de Nederlandse boer. Om zich te handhaven moest deze zich geducht inspannen, betere producten voortbrengen, zijn bedrijf rationaliseren en nieuwe gewassen verbouwen. In deze tijd van agrarische crisis, van omstreeks 1880 tot 1900, verhoogden de boeren hun kracht door zich bij duizenden aaneen te sluiten. Zij vormden coöperaties, d.w.z. verenigingen van gelijksoortige economische subjecten, die gemeenschappelijk een economische functie verrichten, welke voorheen zelfstandig door anderen werd verricht [2]). De Zeeuwen gingen in deze voorop; in 1877 richtten zij een aankoopvereniging op. Later volgden anderen dit voorbeeld. In 1896 werd te Lonneker de eerste boerenleenbank gesticht. Ook dit voorbeeld vond navolging, waardoor de financiële positie van het kleine boerenbedrijf aanmerkelijk werd verbeterd. De boerenleenbanken verschaften kort crediet voor de financiering van een oogst en langer crediet voor de aankoop van vee en ten behoeve van grond- en stalverbetering. Andere coöperaties houden zich bezig met de aankoop van veevoer en kunstmeststoffen, de afzet van producten als groente en fruit, het exploiteren van een veiling en de verwerking van landbouwproducten. Als voorbeeld van de laatste vorm van coöperatie noemen wij de zuivelfabriek. De pioniers op dit gebied zijn een 23-tal Friese boeren, die in 1886 te Warga de eerste zuivelfabriek van ons land oprichtten.

De coöperatie is in de eerste helft van de huidige eeuw tot een machtige beweging uitgegroeid, wij vermelden slechts, dat in 1937 bijna

[1]) MINDERHOUD, G.: *Landbouw-coöperatie in Nederland.* Groningen, 1940; p. 3.

[2]) ZEE, T. VAN DER: *De Friesche boeren-coöperaties in haar maatschappelijk verband.* Sneek, 1933; p. 228.

77 percent van alle melk in coöperatieve zuivelfabrieken tot boter, kaas en andere producten werd verwerkt, en voorts, dat 61 tot 65 percent van alle door de boeren gebruikte veevoer en kunstmest van de coöperatie komt. Overal ten plattelande ziet men bij de stations en langs de autowegen pakhuizen van de coöperatie of coöperatieve zuivelfabrieken. In grotere plaatsen met een verzorgende functie ten aanzien van een ruim agrarisch gebied staan grote opslaghallen en soms zelfs fabrieken, waarop de naam van een neutrale of confessionele coöperatie prijkt.

De materiële positie van de Nederlandse boer en tuinder is dank zij de coöperatieve beweging aanzienlijk versterkt. De coöperatie heeft bijgedragen tot verbetering van de kwaliteit van het product, omdat de verenigde boeren in sterkere mate belang hadden bij een hoog prijspeil dan niet-agrarische opkopers of fabrikanten. Dezen gaat het in de eerste plaats om winstmarge, die ook bij een laag prijspeil en een grote omzet ruim kan zijn. Over het algemeen kan worden gezegd, dat de coöperatie er toe bijdraagt, dat de bruto-inkomsten van het boerenbedrijf zo hoog mogelijk zijn [1]).

Het gaat bij de coöperatie echter niet alleen om de centenmakerij, zoals de Friese coöperatie-leider ANEMA in 1920 verklaarde. Er zijn ook ideëele factoren in het spel. De leiders willen het gemeenschapsbesef onder de boeren bevorderen en onder de leus „de boer moet zelf de leiding hebben" de idee der democratie verwezenlijken. Een ander voordeel is, dat de boer de coöperatie als zijn eigen bedrijf beschouwt, waardoor hij gestimuleerd wordt, zich te oriënteren omtrent kwesties van algemeen beheer [2]). De doelstellingen van de plattelandsburgemeester RAIFFEISEN, die de eerste boerenleenbanken stichtte, beogen zelfs de ombouw van de huidige maatschappij in een betere, waarin het maatschappelijk verkeer wordt gekenmerkt door naastenliefde en rechtvaardigheid. Hoewel de ideëele betekenis der coöperatie geenszins gering is, gaat het bij deze vorm van samenwerking toch in de eerste plaats om welvaartsverhoging.

Wij hebben tot dusver geconstateerd, dat de Nederlandse boerenstand veel baat heeft gehad bij de coöperatieve beweging. De vraag die ons nu zal bezighouden luidt: zou de coöperatie ook kunnen bijdragen tot welvaartsvermeerdering van de landbouwers der Guyana's? Teneinde deze vraag systematisch te kunnen beantwoorden moeten wij eerst de factoren die het ontstaan der Europese coöperaties bevorderden analyseren, waarna wij vervolgens kunnen nagaan in hoeverre de omstandigheden in het West-Europa van het begin dezer eeuw overeenstemmen met of verschillen van de situatie in de Guyana's in het midden der twintigste eeuw.

De landbouwcoöperaties ontstonden in West-Europa:

1°. Omdat de boeren in nood verkeerden en de betrokkenen een duidelijk inzicht hadden in de oorzaken van de noodtoestand. Deze toevoeging is van belang, omdat een calamiteit, waarvan de oorzaak aan de lijdenden onbekend blijft in vele gevallen tot een apathisch aanvaarden leidt.

---

1) VAN DER ZEE, l.c., p. 270.
2) VAN DER ZEE, l.c., p. 280. e.v.

2°. Omdat de boeren begrepen, dat zij de oorzaken van de noodtoestand en van de misstanden waarvan zij het slachtoffer waren niet individueel uit de weg konden ruimen. Wij denken hierbij aan de macht der handelaren en fabrikanten, die een monopolie-positie innamen en aan de lange keten van tussenpersonen op de weg van producent naar consument.

3°. Omdat met coöperatie een duidelijk direct voordeel viel te behalen. Voor politiek op lange termijn bleek het altijd moeilijk de mensen warm te krijgen. In tijden, dat de leiding offers vroeg trad spoedig coöperatie-vrees op.

4°. Omdat er ten plattelande reeds voor het ontstaan van coöperaties landbouwverenigingen bestonden die zich ten doel stelden de culturele, sociale en bedrijfs-technische belangen der landbouwers te behartigen. Deze boerenorganisaties hebben het ontstaan van landbouwcoöperaties sterk bevorderd.

5°. Omdat de boeren reeds een zekere mate van ontwikkeling hadden bereikt. Dit is van belang, omdat een boer, en waarlijk niet alleen hij, terecht wantrouwen heeft ten aanzien van een zaak, die hij niet kan overzien. Als een der oorzaken waardoor tegenwoordig de band tussen boer en coöperatie losser is dan vroeger wordt wel genoemd het feit dat de organisatie van de moderne coöperatie verre het bevattingsvermogen van de grote massa der deelnemers te boven gaat. Inzicht in de gang van zaken is onder meer van belang, omdat volgens het coöperatieve beginsel alle leden verantwoordelijk zijn voor het gevoerde beheer.

6°. Omdat er onder de Nederlandse boeren een democratische gezindheid bestond. De coöperatie, die in beginsel voor alle leden werkt, heeft een democratische bestuursinrichting. Wil zulk een instelling goed functionneren, dan is het van belang dat men zich stilzwijgend aan allerlei democratische spelregels houdt. Van bedrijfsorganisatorisch standpunt bezien is een dergelijke democratische onderneming een moeilijker bedrijfsvorm dan het meer autocratisch bestuurde particuliere bedrijf. De leiding van een coöperatie poogt dan ook wel eens de band tussen boeren en bedrijfsleiding losser te maken.

7°. Omdat er een voldoende mate van gemeenschapszin ten plattelande aanwezig was, ondanks individualistische neigingen, die in tegenovergestelde richting werkten [1]).

Alvorens tot de behandeling van Suriname en Brits Guyana over te gaan uiten wij, aan de hand van bovenstaande analyse, de volgende veronderstellingen: Het valt te betwijfelen of de kleine landbouwers in de Guyana's een duidelijk inzicht hebben in de oorzaken van hun geringe welstand; het is te verwachten, dat coöperatie alleen zal gelukken in ondernemingen van be-

---

[1]) Bij het verzamelen van gegevens over de boerencoöperaties in Nederland is o.m. gebruik gemaakt van KRUITHOF, A.: *Coöperatie. Beknopte schets van de geschiedenis van verbruiks- en landbouwcoöperatie in Nederland.* Drachten, 1949.

perkte omvang, waarmede een duidelijk, direct voordeel valt te behalen; doordat boerenorganisaties zoals Nederland die kende, niet in de Guyana's voorkomen, ontbreekt één der stimuli tot coöperatievorming. Wij nemen voorts aan, dat het ontwikkelingspeil van de grote meerderheid der landbouwers der Guyana's laag is, terwijl ook een democratische traditie in Westerse zin in vele segmenten der samenleving niet voorkomt; wel mogen wij veronderstellen, dat een voldoende mate van gemeenschapszin aanwezig is.

Dit ongunstige perspectief krijgt reliëf door vergelijking met India en Indonesië, de stamlanden van het grootste deel der Surinaamse plattelandsbevolking. In India bedroeg het aantal boerencoöperaties 124.000 met een ledental van 4,4 millioen. Van het op zestig millioen te stellen aantal boeren is dus slechts een klein gedeelte aangesloten. De situatie is echter vermoedelijk iets gunstiger dan hij lijkt, omdat van de meervoudige gezinnen die in India veel voorkomen, alleen het hoofd lid zal zijn [1]). In Indonesië bleek de coöperatie, die een westerse organisatievorm is, niet voor massale toepassing in deze oosterse wereld in aanmerking te komen zonder te degenereren [2]). BOEKE stelde de vraag of de communale gemeenschapszin van het Javaanse dorp niet zeer bevorderlijk zou zijn voor coöperatie. Zijn antwoord is, dat coöperatie niet communaal maar corporatief is, westers, vrucht van het kapitalisme, op de geldhuishouding en het ruilverkeer gebouwd [3]). BOEKE verwacht niet veel van coöperatie, maar er zijn andere mensen die menen, dat coöperatie een belangrijk middel is om de Indonesiër uit zijn voor-kapitalistische armoede-sfeer te verheffen. De Indonesische nationalisten stellen zich op dit standpunt en met hen FRUIN, die in zijn boek over het economisch aspect van het Indonesische vraagstuk een program gaf aan het nieuwe, onafhankelijke Indonesië. Volgens FRUIN is de coöperatie-vorm met steun en toezicht van overheid en meer ontwikkelden de aangewezen weg om het welvaartspeil der tani's te verhogen [4]).

Zowel onze nogal pessimistische veronderstellingen, als de zojuist besproken optimistische verwachtingen zullen in het

---

[1]) FAHRENFORT, J. J.: *India. Land van Hindoes en Mohammedanen.* Meppel, 1950; p.119.

[2]) *Winkler Prins Encyclopaedie*, 6e deel, 1949; p. 398.

[3]) BOEKE, J. H.: *Indische economie*, boek *I*. Haarlem, 1940; p. 40.

[4]) FRUIN, TH. A.: *Het economische aspect van het Indonesische vraagstuk.* Amsterdam, 1947; p. 88.

nu volgende nader worden beschouwd. Indien onze veronderstellingen juist zijn zou de maatschappelijke situatie in de Guyana's allerminst geschikt zijn voor het doen ontstaan van een bloeiend coöperatie-wezen. Wij willen nu aan de hand van een aantal gegevens over bestaande en opgeheven coöperaties trachten vast te stellen welke van de geuite veronderstellingen juist zijn, welke niet juist zijn en welke veronderstellingen niet kunnen worden geverifieerd. Aan het slot van dit artikel hopen wij te kunnen aangeven onder welke voorwaarden coöperatie in Suriname en in Brits Guyana kans van slagen heeft [1]).

Samenwerking onder de Indonesiërs

Alvorens vast te stellen hoe ver de coöperatieve idee in de Guyana's is verwezenlijkt, willen wij nagaan hoe het bij de landbouwers van verschillende landaard gesteld is met samenwerking in het algemeen. Ten aanzien van de Javaanse bevolkingsgroep kan dan worden opgemerkt, dat de groepssamenhang vrij groot is, gemeenschappelijke arbeid op het land komt nog wel voor en de Javanen houden ervan regelmatig in grote groepen bijeen te komen voor het houden van dansfeesten en slametans. De gemeenschapszin is bij de Javanen ongetwijfeld sterk, het „helpt elkander" is een sterk levend ethisch beginsel. Wanneer een Javaan b.v. door dobbelen zijn geld heeft verloren, of in geval hij zonder werk is, behoeft hij niet te vrezen, dat hij van honger omkomt, want zijn kennissen zullen hem helpen. Men stelt zich op het standpunt: „vandaag is het zijn beurt, morgen wellicht mijn beurt om geholpen te worden".

Bij het oogsten helpt men elkander zonder geldelijke vergoeding. Bij deze gemeenschappelijke arbeid op het land heerst veelal een opgewekte stemming. Het werk wordt afgewisseld met een maaltijd, die door degeen op wiens land wordt gewerkt, wordt verstrekt. Deze zorgt er dan voor een betere maaltijd dan gewoonlijk genuttigd wordt te laten bereiden.

Al is de sociale gebondenheid met de groep onder de Indonesiërs van Suriname wellicht minder hecht dan onder de bevolking van een dessa op Java[2]), toch menen wij dat de voor coöperatie noodzakelijke gemeenschapszin bij de Indonesische landbouwers in voldoende mate aanwezig is.

Samenwerking onder de Hindostanen

Aan deze bevolkingsgroep zal meer aandacht worden besteed, omdat de Hindostaanse landbouwers door hun activiteit op economisch

[1]) Wij beperken ons in dit opstel tot Suriname en Brits Guyana, omdat de landbouw in Frans Guyana van geen betekenis is.

[2]) LIER, R. A. J. VAN: *Ontwikkeling en karakter van de Westindische maatschappij*. 's-Gravenhage, 1950; p.29.

gebied in de eerste plaats in aanmerking komen om de coöperatiegedachte te verwezenlijken. Achtereenvolgens worden nu aan de orde gesteld symptomen die op sociale isolatie van het individu en symptomen die op sociale coherentie wijzen.

De sociale isolatie wordt bevorderd door godsdienstige tegenstellingen, twisten onder buren en andere ruzies, onderling wantrouwen, en jalouzie. Wanneer wij nu één en ander aan de hand van voorbeelden uit de practijk gaan toelichten maken wij een onderscheid tussen Suriname en Brits Guyana. In de nu volgende alinea wordt uitsluitend over Surinaamse toestanden gesproken, terwijl in de daaropvolgende de situatie in Brits Guyana ter sprake komt.

Er zijn perioden geweest dat Hindoes en Moslims in felle vijandschap tegenover elkaar stonden. De laatste tijd is de strijd evenwel geluwd, hetgeen niet wegneemt, dat het contact tussen Mohammedanen en Hindoes betrekkelijk gering is. Burenruzies komen natuurlijk overal voor, maar wij kregen toch de indruk, dat deze onder de Hindostanen meer voorkomen dan onder de Javaanse boeren. De twisten hebben betrekking op grenzen tussen de landerijen, op koeien die op andermans terrein grazen en vooral op water. In droge tijd trachten vele boeren zoveel mogelijk water af te tappen, zonder met de belangen van anderen rekening te houden. Soms verhindert men uit louter kwaadaardigheid dat het zo zeer gewenste water het land van de buur bereikt. Het contact met de buren blijft over het algemeen beperkt tot bepaalde gelegenheden en in geval van ziekte. Men legt slechts zelden uitsluitend voor de gezelligheid avondbezoeken bij elkaar af. Over het algemeen kregen wij de indruk, dat er niet veel vriendschappen tussen niet-verwante Hindostanen voorkomen. De familieband is daarentegen zeer hecht. In verenigingen komen familiegroepen steeds voor elkaars belangen op. Wanneer een Hindostaanse opzichter het recht verkrijgt personeel aan te nemen, zal hij in vele gevallen familieleden voorrang geven. Het is begrijpelijk dat deze instelling ruzies tussen familiegroepen kan veroorzaken. Onderlinge verdeeldheid is allerminst een verschijnsel van recente datum. Leest men de Notulen van de in 1910 door Hindostanen opgerichte Surinaamse Immigranten Vereniging door, dan valt het op dat in de eerste jaren herhaaldelijk wordt geklaagd over tegenwerking, o.a. door volksgenoten, die uit winstbejag een ontevreden geest en verdeeldheid onder de Hindostaanse bevolkingsgroep verwekten. In 1922 verklaarde een Hindostaanse onderwijzer in een vergadering van de Surinaamse Immigranten Vereniging, dat de Indiërs heel wat fouten hebben, waarbij hij met name leugenachtigheid en het onder elkaar twisten noemde [1]). Wantrouwen en jalouzie zijn eveneens factoren die de solidariteit ondermijnen. Jalouzie is een trek, die velen der eerste immigranten kenmerkte en voornamelijk betrekking had op vrouwen. Er was een groot tekort aan vrouwen hetgeen veel naijver opwekte en menigmaal tot moord en ernstige mishandeling leidde. Hoewel deze voorname oorzaak voor jalouzie momenteel is verdwenen, is de naijver nog geenszins uit hun midden gebannen, heeft zelfs nu nog vaak betrekking op vrouwen. Tenslotte vermelden wij nog de klacht uit het

[1]) Ontleend aan het Notulenboek van de Surinaamse Immigranten Vereniging. Verslag van de vergadering dd. 18 Juni 1922.

verslag van de Surinaamse Islamitische Vereniging over de periode 1943–1944, dat de afdelingsbesturen in de districten in hun werk worden belemmerd, door grote tegenwerking en onverdraagzaamheid van de leden onderling.

Hoewel ook onder de Hindostanen in Brits Guyana geloofsstrijd voor is gekomen is de situatie momenteel zo, dat deze factor kan worden verwaarloosd. Een andere kwestie is, dat ook hier wantrouwen, eerzucht en jalouzie de ontwikkeling van het verenigingsleven remmen. In 1921 klaagde de Hindostaan JOSEPH RUHOMON over de geringe resultaten die met de British Guiana East Indian Association waren bereikt. „Selfish interests and party feeling have been allowed to come in and it is to-day as a house divided in itself" [1]). De B. G. E. I. A. van vandaag staat er blijkbaar niet veel beter voor, want tijdens ons verblijf in Brits Guyana, in April 1949, waren wij getuige van een massameeting, die op de Parade Ground in Georgetown werd gehouden en waarbij bleek dat twee partijen elkaar in deze vereniging en in de vakbeweging bestreden. Het bleek voorts, dat de oppositie, die deze vergadering had belegd op haar beurt weer innerlijk verdeeld was, want de heren op het podium traden om beurten achter de microfoon om elkaar te beschuldigen. De oorzaak van dergelijke tegenstellingen is veelal machtsbegeerte van verschillende personen.

Wanneer wij nu een aantal symptomen van sociale coherentie willen noemen worden weer achtereenvolgens Suriname en Brits Guyana besproken.

Oudere Hindostanen in Suriname weten te vertellen, dat hun vaders en grootvaders in goede verstandhouding leefden met de volksgenoten, waarmede zij de lange tocht van Calcutta naar Paramaribo maakten. De scheepsbroeders hielden later altijd onderling contact. Hindoe's en Moslims waren in die dagen goede vrienden. Het is niet uitgesloten te achten, dat onder deze plantage-arbeiders, die even arm waren en hetzelfde werk moesten verrichten een vrij grote mate van saamhorigheidsbesef leefde. Later, toen de plantage-arbeiders zich als boeren hadden gevestigd bleef een deel van het saamhorigheidsbesef behouden. Dit kwam tot uiting in de bijeenkomsten, die men 's avonds op een erf of op het land in een open hut hield en waar ouderen het centrum vormden. Hier werden dan oude verhalen, sprookjes uit de Ramayana of Indische koningsverhalen aan de jongeren doorgegeven. In die tijden kwam het ook vaker voor, dat men gezamenlijk oogstte en plantte of met vereende krachten een huis bouwde.

Al is heden ten dage veel van deze burenhulp verdwenen, geheel ontbreken doet zij nog geenszins. Ook nu nog komt het voor, dat buren gezamenlijk op het land werken. In het Saramacca-district vindt men bij de ver van de weg afwonende, minder welgestelde, Hindostanen nog verschillende oudere vormen van burenhulp, zoals het met vereende krachten bouwen der huizen.

In 't algemeen evenwel zijn de onderlinge verhoudingen tegenwoordig meer verzakelijkt. Helpen de Javanen elkaar over 't algemeen

---

[1]) RUHOMON, JOSEPH: The Greole East Indian. *Timehri 1921*, p. 105–106.

zonder dat er een beloning aan te pas komt en zonder dat men de elkaar geboden hulp nauwkeurig tegenover elkaar afweegt, bij de Hindostanen wordt meer „gerekend". Vijf dagen hulp wordt vereffend met vijf dagen hulp. Soms wordt bij het berekenen van de omvang van de geboden hulp geld als waardemeter gebruikt; niet als betaalmiddel want betaling geschiedt in arbeid. Het verzakelijken der economische verhoudingen blijkt ook uit het steeds meer gebruik maken van kwitanties en schuldbekentenissen. Onze conclusie ten aanzien van de burenhulp is, dat deze nog wel voorkomt maar vergeleken met vroeger in verzwakte vorm.

De sociale coherentie onder de Hindostanen wordt versterkt doordat men de andere bevolkingsgroepen als „out-groups" beschouwt, d.w.z. als „some competing or conflicting body of persons towards whom we feel fear, anger or dislike, whom we avoid, or whom we oppose with reference to some goal or aim" [1]). Deze afzondering wordt, behalve door het verschil in cultuur en plaats in de samenleving, nog versterkt doordat vele Hindostanen het Negerengels en het Nederlands onvoldoende beheersen. Het is onder deze omstandigheden begrijpelijk, dat men sociale moeilijkheden bij voorkeur onder elkaar uitvecht zonder er vreemden in te mengen. Zo kan men in het Notulenboek van de Surinaamse Immigranten Vereniging lezen, dat in 1911 twee Hindostanen op Livorno met elkaar ruzie hadden. Op verzoek van de strijdende partijen werd daarop volgens een in Voor-Indië bestaande gewoonte een vergadering van buiten de kwestie staande landgenoten belegd. Deze commissie kreeg tot taak uit te maken wie in het gelijk stond. Een ander geval speelde zich in 1922 af. Toen kwam de Surinaamse Immigranten Vereniging Bharat Oeday bijeen, omdat verscheidene Hindostanen zich bij de Vereniging hadden beklaagd over het gedrag van een pandit, die hun vrouwen en dochters lastig viel. Tijdens de vergadering werd medegedeeld, dat de aanwezigen zich hadden neer te leggen bij de uitspraak van het bestuur.

De „in-group"-gevoelens der Hindostanen worden versterkt doordat rijk en arm in cultuur en levensgewoonten niet zo heel ver van elkaar af staan, zulks in tegenstelling tot de situatie in Brits Guyana.

Een andere factor, die de samenwerking kan bevorderen is de invloed die de priesters hebben. Een 25 jaar geleden, in 1922, was deze invloed nog groter dan tegenwoordig; toen voerden priesters in de Surinaamse Immigranten Vereniging de boventoon. Tijdens een debat naar aanleiding van de verkiezing van een voorzitter werd de vraag gesteld waarom altijd een pandit of maulwi voorzitter moest zijn. De waarnemend-voorzitter verklaarde dat het voorlopig nodig is, dat een pandit of een maulwi voorzitter is, omdat alleen deze hun volk kunnen leiden.

De Surinaamse Immigranten Vereniging waarover in het bovenstaande sprake was werd in 1910 opgericht. Sindsdien zijn op verschillend gebied verenigingen gesticht. Het zou hier te ver voeren de resultaten van deze verenigingen nauwkeurig na te gaan. Over het algemeen is het mijn indruk, dat de resultaten betrekkelijk gering zijn en dat het werk telkens door tegenstellingen, meestal van persoonlijke

---

[1]) YOUNG, KIMBALL: *Handbook of social psychology*, London, 1946; p. 6.

aard, wordt bemoeilijkt. De Hindostaan BISWAMITRE schreef dat het sociale leven nog de sporen draagt van de weinig samenhangende groepjes, die tengevolge der immigratie ontstonden [1]). Een algemene klacht is ook, dat de leden van verenigingen hun contributies zeer slecht voldoen. Wanneer er echter een nieuw bestuur moet worden gekozen, wanneer er om personen moet worden gestreden, is men zeer actief en komt men in groten getale ter vergadering.

In 1911 werd in het rapport van de Commissie-Bos geconstateerd, dat de kleine landbouw geen verenigingsleven heeft. Momenteel is de situatie niet veel anders.

Wij willen deze mededelingen over samenwerking onder de Hindoestanen beëindigen met te wijzen op de in de districten reeds lang bestaande waterschappen en de sedert 1937 ingestelde dorpsgemeenten. Deze instellingen dragen er ongetwijfeld toe bij, dat de samenwerking onder de landbouwers van Suriname wordt bevorderd.

Ten aanzien van de Hindostanen in Brits Guyana merkte KIRKE in 1888 op: ,,The Hindoos have from remote ages lived in communities closely allied in blood, and under certain laws and obligations to each other, which being of a secret character, are considered more binding than any others." [2]) Dit heeft echter niet kunnen verhinderen dat onder deze Hindostaanse immigranten een meer individualistische mentaliteit ontstond. Weliswaar komt nog heden ten dage burenhulp in Brits Guyana voor, maar evenals in Suriname heeft deze instelling veel aan betekenis ingeboet.

Ten aanzien van de Hindostanen in Suriname constateerden wij dat de onderlinge samenhang wordt bevorderd door de ,,out-group"-verhouding ten opzichte van andere bevolkingsgroepen. In Brits Guyana zijn de tegenstellingen evenwel minder scherp, hetgeen ten dele komt doordat allen één taal spreken.

Een tweede verschilpunt met Suriname is de verhouding tussen armen en welgestelden. De rijke Hindostanen die in hoofdzaak in Georgetown wonen hebben een geheel andere, meer verwesterste levenswijze dan hun volksgenoten in de districten. Deze meer-welgestelde Hindostani gaan naar cocktail-parties en andere gelegenheden waar zij dansen en drinken en waar hun vrouwen en dochters gekleed gaan op een wijze die de orthodoxe Hindostaan als zeer indecent moet aandoen, b.v. in jurken die de schouders bloot laten. Dit leven staat inderdaad zeer ver af van het bestaan der in grote armoede verkerende plantage-arbeiders.

Een derde verschilpunt met Suriname is de geringe invloed die de priesters in de Brits Guyanese Hindostanen-groep hebben. De pandits worden als achterlijke lieden beschouwd, natuurlijk met uitzondering van enkele gevallen. Zelfs in religieuze verenigingen als de Arya Samaj en de Sanatan Dharma worden de voorzitterszetels door leken ingenomen, al worden priesters wel als bestuursleden gekozen.

Evenals in Suriname hebben de Hindostanen van Brits Guyana op verschillend gebied verenigingen opgericht. Hoewel hier en daar gunstige resultaten werden bereikt heeft men toch met zeer veel moei-

---

[1]) BISWAMITRE, C. R., in *De West* van 4 Juni 1948.

[2]) KIRKE, HENRY: Our criminal classes. *Timehri 1888.*

lijkheden te kampen gehad, moeilijkheden die gewoonlijk voortkwamen uit strijd tussen personen. De Hindostaan PETER RUHOMON geeft tal van voorbeelden van verenigingen die op niets uitliepen tengevolge van onenigheid onder de leiders, door gebrek aan belangstelling bij het publiek, doordat de leden geen vertrouwen in de leiding hadden of door financieel wanbeheer [1]). Het vakverenigingswezen onder de Hindostaanse suikerarbeiders maakt zo op het eerste gezicht een zeer gunstige indruk, maar bij nadere kennismaking blijkt, dat dit werk in ernstige mate wordt bedreigd door elkaar bestrijdende groepen van vooraanstaande Hindostanen.

Omdat dit in het kader van deze studie van belang is vermelden wij een bepaald soort verenigingen in het bijzonder: zieken en begrafenisfondsen. Deze verenigingen, die in de districten vrij algemeen voorkomen zijn uit de bevolking zelf naar voren gekomen. Reeds in 1883 werd de Friendly Societies Ordinance afgekondigd om deze verenigingen een wettelijke basis te geven. Momenteel zijn er in Brits Guyana 12 Hindostaanse fondsen voor begrafenis, ziekte e.d. die overeenkomstig genoemde verordening als wettig zijn erkend.

Wanneer wij het in dit hoofdstuk geschrevene overzien, dan kan worden gezegd, dat het zeker geen gemakkelijke taak zal zijn om op economisch gebied samenwerking onder de Hindostani tot stand te brengen, maar dat er anderszijds toch ook reële mogelijkheden tot coöperatie in deze groep liggen. Thans stellen wij ons voor na te gaan, wat er, zowel in Suriname als in Brits Guyana, op het gebied van de coöperatie is tot stand gebracht.

Coöperatie in Suriname

In deze paragraaf komen behalve enkele coöperatieve verenigingen ook nog enige andere vormen van samenwerking op economisch gebied ter sprake.

In de eerste plaats willen wij dan de aandacht vestigen op de rijstpolders in het welvarende Nickerie. Daar werden herhaaldelijk stukken moerasland door van contract vrijgekomen Hindostanen ingepolderd.

In sommige gevallen verklaarde het gouvernement, zich bereid lozingswerken aan te leggen op voorwaarde, dat de belanghebbenden de helft der kosten zouden dragen, welke voorstellen veelal werden aanvaard. De Boonackerpolder en de Hamptoncourtpolder werden zelfs zonder enige steun door samenwerking van Hindostanen tot stand gebracht [2]). HECKERS is van mening,

[1]) RUHOMON, PETER: *Centenary history of the East Indians in British Guyana. 1838–1938*. Georgetown, 1947; p. 184, 227, 237, 238.

[2]) Bovenstaande gegevens zijn ontleend aan HECKERS, A. A.: *Het district Nickerie*. Paramaribo, 1923. De schrijver van dit boek ontving zijn inlichtingen van de heer W. E. HEWITT.

dat de Hindostaanse landbouwers bij zeer duidelijk zichtbare noodzaak tot coöperatie komen. Bij het aanleggen van de polders kwam men na herhaaldelijke oogstmislukkingen door te veel aan water tot samenwerking. Tijdens een bezoek, dat schrijver dezes in April 1948 aan Nickerie bracht, waren de ingelanden van een polder juist bezig een doorgang naar zee te graven in de hoop door deze sloot het overtollige water kwijt te raken. De Irrigatiedienst had te kennen gegeven, dat dit werk vruchteloos zou zijn, omdat de doorgang zou dichtslibben. De Hindostaanse boeren waren hiervan niet overtuigd en besloten het werk toch uit te voeren. Met enthousiasme gingen ongeveer 300 man aan het werk, ieder werkte ongeveer twee dagen, niemand onttrok zich hieraan.

Tegenover deze geslaagde ondernemingen staan ook voorbeelden van mislukkingen. Veelal betreft dit ondernemingen, die minder gemakkelijk zijn te overzien. Zo lazen wij in het Notulenboek van de Surinaamse Immigranten Vereniging, dat in het jaar 1914 de voorzitter aandrong op samenwerking bij de verkoop van cacao, koffie, bananen en andere producten, teneinde aldus betere prijzen te kunnen bedingen. Tevoren, in 1912, was besloten om van de immigranten het houtskool op te kopen en van een centrale plaats uit weder te verkopen. In 1916 werd besloten om een huis en een erf te kopen, dat onder meer als stapelplaats voor landbouwproducten en als veilinglokaal ten behoeve van kleine landbouwers zou dienen. Voorts werd besloten om nabij Poelepantje een magazijn op te richten voor het opslaan en geleidelijk distribueren van houtskool. In 1916 of 1917 werd door het bestuur van de Surinaamse Immigrantenvereniging voorgesteld een Hindustani Hitkari Company, een handelsvereniging met een kapitaal van ƒ 50.000, gesplitst in aandelen van ƒ 25, op te richten. Van al deze plannen is niets of weinig terecht gekomen. In 1923 vestigde een der aanwezigen tijdens een vergadering van de S.I.V. de aandacht op de houtskoolzaak, „die zo goed in elkaar was gezet en door geknoei zijdens de Britsch-Indiërs moest mislukken".

Een ander voorbeeld heeft betrekking op het vissersbedrijf te Nickerie. Onder de lieden, die in de vispannen in het district Nickerie de visvangst beoefenen bestaat weinig samenwerking. Men is onderling afgunstig omdat de een meer vangt dan de ander; ook is er op de markt te Nieuw Nickerie, waar men verse vis verkoopt, veel concurrentiestrijd. Het grootste deel van de vis wordt als barbacotta (gezouten en gerookte vis) aan opkopers

verkocht. die de vis naar Paramaribo vervoeren en daar aan de man brengen. Het zou ongetwijfeld voordeel opleveren wanneer de vissers er toe zouden besluiten een coöperatieve afzetvereniging op te richten, maar door het grote onderlinge wantrouwen is het niet waarschijnlijk dat dit spoedig zal geschieden. Wel is men gewoonlijk bereid zijn vertrouwen aan het gouvernement te schenken, vandaar dan ook dat het de Districts-Commissaris is gelukt, als eerste stap tot samenwerking een vereniging van vissers te stichten. Enige dwang wordt hierbij wel uitgeroefend, want men krijgt geen visvergunning wanneer men geen lid van de vereniging is. Het bestuur bestaat uit Hindostanen en één Javaan.

Een vereniging van rijstpelmolenaars is op een mislukking uitgelopen. De Rijstpelmolenaars Associatie Nickerie (de R.A.N.) beoogde, volgens art. 1 van de statuten „door onderlinge samenwerking verbetering te brengen in de kwaliteit van de door hare leden bereide rijst en om in samenwerking hiermede de bestaansvoorwaarden voor de leden te verbeteren". De vereniging werd in 1936 opgericht door de bekende mechanische rijstplanter VAN DIJK. Van de ongeveer veertig pelmolenaars werden er ongeveer 36 lid van de R.A.N. Een der maatregelen was het vaststellen van een minimum pelloon. Een grote exporteur slaagde er evenwel in deze combinatie te breken door aan sommige molenaars tegen een lager pelloon veel grotere kwantums rijst toe te wijzen dan zij bij gelijkmatige verdeling onder de leden van de R.A.N. hadden gekregen. Deze pelmolenaars waren bang om de actie voor hoger pelloon langer door te zetten. Hier komt nog bij, dat sommige Hindostanen die deze aangelegenheid niet geheel konden overzien wantrouwen kregen. Men vreesde, dat de veel meer ontwikkelde Nederlandse voorzitter door zijn marktkennis en doordat hij de voor vele leden onbegrijpelijke correspondentie voerde, zichzelf zou kunnen bevoordelen. Gezegd dient te worden, dat wantrouwen ten aanzien van zaken die men niet kan overzien een alleszins begrijpelijk afweerreactie is. Eerste voorwaarde tot ingewikkelder vormen van coöperatie is derhalve meerdere scholing van de bevolking. Een door de R.A.N. voor levering naar Demerara gesloten contract kon niet worden nagekomen, omdat sommige leden weigerden hun verplichtingen na te komen; zij konden elders voor hun rijst een betere prijs maken. Leden, die zich niet aan de gemaakte afspraken hielden konden hoogstens worden gestraft met royement, waarna een boete ter hoogte van hun deposito kon worden

opgelegd. Tenslotte vermelden wij nog, dat ons ter ore kwam dat de leden hun contributie slecht betaalden.

Over spaarkassen en leenbanken kan het volgende worden gezegd. In de beginperiode van hun verblijf in Suriname vormden de Hindostanen spaarverenigingen. Iedere deelnemer stortte wekelijks een vastgesteld bedrag, b.v. 1 of 2 gulden. De kassier die de leiding had, ontving telkens voor zijn bemoeiïngen een commissie uit de pot. Om beurten kregen de deelnemers het opgehaalde bedrag toegewezen. Het uitgekeerde bedrag werd gebruikt voor een huwelijk, feesten, begrafenissen en ook voor de aankoop van vee, kortom zowel voor consumptieve als productieve doeleinden. Onder de oudere Hindostanen in Nickerie treft men nog heden ten dage enkele van deze spaarclubs aan. Ook de Indonesiërs hebben dergelijke verenigingen, terwijl zij onder de Surinaamse Creolen veelvuldig voorkomen en „kas monis" worden genoemd.

Een geheel eigen vorm van een leenbank was de coöperatie Oennati (Vooruitgang), in 1934 in de Corantijnpolder in Nickerie opgericht. Deze vereniging werd opgericht met het doel de boeren uit handen van woekeraars te houden. De economische toestand der rijstboeren was namelijk in deze vooroorlogse jaren verre van rooskleurig. Het lidmaatschap van de credietvereniging werd verkregen door het betalen van een contributie van vijf balen padi, te voldoen in vijf jaarlijkse termijnen van één baal. Het was niet toegestaan, dat één persoon meer dan één aandeel van vijf balen in de onderneming bezat. Eens per jaar werd de aanwezige padi in leen uitgegeven; bij terugbetaling moest de debiteur 1 $^1/_3$ baal voldoen (zes blikken lenen, acht blikken terug). De statuten bepaalden voorts, dat iedere deelnemer verplicht was mede te werken aan het verrichten van algemene werkzaamheden ten behoeve van de vereniging. Zo is de schuur van de vereniging ten dele door de leden in gemeenschappelijke arbeid gebouwd. Uit de rente die werd gekweekt werd de helft in de kas van de vereniging gestort, terwijl de andere helft ten goede kwam aan degenen die voor het transport van de rijst zorgden. Het bestuur van de vereniging werd niet bezoldigd. De coöperatie Oennati telde 40 tot 50 leden, allen woonachtig in de westelijke Nickerie-polders. Deze leden kwamen in de eerste plaats in aanmerking voor een voorschot in padi, maar als de voorraad toereikend was werd ook aan niet-leden uitgeleend. In de oorlogsjaren, toen een goede prijs voor de rijst kon worden gemaakt, heeft men de rijstvoorraden van Oennati verkocht. Het geld

bevindt zich nog bij de kassier van de vereniging. Af en toe wordt dit geld tegen rente uitgeleend om een boer in staat te stellen een ploeg of een os te kopen, of om een schuur of een huis te bouwen. Momenteel heeft Oennati evenwel niet veel betekenis meer.

Wij komen nu tot de bespreking van de meer op westerse leest geschoeide leenbankjes. In 1907 is het gouvernement van Suriname op initiatief van de administrateur van Financiën begonnen met het bevorderen van de oprichting van boerenleenbanken volgens het systeem Raiffeisen. Het gouvernement verleende steun in de oprichtingskosten en gaf aan de bankjes renteloze voorschotten [1]). Uit de Koloniale Verslagen van voor, tijdens en na de eerste wereldoorlog blijkt, dat ieder jaar bij practisch iedere bank het bedrag der verleende voorschotten aanmerkelijk hoger was dan de door de deelnemers ingelegde gelden. De tekorten werden telkens aangevuld door voorschotten uit 's lands kas. In 1921 werd door de bank van Beneden Commewijne een verlies van *f* 24.532 afgeschreven, omdat aan personen zonder middel van bestaan credieten waren verstrekt voor de aanplant van voedingsgewassen.

Bezien wij enkele cijfers uit de Koloniale Verslagen, dan blijkt dat in 1913 zes banken met in totaal 2.168 leden bestonden, in 1918 waren er tien banken met 3.822 deelnemers, terwijl omstreeks 1923 slechts zeven banken werden genoemd met in totaal ongeveer 4.700 leden. De grootte der leenbanken varieerde sterk; zo had de Nickeriebank in sommige jaren wel bijna 1.500 leden terwijl de bank 't Westland slechts 18 leden telde. Het laatste *Surinaams Verslag*, over het jaar *1945*, vermeldt nog slechts vier leenbanken met tezamen 1.618 leden. Ook toen was de Nickeriebank de grootste met 675 leden. De verhouding tussen de verleende voorschotten en de inleg vertoonde in het laatste decennium een gunstiger beeld. Zowel voor als tijdens de laatste oorlog overtroffen de inlagen de voorschotten die de Nickeriebank verstrekte [2]). Ook bij de leenbank van Beneden Suriname

---

[1]) Bos, D. c.s.: *De economische en financieele toestand der kolonie Suriname*. Den Haag, 1911, p. 172 en de *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië*, 's-Gravenhage, 1914, p. 239.

[2]) Het laatste jaar waarover gegevens bekend zijn, 1945, vormt in deze een uitzondering; toen overtrof het bedrag der voorschotten de inleg met een kleine *f* 2.000.

en Beneden Para komen in de laatste tijd jaren voor, dat de bank zich zelf kan bedruipen [1]).

Uit het bovenstaande blijkt al, dat deze Surinaamse boerenleenbanken geen groot succes zijn geweest. Reeds in 1911 constateerde de Commissie-Bos, dat zaakkundige contrôle van bovenaf te zeer ontbrak om deze coöperaties te doen bloeien. De commissie pleitte voor het instellen van een centrale bank, waar de bankjes crediet konden opnemen, overtollige gelden konden beleggen en waarvan een zekere contrôle kon uitgaan. „Voorshands zullen, evenals tot dusver, de districtscommissarissen nog een werkzaam aandeel in het bestuur dier instellingen moeten behouden, doch de landbouwers zullen geleidelijk tot meer zelfstandige coöperatie moeten worden opgevoed" [2]).

In het in 1919 door de Commissie-KASTELEIJN uitgebrachte rapport kan men lezen, dat er bij deze opvoeding tal van moeilijkheden zijn te overwinnen. De coöperatieve grondslag dezer bankjes zou een bezwaar zijn tegen de uitbreiding der werkzaamheden omdat men vreest elkanders lasten te moeten dragen. Ook zouden de Hindostanen weinig geneigd zijn hun spaargelden aan de leenbank toe te vertrouwen. De commissie was voorts van mening, dat de credietbehoefte betrekkelijk gering was, omdat de kleine landbouwers maar weinig contant geld nodig hadden, daar zij maar weinig grondstoffen, machines etc. aanschaften. Ook wees deze commissie er op, dat de ware grondslag der boerenleenbanken, de werkzaamheid op zeer beperkt gebied, zodat alle aanvragen om crediet door het bestuur kunnen worden beoordeeld hier niet bestond, want de meeste banken besloegen in hun werk een geheel district. Ware het niet, dat de Districts-Commissaris zijn onmisbare hulp verleende, dan zou er van een beoordeling der credietwaardigheid van de aanvrager weinig terecht zijn gekomen [3]). De Districts-Commissaris heeft dus in

[1]) Wij nemen aan dat de in het *Surinaams Verslag* vermelde opgave van verstrekte voorschotten en gedane inleggingen een momentopname is, verkregen uit een balans op een bepaalde datum, hetgeen de gebruikelijke wijze van doen is. In dit geval speelt de omloopsnelheid geen rol en is de mogelijkheid, dat de voorschotten vaker per jaar rouleren dan de inleggingen, van geen belang bij het beoordelen van de financiële positie dezer leenbankjes.

[2]) Bos, D. c.s., l.c, p, 173.

[3]) KASTELEIJN, J. S. C. c.s.: *Suriname Studie Syndicaat. Rapport der Studie-Commissie naar aanleiding van haar bezoek aan Suriname.* Rotterdam, 1919; 119–120.

feite de leiding dezer bankjes, terwijl een groot deel van het geld door het gouvernement wordt voorgeschoten. Van coöperatie is dus in deze gevallen maar weinig sprake. VAN TRAA, in leven Hoofd-Directeur van de Surinaamse Bank, verklaarde dat deze districts-leenbankjes voor de laatste oorlog van weinig betekenis waren [1]).

De gouvernementszorg ten aanzien van het landbouwcrediet heeft dus niet tot de gewenste vorming van coöperatieve boerenleenbanken geleid. Toch is het gouvernement doorgegaan met het treffen van maatregelen, die beoogden de sociale samenhang onder de plattelandsbevolking te versterken. In de eerste plaats noemen wij in dit verband de Waterschapsverordening 1932. Twee jaren later ging van de Gouverneur een rondschrijven uit betreffende het sociaal verband onder de verschillende bevolkingsgroepen. Hierbij kregen de bestuursambtenaren opdracht het saamhorigheidsbesef ten plattelande te ontwikkelen en het stichten van verenigingen op sociaal en cultureel gebied te bevorderen. Weer later, in 1938, werd het Dorpsgemeentebesluit afgekondigd, waarbij de mogelijkheid werd geopend om nederzettingen, waarvan de bewoners een voldoende sociale coherentie vertoonden, tot dorpsgemeente te verklaren. Een door de dorpelingen gekozen bestuur kreeg dan tot taak bepaalde plaatselijke belangen te behartigen. Afgezien van de politieke bedoeling van deze maatregelen kan worden gezegd dat deze ook sociale betekenis kunnen hebben. Zij beogen immers de zelfwerkzaamheid van de bevolking te ontwikkelen, en kunnen dus tevens het doen ontstaan van een coöperatieve gezindheid bevorderen.

Het woord coöperatie wordt overigens in het laatste decennium slechts zelden in officiële stukken vermeld. In 1941 werd het genoemd bij de reorganisatie van de Landbouw-Voorlichting. Als één der doelstellingen werd namelijk gezien „verschaffing van de beschikbare inlichtingen en de mogelijke steun ten aanzien van verwerking, eigen verbruik, locale afzet of export van landbouwproducten, o.a. door bevordering van coöperatie [2]). In de jaarverslagen van de Landbouwvoorlichtingsdienst tot en met dat van 1945 wordt evenwel met geen woord over coöperatie gerept. Wel werd in 1944 wederom aandacht aan coöpe-

---

[1]) TRAA, A. VAN: *Suriname 1900-1940*. Deventer, 1946; p. 18.

[2]) *Departement van Landbouw-Economische Zaken Suriname. Verslag over het jaar 1940*; p. 123.

ratie besteed, want toen kwam de verordening Coöperatieve Verenigingen 1944 tot stand [1]).

Toch kan niet worden gezegd, dat het coöperatiewezen zich sedert het afkondigen van deze verordening krachtig heeft ontwikkeld. Er werden wel initiatieven genomen, maar de resultaten zijn nog pover. Wij geven als voorbeeld een Hindostaanse en een Javaanse coöperatie.

Na de laatste oorlog werd in Nickerie een coöperatieve productie- en verbruiksvereniging opgericht, waartoe ongeveer 15 leden toetraden. Een aantal kleinere landbouwers zou hebben geweigerd aan deze coöperatie deel te nemen, omdat men wantrouwen koesterde. Een vooraanstaand Hindostaans geestelijke heeft in deze coöperatie de leiding. Naar men ons mededeelde zou onder deze groep van Hindostanen een vrij groot saamhorigheidsbesef bestaan, hetgeen zijn oorzaak vindt in de omstandigheid dat bedoelde leider van de coöperatie tevens de geestelijke leider en leermeester, de goeroe, van de deelnemers is. De coöperatie is opgericht met het doel een groot areaal met rijst te beplanten, waarbij mechanische landbouwmethoden zouden worden toegepast. Voorts stelde men zich voor gezamenlijk rijst te gaan exporteren. Het werk op het land wordt door de leden zelf, zo nodig met behulp van landarbeiders verricht. De deelnemers die zelf op het land werken worden als arbeiders per dag betaald. Naast dit collectieve bedrijf hebben de deelnemende boeren bovendien elk hun eigen bedrijf behouden. Het bedrijfskapitaal is bijeengebracht door de leden, die elk *f* 500 stortten en door een lening van het ,,Surinaams Sociaal Economisch Studie Syndicaat''. Deze vereniging, Sesco genoemd, is in 1945 met steun van grote maatschappijen en vooraanstaande personen te Paramaribo opgericht, met het doel studie te maken van sociaal-economische objecten en de resultaten hiervan aan ernstige gegadigden af te staan [2]).

Volgens sommigen is deze coöperatie een geforceerde poging om aan te tonen dat landbouwcoöperatie mogelijk is. Volgens deze zegslieden waren de deelnemende Hindostanen bereid hieraan mede te werken doordat zij hierin een middel zagen om aan nieuw land te komen. De coöperatie zou bijeen blijven omdat er weinig risico aan verbonden is.

In het eerste jaar van productie, 1948, heeft men tegenslag

[1]) Landsverordening van 8 Juli 1944 tot regeling van de coöperatieve vereenigingen. *Gouvernements Blad 1944*, No. *93*.

[2]) *Surinaams Verslag 1946*, 's-Gravenhage, 1949; p. 9.

gehad. Door vele regens bleek het land te nat te zijn om machinaal te kunnen oogsten. Aan oogsten met de hand kon niet worden gedacht omdat het in de oogsttijd altijd zeer moeilijk is om landarbeiders in dienst te nemen. Wij dienen de resultaten van deze coöperatie dus nog af te wachten.

Toen de bestuursambtenaren in Nickerie aan een aantal Javanen voorstelden een coöperatieve pelmolen op te richten zagen de Indonesiërs onmiddellijk het nut hiervan in en zij verklaarden zich bereid hieraan mede te werken. Als gevolg van deze besprekingen werd in begin 1948 de Javaanse Coöperatieve Pelmolen opgericht, waaraan 20 Indonesiërs ieder met *f* 200 deelnamen. Het gouvernement gaf eveneens een deel van het oprichtingskapitaal, zodat een kleine pelmolen kon worden aangeschaft. Aan deze molen, die ongeveer zes maanden per jaar in bedrijf is, is werkgelegenheid voor ongeveer vijf personen. Enkele aandeelhouders behoren tot dit personeel, alsmede enkele jongens. De bestuursopzichter heeft de coöperatie steeds van advies gediend en voert tevens de administratie. Een commissie van vier uit de aandeelhouders is met de contrôle der boeken belast. Een der aandeelhouders, de voorzitter, voert het algemeen toezicht over het bedrijf. Is er een belangrijke beslissing te nemen, b.v. wanneer een grote opdracht moet worden aangenomen, dan komt de algemene vergadering der aandeelhouders bijeen. De oprichting van deze pelmolen past in het kader van het bestuursbeleid, dat gericht is op het beschermen van de Javaanse bevolkingsgroep tegen opkopers en geldschieters. Ook de J.C.P. voert een op het algemeen welzijn der Javaanse bevolkingsgroep gerichte politiek. Zo betalen Javaanse boeren een lager pelloon dan anderen. De Javaanse boeren VAN WALDECK enSIDOREDJO, die aanvankelijk *f* 1,25 pelloon moesten betalen, konden nu voor *f* 1 bij de J.C.P. terecht. Indonesiërs hebben voorts het recht om gratis zemelen voor hun kippen en varkens van de coöperatie te betrekken, terwijl men zo veel mogelijk Javaanse karremannen bij het vervoer van de padi inschakelt. Deze coöperatie is blijkbaar zo goed bevallen, dat men reeds plannen koestert om later als er weer ingepolderd land is te krijgen tractoren aan te schaffen om gezamenlijk het land te bewerken. Wij dienen bij het beoordelen van deze J.C.P. wel te bedenken, dat het gouvernement belangrijke steun heeft verleend, zodat dit experiment nog geenszins bewijst dat de Javanen uit eigen kracht een coöperatie zullen kunnen opzetten en beheren.

Een teleurstellend verloop had een recente poging van twin-

tig Hindostanen om een coöperatie te vormen ter exploitatie van een moderne rijstpelmolen. Ieder der deelnemers stortte een flink bedrag als beginkapitaal. Maar nadat de onderhandelingen over de aankoop van de molen waren begonnen vielen successievelijk de deelnemers af; men durfde niet meer, was achterdochtig, kon zijn geld op een andere manier gebruiken of wilde het kapitaaltje niet renteloos laten staan. De pelmolen is er toch gekomen, maar dank zij de activiteit van één Hindostaan, die met toestemming van zijn broers, het onverdeeld vermogen van zijn vader in deze onderneming heeft gestoken. Het aanvullende kapitaal is door een overheidsinstantie in de vorm van een lening ter beschikking gesteld.

Tot slot vermelden wij dat begin 1950 de „Algemene Rijstverbouwers Coöperatie Nickerie" (de Arconi) is opgericht. De leden van deze coöperatie zouden zich verplichten de van hun landbouwbedrijf afkomstige padi aan de vereniging te leveren, die de rijst zal verwerken en verkopen. Ieder lid is bij toetreding verplicht deel te nemen in het kapitaal der coöperatie tot een bedrag van ƒ 50 per ha in cultuur gebracht rijstland. Het bestuur bestaat in hoofdzaak uit Hindostanen. Voorzitter is de heer LUNSHOF, voortrekker van Nederlandse boeren die zich in Nickerie zullen vestigen [1]).

Coöperatie in Brits Guyana

Het zou ons niet verbaasd hebben indien wij in dit Britse buurland van Suriname een goed ontwikkelde coöperatieve beweging hadden aangetroffen en wel omdat de coöperatieve beweging in Engeland een grote vlucht heeft genomen. Wij dienen evenwel in aanmerking te nemen, dat het vooral verbruikscoöperaties waren, die in Groot-Brittannië tot bloei kwamen. In 1844 waren de 28 Rochdale Equitable Pioneers hiermede begonnen. Door elke week enkele pennies ter zijde te leggen slaagden deze arme wevers er in een bedrijfskapitaaltje van £ 28 bijeen te brengen, waarmede een kruidenierszaak werd geopend. Ongeveer honderd jaar later, in 1946 hadden ruim 1.100 Britse verbruikscoöperaties gezamenlijk 9 1/2 millioen leden. De productiecoöperaties zijn in Brittannië evenwel minder tot bloei gekomen. In totaal verschaffen de productie-coöperaties aan 7.500 arbei-

---

[1]) Het bovenstaande is ontleend aan het blad *Suriname* van 10 Juni 1950.

ders werk, terwijl in de gehele Britse coöperatieve beweging 350.000 mensen werkzaam zijn [1]).

Ook in Trinidad zou volgens een mededeling van het West India Committee de coöperatie wortel hebben geschoten. ,,Co-operative groups, ranging from thrift and study clubs to registered credit unions and agricultural co-operative societies, have been promoted in nearly every part of the colony, and have taken firm root [2])".

Wanneer wij nu speciaal op Brits Guyana letten constateren wij in de eerste plaats, dat hier, evenals in Suriname, spaarclubs voorkomen. Zo lazen wij in de *Royal Gazette* van 5 Oct. 1869, dat arbeiders gezamenlijk spaarden. ,,A number of them, say twenty subscribe a certain sum weekly out of their wages, and one of them is appointed Treasurer for the week. On the following pay-day another deposit is made, and the box is then transferred to a second contributor. This process is continued, unless some unpleasant difficulty arises, until a goodly sum is collected. A more serious drawback is that at times the holder of the box thinks proper to decline any transfer, and holds on to it, setting the several contributors at defiance". Deze spaarclubs komen nog steeds voor, omvatten soms wel veertig tot vijftig personen. De administrateur, die de leiding heeft ontvangt voor zijn werk een commissie, welke betaald wordt door degeen, die de ,,box" trekt. Veelal is de ontvanger van het geld de dollars weer spoedig kwijt, want velen stellen het betalen van hun schulden uit tot zij aan de beurt zijn om de pot te ontvangen. Deze spaarverenigingen komen zowel onder de Creolen als onder de Hindostanen voor [3]).

Van Padi-leenbanken als de Oennati uit Nickerie konden

---

[1]) SCHÖNHAGE, H. A.: *Groot-Brittannië. Land van stille revoluties.* Meppel, 1950; p. 142-143.

[2]) Labour conditions in the West Indies. *The West India Comittee Circular,* Maart 1947, p. 43.

[3]) Het begrip Creool gebruiken wij in de betekenis welke men in Suriname er aan hecht. Daar verstaat men onder Creolen phaenotypisch zuivere negers en negro-europide mengingen, al of niet met bijmenging van Chinees, Indiaans en ander bloed, voor zover levend binnen de ,,westerse" sfeer. Zie KRUIJER, G.: Sociografische kanttekeningen bij een onderwijsrapport over Suriname, *Mens en Maatschappij 1949,* p. 341. In de Surinaamse statistieken wordt deze groep met ,,Inboorlingen" aangeduid. In de Brits Westindische koloniën maakt men een onderscheid tussen ,,Black" of ,,African" (negers) en ,,Mixed or Coloured" (mulatten).

wij in Brits Guyana geen spoor ontdekken; er bestaan echter wel coöperatieve credietverenigingen. Deze zijn omstreeks dezelfde tijd als de leenbankjes van Suriname ontstaan. In 1921 schreef iemand namelijk in *Timehri*, het wetenschappelijke tijdschrift van Brits Guyana, dat de „co-operative credit banks" in de laatste jaren zijn ontstaan [1]). Voor deze vorm van coöperatie is belangstelling gewekt door overal in het land vergaderingen van boeren toe te spreken, waarbij de opzet der bankjes met groot geduld en zo uitgebreid mogelijk werd uitgelegd en waarbij honderden vragen werden beantwoord. Het gevolg was, dat in 1921 27 coöperatieve leenbanken met meer dan duizend leden waren opgericht. Volgens een mededeling in het maandelijks *Bulletin* van de Caraïbische Commissie van Sept. 1949, zouden er in Brits Guyana momenteel 40 ingeschreven en 56 niet-ingeschreven coöperaties zijn. De geregistreerde groepen hebben een bond gevormd, die coördinerend wil optreden. Wij beschikken niet over voldoende gegevens om omtrent al deze coöperatieve verenigingen mededelingen te doen. Wij beperken ons tot een vereniging, waarop de autoriteiten in B.G. in het bijzonder onze aandacht vestigden. Wij mogen in verband met deze aanbevelingen aannemen, dat deze coöperatie als een min of meer geslaagd voorbeeld wordt beschouwd.

Langs de rivier de Mahaicony wonen tot wel een 17 mijlen stroomopwaarts grote en kleine veeboeren. De door hen gewonnen melk moet dagelijks naar het dorp Mahaicony worden verscheept, vanwaar het transport verder over land gaat. De bedrijven dezer boeren variëren sterk in grootte; de een heeft slechts vijf koeien, terwijl een ander wel 3 tot 400 stuks vee bezit. Onder de rijkere boeren waren er twee die als geldschieters optraden en die elk met een barkas een vrachtvaart op de Mahaicony onderhielden om de melk naar het dorp te brengen. Doordat deze lieden een monopolie-positie innamen konden zij de vrachtprijzen opvoeren en de boeren naar hun pijpen laten dansen; zo voeren zij niet door tot de laatste boerderij maar lieten de verstafgelegen veehouders naar zich toe komen. De boeren van Maihacony reageerden op de hoge vrachtprijzen door het gouvernement te verzoeken de melkprijzen te mogen verhogen. Toen dit niet werd toegestaan vroeg men of het gouvernement voor een barkas kon zorgen, vervolgens of het gouvernement het aanschaffingskapitaal voor een boot wilde voorschieten.

[1]) Denny, J. F.: The farmer's progress. *Timehri 1921*, p. 44.

Het landsbestuur kwam toen met het denkbeeld een coöperatie op te richten, waarbij de nodige inlichtingen omtrent de werking van zulk een vereniging werd verstrekt. Het resultaat was, dat een aantal initiatiefnemers zich bereid verklaarde ieder met een bedrag van $ 100 [1]) aan zulk een onderneming deel te nemen. Een vergadering werd belegd, waarop zich nog meer deelnemers opgaven, zodat de coöperatie 25 leden telde. Later is dit aantal tot ongeveer negentig gestegen, waaronder ook vrouwen. Bijna allen zijn Hindostanen en ongeveer negentig percent is analfabeet. De penningmeester kan b.v. geen woord Engels lezen of schrijven, wel een weinig Hindi.

Er waren in het begin tal van moeilijkheden op te lossen. Sommige leden hadden b.v. schulden bij de twee particuliere vrachtvaarders, waardoor zij deze mensen niet tegen zich in mochten nemen. Ook anderen vreesden de macht van de twee rijke Hindostanen, zodat het voorkwam dat een deel der boeren een gedeelte van hun melk aan de coöperatie afstond en het andere deel door één der particuliere vrachtvaarders liet vervoeren. Zelfs enkele bestuursleden van de coöperatie namen een dergelijke houding aan. De vroegere monopolie-houders, die tevens winkeliers zijn, dreigden geen crediet meer te geven aan leden van de coöperatie. Deze dreigementen maakten in het begin wel degelijk indruk, omdat vele leden vreesden dat de coöperatie geen succes zou worden. De strijd nam een zeer fel karakter aan, toen „onbekend gebleven personen" er 's nachts op uittrokken en van koeien van oprichters der coöperatie de tongen uitsneden, met als gevolg dat deze dieren door honger omkwamen. De vrees voor mislukking nam toe, toen de eerste boot van de coöperatie door onbekenden tot zinken werd gebracht en verloren ging. Het gouvernement bood toen een nieuwe barkas aan en de coöperatie hield stand.

Het aantal leden is geregeld toegenomen. Een belangrijk punt hierbij was de belangstelling van vooraanstaande dorpelingen, zoals de voorzitter van de dorpsgemeente. Deze werd lid van de coöperatie en woonde de vergaderingen regelmatig bij. Aan het eind van 1948 kon 5% rente op de aandelen worden uitgekeerd, terwijl de deelnemers voor iedere gallon geleverde melk een winstuitkering van 1½ dollarcent ontvingen. De coöperatie vraagt namelijk dezelfde vrachtprijs als de andere ondernemers en kan hierdoor bij gunstige bedrijfsresultaten een dividend uitkeren.

---

[1]) Met dollars worden steeds Brits Westindische dollars bedoeld.

De concurrentie die tussen de particuliere bedrijven en de coöperatie is ontstaan heeft voor de landbouwers gunstige gevolgen gehad. De drie boten varen nu tot de laatste boer door, terwijl de boot van de coöperatie, in perioden, dat het vee weinig melk geeft, toch uitvaart, waardoor de anderen gedwongen zijn dit eveneens te doen.

De coöperatie heeft een personeel van vier personen in dienst. Bestuursambtenaren helpen bij de administratie en het beheer maar langzamerhand laat men de vereniging aan zichzelf over, hoewel de deelnemers er de voorkeur aan geven dat het gouvernement blijft steunen.

Deze coöperatie te Mahaicony is een succes geworden, omdat hierbij in een dringende behoefte werd voorzien en omdat deze onderneming voor deze nog onontwikkelde boeren was te overzien.

Hoewel ons onderzoek zich in beginsel beperkt tot landbouwcoöperaties willen wij toch even vermelden, dat door een onderafdeling van de in hoofdzaak uit Hindostaanse suikerarbeiders bestaande vakvereniging, de ,,Man-Power Citizens Association" te Christianburg, een kruidenierswinkel is opgericht, met het doel de leden tegen lage prijzen van levensmiddelen te voorzien. In de nota van de M.P.C.A. waarin dit wordt vermeld, wordt tevens verklaard, dat de arbeiders in 't algemeen nog niet in staat zijn de betekenis van coöperatieve verbruiksverenigingen te schatten.

Tenslotte wijzen wij er op, dat in het z.g. ,,Rural Betterment" werk, dat momenteel in Brits Guyana wordt geëntameerd, de ontwikkeling van de coöperatieve beweging een belangrijke plaats inneemt [1]). Er werd een aparte coöperatie-organisator aangesteld, die zijn opleiding in Jamaica, het centrum van het Westindische ,,Social Welfare" werk, ontving. Het werk werd in de eerste helft van 1945 begonnen en volgens een rapport van Februari 1947 had men 39 coöperatieve groepen gevormd. De meeste groepen waren nog slechts bezig met het bestuderen van de coöperatieve beweging, terwijl de deelnemers tegelijkertijd geld spaarden ten behoeve van de coöperatie, die zij zich voorstelden op den duur op te richten. Twee van deze groepen waren al begonnen met wekelijks een 70 dozijn eieren op coöperatieve basis te verkopen.

---

[1]) KRUIJER, G.: ,,Social Welfare"-werk in Brits Guyana. *Eldorado*, 1950, p. 34 e.v.

De coöperatie-adviseur maakt op alle mogelijke manieren propaganda voor de idee der coöperatie, en wel door het houden van lezingen, het schrijven van artikelen in de nieuwsbladen en het uitlenen van literatuur omtrent coöperaties. Momenteel heeft men in Brits Guyana een apart „Co-operative Department"

Enkele conclusies.

In het rapport van de Commissie-UFFELIE, een rapport inzake na-oorlogse problemen, dat in 1945 te Paramaribo uitkwam, wordt in het hoofdstuk over landbouw maar één keer het woord coöperatie gebruikt en wel wanneer men pleit voor het oprichten van „centralen", waar boeren mechanische middelen kunnen huren. „Deze centralen kunnen zowel uit particulier initiatief, als uit coöperatie voortkomen (wanneer de coöperatie-gedachte ten minste voldoende wortel schiet, wat wel eens betwijfeld wordt)" [1]). De commissie had dus geen optimistische verwachtingen ten aanzien van landbouwcoöperatie, een pessimisme dat, zoals uit ons artikel blijkt, tot op heden gerechtvaardigd is gebleken.

Bezien wij nu nogmaals de in het begin van dit artikel genoemde oorzaken van het ontstaan der landbouwcoöperaties in Nederland en vergelijken wij deze met de Guyana's, dan kan het volgende worden geconstateerd.

Het is aan vele Hindostaanse landbouwers wel bekend op welke wijze men door coöperatie zijn welstand zou kunnen verhogen. Vergeleken met Nederland heeft men evenwel minder met particuliere handelaars en andere tussenpersonen te maken. In de Guyana's loopt veel over het gouvernement, althans in de laatste tien jaren. Zo heeft men in Brits Guyana een Rice Marketing Board, die alle rijst opkoopt, verwerkt en weer verkoopt, terwijl in Suriname alle rijst aan het gouvernement wordt geleverd. Te Maihacony was het duidelijk, dat de hoge vrachtprijzen het gevolg waren van de monopoliepositie der particuliere vrachtvaarders, daar is dan ook een coöperatie ontstaan. In dit geval kon men bovendien vrij spoedig voordeel verwachten. Het betrof hier een eenvoudige opzet die gemakkelijk was te overzien. Zowel in Suriname als in Brits Guyana ging de ontwikkeling van de coöperaties in de eerste plaats van het

[1]) UFFELIE c.s.: *Rapport na-oorlogse problemen*. Paramaribo, 1945; p. 36.

gouvernement uit; de stoot werd niet gegeven door boerenorganisaties, die zich uiteraard hebben gespecialiseerd in het behartigen van landbouwers-belangen. Behalve bij het voorbeeld van de Mahaicony-coöperatie bleek de geringe ontwikkeling van de boeren wel een belemmerende factor te zijn. Coöperatie is een der moeilijkste bedrijfsvormen, welke het bevattingsvermogen van vele onontwikkelde boeren te boven gaat. Het is volkomen begrijpelijk, dat men zijn geld niet wenst te wagen aan een onderneming, die men niet kan overzien. Het wantrouwen wordt onder de Hindostanen nog versterkt omdat men elkaar niet altijd vertrouwt. Typerend voor dit wantrouwen is het feit, dat zowel in Suriname als in Brits Guyana bijna geen Hindostaanse N.V. 's of firma's bestaan; bijna steeds heeft men met familiezaken te maken. Wij achten het geenszins uitgesloten dat het individualisme der Hindostanen in Suriname samenhangt met de versplintering van het kastenstelsel, waardoor het bindende element van de kaste grotendeels verloren ging, terwijl het scheidende element, dat eveneens eigen is aan dit stelsel, bleef bestaan. FAHRENFORT wijst er in zijn boek over India op, dat het kastenstelsel zich niet goed verdraagt met een democratische gezindheid. ,,Het kastenwezen wortelt in opvattingen, welke in haar diepste innerlijk aristocratisch zijn". De democratie zou even vreemd aan de Indische gedachtenwereld zijn, als despotie aan de onze [1]). Het is derhalve begrijpelijk, dat de democratische bestuursinrichting van de coöperatie niet goed is afgestemd op de Indische mentaliteit. Men mag uit deze gedachtengang niet concluderen dat de Indiër dus gaarne een autoritaire bestuursvorm zal aanvaarden. In tegendeel, deze Hindostaanse kolonisten willen het liefst helemaal geen leiding aanvaarden, omdat leiding door hen met uitbuiting en benadeling wordt geassocieerd. Het probleem van de leiding zal een der moeilijkste problemen bij het vormen van coöperaties zijn. Ook het probleem van de technische leiding zal moeilijkheden opleveren. Wordt het bedrijf van de coöperatie enigszins ingewikkeld, dan zal men er toe over moeten gaan goedgeschoolde, dus over het algemeen duurbetaalde, krachten aan te stellen.

Overzien wij de resultaten van deze studie, dan moet worden gezegd, dat het coöperatiewezen in Suriname en Brits Guyana van zeer weinig betekenis is, maar dat in Brits Guyana een krach-

[1]) FAHRENFORT, l.c., p. 146.

tige poging wordt gedaan deze bedrijfsvorm ingang te doen vinden.

Wil men met deze pogingen een blijvend resultaat bereiken, dan zullen een aantal voorbereidende stappen moeten worden gedaan. In de eerste plaats een algemene verheffing van het ontwikkelingspeil en het bevorderen van een democratische gezindheid en een krachtiger gemeenschapsbesef. Deze doelstellingen zijn o.a. te verwezenlijken door het bevorderen van het plaatselijk zelfbestuur; in het algemeen: door het verstevigen van de sociale samenhang onder de plattelandsbevolking. Vervolgens kan men er dan toe overgaan op geduldige wijze de bevolking ten aanzien van het coöperatiewezen voor te lichten. Gaat men daarna tot het oprichten van een coöperatie over, dan moet worden begonnen met een eenvoudige opzet, met een overzichtelijk project.

De gegevens omtrent Brits Guyana werden verzameld in Maart en April 1949, tijdens een bezoek aan dit land.

Deze studiereis kon dank zij een subsidie van de Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek worden ondernomen.

SUMMARY

AGRARIAN CO-OPERATIVE SOCIETIES OF ASIATIC POPULATION GROUPS LIVING IN SURINAM AND BRITISH GUIANA

The agrarian co-operative movement was and still is of great importance to Dutch farmers. That's why this article first gives an analysis of the conditions under which producer co-operative societies developed in the Netherlands during the last part of the 19th century.

It was supposed that the principal causes for their origin do not exist in the Guianas. To test this hypothesis this article proposes to examine specific data, gathered in the Guianas. If this hypothesis is correct, the most likely conditions for the successful operating of co-operative societies may be discerned.

The first sections deal with co-operation in general among the Indonesians and the East Indians. Examples of actual social solidarity indicate a sufficient basis for co-operative societies with the Indonesian population. However, we cannot expect them soon to realize a co-operative movement as thus far they have shown very little economic activity. The East Indians on the contrary show a great deal more of activity. By studying this group we found examples of men banding themselves together in co-operative action in planting, house building, saving money, and so on. On the other hand many examples of social isolation of the individual among the East Indians of Surinam and Bri-

tish Guiana were put on record. For several reasons the East Indian farmers and non-agrarians were divided into opposing persons and factions. In establishing societies of all kinds great difficulties were encountered. These facts taken in consideration, it was concluded that economic co-operation of the East Indians of Surinam and British Guiana could not easily be achieved.

In the next section on co-operative societies in Surinam a successful co-operative impoldering in Nickerie could be spotted, though real East Indian co-operative societies did not survive for any length of time. Several attempts to establish co-operative societies were discussed in this article and all of them were unsuccessful. Rural co-operative credit societies succeeded, but they were managed by the government. The Surinam Government paid little attention to the concept of farmers co-operatives.

In British Guiana as well as in Surinam ,,kas monis", i.e. friendly saving societies, do exist. In the study of British Guiana special attention was paid to the difficulties which the Mahaicony farmers met in their efforts to establish a co-operative launch operating society. They competed with two privately owned launches in the same area and they finally succeeded.

The promotion of co-operative societies has in recent years been the chief project of the Rural Betterment Service of British Guiana. The knowledge of how to form co-operative societies is propagated in several ways in British Guiana of to-day.

Considering the outcome of this study it is concluded that co-operative societies in Surinam and British Guiana are of very little importance, though attempts are made in British Guiana to rouse interest in this productive system. To achieve lasting results preparative steps must be taken. First of all a higher grade of education, incalculating a sense of democracy and a stronger community spirit should be developed. This might be attained by promoting local self-government and social solidarity of the rural population. Thereupon a patiently carried out campaign of information on co-operatives should follow. Passing on to the first establishment of co-operative societies, only the simplest and clearest projects should be started in the beginning.

The author wishes to acknowledge his indebtedness to all government officials and other persons for generously giving him the information upon which this article is based.

BESPREKINGEN

Verslag over het vijfentwintigste verenigingsjaar, 1 Januari 1949 tot 22 Mei 1950, van *De Ondernemersraad voor Suriname*, ('s-Gravenhage, 1950) 9 blz. gestencild, 3 bijlagen van 14 blz. in totaal.

In verband met de liquidatie van den Ondernemersraad is dit het laatste verslag dezer organisatie. Op 28 Maart 1950 n.l. is te Paramaribo de vereniging Surinaams Bedrijfsleven in het leven geroepen, voor de stichting waarvan de Ondernemersraad, blijkens het vierentwintigste verslag (zie p. 48 van den lopenden jaargang van dit tijdschrift), zich reeds in 1948 moeite gegeven had. De Ondernemersraad werd geacht hierdoor overbodig te zijn geworden en in de vergadering van 13 April 1950 werd tot opheffing besloten.

Had de thans geliquideerde organisatie op 1 Januari 1950 21 leden, bij de nieuwe te Paramaribo waren direct 46 bedrijven aangesloten.

Aangezien het zowel te Paramaribo als hier te lande wenselijk geacht werd dat een zeker contact zou blijven bestaan tussen de moederlandse ondernemingen welke bij Suriname geïnteresseerd zijn, werd op 22 Mei 1950 opgericht de vereniging Bedrijfscontact Nederland-Suriname, met zetel te 's Gravenhage.

Uit het laatste verslag van den Ondernemersraad kan het volgende ontleend worden.

Wel was de immigratie van Barbadianen aanvankelijk mislukt, doch een klein aantal gezinnen, van Barbados afkomstig, zijn toch op de suikeronderneming Mariënburg gevestigd gebleven, hetgeen aanleiding gegeven heeft tot de voorbereiding van een nieuwe proefneming met immigranten van dit eiland in het lopende jaar. Verder staat bij het Surinaamse gouvernement een proefneming op het programma met Italiaanse immigranten.

Op het punt der sociale en arbeidswetgeving werden in Suriname opnieuw onder ogen gezien de geneeskundige behandeling en verpleging van werknemers voor rekening der werkgevers, de termijn van opzegging der arbeidsovereenkomst, alsmede de vacantieregeling voor het personeel. De Ondernemersraad, resp. de vereniging Surinaams Bedrijfsleven, hebben zich laten horen bij het Surinaamse gouvernement met betrekking tot bezwaren tegen bedoelde wijzigingen in de bestaande wetgeving.

Een herziening der inkomstenbelasting, alsmede het instellen ener overwinstbelasting voor de bauxietbedrijven, kwamen tot stand, beide in 1949.

Als resultaat der in Maart van dit jaar te Paramaribo gehouden

financieel-economische conferentie is voor Suriname de mogelijkheid geopend vrijwel onbeperkt in Nederland en Europa te kopen en daarheen te exporteren.

Een nieuwe financiële verhouding tussen Nederland en Suriname werd in het leven geroepen; de oude schuldvorderingen van het moederland zijn geliquideerd. Door verhoogden import uit Nederland en de rest van West Europa zal de kans op nieuwe beleggingen in Suriname vergroot worden.

Het Nederlandse Staatsblad van 22 Dec. 1949 (I. 575) en dan van 3 Jan. 1950 (K. I.) bevatten de wetten resp. op de Surinaamse Interimregeling en de Landsregeling Suriname.

Kwam het in 1949 nog niet tot verwezenlijking van het plan betreffende het weder in het leven roepen ener bananencultuur voor export, voor den verderen uitbouw der bestaande citruscultuur werd het een en ander gedaan, ook door de leiding van het Welvaartsfonds. Verscherpte eisen ten aanzien van kwaliteit en verpakking van het uit te voeren product werden in 1949 bij gouvernements resolutie bekend gemaakt, een Citruscentrale werd in hetzelfde jaar in het leven geroepen en door geldleningen in staat gesteld haar arbeid aan te vangen, wat evenwel eerst in 1951 mogelijk zal zijn. De particuliere industrie tot verwerking van citrussappen zal, hangende zekere onderhandelingen, voorlopig onafhankelijk van de Citruscentrale blijven werken.

Aan dit laatste verslag van den Ondernemersraad voor Suriname zijn als bijlagen toegevoegd financiële verantwoordingsstukken over 1949 en 1950, alsmede een ledenlijst per 1 Januari 1950.

Aug. 1950 M.

Zoeklicht op Zuid-Amerika door W. J. VAN BALEN. Geschreven in opdracht en uitgegeven onder auspiciën van: Hollandsche Bank-Unie N.V.; N.V. T.V.V.D. Koninklijke Hollandsche Lloyd; Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Mij. N.V.; Van Nievelt, Goudriaan & Co's Stoomvaart Mij. N.V., Rotterdam-Zuid-Amerika Lijn. Amsterdam, Januari 1949, 406 blz., geïllustreerd, met uitslaande kaart.

Zij, die zich met Zuid-Amerika bezighouden, kennen ongetwijfeld *The South American Handbook*, het jaarlijks verschijnende handboek, waarvan reeds 27 edities het licht hebben gezien: een ongeveer 750 pagina's tellende band van klein formaat, gedrukt op dun papier en met vele advertenties in de tekst. Het is een Engelse uitgave, en in een hoekje van de gekleurde overzichtskaart zijn, op dezelfde schaal, de Britse Eilanden afgebeeld, ter vergelijking.

VAN BALEN heeft, gelukkig kunnen we zeggen, met zijn *Zoeklicht op Zuid-Amerika*, dat ook een schat van gegevens bevat over landen en volkeren, een geheel ander werk geschapen dan het bovenbedoelde *Handbook*. Slaan wij de overzichtskaart uit, dan prijkt in de linker benedenhoek het kleine Nederland als land van vergelijking. Zeer terecht, want zowel in schrijftaal als in de wijze van behandeling is dit boek

typisch Nederlands: het is geschreven dóór een Nederlander, vóór Nederlanders en in opdracht van Nederlandse bank- en scheepvaartmaatschappijen. Het beoogt algemene voorlichting te geven over Zuid-Amerika, de belangstelling ervoor te stimuleren, niet in de laatste plaats ter bevordering van het zakenverkeer tussen Nederland en deze landen.

Het is niet toevallig, dat de uitgevers besloten het schrijven van zulk een boek op te dragen aan Mr W. J. VAN BALEN. Gedurende tal van jaren heeft deze jurist zich actief beziggehouden met Zuid-Amerika, ten behoeve van scheepvaart- en handelsbelangen, landverhuizing en nijverheid; tevens was hij mede-oprichter van het Nederlandsch Zuid-Amerikaansch Instituut. Reeds eerder verscheen van zijn hand een samenvatting over dit werelddeel, *Zuid-Amerika* (1920), terwijl enige zijner andere Zuid-Amerikaanse werken een beperkter onderwerp hebben.

VAN BALEN is — zoals bekend — een uitstekend schrijver: wat uit zijn pen komt, is goed proza, boeiend en aantrekkelijk. Zo is *Zoeklicht op Zuid-Amerika* een buitengewoon prettig leesbaar documentatie-werk geworden, voor zakenlieden evengoed als voor belangstellende toeristen. Het is — anders dan het *Handbook* — op kloeke wijze uitgegeven. Een eenvoudig vignet in goud, voorstellende Zuid-Amerika, siert de fraaiblauwe band. De foto-illustraties zijn gevarieerd en goed gekozen; hun rangschikking getuigt van een originele kijk; zie bv. fotopagina 79, waarop naast elkaar afgebeeld zijn de grote vogelkolonies van de Peruviaanse kust en de mensenmenigte in een badplaats nabij Lima. Men zou echter wensen, dat niettegenstaande het hier geen handboek betreft, een alphabetisch register aan het werk was toegevoegd, opdat gemakkelijker een en ander in de tekst zou kunnen worden teruggevonden.

Het boek is verdeeld in Algemene Hoofdstukken (Deel I) en bijzondere Hoofdstukken (Deel II-V). In de Algemene Hoofdstukken geeft de schrijver, na een inleiding, overzichten over de geografie, de staatkunde, klimaten en voortbrengselen, over het reiswezen en het transport, de geschiedenis, de Zuid-Amerikaanse volkeren en talen en de economische structuur. Afzonderlijke beschouwingen zijn gewijd aan de Nederlandse handel en de Nederlandse firma's, die te maken hebben met dit werelddeel.

Wat die economische structuur betreft, waarschuwt VAN BALEN ernstig tegen al te optimistische gedachten ten aanzien van de Nederlandse handel met Zuid-Amerikaanse landen. „De Zuid-Amerikanen hebben zeer vele artikelen leren fabriceren die zij voorheen van elders betrokken, en die wij hun thans vergeefs aanbieden, ook al zouden onze producten beter en goedkoper zijn; want in een sfeer van autarkie en protectie heeft men alom gewassen gezaaid die welig tieren op een bodem waaraan door een „geleide economie" vlijtig is gewerkt met gereedschappen zoals chauvinisme en andere afdwalingen van de rede. Evenals in de naieve dagen van het vóór-revolutionaire mercantilisme wil men veel exporteren, alles zelf fabriceren, en zo weinig mogelijk kopen. Het kleine gedeelte waarvan ginds de import nog wordt toegelaten, valt helaas zeer vaak samen met die dingen welke wij òf wegens gebrek aan grondstoffen, machines en arbeidskrachten voorlopig niet of nauwelijks kunnen vervaardigen, òf wel waaraan wij voor eigen

opbouw de meest dringende behoefte hebben, zodat Nederland tòch niet kan leveren. Daarbij komt nog dat eveneens het voorheen wel met enige kans op succes gebezigde argument van gewichtige afnemer der voornaamste Zuid-Amerikaanse stapelproducten te zijn, niet langer opgaat sinds ook Nederland wegens zijn hedendaagse armoede de meeste aankopen drastisch heeft moeten beperken. In plaats van goede klanten te zijn, verschijnen wij er als nooddruftigen. En de Zuid-Amerikanen, die in hun voorspoed ook hun zelfbewustzijn hebben zien toenemen, zijn voor deze verandering in de onderlinge machtsverhouding niet blind, noch ook onverschillig gebleven" (p. 10).

Verschillende malen komt de schrijver op het bovenstaande terug, en becritiseert hij de nationale eerzucht en mercantiele belangencomplexen, die aansturen op zo groot mogelijke eigen productie, op verhoging van de tarief-muren of zelfs totaal verbod van invoer, tot nadeel van de binnenlandse verbruiker (hoge levenskosten!) en de buitenlandse handel en buitenlandse import (zie bv. p. 110–111).

De ontwikkeling van de nationale Zuid-Amerikaanse industrie — of deze nu met het oog op de nationale defensie en eigen voorziening in oorlogstijd of om andere redenen geschiedt — betekent inderdaad voor Nederland en voor de andere landen, die in dezelfde positie verkeren, het hoe langer hoe meer wegvallen van de mogelijkheden van export naar Zuid-Amerika, en vanzelf een vermindering van de import te onzent van Zuid-Amerikaanse grondstoffen. We moeten echter niet vergeten, dat industrialisering door velen ook als een uitweg uit de bevolkingsimpasse wordt beschouwd, en dat met het steeds toenemende aantal mensen ieder land zich voor dit probleem geplaatst ziet. VAN BALEN laat dit zo belangrijke punt buiten beschouwing. Wanneer we beseffen, dat de Latijns-Amerikaanse landen (Zuid- en Centraal-Amerika) een bevolkingsvermeerdering te zien geven, die meer dan 2 maal die van de wereld als geheel bedraagt — van 1920 tot 1940 was er een toeneming van 41%, overwegend door geboorte-overschot — en dat men omstreeks 1970 een totaal van 200–225 millioen verwacht, tegen 150 millioen in 1947 [1]), dan kunnen wij moeilijk verwachten, dat deze bevolking hoofdzakelijk agrarisch zal blijven en industrieel afhankelijk van de grote industrie-centra in Europa en Noord-Amerika.

Ook wat immigratie betreft, wijst VAN BALEN er op, dat het tegenwoordig niet zo gemakkelijk meer is zich in Zuid-Amerika als vreemdeling te vestigen. Om te voorkomen, dat bv. buitenlandse academici de Zuid-Amerikaanse landen zouden overstromen, is veelal ingesteld, dat diploma's van uitheemse universiteiten niet erkend worden en dat een nieuw examen, uiteraard in de landstaal, moet worden afgelegd. Natuurlijk geldt dit niet, wanneer men werkt in dienst van een buitenlandse maatschappij — met één uitzondering, namelijk als men arts is.

Nederland's moeilijke economische positie, in het algemeen en in het bijzonder t.a.v. Zuid-Amerika, is door VAN BALEN nog eens duidelijk uiteengezet op blz. 113 e.v. Er zijn jaren geweest waarin Nederland op de lijst van Argentinië's klanten de tweede plaats innam, na Engeland! Maar in de laatste tijden is de import van Zuid-Amerikaanse grondstoffen op ontstellende wijze verminderd. Hier zijn enige voorbeelden. In

[1]) KINGSLEY DAVIS, Latin America's multiplying peoples, *Foreign Affairs*, vol. 25, no. 4, 1947.

1929 importeerde Nederland ruim 1,1 millioen ton Argentijnse tarwe voor doorvoer en eigen gebruik; in 1939 bedroeg de hoeveelheid slechts 166.000 ton. De invoer en doorvoer van Braziliaanse koffie daalde ongeveer tezelfder tijd van 2 millioen tot ca 600-duizend balen.

Behalve die import uit Zuid-Amerika, is ook onze export daarheen afgenomen, dusdanig, dat er een belangrijk handelsdeficit is. Recente courantenberichten melden, dat Nederland in 1949 uit geheel Latijns Amerika voor een waarde van ƒ 450.788.000 importeerde, maar daarheen slechts voor een waarde van ƒ 296.942.000 exporteerde: zodat er dus een nadelig saldo op de handelsbalans was van ƒ 153.846.000! Kunnen we dat tekort goedmaken? Zulks staat te betwijfelen, zolang aan onze export nog zovele belemmeringen in de weg worden gelegd, en bilaterale handelsverdragen waarschijnlijk te kort zullen schieten. Met inkomsten uit kapitaal, in Latijns-Amerika belegd, of met diensten bewezen in de vorm van uitvoering van technische projecten of van zee- en vliegtransport, alléén, zullen we er wel niet komen.

De bijzondere Hoofdstukken, die ruim 280 pagina's van het werk beslaan, leiden ons op aangename wijze door de verschillende Zuid-Amerikaanse landen. Brazilië voorop, dan de ,,Plata-landen" Argentinië, Uruguay en Paraguay; vervolgens via Chili, Bolivia, Peru en Ecuador naar Colombia, Venezuela en de Guyana's (waaronder Suriname). De Nederlandse Benedenwindse Eilanden zijn niet vergeten, evenmin Trinidad en Tobago; van deze territoria kan men op redelijke gronden verdedigen, dat ze — zij het niet in alle opzichten — tot het continent behoren. Over Nederlands West-Indië schreef VAN BALEN reeds eerder enige boeken. We noemen o.a. *Ons Gebiedsdeel Curaçao* (1938) en *Kennismaking met Suriname*; *proeve ener schets van Nederlands Guyana* (1941).

Van een beschrijving van zovele landen en volkeren kan men niet verwachten, dat deze feilloos is, zelfs al is de tekst met opzet algemeen gehouden. Om een enkel voorbeeld te noemen: op p. 363 heeft de schrijver zich enigszins verward in de topografie van de Venezolaanse staat Zulia. Encontrados is niet een grensplaatsje maar ligt, ver van de grens, aan de Rio Catatumbo; het is het beginpunt (of zo men wil eindpunt) van de spoorweg naar Táchira en Cúcuta. De Rio Zulia is een bronrivier van de Catatumbo en mondt daarin uit, even bovenstrooms van Encontrados; de olievelden — half in Venezuela, half in Colombia — liggen in een heuvelgebied ten Westen van de Zulia-rivier. — Ook is het niet juist om de verbinding tussen het Meer van Maracaibo en de zee (feitelijk de Golf van Venezuela) een ,,smalle kreek" te noemen (p. 78). Het water is hier te breed om te spreken van een kreek; wel is de scheepvaart aangewezen op een tamelijk smalle vaargeul.

Een weinig verrassend is het voorts op p. 19 te lezen — zonder enig verder commentaar van de schrijver — dat de Chileense Juan Fernández-eilanden, waar een Engelse zeeman voor straf eens vier jaar onder de geiten heeft moeten leven, DEFOE heten ,,te hebben geïnspireerd tot zijn verhaal van Robinson Crusoe" .... terwijl op p. 394 geschreven wordt, dat het eiland Tobago aan DEFOE voor ogen schijnt te hebben gestaan in verband met dit verhaal (al voegt de schrijver er aan toe, dat alleen al op historische gronden CRUSOE's avontuur zich hier onmogelijk kan hebben afgespeeld).

Er is echter nog iets belangrijkers, dat recensent naar voren wil brengen, een aspect dat VAN BALEN vrijwel geheel buiten beschouwing laat. Weliswaar schrijft hij terecht, dat we bij het beoordelen en waarderen van Zuid-Amerika — wel eens genoemd „het onmetelijke, het schitterende, het onuitputtelijke" — werkelijkheid en proporties niet uit het oog mogen verliezen .... maar één facet van deze werkelijkheid toont hij ons niet, natuurlijk zonder dat daarbij opzet in het spel is.

We lezen bv. in het hoofdstuk over Colombia, dat de hoofdrivier, de Magdalena, voor de scheepvaart wel eens onbruikbaar wordt, dat men bij het goederentransport „op pijnlijk voelbare wijze afhankelijk (is) van de luimen der Magdalena-rivier, een grillige stroom, die soms veel water uit de bovenlanden meebrengt, maar soms ook lang achtereen aan geringe diepte lijdt". VAN BALEN vertelt er niet bij waaróm deze rivier zo grillig is. Toch, als ge het midden- en bovendal van de Magdalena bereist, en Uw ogen goed de kost geeft, dan is het niet moeilijk te begrijpen waarom de rivier zich zo gedraagt. Het is de *mens* die de rivier zo gemaakt heeft, de mens, die op roekeloze wijze hakt en brandt en ontgint, die de bossen — waardevolle beschermers van bodem en water — heeft doen verdwijnen, zodat enorm uitgestrekte savannen, reeds ernstig aangetast door erosie, thans de plaats innemen van de vroegere houtopstanden. Geen wonder, dat er grote aardverschuivingen optreden, dat de regens de onbeschermde bodem, de voor de landbouw onontbeerlijke teelaarde, meesleuren, dat de rivieren met puin worden opgevuld. Geen wonder, dat in de regentijd de Magdalena een machtige stroom wordt, en dat in de droge tijden de onbeschutte, uitgedroogde bodem niet genoeg water aan het rivierstelsel kan afstaan, zodat scheepvaart en transport onmogelijk worden, en de mensen in de hoofdstad gaan klagen over de slechte voedsel- en benzine-voorziening .... en — wat het laatste betreft — de buitenlandse petroleummaatschappijen als schuldigen aanwijzen! Geen wonder tenslotte, dat het gemiddelde vóór-oorlogse dagrantsoen in Colombia per hoofd slechts 1934 calorieën had (USA 3249 calorieën!) en het jaarlijks inkomen per hoofd in 1938–1940 er maar $ 68 bedroeg (USA $ 555).

De hoogvlakte rondom de hoofdstad Bogotá is een vriendelijk, ordelijk landschap, goed en behoorlijk bebouwd. Maar de imposante bergketens aan de rand zijn een toonbeeld van ontbossing en afspoeling op grote schaal, waaraan men de laatste tijd wat doktert door reboisatie met de Australische eucalyptus.

In Venezuela, de rijke olie-republiek, is het niet beter, misschien nog wel slechter gesteld met land, bos en bodem. Men leze er WILLIAM VOGT's rapport *The population of Venezuela and its natural resources* (Pan American Union, 1946) maar eens op na. Diezelfde schrijver — tot voor kort hoofd van de Conservation Section of the Pan American Union — heeft in zijn boek *Road to Survival* [1]) onder de veelzeggende typering „The land on edge", een uitvoerige beschouwing gegeven over de relatieve overbevolking, het voedingsvraagstuk en de landverwoesting in vele der Latijns-Amerikaanse republieken. Volgens een uitspraak van VOGT, gedaan in 1947, leven er op het ogenblik in

[1]) Uitgegeven in New York, 1948. Een Nederlandse vertaling is in 1950 verschenen met de titel *De laatste kans der mensheid.*

Zuid- en Centraal-Amerika 20 à 30 millioen „displaced persons", — „displaced" niet in nationale of politieke maar in ecologische zin. Deze mensen wonen en bedrijven hun schamele landbouw op geaccidenteerde gronden, die sterk zijn aangetast door de bodemafspoeling en binnen weinige jaren geheel afgeschreven zullen moeten worden. Het is de hoogste tijd deze bevolking te verwijderen uit haar woongebied, wil zij dit land niet totaal ruineren en daarbij onherstelbare schade toebrengen aan lager gelegen gebieden.

In dit verband mag er ook wel op worden gewezen, dat de voor grote groepen van de bevolking geldende sociale en economische misstanden zeer zeker mede hun grond vinden in de reeds eeuwenlang voortschrijdende verarming van bodem en natuurlijke hulpbronnen. En de armoede, het analfabetisme en de sociale onzekerheid van millioenen blijken op hun beurt ernstige belemmeringen voor de groei van de democratie in de meeste der Latijns-Amerikaanse republieken.

Ziet, dat is een geheel ander aspect van Zuid-Amerika! Een dreigend aspect, dat wij niet lichtvaardig mogen opvatten. Met het bovenstaande voor ogen zal men bijv. ernstig mogen betwijfelen of — zoals VAN BALEN op p. 348 over Colombia schrijft — „dit uitgestrekte en welvoorziene land .... alle kansen bezit om tot een grote, rijke en machtige staat uit te groeien".

Het *Zoeklicht op Zuid-Amerika*, hoezeer het ons ook vele belangwekkende kanten van het leven op dit continent heeft getoond, is op dit punt — de kwestie van de verhouding tussen bevolking en natuurlijke hulpbronnen — te zwak geweest. Het is niet doorgedrongen in deze materie, het is er slechts overheen gegleden. En toch is het juist deze verhouding, of beter gezegd wanverhouding, die van cardinaal belang is voor de ontwikkeling van Zuid-Amerika, voor haar plaats in het wereldbestel.

J. H. WESTERMANN

Bouwsteentjes

MR J. KLAASESZ, *Gouverneur van Suriname*, werd op 5 Febr. 1907 te Ylst in Friesland geboren, bezocht het Gymnasium te Leeuwarden, studeerde rechten aan de Rijksuniversiteit te Groningen van 1925–1930, was in 1929 rector van het Gronings Studenten Corps, studeerde van 1930–1933 internationaal publiek recht aan de Faculté de Droit te Parijs, was van 1933–1945 verbonden aan de gemeentesecretarie te Groningen, laatstelijk als chef van het Kabinet van de Burgemeester, was van 1945–Febr. 1946 tijdelijk burgemeester van Haren (Gr.), werkte van Febr. 1946–Apr. 1947 als Administrative Officer bij de Unesco, was van Apr. 1947–1 Oct. 1949 burgemeester van Wageningen en curator van de Landbouwhogeschool, werd op 1 Oct. 1949 benoemd tot Gouverneur van Suriname, is sedert de oprichting lid van de Partij van de Arbeid. Portret in dit tijdschrift, Jrg. 30, Dec. 1949.

KRONIEK

SURINAME

Volgens een der Surinaamse nieuwsbladen zou de gouverneur bij een zekere gelegenheid gezegd hebben, dat de huidige autonomie „geen prettige aanwinst" voor het land zou zijn. Al moge deze uiting, van déze zijde, een weinig vreemd aandoen, dat de intrede der p o l i t i e k in de Surinaamse samenleving den laatsten tijd minder prettige gevolgen gehad heeft, is volkomen juist. Wanorde in het vertegenwoordigend college, beledigingszaken en persdelicten kwamen herhaaldelijk voor.

Dat deze toestand óók de credietwaardigheid en den goeden naam van Suriname in gevaar brengen, ziet niet alleen de landvoogd, doch zien ook vele inwoners in. Een hunner schreef in een ingezonden stuk: „Toen de Hollanders hier het heft in handen hadden, kropen wij voor hen, nu onze eigen mensen het bewind voeren, sleuren wij hen door het slijk". Nu, van dat kruipen heeft niemand ooit veel gemerkt, maar dat Heren politici elkander afmaken, is juist.

Bij de recente tussentijdse verkiezing voor één Statenlid kwam een lid der N(ationale) P(artij) S(uriname) uit de bus; onder de andere candidaten bevond zich een dame, arts en partijloos, die o.a. gesteund, werd door de N(eger) P(olitieke) P(artij). Aangezien de Indonesische landbouwerspartij, met twee leden in de Staten, verklaard heeft niet langer tot de „coalitie" te willen behoren, telt deze, de groep waarop de regering steunt, nog maar 11 van de 21 leden, dus wel een uiterst kleine meerderheid. Ontbinding der Staten lijkt voor de hand te liggen, doch de moeilijkheid is, dat nieuwe verkiezingen liefst niet gehouden moeten worden krachtens het bestaande stelsel; er is van verschillende zijden aangedrongen op het invoeren van evenredig kiesrecht.

Een zeker deel der p e r s heeft het den laatsten tijd zó bont gemaakt, dat vier redacties van de overige organen zich tot de overheid gewend hebben, om aan te dringen op verscherping der wettelijke bepalingen tegen excessen. De ironie van het lot speelt in deze materie voor de tweede maal een rol; een verordening van 1933, „houdende bepalingen omtrent drukwerken", werd bij K.B. ingevoerd, nadat de toenmalige Koloniale Staten met de grootst mogelijke meerderheid het ontwerp van den gouverneur verworpen hadden, als niet voor Suriname passend, zijnde dit ontwerp immers grotendeels ontleend aan de Nederlands-indische wetgeving. En.... die ene vóórstemmer was de redacteur van een der nieuwsbladen. Overigens is onlangs voor den rechter beweerd, dat aan de bepaling dat van ieder drukwerk, voordat het in circulatie gebracht wordt, een exemplaar bij het Parket ingediend moet worden, niet meer streng de hand gehouden zou worden. Erg bevredigend waren die regelingen van het „kolonialistische" tijdperk niet; geen preventieve censuur, die zou in strijd geweest zijn met de gewaarborgde grondrechten, maar toch .... Afgewacht dient te worden of, onder de autonomie, iets beters tot stand zal komen.

De wetgevende arbeid in Suriname stagneert; in Augustus van dit jaar werd het voorl. verslag op het ontwerp der b e g r o t i n g voor

1950 ingediend en in dezelfde maand werd de laatste hand gelegd aan de begroting voor 1951. Nu brengt de telegraaf ons het bericht, dat de behandeling der begroting voor het lopende jaar, na een verstoorde Statenzitting, voor onbepaalden tijd uitgesteld is moeten worden. Er waren enkele eigenaardige vragen gesteld, b.v. deze, of het de bedoeling was een politieke recherche in te stellen en wat het betekende, dat gelden uitgetrokken waren voor de betaling van handlangers der Politie. Verder kwamen ter sprake de opheffing van de algemene secretarie en van het stadscommissariaat. Dit laatste was een oude instelling, indertijd opgeheven en in 1940 weder ingesteld, buiten medewerking der Staten, die haar thans weder willen behouden, naar het schijnt.

Het nieuwste bericht is nu, dat de landsregering, ten gevolge van de houding der Staten, geen kans ziet de begroting 1950 — en een aantal andere belangrijke aangelegenheden — te doen afhandelen en de tussenkomst van den moederlandsen wetgever inroept, ten einde het gezag van het vertegenwoordigend lichaam ter zijde te stellen. Of Den Haag zal (kunnen) helpen, moet afgewacht worden.

De kwestie der n a t i o n a l i t e i t staat thans geregeld te worden, d.w.z. dat de betreffende wetsontwerpen bij de Kamer ingediend zijn. Aan het instituut der Nederlandse onderdanen, die geen Nederlanders zijn komt dan nu een einde, behalve voor de inboorlingen van Ned. Nieuw Guinea.

De voorzitter der Indonesische landbouwerspartij, lid van de Staten, heeft de voldoening gesmaakt dat de rechter aan zijn verklaring, de Nederlandse nationaliteit te verkiezen, rechtskracht toegekend heeft. In dit verband is het wellicht opmerkelijk, dat de Surinaamse staatsregeling de bevoegdheid om Statenlid te zijn alleen toekende aan hen die Ned. „onderdaan" zijn. De gehele materie in kwestie lijkt wel zeer moeilijk.

De v o l k s g e z o n d h e i d blijft de aandacht trekken. De Amsterdamse medicus die onlangs een studiereis volbracht heeft naar zijn geboorteland Suriname en een ongunstig verslag inleverde, acht het oprichten van een tropeninstituut te Paramaribo zeer wenselijk; de kosten zouden twee ton Sur. courant bedragen.

Intussen was een particulier geneesheer uit Brits Guyana, die enigen tijd geleden op een doorreis Suriname bezocht, vol lof over de prestaties van den Surinaamsen dienst der volksgezondheid. En een Ned. hoogleraar-bacterioloog, die vroeger als Officier van Gezondheid in Suriname gediend heeft, achtte den toestand, nu hij het land terugzag, zeer verbeterd.

Ter verbetering der v o l k s h u i s v e s t i n g zijn op twee plaatsen aan de peripherie van Paramaribo complexen woonhuizen verrezen, volkswoningen en ambtenaarswoningen. Een der plaatselijke nieuwsbladen trek het in twijfel of zij, voor wie de volkswoningen bestemd zijn, wel in staat zullen zijn de gevorderde huur te betalen. Gegeven de bestaande toestanden lijkt het inderdaad waarschijnlijk, dat deze vraag aan de orde zal komen.

Een andere vraag, door hetzelfde blad opgeworpen, is deze , of de nogal veel omvattende plannen voor een v o l k s t e l l i n g op een mislukking zullen moeten uitlopen. Om te beginnen zou zijn gebleken,

dat de man aan wien men de algemene leiding dacht toe te vertrouwen, niet de geschikte persoon was.

Wat de f i n a n c i ë n betreft wordt op de begroting voor 1951 een klein deficit verwacht. Aangaande de binnenlandse lening, welke zou dienen om te voorzien in behoeften aan kasgeld, is alleen bekend, dat eind Augustus jl. het voorlopig verslag der Staten op het ontwerp-verordening verschenen is. Men stond in het algemeen niet afwijzend tegenover het plan,

De Alg. Rekenkamer heeft in zake de Surinaamse financiën een verslag uitgebracht, waarin o.a. gewaarschuwd wordt tegen overhaasting bij het aanbrengen van wijzingen in de Surinaamse administratie, aangezien het personeel ter plaatse allicht niet voldoende geschoold is. Critiek werd uitgeoefend op de administratie van het garnizoen, zoals bekend niet voor de eerste maal.

Het zou jammer zijn, wanneer het m i l i t a i r e element in Suriname impopulair zou worden, wat het vroeger, in den „kolonialen" tijd nooit geweest is. Op een Zaterdagavond in September werd een inheems politieman door een aantal militairen van het garnizoen op ergerlijke wijze mishandeld; en een commissie welke een onderhoud verzocht met de te Paramaribo vertoevende Ned. militaire missie, meende zich openlijk te moeten beklagen over een onheuse ontvangst.

De kans op een nieuwen o o r l o g was voor de Surinaamse landsregering aanleiding om een crediet aan te vragen voor het inslaan van een voorraad geneesmiddelen voor een jaar, welke een uitgave ineens van vier ton zal vorderen. Aangezien de aankoop zal moeten geschieden bij Amerikaanse firma's, waarvan sommige wèl, andere niet hun vertegenwoordigers te Paramaribo hebben, is deze zaak ook al weder aanleiding geworden tot ruzie en verdachtmaking.

Bij de jongste rectoraatsoverdracht aan de Amsterdamse Universiteit werd de instelling gereleveerd van een Senaats-Commissie voor de Stichting van een Academisch Centrum in Suriname.

In October jl. zou aan de Universiteit een aanvang gemaakt worden met de bewerking van het in Suriname verzamelde materiaal betreffende de t a a l. Op Lelydorp, de vestiging aan den spoorweg waar klein- en middenstandsbedrijven tot verdere ontwikkeling gebracht zullen worden, is een leeszaal geopend voor de ingezetenen. Door een groepje Javaanse scholieren werd bij die gelegenheid, onder leiding van den hoofdonderwijzer, een gedicht gereciteerd, waarin „Neerlands taal" verheerlijkt werd, als geestelijk bindmiddel der onderscheidene rassen waaruit de bevolking samengesteld is.

Dat ook c u l t u r e l e verheffing door de Surinamers begeerd wordt, kan blijken uit het feit dat men onlangs met den bouw van een conservatorium begonnen is.

En de oprichting van een Surinaamse afdeling der Sociedad Bolivariana, met als erevoorzitter de Venezolaanse Consul, mag gezien worden als een uiting van het streven naar internationale aansluiting, speciaal ten aanzien van andere Zuidamerikaanse landen. I n t e r n a t i o n a l i s m e in ruimeren zin wordt betoond door de toevoeging van een Surinaams lid aan de Nederlandse delegatie ter U N O-conferentie (Economische en Sociale Raad).

De leiding der beweging tot *transmigratie* van Indische Nederlanders is nog steeds vol goeden moed, doch er is in de Surinaamse pers reeds op gewezen, dat het niet verstandig is den gegadigden gouden bergen te beloven. In Augustus jl. herdacht de Indonesische landbouwersorganisatie zowel het feit dat de eerste Javaanse immigranten zes tig jaar geleden in hun nieuwe woonoord aankwamen, als het vijfjarig bestaan der R.I.; dit kon geen gecentraliseerde viering zijn, omdat er tussen de verschillende Indonesische groepen blijkbaar politieke geschillen bestaan.

Zodanige geschillen bestaan, in zekeren zin, ook tussen *missie* en *zending*. Geen van beide wil geacht worden aan politiek te doen, maar vele leden der Evang. Broedergemeente zouden steun verleend hebben aan de N(ationale) P(artij) S(uriname) en de R.K. missie kan niet anders dan sympathiek staan tegenover de P(rogressieve) S(urinaamse) V(olkspartij). Het Katholieke nieuwsblad gaf onlangs te verstaan, dat er door samenwerking meer te bereiken zou zijn, b.v. ten aanzien van het bijzonder onderwijs en zekere bijzondere leervakken op de kweekschool voor onderwijzers en onderwijzeressen.

Om te besluiten met de *economische* aangelegenheden, de directie van het bauxietbedrijf heeft de verwachting geuit, dat er in Suriname geen inkrimping der werkzaamheden plaats zal hebben, wat een troost is, maar niet tot optimisme uitnodigt. De concurrentie neemt toe (nieuwe exploitatie op Jamaica) en de productiekosten gaan een grotere rol spelen. Intussen zijn er nieuwe schepen in de vaart op Suriname gebracht, zodat thans ladingen tot 7000 ton in eens afgevoerd kunnen worden. Dat het tegenwoordig in Suriname niet aan technici ontbreekt, kan blijken uit het feit, dat enige maanden geleden niet minder dan 22 ingenieurs het bedrijf te Moengo bezochten, allen op één na met Delftse opleiding.

Een lichtpunt met betrekking tot de citruscultuur is het, dat op 17 September jl. in de V.S. de exportsteun op de vruchten geëindigd is, zodat het Surinaamse product thans betere prijzen zal kunnen maken dan vroeger, in verband met de bevoorrechte positie van het Amerikaanse, mogelijk was. Intussen is door de Staten nog geen beslissing genomen in zake exportsubsidie, in verband met de devaluatie van den Nederlandsen gulden, wellicht in verband met den hoger bedoelden Amerikaanse maatregel, waardoor althans ten dele aan de moeilijkheden der Surinaamse exporteurs tegemoet gekomen wordt.

De rijstcultuur zal ongetwijfeld steun ondervinden van de in September ontvangen machineriën voor het pellen, welke vanwege het Welvaartsfonds geleverd en naar Nickerie verscheept werden.

18 Nov. 1950 M.

NEDERLANDSE ANTILLEN

Donderdag 31 Augustus ll. en den volgenden dag heeft een hevige *orkaan* de Bovenwindse eilanden geteisterd. Vooral St. Maarten heeft eronder geleden. Mensenlevens zijn daarbij niet te betreuren geweest, gelukkig. De gouverneur heeft St. Maarten bezocht. Bestuur,

fondsen en de particuliere liefdadigheid boden hulp. Men zegt, dat deze orkaan de zwaarste sedert 1819 daar ter plaatse was.

De interimregeling is in de Eerste Kamer zonder veel vijven en zessen aangenomen. De sprekers op één na spraken ertegen, nl. tegen de zetelverdeling in de Staten 12–8–1–1, maar niemand stemde daarom tegen het ontwerp. Het Kamerlid Jonkman meende, dat niet het laatste woord gesproken was, en dat bij de definitieve regeling van de nieuwe verhoudingen Nederland-Suriname-Curaçao de zaak opnieuw aan de orde moest komen, misschien al bij de eilandenregeling. Merkwaardig is, dat nu niet meer zozeer de gelijkstelling van Aruba en Curaçao werd voorgestaan als wel een 10–8–1–1 verdeling.

Men vertelt in de Curaçaose bladen, dat een poging van sommige Arubanen om Venezuela te hulp te roepen doodgelopen is op een duidelijke weigering van die zijde.

In het *Publicatieblad* no. *109* is het *Staatsblad K 419*, dat de interimregeling bevat opgenomen en in het volgend nummer het Koninklijke besluit, waarbij enkele onderdelen der nieuwe regeling zijn inwerkinggetreden o.a. de bepalingen omtrent de samenstelling der Staten. Met voortvarendheid is bij Koninklijk besluit het Kiesreglement gewijzigd, en zijn door den gouverneur de nodige beschikkingen genomen. 21 December a.s. zal de stemming plaats vinden. Reeds is de dag der candidaatstelling verstreken.

Op Curaçao komen geen nieuwe partijen uit. Voor de Katholieke volkspartij is weer mr. I. C. Debrot lijstaanvoerder, voor de Democratische partij de heer E. Jonckheer (hier heeft mr. S. W. v. d. Meer weer een kansbiedende, derde, plaats gekregen, en is de Surinamer Braam no. 6 geworden) en voor de Nationale volkspartij mr. Da Costa Gomez. De Curaçaose onafhankelijke partij, die bij de vorige verkiezingen geen zetel heeft kunnen winnen, toen een Curaçaoenaar lijstaanvoerder was, komt thans uit met den Europesen Nederlander P. van der Hoeven als no. 1. Op de lijst der Nationale volkspartij treft de naam van dr. Goslinga als no. 5. Op opzienbarende wijze heeft diens toetreding tot de Gomezpartij plaats gehad. Op enige openbare vergaderingen is de heer Goslinga als spreker opgetreden, allereerst om van zijn toetreding rekenschap te geven. Hij heeft daarbij de Nationale volkspartij een partij van „kleine luiden" en een christelijke partij genoemd.

Op Aruba komen nu niet minder dan 5 partijen voor den dag: de partij Eman-Geerman, de Una I (groep Tromp-Amelink), Una II (Dussenbroek, wiens naam echter geschrapt is, omdat hij de candidatuur niet onvoorwaardelijk had aangenomen), de Arubaanse eenheidspartij en de Partido Patriotico Arubano, Croes-Irausquin.

Bonaire komt met een lijst-Gerharts en een, waarop o.a. de namen van de heren N. Debrot, Marchena en Newton (behorende tot de Gomezgroep) voorkomen.

Op de Bovenwindse eilanden zijn 3 lijsten ingediend: één met alleen de naam van den heer G. T. Cruger, één met den heer Chr. Voges als no. 1 en een met namen van „democraten".

Het aantal kiezers bedraagt: op Aruba 14.251, Bonaire 2262, Curaçao 39,768 en op de Bovenwindse eilanden 1389.

De naam van den heer Plantz komt op geen der lijsten voor.

Eindelijk hebben de Staten advies uitgebracht over de Eilandenregeling, en daaraan een eigen ontwerp toegevoegd.
De Rondetafelconferentie zal niet vóór voorjaar 1951 bijeenkomen.

De particuliere Curaçaose rechtsschool is geopend met een rede van mr. G. van Ginsbergen over Wat is recht?
Op Curaçao is overleden de heer A. G. Statius Muller, een van Curaçao's groten. In de ambtelijke wereld bracht de heer Eti Muller het tot inspecteur der belastingen. Zijn voornaamste rol speelde hij in het politieke leven; hij was lid en voorzitter van den Kolonialen raad, en nog met enige leden stelde hij zich beschikbaar als voorzitter van het College van algemene bestuur. Op zijn best was de heer Muller in de artikelen, die hij vóór den laatsten oorlog, vooral in den tijd van gouverneur Brantjes, in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* schreef over de in Curaçao brandende politieke vraagstukken.

Amsterdam, 12 Nov. 1951. F.

Bouwsteentjes
De *verschijningsdatum* van de *afleveringen* waarin de „*Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië*" in 1914–1917 verscheen, is niet in dit werk aangegeven, wat erg lastig is als men de artikelen nauwkeurig wil dateren. Hieronder volgt daarom een opgave van de maand van verschijning van de verschillende afleveringen.

Afl.	1	Mei	1914	blz.	1–64	Aal — Bacove.
,,	2	,,	,,	,,	65–128	Bacove — Bestuursregeling.
,,	3	Juni	,,	,,	129–192	Bestuursregeling — Cacao.
,,	4	Juli	,,	,,	193–256	Cacao — Curaçao.
,,	5	Oct.	,,	,,	257–320	Curaçao — Gouvernements-bladen.
,,	6	Maart	1915	,,	321–384	Gouvernements-bladen — Ipomoea nil.
,,	7	Mei	,,	,,	385–448	Ipomoea nil — Lepadidae.
,,	8	Dec.	,,	,,	449–512	Lepadidae — Nijverheid.
,,	9	Febr.	1916	,,	513–576	Nijverheid — Politie.
,,	10	April	,,	,,	577–640	Politie — Slavernij.
,,	11	Sept.	,,	,,	641–704	Slavernij — Verdragen.
,,	12	Nov.	,,	,,	705–768	Verdragen — Zwervers. Aanvulling tot Bacove.
,,	13	Febr.	1917	,,	769–782	i–xii Voorwerk. Aanvullingen vanaf Bacove. Registers.

Afl. 1–12 bestond dus elk uit 4 vel, afl. 13 uit 1¾ vel. De prijs van de afleveringen 1–12 bedroeg *f* 2.— per aflevering; afl. 13 werd gratis geleverd; de linnen band kostte *f* 1.—, het compleet gebonden werk *f* 27,50.

H.

BIBLIOGRAFIE

ARTIKELEN

Publicaties welke de bewerker niet zelf onder ogen heeft gehad zijn met een * aangeduid. — Artikelen welke verschenen in *De West-Indische Gids* werden *niet* genoemd.

Aanvulling Delfstoffenverordening. Aanvulling Bauxietverordening. *West*, 16 Sept. 1949, *4981* Bijblad p. 1 e.a.

Memorie van Toelichting op wijziging Delfstoffenverordening, nodig geworden door overeenkomst met N.V. Surinaamse Bauxite Mij.

Aruba cultureel. *Beurs 5002*, 4 Juli 1950, p. 6; *5005* p. 7.

Aruba en de Frères van de H. Johannes Baptista de la Salle. *Amigoe 7896*, 22 Juni 1950, p. 3. Zie ook *7889* p. 3, *7906* p. 3 e.a.

12½ jubileum; op 14 Dec. 1937 was de eerste kennismaking van Aruba met zijn Frères.

Aruba's amazing aloes .... a better future is predicted. Aruba ta produci aloe pa henter mundo. *Aruba Esso News 11*, 1950, *15* p. 4–5, 12 foto's.

Bereiding van aloïne in de fabriek van C. H. G. Eman.

Boven, J. H. van: Volkswoningbouw. *Beurs 5045*, 24 Aug. 1950, p. 2, 4 foto's.

Causerie voor de Rotary Club Curaçao over Gouvernements-volkswoningbouw.

Brief van Staten der Ned. Antillen aan Tweede Kamer. *Persoverz. Reg. Voorl. dnst. 135*, 1950, p. 11–16.

Nadere toelichting van mening der Staten inzake Interimregeling.

British Caribbean Standing Closer Association recommends federal constitution. *Monthly Bull. Car. Comm. 3*, 1950, p. 274–289.

Herdruk van de federale constitutie, aanbevolen door deze vereniging welke een politieke federatie van de Britse gebiedsdelen in de West voorstaat.

Brits-Westindische federatie. *Curaçao 12*, 1950, *19* p. 4 en 6, e.v.

Bij het vertrek van Zuster van Meggelen. *Beurs 15*, 7 Juli 1950, *5005* p. 8.

Bekende en beminde figuur op Curaçao, in 1938 uitgekomen; oud-directrice Koningin Wilhelmina Tehuis, directrice Sana-

torium van het Groene Kruis; gaf haar krachten aan zuigelingenzorg en verzorgde radio-rubriek over dit onderwerp.

CAMPO, E. J. À: Suriname als landbouwland. *Meded. bl. Nw Nickerie* (*4*), 1950, *2* p. 1–7.

COHEN HENRIQUEZ, P.: De psycho-techniek is een quasi-wetenschappelijke waarzeggerij. *Beurs 5052*, 1 Sept. 1950, p. 7; *5053* p. 2. Hiertegen P. V. D. HOEVEN: Is de psychotechniek bedrog? *5060*, p. 3, met Naschrift van C. H.; wederwoord van V. D. H. in *5065* p. 8.

COSTA GOMEZ, M. F. DA: De Eilandenregeling. *Beurs 5099*, 26 Oct. 1950, p. 6; *5111* p. 7; *5112* p. 6; *5123*, 23 Nov., p. 2.
Uit een toespraak in de Statenvergadering van 19/20 Oct.

De begroting voor het dienstjaar 1950 onder het mes. Staten der Nederlandse Antillen. *Beurs 5115*, 14 Nov. 1950, p. 2–3; *5116* p. 1 en 4–5; *5117* p. 1–2.

De eilandenregeling. *Curaçao 12*, 1950, *19* p. 1 en 6; *20* p. 1–2; *21* p. 1. — Zie ook *Beurs* 20 Juni 1950, 4 Juli, e.a.

De financieel-economische conferentie. (*Econ. Ber.*) *Eswin 11*, 1950, p. 8–11.

De handel op Venezuela. (*Econ. Ber.*) *Eswin 12*, 1950, p. 4–8.

De Interim-regeling voor de Nederlandse Antillen. *Curaçao 12*, 19 Aug. 1950, *23* p. 1–2; *23* p. 1–2; *25* p. 1–2; *26* p. 1–3.

De Lyceumgedachte bij Bestuur en Staten der Nederlandse Antillen. *Curaçao 12*, 23 Sept. 1950, *28* p. 4; *29* p. 2–3; 30 p. 3–4; zie ook *31* p. 3.

De Nederlandse Antillen als afzetgebied. *Econ. Voorl. 44*, 1950, *22* p. 1–2, zie ook p. 16–17, 2 foto's.

De noden van Bonaire. *Beurs 5089*, 14 Oct. 1950, p. 1 en 8.
Behandeld door GERHARTS in de Staten.

De onteigening van Electra in de Staten. *Beurs 5106* en *5109*, 1950, p. 1. Zie over deze kwestie ook: *Beurs 5112*, 10 Nov., p. 1, 2 en 4; *5113* p. 7; *5097*, 24 Oct., p. 2; 12 Oct., p. 5; *Curaçao 12*, *29* p. 5.

De Ontwerp-Arbeidsregeling. *Curaçao 12*, 31 Oct. 1950, *32* p. 1–2; *33* p. 1–2. Zie: Landsverordening .... tot regeling van de arbeidsduur en tot verbod van kinderarbeid .... Ontwerp. *Cur. Crt 138*, 22 Sept., *38* e.v.

DIEBEN, C. P. A.: Huisdierenteelt in Suriname. *West 5004*, 9 Nov. 1949, p. 6.
Verslag van lezing; krachtig pleidooi voor verbetering.

DIEBEN, C. P. A.: Hoenderteelt in Suriname. *West 5049*, 22 Febr. 1950, p. 1; 6 Mrt. p. 1–2. Ook in *Nw Nickerie 4*, Juni 1950, *6* p. 8–9, e.v.

Dr W. J. GOSLINGA sprak gisteravond op massavergadering van de N.V.P. *Beurs 5098*, 25 Oct. 1950, p. 1; *5099* p. 2.

Een pleidooi voor drie vergeten eilanden. *Beurs 5097*, 24 Oct. 1950, p. 3.
Van de vertegenwoordiger der Bovenwinden, CH. E. W. VOGES, in de Staten op 19 Oct.

Exhibición di nos arte. *Beurs 5078*, 2 Oct. 1950, p. 1 en 8; zie verder *5063*, interviews met prijswinnaars *5080–5084*; *Curaçao 12, 28–30*.
Tentoonstelling van eigen kunst in het Curaçaose Museum van 17 Sept.–15 Oct.

EIJSVOOGEL, W. F.: Waterbouwkundige aspecten van de polderaanleg in Nickerie. *Nw Nickerie 4*, Juni 1950, *6* p. 1–4.

FERRIER, R. A.: Industrialisatie van Suriname. *Nw Nickerie 4*, Mei 1950, *5* p. 1–4.

Frater RADULPHUS, die Zondag 60 jaar op Curaçao is, vertelt van de „goeie, ouwe dagen". *Beurs 5118*, 17 Nov. 1950, p. 6, 4 afb.

Gouverneur van Lansberge (1856–1859). *Union 1602*, 11 Mei 1950–*1619*, 7 Sept., p. 1.

GRUTTERINK, J. A.: De wijze van ontstaan der Surinaamse goudafzettingen .... samengesteld uit nagelaten papieren door ir W. DE HAAN. *Geol. Mijnb. 12 n.s.*, Mrt. 1950, p. 89–93.

HARTOG, J. A. & MULDER, E. H.: Het probleem van de devaluatie van de Surinaamse gulden. *Econ. Stat. Ber. 35*, 3 Mei 1950, *1721*, p. 353–355. Overgenomen in *Nw Nickerie 4, 6* p. 4–7.

HARTOG, JOHAN: Curaçao cultureel. *Beurs 4954*, 6 Mei 1950, p. 3 (I); *4995* p. 3 (IV); *5004* p. 2 (VII); *5028* p. 3; *5032* p. 6; *5038* p. 2 (X); *5057* p. 6 (XIII); *5062* p. 7; *5069* p. 2; *5075*, 28 Sept., p. 6 (XVI).

HARTOG, JOHAN: Cultural life in Curaçao. *Monthly Bull. Car. Comm. 4*, Sept. 1950, p. 501–503. Uit *Car. Quart.*

HARTZ, PH. H. & POT, A. W. & FELSENFELD, O.: Fatal fulminant colitis due to Salmonelle saint paul. *Amer. J. Clin. Pathol. 20*, 1950, p. 184–187, 2 figg.

HAVERSCHMIDT, FR.: Notes on the swallow-wing, Chelidoptera tenebrosa, in Surinam. *Condor 52*, 1950, p. 74-77, fig. 17–19.

HAVERSCHMIDT, FR.: Bird records from Surinam, Dutch Guiana. *Auk 67*, 1950, p. 217–221, plate 6.

HAVERSCHMIDT, FR.: Occurrence of the cattle egret, Bubulcus i. ibis, in Surinam, Dutch Guiana. *Auk 67*, 1950, p. 380–381.

Het advies van de Antilliaanse Staten op het ontwerp-eilandenregeling. *Indon. Doc. Dienst A.N.P.-Aneta 5*, 1950, p. 201–208. * Zie: *Beurs 5094*, 20 Oct. 1950, p. 1 en 8; *5095* p. 1 en 2. Zie over het ontwerp ook *N. Rott. Crt.* 31 Oct. 1950, e.v.

Het Gouvernements Opvoedingsgesticht op Groot-Kwartier. *Beurs 5051*, 31 Aug. 1950, p. 5.
Indrukken na 1½-jaar opvoedende arbeid op Curaçao.

Het werk van de Stichting Cultureel Centrum Curaçao. *Beurs 15*, 24 Juni 1950, *4994* p. 1.
Mededelingen van de voorz. van de Raad van Alg. Beleid, van de S.C.C.C., COLA DEBROT.

HOEDEMAN, J. J.: A new characid-erythrinine fish (Pseuderythrinus rosapinnis gen. et sp. nov.). *Amsterdam Naturalist 1*, 1950, p. 79–91, 5 afb.

Een merkwaardige vis uit Suriname.

HOLTHUIS, L. B.: Scientific results of the Surinam Expedition 1948–1949. Part II. Zoology. No. 1. Crustacea Decapoda Macrura. *Zoöl. Meded. Leiden 31*, 1950, p. 25–37.

HOORNIK, ED.: Culturele uitwisseling van de West naar Nederland. *Beurs 5111*, 1950, p. 6.

Radio-causerie voor Wereldomroep.

H. P. N.-C.: Curaçao. *Denken en Doen*, Mndbl. Ned. Ver. Huisvr. *34*, Juli/Aug. 1950, p. 8–9, en voorgaand nr.

Introduction to the Surinam five year plan. *Monthly Bull. Car. Comm. 3*, 1950, p. 357–364.

KARNER, F. H. M.: Jaarverslag van de Voorzitter over het jaar 1949. *Mndbl. Handel Cur. 5*, 1950, *9* p. 2–4.

Bedoeld wordt de voorz. van de „Curaçaosche Vereeniging voor den Handel."

KNOPPERS, B. A.: Studentenzorg in Nederland. *Beurs 15*, 26 Juni 1950, *4995* p. 2.

Causerie voor de Wereldomroep over het werk van de Afd. Onderwijs- en Studentenbetrekkingen van de Stichting voor Culturele Samenwerking.

KRUIJER, G.: „Social welfare"-werk in Brits Guyana. *Eldorado 2*, 1950, p. 34–36, 38–40.

LEWIS, W. ARTHUR: The industrialisation of the British West Indies. *Car. Econ. Rev. 2, 1* p. 1–61.

Besproken en in verband gebracht met de Ned. Antillen door E. NORDLOHNE, in *Econ. Stat. Ber. 1750*, 22 Nov. 1950.

LIER, R. VAN: Sociologisch onderzoek in de Nederlandse Antillen. *Beurs 5035*, 12 Aug. 1950, p. 6.

Radio-toespraak.

Landbouwonderwijs en landbouwvoorlichting. (*Econ. Ber.*) *Eswin 12*, 1950, p. 25–36.

Beschouwingen van de Landbouwkundige Commissie der Eswin wat betreft Suriname.

MARTENSEN: Het ontstaan der Gereformeerde Kerk op Mundo-Nobo te Willemstad, Curaçao. *Gids Geref. Kerk Cur. 15*, 1950, *5* p. 9–10; *6* p. 7–9; *7* p. 9–10.

Opening van het nieuwe zittingsjaar der Staten. (*Econ. Ber.*) *Eswin 12*, 1950, p. 18–24.

Van Suriname.

PALM, JULES DE: Culturele zelfwerkzaamheid op de Antillen. *Eldorado 2*, 1950, p. 41–43.,

Naar aanleiding van artikelen van N. DEBROT in de *Beurs* van 14 en 18 Apr. 1950.

Pedro Louis Brion. De Curaçaose vrijheidsstrijder. *Beurs 5003*, 5 Juli, 1950, p. 3, 4 afb. — Zie verder over de onthulling van het monument (gemaakt door GABRIELLE SCHOUTEN—DE SAINT DENIS) op 6 Juli, zijn 268e geboortedag, *Beurs 5004–5006*, *Amigoe 7908–7909*, *Union 1612* en *1617* en *Lorito* 14 Juli. — Over de herdenking van de 129e sterfdag op 27 Sept. zie: *Beurs 5075*.

PULLE, A. A.: De ontwikkeling van het botanisch onderzoek in Suriname. *Ned. Kruidk. Arch. 57*, 1950, p. 155–156.
Verslag van een voordracht op een vergadering van de Nederl. Botan. Vereniging te Utrecht, op 1 Febr. 1948.

REININGH, W.: 's Lands Boerderij. *Landb. nws Sur.*, 1950, *13* p. 1–4, *15* p. 7–8, 2 afb.

REININGH, W. J. C.: Rundveeteelt in Suriname. *Meded. bl. Nw. Nickerie 4*, Mrt. 1950, *3* p. 4–8. Uit *Landbouw Sur.*

REYNVAAN, J.: Citrus cultuur. *Landb.nws Sur.* 1949–1950, *10–13*.

Rotary-Club Curaçao sloot een belangrijk verenigingsjaar af. Voorzitter A. DE HAAN gaf een overzicht .... *Beurs 5000*, 1 Juli 1950, p. 3.

SALAS, E.: Bewaring van hypotheken en scheepsbewijzen. *Beurs 15*, 10 Juli 1950, *5007* p. 2; 13 Juli, p. 5.
Over de Dienst Bewaring van Hypotheken en Scheepsbewijzen op Curaçao.

SCHAPER, B. W.: Een sleutel tot Suriname, Het werk van Dr. A. J. van Lier. *Eldorado 2*, 1950, p. 44–49.

Some aspects of the development of Surinam. *Monthly Bull. Car. Comm. 3*, 1950, p. 318–319, 325.
Naar artikelen uit *N. Rott. Crt* van 28 en 29 Juli 1949.

Sociaal werk op Curaçao. *Curaçao 12*, 9 Sept. 1950, *26* p. 5–6; *27* p. 2–3.

SOMERMEIJER, W. H.: Publiek en Statistiek. *Curaçao 12*, 1950, *15* p. 2–4.

STAHEL: Gegevens over het cacaowerk in de Cultuurtuin. *Nw Nickerie 4*, Mei 1950, *5* p. 4–7.

SUURHOFF: Les Indes Occidentales. *Revue du Monde Nouveau* 1950, Pays-Bas. Indonésie, p. 105–106, foto. *

TERVOOREN, E. P. M.: Het kapitaalverkeer Nederland-Suriname. *Econ. Stat. Ber. 1727*, 14 Juni 1950, p. 464–467.

Van zeewater tot drinkwater. *Beurs 5114*, 1950, p. 3, 5 afb.
Bezoek aan de destillatie-inrichting op Balashi, Aruba.

VAROSSIEAU, W. W.: Vergelijking van indrukken aangaande het bosbouwkundig en houttechnologisch onderzoek in vijf landen van Europa en enkele opmerkingen over de betekenis van dit onderzoek voor Suriname. (*Econ. Ber.*) *Eswin 7*, Jan 1949, p. 39–47.

VARRE, WILLIAM LA: My black friend's thumbprint, condensed from a forthcoming book by —. *Reader's Digest*, March 1948, p. 83–102. *

Onderhoud met Bosneger-granman te Goddo, over vestiging Amerikaanse luchtbasis.

VERHOOG, J. M.: Mechanische landbouw in de tropen. *Landbouw Sur.* *1*, 1949, p. 136–142.

VERKADE-CARTIER VAN DISSEL, E. F.: De Stichting voor Mechanische Landbouw Suriname en de boeren. *Meded. bl. Ver. Nw. Nickerie 7*, 1949, p. 14–15. *

Opgericht op 27 Juli 1949: „Stichting voor de Ontwikkeling van de Mechanische Landbouw in Suriname".

Verslag over 1949 betreffende de werkzaamheden verband houdende met het Welvaartsfonds. (*Econ. Ber.*) *Eswin 12*, 1950, p. 60–65.

Ontleend aan het door de Gouverneur op 15 Mei j.l. uitgebrachte verslag.

VLIES, A. P. VAN DER: De ontwikkelingskansen van de Surinaamse landbouw en de mogelijkheden, welke daaruit voor Nederland kunnen voortvloeien. *Econ. Stat. Ber. 35*, 3 Mei 1950, *1721* p. 348–350.

VLIES, A. P. VAN DER: Landbouwkundige aspecten in het kader van het Welvaartsplan in Suriname. *Meded.bl. Nw Nickerie 4*, 1950, *4* p. 1–6.

Lezing op de Tropische Landbouwdag te Wageningen, op 23 Febr. 1950.

Voorbereiding van de administratief-technische maatregelen. In verband met de zelfstandigmaking der eilanden. *Beurs 5021*, 27 Juli (I), p. 3; *5023* p. 1 (II); *5032* p. 7 (V); *5036*, 14 Aug., p. 6 (VI), e.a.

Voorlichtingsinstituut voor het Welvaartsplan Nederlandse Antillen. *Weekoverz. Overz. Geb. 4*, 1949, *11* p. 22–23.

22 Maart 1949 opgericht.

Voorlopig Statuut voor Suriname en de Nederlandse Antillen (concept ontwerp van wet 12–1–1950). *Curaçao 12*, 1950, *3* p. 4–6.

Voorstel wijziging Staatsregeling Ned. Antillen. *Persoverz. Reg. Voorl. dnst 119*, 1950, p. 11–13. De zetelverdeling... zie *120* p. 19, *121* p. 8–9, *123* p. 9–11, *124* p. 14, *125* p. 9.

VREDE, L. CHR. R.: Een koloniaal standpunt. *De West* 16 en 18 Mei 1949. *

Over de overname van de Surinaamse Bank door de Nederlandse Handel Maatschappij.

VRIES, H. L. DE: Het Commissariaat voor Surinaamse Zaken in Nederland. *Eldorado 1*, 1949, p. 158–160.

Waarmede houdt het Welvaartsplanbureau zich bezig? *Beurs* 4 Oct. 1949, p. 8.

Radiocauserie van dr J. H. WESTERMANN, op 27 Sept. 1949, over „Welvaartsplannen voor de Nederlandse Antillen".

Waarom nu waterconservatie? *Curaçao 11*, 1949, *17* p. 7.
Het met spoed uitvoeren van intensieve waterconservatiemaatregelen zou een economisch belang van de eerste orde zijn voor de Ned. Antillen.

WAGENAAR HUMMELINCK, P.: Een luchtreiziger over het landschap van de Nederlandse Benedenwindse Eilanden. *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen. 65*, 1948, p. 683–691, 21 foto's op 14 bladz. buiten de tekst.
Verspreid door de „Studiekring". Verbetering: p. 690 r. 10 v.o. lees *Acropora*; p. 691 r. 9 v.o. lees kazerne i.p.v. school.

WAGENAAR HUMMELINCK, P.: Plan voor een biologisch station op de Nederlandse Antillen. *Beurs 3298*, 19 Oct. 1948, p. 1.
Causerie voor Curaçaose Rotaryclub. Ook in *Amigoe* 19 Oct.

WAGENAAR HUMMELINCK, P.: Pseudoscorpions of the genera Garypus, Pseudochthonius, Tyrannochthonius and Pachychitra. *Studies Fauna Curaçao 3*, 1948, p. 29–77, fig. 4–29, 6 foto's op 2 bladz. buiten de tekst.

WAGENAAR HUMMELINCK, P.: Dierverspreiding en oude landverbindingen in de Nederlandse Antillen. *Bijvoegsel Beurs 8 Oct. 1949*, p. 6–7.
Naar een lezing met lichtbeelden op gecombineerde vergadering van Studiekring en Werkgroep op 9 Sept. te Curaçao.

WAGENAAR HUMMELINCK, P.: Het Curaçaos Museum dient ook werkelijk het Museum van Curaçao te zijn. *Bijvoegsel Beurs 8 Apr. 1950*, p. 2–3.
Naar een rede voor de Wereldomroep, op 21(-22) Mrt.

WAGENAAR HUMMELINCK, P.: Biologische belangstelling voor de Nederlandse Antillen. *Vakbl. Biol. 30*, 1950, p. 133–142, 3 figg.
Naar een lezing voor de „Nederlandse Maatschappij voor Natuurwetenschappelijk Onderzoek van Oost- en West-Indië" op 10 Juni.

WALLE, JOH. VAN DE: Uit de Caraïbische wereld. *Beurs 4960*, 13 Mei 1950, p. 3 (III); *4998* p. 2 (V); *5057* p. 2 (VII); *5058*, 8 Sept., p. 6; *5075*, 28 Sept., p. 2 (*IX*), *5092*, 18 Oct., p. 6, e.a.

WALLE, J. VAN DE: De politieke emancipatie van West-Indië en de taak van de radio. *Jaarversl. Radio Nederl. Wereldomroep 1948*, p. 84–86. *

WALLE, J. VAN DE: Nauwere samenwerking in Brits West-Indië. *Eldorado 1*, 1949, p. 210–213.

WALLE, J. VAN DE: De plaats van Suriname en de Nederlandse Antillen in het Caraïbisch gebied. *Schakels Afd. Cult. Zaken Minuor 32*, 1950, p. 1–14. *

WALLE, J. VAN DE: Curaçao in het Caraïbisch gebied. *Beurs* 23 en 28 Mrt. 1950 *.

WALLE, J. V. D.: In vogelvlucht over West-Indië. *Beurs* 9 Mei 1950. *

WALLER, THS.: Het Surinaamse Cacaoplan. *West*, 4 Nov. 1949, *5002* p. 1.

Waterconservatie op Curaçao. *Curaçao 11*, 1949, *3* p. 2–3.

Water for all time. Mangel Cora Well — Lago's timeless contribution to Aruba's future is a 2134 foot tunnel under the coral. *Aruba Esso News 11*, 29 Sept. 1950, *20* p. 4, met foto en tekening.

Waterpolitiek en waterruzie. *Curaçao 11*, 1949, *16* p. 3–4; *17* p. 2–3; *18* p. 2–4, foto.

WEBER, NEAL A.: Ants from the Leeward Group and some other Caribbean localities. *Studies Fauna Curaçao 3*, 1948, p. 78–86.

Werkplan van het Welvaartsfonds. *Econ. Ber. Eswin 6*, 1948, p. 34–40.

WESTERMANN, J. H., 1949. Welvaartsplannen voor de Ned. Antillen. *Eldorado 1*, p. 499–502.

WESTERMANN, J. H.: De Bovenwindse Eilanden en hun economische betekenis. *Mndbl. Handel Cur. 5*, 1950, *10* p. 3–4.

W. F. G. MENSING, voorzitter van de Kamer van Koophandel, over het jaar 1948. *Amigoe* 28 Jan. 1949.

W(IT, DE): Kroniek van Suriname. *Oost en West 41–43*, 1948–'50. Bijna elk nummer, niet in *43*, *2–9*, geïll.

WIT, H. DE: Voorlichting is een gecompliceerd probleem. *Eldorado 1*, 1949, p. 171–174.

Over de vorm die de voorlichtingsdiensten van Nederland, Suriname en de Ned. Antillen moeten hebben.

(WIT, H. DE), 1949. Een Utrechtse geleerde bestudeert Nederlandse Antillen. *Alg. Handelsbl.* 29 Dec. 1949, p. 3.

Naar aanleiding van een bezoek aan dr P. Wagenaar Hummelinck.

Wij spraken met... Dr. J. H. Westermann, directeur Voorlichtingsinstituut Welvaartsplan Ned. Ant. *Curaçao 12*, 1950, *3* p. 10.

Wij spraken met ... Mr N. E. H. van Esveld. *Curaçao 11*, 1949, *5* p. 8.

Naar Curaçao gekomen om van advies te dienen bij reorganisatie en opbouw van sociale verzekering.

Wij spraken met.... Prof. Dr. J. A. van Praag, hispanoloog. *Curaçao 12*, 1950, *3* p. 10, portret.

Wij spraken met .... Z. Ex. Dr. P. A. Kasteel. *Curaçao 10*, 1948, *13* p. 8.

Z.K.H. Prins Bernhard in de Staten van Suriname. *Persoverz. Reg. Voorl. dnst 121*, 1950, p. 7–8.

ZONNEVELD, J. I. S.: Suriname en de luchtkaartering. *Eldorado 1*, 1949, p. 514–531, 9 afb.

ZONNEVELD, J. I. S.: Luchtfoto-onderzoek in Suriname. *West 5023*, 23 Dec. 1949, Bijblad p. 2–3.

Radio-causerie op 12 Dec.

ZONNEVELD, J. I. S.: Surinaamse luchtfoto's 1. *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen. 67*, 1950, p. 235–243, kaartje, 6 foto's buiten de tekst.

ZONNEVELD, J. I. S.: Riviervormen in de kustvlakte van Suriname. *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen. 67*, 1950, p. 605–616, 6 tekeningen in en 6 foto's buiten de tekst.

H.